

بۆچی سەرکردەکان درۆ دەکەن؟

JOHN J. MEARSHEIMER

بۆچی سەرکردەکان درۆ دەکەن؟

JOHN J. MEARSHEIMER

بە کوردیکردنى
کەرىم قادر

٢٠٢٤

ئەمنیش، دواى خوێندنەوێ و تارىك، لە گۆفارى
ئاییندەناسى كە لە لایەن زانا كەرىم نووسرابوو،
وێك خووى خۆم، لە ئینتەرنێت زیاتر بە دوایدا
گەڕام و دەقە ئینگلیزییەكەم پەیدا كرد. هەر
زوو دەستم بە خوێندنەوێ كرد، دواتر لە لای
خۆمەوێ گۆتم: بۆ منیش بە كوردی نەكەم،
چونكە لە سیاسەتى نیۆدەولەتیییدا، كەس بە
ئەندازەى ئێمەى كورد و كوردستانی، لەلایەن
بەپارسانى نیۆدەولەتى و كەسانى خۆمانەوێ
شینە درۆى بەرامبەر نەكراوە، دواتر خۆیان لە
راستیەى حاشاھەنەگرەكان نەبان كردوو و
وێك بەرزەكى بانان بۆی دەرچوونە بیئەوێ بە
دەستى گەل، یان پێكخراوە نیۆدەولەتییەكان
سزای پێیوستیان وەرگرتبێت.

٢٠٢٤

بۆچی سەرگرددەکان درۆ دەکەن؟

پاستینەى درۆ لە سیاسەتى ئۆدەولەتیییدا

جۆن جەى. مېرشایمەر

بە کوردیکردنى

کەرىم قادر

هەولێر - ۲۰۲۴

ناوی کتێب: بۆچی سەرکردهکان درۆ دهکهن؟ راستینهی درۆ له سیاسهتی
نیودهولهتییدا

نووسینی: جۆن ج. میشرایمه

به کوردیکردنی له ئینگلیزییهوه: کهریم قادر

دیزاینی بهرگ: دیار سهعید شیخۆ

دیزاینی ناوهوه: هیما ئهحمدهد شیخۆ

سهرپهرشتی چاپ: مستهفا نهجم فهیلی

سال و شوینی چاپ : ۲۰۲۴- ههولیر

چاپخانه: رۆکسانا

تیراژ: ۱۰۰۰

له بهرپوه بهرایهتی گشتی کتێبخانه گشتیهکان/ ههریمی کوردستان،
ژمارهی سپاردنی (۴۲۳) سالی ۲۰۲۴ ی پیدراوه

پیرست

- ۵ له باره ی ئەم پەرتووکه وه
- ۷ به رایى
- ۱۵ پيشه کى
- ۳۱ پاژى يه که م: درۆ چيه؟
- ۳۹ پاژى دووهم: تۆمارى درۆى نيوده و له تى
- ۴۵ پاژى سێهه م: درۆى نيو-ولاتان
- ۷۳ پاژى چواره م: بلاوکردنه وهى ترس و تۆقاندن
- ۹۹ پاژى پينجه م: سترا تيژى شاردنه وه
- ۱۰۹ پاژى شه شه م: ئەفسانهى ناسيوناليزم
- ۱۱۷ پاژى هه وه ته م: درۆ لىبرالييه کان
- ۱۲۵ پاژى هه شته م: پروويکى دى کهى درۆى نيوده و له تى
- ۱۴۷ پاژى نوێه م: ئەنجام
- ۱۵۳ سه رچاوه و په راويزه کان

له باره ی ئه م په رتووکه وه

درؤ و درؤکردن، بوو ته سیبه ر و به شیخ له ژيانی پڅوژانه ی مروځ،
ئه گهرچی به شیوه یه کی به ربلاو هه یه، به لام مزاری درؤ له سیاسه تی
نیوده و له تیدا که م له سه ری نووسراوه و دهستی بۆ بردراوه. له م پروانگه یه وه،
ئه م په رتووکه ی جۆن جه ی. میړشایمه ری به رده ستان، به دهستی پکی کاری
ئه کادی می و شیکاری ئه و مزاره هه ژمار ده کری.

له به رایي ئه م په رتووکه، نووسه ر باس له هوکاري پشت نووسینی بابه تیکي
دهست بۆ نه بردراوی وه ک ئه مه ی کردووه و ده یگه ریښته وه بۆ په یوه نډیه کی
ته له فوڼی ناوه ختی گوشه نووسیکی پڅوژنامه ی نیویورک تایمز، به ناوی سیرجی
سکیمیمان که له به هاری ۲۰۰۳ په یوه نډی پیوه ده کات و پپی ده لی: «ده مه وی
بۆ گوشه که ی ئه م هه فته یه م، وتاریک له باره ی درؤ له سیاسه تی نیوده و له تیدا
بنووسم»، له وه لامدا پپی گوتووه: «هه رگیز بیرم له وه ها بابه تیک نه کردو ته وه
و پیشموانییه زانیاری زوری له باره وه هه بیته».

جگه له وه ش، دواتر له میانه ی کوږ و سمیناره کانیدا، بوی ده رکه وتووه،
خه لکی ئاسایش، حه زیان به و بابه ته بووه و گفتوگو یان له گه لیدا کردووه
و وه ک هاوکاری کردنی بۆ ده و له مه ندرکدنی بابه ته که، له خو یانه وه پوستی
ئه لیکترونی پر زانیاریان بوی ناردووه.

ئه منیش، دوا ی خویندنه وه ی وتاریک، له گوڤاری ئایینده ناسی که له
لایه ن زانا که ریم نووسرابوو، وه ک خووی خو م، له ئینته رنیت زیاتر به دوایدا

گه پام و دهقه ئینگلیزییه کهم پهیدا کرد. ههر زوو دهستم به خویندنه وهی کرد، دواتر له لای خوومه وه گوتم: بو منیش به کوردی نه کهم، چونکه له سیاسهتی نیوده وه له تیدا، کهس به ئەندازهی ئیمه ی کورد و کوردستانی، له لایه ن بریار سازانی نیوده وه له تی و کهسانی خو مانه وه شینه درۆی به رامبه ر نه کراوه، دواتر خو یان له راستیه حاشاهه ل نه گر ه کان نه بان کردوو و وه ک به رزه کی بانان بو ی ده رچوونه بی نه وه ی به دهستی گه ل، یان پیکخوا ره نیوده وه له تیه کان سزای پیوستیان وه رگرتی ت.

ناخوازم له م وته خیرایه دا، باس له ناوه پوکی ئەم په رتوو که بکه م و سه رتان لی بشوینم، له به رنه وه ی هه رکه س به گویره ی ئاست و تیگه یشتنی خو ی له دهقی نووسرا و چه شه وه رده گری و تییده گات، په نگه هه بن بر وایان به شیکردنه وه کانی ئەم تو یژه ره نه ییت، یان تیریان نه کات، چونکه نووسه ری ئەو کتیبه له وه دا به هه له دا چوو ه که گوایه «به لگه ی راسته وخو direct evidence نییه که پژی می سه دام توانای چه کی کوکوژی هه بووه». نه خیر هه یوو، ته نانه ت له هه شتاکانی سه ده ی رابردوو له سه ر کورد تاقیکرده وه، پشکینی سه مپلی خاک و شه هید و برینداره کان ئەو راستیه یان سه لماندوو ه که خاوه ن و به کاره ی نه ری ئەو چه که قه دهغه کراوه بووه، به لام ئەوه ی له م تو یژینه وه یه گرنگه ئەوه یه که هه مووان، واته ولاته دیموکراسیه کان و سه رکوتکاره کان بی جیاوازی، به پاساوی به رژه وه ندی نیشتمانی و پاراستنی ئاسایشی ولاته کان یان، تا که یفیان هی ناوه درۆیان کردوو و خه لکی خو یان و ده ره وه یان ده سته ره و داوه، به لام له هه مووان کاره ساتن امیتر ئەو فرتوفیلانه یه که به پرسانی سیاسی و حکوومی به ناویشانی جو را و جو ره وه بو ده سکه وتی که سی له گه ل گه له کانی خو یان ده کهن...

وه رگی ر

به‌رایه‌ی

به‌هاری ساڵی ۲۰۰۳، سێرچی سکیمه‌مان، گۆشه‌نووسی پڕۆژنامه‌ی نیویۆرک تایمز، له ناوختیک په‌یوه‌ندی پێوه‌کردم و گوتی: «بۆ گۆشه‌ی Week in Review ی پڕۆژی یه‌کشهممه‌ کار له‌سه‌ر نووسینی وتاریک، تایه‌ت به‌ درۆ له‌ سیاسه‌تی نێوده‌وله‌تیدا ده‌کات». ئه‌وه‌شی گوت، به‌ هۆکاریک ناوی منی به‌ مێشکدا هاتوو، بۆیه‌ بریاری داوه‌ په‌یوه‌ندیم پێوه‌ بکات. پێشتر، هه‌رگیز من و ئه‌و یه‌کدیمان نه‌بینیوو و قسه‌شمان له‌گه‌ڵ یه‌کدی نه‌کردبوو. منیش، له‌ وه‌لامدا پێم گوت: «من هه‌رگیز بیرم له‌وه‌ها بابه‌تیک نه‌کردۆته‌وه‌، هه‌ز ناکه‌م زانیاری زۆریشی له‌سه‌ر هه‌یه‌ت، ئه‌گه‌ر هه‌ر توێژینه‌وه‌یه‌کی ئه‌ده‌بی، له‌سه‌ر درۆی نێوده‌وله‌تی هه‌بوو، ده‌خوازم ئاگادارم بکه‌یته‌وه‌، له‌وه‌ی هه‌زری لێده‌که‌یته‌وه‌، منیش وه‌لامت ده‌ده‌مه‌وه‌. له‌ په‌یوه‌ندییه‌ ته‌له‌فۆنییه‌که‌دا، ته‌نیا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ پێکه‌وتین، به‌لام به‌ بۆچوونی خۆم، ئه‌وه‌ی له‌و ده‌مه‌ته‌قییه‌ گه‌نگه‌شمان کرد که‌ نزیکه‌ی کاتژمێریکی خایاند، گفتوگۆیه‌کی به‌ره‌مه‌دار و جێ بایه‌خ بوو. پاشدان له‌باره‌ی تاوتوێکردنه‌که‌ی نێوانمان، له‌لای خۆمه‌وه‌ هه‌ندی پوخته‌ تێبینیم تۆمار و پۆلین کرد».

چه‌ند مانگیك دواتر، پێک له‌ مانگی سێته‌مه‌ری ۲۰۰۳دا، له‌ ئینستیتی ته‌کنۆلۆژیای ماساشوسیتس Massachusetts Institute of Technology بۆ قسه‌کردن له‌سه‌ر بابه‌تیک بانگه‌یشت کرام که‌ خۆم

له ههلبژاردنی بابته که سهرپشک بم. منیش پیموابوو، ئه گهر له سهر درۆ له سیاسهتی نیوده و له تیدا قسه بکهه، ده پیتته جیی بایه خ. منیش تیبینییه کانی خۆم هیئایه بهردهستم که له ده مه ته قیکه مدا له گه ل سکیمه مان کردبوومان، هاوکات هه ندی تیبینیم بو ئهو بو نه یه نووسی. له ماوه ی شه ش سالی دواتردا، توژی نه وه یه کم نووسی و هه شت وانه ی دیکه شم پیشکesh کرد، ههروه ها له سهر ئهو مزاره، له گه ل دوست و هافالانم، زور باس و وتووژی مان کرد

به درژیایی ئهو پرۆسه یه ی دهستم بو برد، له باره ی بابته ی درۆی نیوده و له تی، به وه لامی گوگیر و که سه کان حه په سام، ئهو گوگیر و که سانه ی من قسه م بو ده کردن، به خیرایی ئاویتته ی بابته که ده بوون و بایه خیای پییده ده، زوریکیان ده یانویست به دورودریژی قسه له سهر بابته که بکه ین. دواتر ژماره یه کیان، ههر له خویانه وه پۆستی ئه لیکترۆنیان بۆم نارد که پیشتر ههر نه یانم بینیبوو، به لکوو ته نیا گوگیری یه کیک له و کۆرانه بوون که پیشکeshم کردبوو

له وانه یه هه زرم بو زور هوکار بپرات که بوچی ئهم بابته هینده جیی بایه خه، ههر له سه ره تاوه، زۆرینه ی خه لکی مه زهنده ده کهن، درۆ فۆرمی به ره مه هیئانه وه ی په فتاره. کاتیک بو یه که مجار قسه ی له گه ل ده که ی، به لانی که می، هه موو که سی که پپی ده لپی درۆ ده که ی، هه لده چئ. هه رچه نده خو شیان گا ف ناگافی که درۆ ده کهن، به لام چونکه تۆمه تیکی مه تر سیداره، بریکجار خه لکی پپی قه لس و په ست ده بی، کاتیک به که سی که بلپی درۆزن، ته نانه ت ئه گهر تۆمه ته که له جیی خو شی بیت، بۆیه به زمانیکی نیان و سوو کتر ده ریده برن. بو نمونه: سیناتۆر جۆن کیری (په ره مان تاری دیموکراتییه کان له ویلایه تی

ماساشوستن (D-MA) له میانەى بانگەشەى هەڵبژاردنى سەرۆکایەتى له سالى ۲۰۰۴دا، له باره‌ى عێراق و فریودانى گەلى ئەمریکا، له به‌کارهێنانى وشەى درۆزن له به‌رامبه‌ر جووڤ بوش خۆى لادا، به‌لکوو له‌برى ئەوه گوتى: «له‌ گوتى راستیه‌کان خۆى نه‌بان کردووه». به‌هه‌رحال، وه‌ک په‌فتاریکی قێزه‌ون و دزیو له‌ درۆ ده‌رواندرییت و یه‌کیک له‌ وه‌کارانه‌شه‌ که‌ خه‌لکی هه‌ز ده‌که‌ن قسه‌ى له‌سه‌ر بکه‌ن، بۆیه‌ لیکاو یان بۆى دیته‌خواره‌وه

ده‌کرێ بێژم، ئەوه‌ى وا ده‌کات مژاره‌که‌ بۆ خه‌لکانیکی زۆر مایه‌ى سه‌رنج و بایه‌خ بێت، ئەوه‌یه‌ که‌ هه‌ندێجار سه‌رکرده‌کان هه‌وکاری ستراتیژی زۆر باشیان هه‌یه‌ بۆئه‌وه‌ى درۆ له‌گه‌ڵ ده‌وله‌تانى دى و گەلى خۆیان بکه‌ن. به‌ واتایه‌کى دى درۆى نێوده‌وله‌تى په‌فتاریکی هێنده‌ خراپیش نییه‌، به‌لکوو له‌ راستیدا وا چاوى لێده‌کرێ که‌ کاریکی زیره‌کانه‌ و پێویسته‌، ته‌نانه‌ت له‌ هه‌ندى بارودۆخدا کاریکی می‌رخاسانه‌شه‌.

له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا ئەز ئارگومێنتیکی مشتومپه‌هه‌لگر ناخه‌مه‌پروو، یا هه‌وجه‌ به‌ گفتوگۆیه‌کى زیتر له‌وه‌ بکات و بانگه‌شەى ئەوه‌ بکه‌م که‌ زۆر جار ده‌وله‌مه‌دار و دیپلوماتکاران درۆ له‌گه‌ڵ یه‌کدی ناکه‌ن، پێده‌چێت خه‌لک به‌ زه‌حمه‌ت بپروا به‌وه‌ بکه‌ن که‌ ئەوه‌ راستینه‌یه‌- به‌لانى که‌م کاتیکی یه‌که‌مجار به‌ر گوێیان ده‌که‌وێ، زۆربه‌ى خه‌لک به‌ سه‌رسوپمانه‌وه‌ گالته‌یان به‌و مژاره‌ دیت، چونکه‌ پێده‌چێت شێلگیرانه‌ بپروا دار بن و نمونه‌ى بێ هه‌ژماریان له‌سه‌ر سه‌رکرده‌کانى جیهان هه‌بێت که‌ درۆیان له‌گه‌ڵ یه‌کدی کردووه‌. په‌نگه‌ به‌رده‌ستخستنى لیستیکی دورودریژ که‌ جووڤه‌ها درۆ له‌ خوڤگریت، لێى سانتر نه‌بێت. له‌ کرۆکدا ئەوانه‌ پێیانوايه‌ له‌ سیاسه‌تى نێوده‌وله‌تیدا درۆى نێوان-ولاتان جووڤیکه‌ له‌ بزنىس. لێره‌وه‌

ئەز بە دواندەرە کانم پادەگەینم، وەک هەلگری بەیداغی واقعی سەرەتا مەیلەم بەلای ھاوڕابوون لەگەڵ ئەوانە بوو، بەلام دواى لیکۆلینەوه و قوولبۆنەوه لە بابەتەکە، بەو برۆایە گەیشتم ئەوانە هەلەن، چونکە درۆی نێو-دەولەتان بەو ئەندازەییە نییە، بێگومان بەو مانایە نا که هەر نییە.

ئێستا بەهۆی شەری عێراق مزارەکە دەنگدانەوهی هەیە، چونکە خەڵکانێکی ئاگادار لەو برۆایەن کە پێش ناکۆکیەکە حکومەتی بۆش درۆی لەگەڵ گەلی ئەمریکا کردوو کە دواتر ئەو درۆیە بۆ ویلایەتە یەكگرتووکان بوو کارەساتێکی ستراتیژی، کاتیەک شەپەرەکە بە خراپی بەرپۆهچوو و جەماوەر لەو باوەرە بوو، هەر لەسەرەتاوە فیل یارمەتیدەر بوو کە شەپەرەکە بێت. خەڵکی بە جیاوازی بۆچوونیانەوه، چەشە وەرەگرن کە قسە لەسەر ئەوه بکەن، بۆچی سەرکرده کان هەز بە درۆکردن لەگەڵ ھاوولاتیانیان دەکەن و لیکەوتەکانی ئەو درۆیانە چ دەبێت. وێرای ئەو راستییە، لەبارەى درۆ لە سیاسەتی نێودەولەتیدا بە زەحمەت کتییەک بەدی دەکەیت، خەڵک ناچار بکات بە شیوەیەکی داھێنەرانیە لەبارەى ئەو مزارانە هەز بەکەن

لەبەر کەمى، تەنانەت نەبوونی کتیب لەبارەى درۆی نێودەولەتی، هەروەها لەبەر گرنگی مزارەکە، بریارم دا توێژینەوه چاپ نەکراوەکانم کە لەبارەى درۆ ئەنجامم داو، بکەمە کتییەک، ئامانجی سەرەکیشم لەو کارە فەراھەمکردنی چوارچۆیەکی شیکارییە، بۆئەوهی لە چۆنیەتی رێکخستنی درۆ لە سیاسەتی نێودەولەتی و هەندیک بانگەشە تیۆرییەکانی بنەما سەرەکییەکانی ئەو مزارە یارمەتیدەر بێت کە بیرى لێدەکەینەوه. هیوادارم ئەو کتیبە بێتتە بەرایى گفتوگۆکردن لەسەر بابەتێکی گرنگ کە تا هەنووکە بایەخێکی کەمى پێدراوه. ئەگەر لەو

کاره سه رکه وتوو بم، هه لبت خه لکانی دیکه ش ریچکه کهم ده گرن و
گه نگه شه کهم ده یارزنن و گفتوگوی ده کهن

به شیوهیه کی گشتی پامان و بیرکردنه وه کانم له باره ی درۆکردن، به و کۆمپنت و فیدباکانه وه کاریگر بوو که له شوینه جوړاوجۆره کانه وه قسه م بو جه ماوهر کردبوو: ئه نجوومه نی په یوه نندیه کانی دهره وه له نیویۆرک، ئینستیتوی سالتزمان بو دیراساتی شهر و ناشتی له زانکووی کۆلۆمبیا، کۆبوونه وه ی سالانه ی کۆمه له ی زانستی سیاسی ئه مریکا- سالی ۲۰۰۴، سمیناری فاکه لتی قوتابیانی زانکووی مانتانه، سه نته ری سیاسه تی نیوده وه لته تی براون له زانکووی په نسلقانی، MIT به شی زانستی سیاسه ت و به رنامه ی زانکووی شیکاگو له باره ی سیاسه تی ئاسایشی نیوده وه لته تی، کۆر به ندی لۆی ستار بو ئاسایشی نیشتمانی، وو رکشوپی باکوور-باشوور که به هاو به شی له لایه ن په یوه نندیه نیوده وه لته تی به کانی زانکووی باکووری رۆژه لات و شیکاگو به رپوه چوو

کاتیک له قوناغی بهرایی لهباری ئه و بابه ته وه خه ریکی گردو کوی بیرکړدنه وه کانم بووم، سوو دیکي گه وره له و سمناره نافه رمیه یینی که پینج له هه فالانم له زانکوی شیکاگو تیتدا به شدار بوون، ئه وانیش: دۆنگ سه ن لی، تاکا نیشی، رۆبیرت پاپی، سه بستیان رۆساتو و جون سکویسله ر. لیره وه سوپاسگوزاری خوّم بو هه ریه ک له ئه لیکسانده ر دۆنز، سیان لین دۆنز، مارک تراتنبرگ و ستیفن وۆلت ده رده برم بو کۆمپنت و تبیینیه به سووده کانیان که جیپه نجه ی به رچاویان له سه ر ئه م ره شووسه جه هشت

دوو که‌سی دیکه‌ش شایه‌نی سوپاسی تاییه‌تین، ئه‌وانیش هه‌ریه‌ک له‌ دِڤِید ما‌ک‌برایکی نووسه‌ری کتِبه‌کانم له‌ بلا‌وک‌راوه و چایه‌مه‌نییه‌کانی

زانکۆی ئۆکسفۆرد به پيشکه شکردنی پيشنيزه گرنکه کانی که له ده رهينانی ئه و کتیه به شیوهیه کی باشت یارمه تیدام. له ناخی دلمه وه جۆش و خرۆشه کانی بۆ ئه و پرۆژه یه بهرز ده رخینم که هه موو ئاسته نگه کانی پامالی و وایکرد به و شیوه یه ده ربجیت که ده رچووه، به لام که س هینده ی بیل کلیگی بریکارم بایه خی به و کتیه نه دا، ئاخه ئه و هه ر له پاکنووسی و جیه جیکردنیدا یارمه تی نه دام، به لکوو به درژیایی ماوه ی جیه جیکردنه که ئامۆژگاری زۆر دانیه ی پيشکه ش کردم که به پاره نا نرخیندرۆ

ههروه ها سوپاسی هه ریه ک له جیسیکا پریان و بین سادۆک له خانه ی چاپ و بلاوکراوه کانی زانکۆی ئۆکسفۆرد ده که م له به رانه ر شاره زایان له بواری نووسیندا که له دوا ده رهينانی چاپدا یارمه تی داین. سه ره رای ئه وانه، چه ندان کۆمیت و پيشنيزی جوانم له دوو پیدچه ووی نادیار و لیستیکی دورودرکۆم له که سانی دیکه پیکه یشت که پيشتر چه و به که سیان نه که وتبوو. له نیو ئه وانه هه ریه ک له ئیریک ئه لته رمان، ستیفن ئه نسۆلا بییه ر، رۆبیرت ئارت، ریچارد بیتس، ده یفد بلاگدن، ريسا بروکس، مايکل ئی. براون، جۆناسان کافیرلی، جۆزیف سیرینسیۆن، مايکل دیش، لويس دیسکۆلی، دانیال دریزنه ر، ده یفید ئیدیل ستین، فرانسيس گاوین، هاین گۆمانس، چارلز گلاسهر، ئیمیلی گۆلدمان، جینيفر هوچ، یان هیرد، رۆبه رت جیرفیس، چایم کاوفمان، کریستۆفه ر لایین، کیر لیبه ر، ئیریک لۆربه ر، کارلو ماسالا، نونۆ مۆنتیرۆ، مايکل ئۆکۆنۆر، جۆزیف پارینت، سۆزان پیته رسۆن، ئارن پلاگ، ئیریک پۆزنه ر، ریچارد پۆزنه ر، سینتیا رۆبه رتس، لۆرینس ساموئلز، ده یفید شوارتز، جاک سنايده ر، ئیفان ئاریگۆین تۆفت، مۆنیکا تۆفت، پیته ر تۆفت، ماتیۆ تو بن، ستیفن

شان ئیقفیرا، ئه‌براهام فاگنهر، ئه‌لیکساندهر ویندت و جویل ویسترا. هه‌روه‌ها داوای لیبوردن له‌وانه ده‌که‌م که ناویانم له بیرچووه‌ته‌وه له قۆلائی ناخمه‌وه سوپاسی هه‌موو ئه‌وانه ده‌که‌م که یارمه‌تیان داوم، چونکه بێ یارمه‌تی ئه‌وان ئه‌و کتێبه‌ پرووناکی نه‌ده‌بینی، هه‌مدیس سوپاسیکی تایبه‌تی سی‌رجی سکیمیمان ده‌که‌م که بابته‌ی درۆی نێوده‌وله‌تی خسته‌پروو و وایکرد باخۆشییه‌کم لا چه‌که‌ره‌ بکات. بێگومان من به‌رپرسیاریتی خپه‌له‌ و ئارگومێنته‌ کرچوکاله‌کان له ئه‌ستۆ ده‌گرم، هاوکات له‌سه‌ر ناوه‌پۆکی ئه‌و کتێبه‌ خۆم به‌قه‌رزازی هه‌مووان ده‌زانم

له‌کو‌تاییدا ده‌مه‌وی سوپاسی خێزانه‌که‌م، به‌تایبه‌تی پامیلای هاوژینم بکه‌م له‌به‌رانبه‌ر هاندانه‌کائی که‌ بۆ چه‌ندان کاتژمێری دورودریژ کار له‌سه‌ر ئه‌و کتێبه‌ بکه‌م. به‌هه‌رحال من عه‌شقی تووژینه‌وه و نووسینم، به‌لام ئه‌وده‌مه‌ی خه‌ڵکانتیک به‌ به‌رنامه‌ی کاره‌که‌ت کاریگه‌ر بن و بۆ ته‌واوکردنی پشتیوانی ته‌واوت بکه‌ن، بێگومان کاره‌که‌ له‌لات ساناته‌ر ده‌بی‌ت. کاتیک قسه‌ له‌باره‌ی خێزان ده‌که‌م، ده‌خوازم ئه‌و کتێبه‌ پیشکه‌شی پینچ مندا‌له‌ خنجیله‌کانم: ئان، ماکس، نیکولاس، جولیا و دیفید بکه‌م که سه‌رچاوه‌ی شانازی و خۆشییه‌کانی سێ ده‌یه‌ی منن

هه‌وای نامهی کتێب

پێشهکی

کهسایهتی و بهرپرسه سههرهکییهکانی حکومهتی بوش، بهتایبهتی ئهوانهیی بهر له ۱۹ی ئاداری ۲۰۰۳ بهتووندی تهکانیان له ویلايهتهیه کگرتوووهکانی ئهمریکا دهدا هیژشی سههه عێراق بکات، بۆیان دووپات کردمهوه که تهواو دنیابوون لهوهی سهدام حوسین خواهنی چهکی کۆکوژه. وهک ئهوهی بانگهشهیان دهکرد، دنیابوونهکیان به بهلگهی بههیژ پشت ئهستور بوو، له دهروههی حکومهتیش پشتیوانکارانی شهڕ به بهردهوامی ئهه بانگهشانهیان پاته دهکردهوه و پیکهوه کۆرسی دهنگی ههڵۆکانیان دروست کرد و باوهریان به خهڵکانیکی زۆری ئهمریکا هینا که گهنگ و پێویسته عێراق له چهک دامالدری و سهدام حوسین بروخیندری. لهه روانگهوه شهڕ دژی عێراق پێویستیه و بژارده نییه. ههه کهسیک گومانی لهه بانگهشانه ههبا به کهسانی لاهه (appeaser) و گهژه (لێ) دهرواندر، تهناهت به نانیشتمانپهروهه ریش (unpatriotic) تاوانبار دهکرا. لێ کاتیک هیچ چهکیکی کۆکوژ له عێراق نه دۆزرایهوه، دهبوو به شداری شهڕ ئهوه پروون بکه نهوه که بۆچی هینده ههله بوون. باشه چۆن دهکری ئهه ژماره زۆری خهڵک که دنیابوون سهدام حوسین خواهنی چهکی کۆکوژه، ههلهی هینده گهوره بکهن؟

پروونکردنهوهیهک ئوبالی ئهه شینه درۆیه دهخاته ئهستۆی سهدام حوسین به پاساوی ئهوهی به شیوهیهکی کاریگههه و کارا درۆی له گهلیان

کردوووه که عێراق خاوهنی چه کی کۆکوژه، به تایبه تی به رانبهر ئێران، ته نانه ت سهره تا ویلايه ته یه کگرتوووه کانیش دوودل بوو، په لاماری عێراق بدات، نه خاسمه له میانه ی شکستی شه ری که نداو که له سالی ۱۹۹۱ دهستی پیکرد و به هو ی ئه و ئابلقه و سیستمه چاودێریه ی که دوا ی شکسته که مه رشکینه که ی به سه ریدا سه پێندرا، به غدا زۆر لاواز بیوو. چیرۆکه کان باس له وه ده که ن، سه دام حوسین به مه به ستی پێگه گرتن له ده سترێژی ولاتان دژ به ولاته که ی، زانیاری ساخته ی خسته پروو به ئامانجی ئه وه ی وا له تاران و واشنتۆن بکات هزر بکه ن خاوهنی چه کی کۆکوژه، ئه گه ر هێرش بکه نه سه ری، به کاریده هیئێ. کاره که شی به و راستیه سانتر بوو، کاتی که نه ته وه یه کگرتوووه کان نه کارا له وه دلنیا بێته وه که خاوهنی چه کی کۆکوژ نییه، هاوکات هیچ به لگه یه کی کۆنکریتیشی نه بوو که خاوهنی چه کی کۆکوژه

هیئێ ئه و ئارگومێنته له راپۆرتیه که ی دوه لفه ر (Duelfer Report) هاتبوو وه سه فکردن که له ئه یلوولی ۲۰۰۴ له لایه ن گرووی چاودێریکردنی عێراق بلاو کرایه وه؛ ئه و گرووپه له تیمی که نیوده وه له تی هه زار ئه ندامی پێکهاتبوو بو لیکۆلینه وه کردن له کوگا و جبه خانه و بونیادی ژێرخانی چه کی کۆکوژی عێراق. ئه و تیمه له لایه ن چارلز ئه ی دوه لفه ر پشکنیته ری پیشووی UN سه ره په رشتی ده کرا. دوا ی وه سه فکردنی هه ره شه جوړاو جوړه کانی پرو به پرو ی عێراق ببوونه، راپۆرتیه که نووسیوو ی «سه دام حوسین بو ئه وه ی پرو به پرو ی ئه و هه ره شه بێته وه، له خسته پرو وه گشتیه کانی به رده وام بوو که خاوهنی چه کی کۆکوژه. له درێژه یدا راپۆرتیه که نووسیویه تی، «وه ک پێده چێ له نیوه راستی نه وه ده کان عێراق هیچ جبه خانه یه کی چه کی کۆکوژی نه بوو، به لام چه واشه کاری و هه لبه ستنه کانی سه دام حوسین له بواری چه کی

کۆکوژی، مهترسییهکانی و نیشانی کۆمهڵگهی نێودهۆلهتی، بهتایبهتی ئێران دا که توانای ئهو چهکهی ههیه، تهناوهت جوړج تنیّت له بیرهوهرییهکانیدا له ناوهراستی سهنتهری باهۆز، دهۆی: پێش شهڕ، ئهزموونی پێشترمان لهگهڵ ولاتیکی نهبوو که ئهو جوړه چهکهی نهبیّت، بهلام خووی و نیشان بدات که ههیهتی، بۆیه لهوه نهدهگهیشتن که ئهوه دهستههرۆدانه^(۱).

وێرای ئهو بانگهشانه، بهلام له تۆماری گشتیدا ههچ بهلگهیهک نییه سهدام ههولیدا بیّت برۆا به جیهان بهیّنیت که عێراق چهکی کۆکوژی ههیه. بۆ نموونه راپۆرتهکهی دوهلفهر بۆ پشتراستکردنهوهی ئهو بانگهشیه ههچ بهلگهیهکی بۆ نهکردووتهوه که سهروکی عێراق پیادهی کردبیّت، ههمدیس ئامادهکارانی راپۆرتهکه بۆ پشتیوانی ئهوه ههچ راستیهک و فاکتیکیان پێشکهش نهکردوو، بهلکو راپۆرتهکه به پێچهوانهوه گومان دهخاتهروو و تییینی ئهوه دهکات که سهدام پێشتر له کاری سیاسیدا فرتوفیّلی بهکار نههیناوه، ههروهها یهکیک له یاریدهره هههره جیّ متمانهکانی رایگهیاندا، هههرگیز ئهوهی رانهگهیانداوه که لهبارهی ههبوونی چهکی کۆکوژ فیّلی له جیهان کردبیّت^(۲). له راستیدا له چهندان بۆنهدا ئهو راستیهی گوتییه که چهکی کۆکوژی نییه^(۳).

لهلایهکی دیکهوه لهسهروبهندی ئامادهسازییهکانی شهڕی عێراق، حکومهتی بوش چوارچار درۆی کردوو که له خوارهوه گشتیان تاوتووی دهکړن. رێگههم بدهن، لێره پوخت و کورتیان بکهمهوه. بهرپرسه بالاکانی حکومهتی بوش به درۆ بانگهشیهیان بۆ ئهوه کرد که به دنیاییهکی تهواوهوه دهیانزانی عێراق خاوهنی چهکی کۆکوژه، دیسان درۆیان کرد کاتیکی گوتیان بهلگهی پرونیان ههیه که سهدام پهیوهندی تۆکمه

له گهڵ ئوسامه بن لادن ههيه و ژمارهيهك داخۆيانى ساخته ياندا كه ئاماژه بوون به وهى سه دام هه نديك له بهرپرسياريه تي هيرشه كانى ١١ى سپته مبهري دژ به ويلايه ته يه كگرتوو ه كانى له ته ستۆيه. دوا جار ژماره يه ك كه سايه تي حكومه تي بوش، ته نانه ت سه رۆكيش بانگه شه ي ئه وه يان كرد كه بو دۆزينه وه ي پيگه چاره ي ئاشتيانه ي ناكوكيه كانيان له گهڵ سه دام كراوه ن، له كاتيكد برياري شه ر درا بوو

به كورتي؛ پيش شه ري ٢٠٠٣، سه دام له باره ي تواناي چه كي كو كوتيه كه يه وه راستيه كانى گوت. ئه وه له كاتيكد كه سه بالا كانى حكومه تي بوش له باره ي ئه وه ي له سه ر ئه و چه كه يان ده زاني درۆيان كرد، هه روه ها له باره ي مژاري ديكه ي گرنگيش درۆيان كرد. پيده چي ره فتاري هه ردوو لايه ن جيگه ي سه رسوپمان ييت، ته نانه ت بو هه ندي خوينه ر شو كيش ييت. له وانه يه مروف به لاني كه م وا بزاني تارا ده يه ك بار يكي نا ئاساييه، به لام ئه و ئه نجامه هه له ده ييت. هه ردوو ئالي به شي وه يه كي ها وئا هه نگ له گهڵ دوو شت ره فتاريان كرده وه كه له دوو توپي ئه م په رتو كه دا ئاشكرا كراوه. من پيموايه سه ركرده كان زور درۆ له گهڵ و لاتاني ديكه ناكه ن، به لكوو له بري ئه وه زياتر هه ز به درۆ كردن له گهڵ گه له كانى خوياندا ده كه ن. با ئه وه تان بو را شه بكه م

ويپراي ئه وه ي له ژياني ئاساييدا وه ك ره فتاريكي ناپه سند له درۆ كردن ده پرواندري، به لام له سياسه تي نيوده وه لتيدا ره فتاريكي په سنده، له به ره وه ي سه ركرده كان هه ندي هو كاري ستراتيژي باشيان هه يه بو ئه وه ي درۆ له گهڵ و لاتاني ديكه، ته نانه ت گه له كانى خوشياندا بكه ن. له گهڵ ئه وه شدا له واقيع حالدا درۆي نيو-ولاتان زور نيه. كاتي ك ده ستم به و ليكو لي نه وه كرد، پيش بينيم ده كرد له سه ر ده وه له تمه دار

و دیپلوماتکارانه‌وه به‌لگه‌ی سهرسوپه‌ینه‌رم ده‌ستکه‌وئیت که درؤیان له‌گه‌ل یه‌کودوو کردوو، به‌لام مه‌سه‌له‌که به‌و گریمانه سهره‌تاییه به‌کوټاهات که گریمانه‌یه‌کی هه‌له‌بوو. له‌بری ئه‌وه ده‌بوو زیاتر کوټشش بکه‌م بۆئه‌وه‌ی حاله‌ته‌کانی درؤی نیوده‌وله‌تی بدۆزمه‌وه، تا له‌و په‌رتوکه‌دا تاوتوویی بکه‌م. دیاره سهرکرده‌کان له‌بۆنه و حاله‌تی دیاریکراو درؤ له‌گه‌ل ولاتانی دی ده‌کهن، به‌لام زور له‌وه که‌متره که مروڤ پېشبینی ده‌کات، له‌به‌رئه‌وه سهر نییه، پېش شه‌ر سهدام حوسین درؤی نه‌کردبیت که ئاخو خاوه‌نی چه‌کی کوکوژه، یان نا، به‌لام ئه‌وه به‌و مانایه نایه‌ت له‌بارودوڅیکدا له‌وباره‌وه درؤی نه‌کردوو

له‌وه واوه‌تر، پیده‌چي سهرکرده‌کان تایه‌ت به‌پرسه سیاسیه ده‌ره‌کیه‌کان زیاتر درؤ له‌گه‌ل که‌له‌کانیان بکه‌ن، تا درؤ له‌گه‌ل ولاتانی دی بکه‌ن. په‌نگه ئه‌وه تایه‌ت به‌و ولاته دیموکراسیانه دروست بیت که پېره‌و له‌سیاسه‌تی ده‌سه‌لاتخوازی ده‌ره‌وه ده‌کهن و هه‌زیان به‌شه‌ره، کاتیک ده‌بینن هه‌ره‌شه‌یه‌کی روو و له‌گین دژ به‌به‌رژه‌وه‌ندییه ژیاره‌کانی ده‌ولت له‌ئارادا نییه که ته‌نیا له‌پېگه‌ی به‌کاره‌یتانی هیز بیته چاره‌سهرکردن. بېگومان ئه‌وه له‌گه‌ل هفتا سالی بووری ویلايه‌ته یه‌کگرتوو‌ه‌کانی ئەمریکاش دیته‌وه و ده‌گونجی. بۆیه مایه‌ی سهرسوپمان نییه، له‌ماوه‌ی ئه‌و هفتا ساله‌دا سهرۆکه‌کانی ئەمریکا له‌باره‌ی پرسه‌کانی سیاسه‌تی ده‌ره‌وه کو‌مه‌لێک درؤی به‌دایکوباوک بو‌هاوو‌لاتیان بکه‌ن، بۆیه مایه‌ی سهرسوپمان نییه که‌سایه‌تییه سهره‌کیه‌کانی حکومه‌تی بوش - به‌خودی سهرۆکیشه‌وه - له‌قوناغی ئاماده‌سازیه‌کانی شه‌ر دژی عیراق درؤ له‌گه‌ل گه‌لی ئەمریکادا بکه‌ن. له‌وه‌شدا بوش شوین پپی سهرۆکه به‌ناوبانگه‌کانی پېش خو، وه‌ک فرانکلین دی رۆزفیلتی هه‌لگرت که سالی ۱۹۴۱ به‌مه‌به‌ستی

پەلکێشکردنی ویلایەتە یە کەگرتوووەکانی ئەمریکا بۆ ناو شەپری دوووەمی جیهانی لەبارەى پرووداوی کەشتییە دەریاییە کە درۆی کرد، ھەرۆھەا لێندۆن بى جۆنسۆن ھاوینی سالى ۱۹۴۶ لەبارەى پرووداوی کەنداوی تۆنکەن بە مەبەستى بەدەستھێنانى پشتیوانى کۆنگرێس بۆ شەپکردن دژ بە فیتنامى باکوور درۆی کرد

گرنگە تەکەز لەو خالە بکەین کە لە ھیچ یەکیک لەو پرسیانە، سەرۆک و فەرماندە سەربازییەکان بۆ دەسکەوتى بەرتەسكى کەسى درۆیان نەکردوو، بەلکوو پێیانوابوو ئەوان بە شیۆھیەک پەفتار دەکەن کە خزمەت بە بەرژەووەندى نیشتمانى ئەمریکا دەکات، ئەوێش بەو مانایە نایەت کە ئەوان لە ھەموو حالەتەکاندا ژیرانە کاریان کردوو، لە راستیدا ھۆکاری ستراتیژی زۆر باش لەئارادا بوو کە وا لە سەرکردەکان بکات لەگەڵ جەماوەر و ولاتانى دیکە درۆ بکەن. ئەو لوژیکە، ھەمیشە ئەو کوۆ و سنوورە ئاکارییە دەبەزینى کە دژ بە درۆکردن باو. لە راستیدا ھەندىجار سەرکردەکان وا ھزر دەکەن ئەرکیکی مۆرالیان لە ئەستۆیە بە مەبەستى پاراستنى ولاتەکیان درۆ بکەن. بێگومان سەرکردەکان بەردەوام لەبارەى سیاسەتى دەرەو درۆ ناکەن، بەلکوو ناوہ ناوہ قسەگەلیک دەکەن، یان بە مەبەست شتیکی فری دەدەن کە سوور دەزانن راست نییە. دیارە جەماوەریش ھیچ کاتیکی لەسەر ئەو فریودانانە سزای نەداون، مادامەکی ئەنجامیکی خراپى لێنەکەوتوووەتەو. پێدەچى سەرکردە و جەماوەرەکانیان برۆیان بەوہ بێت کە لە پەيوەندییە نێودەولەتییەکاندا درۆ بەشیکی دانەبڕاوہ بەھەر حال، بە شیۆھیەکی گشتى لە سیاسەتى ناوخۆدا درۆکردن بە کاریکی ھەلە دادەنرى، جگە لە ھەندى حالەت و بارودۆخى تاییەتیدا

نه‌بی‌ت، وه‌ک سه‌ودا و مامه‌له‌ی که‌سانێک له‌سه‌ر نرخ‌ی خانوویه‌ک که ده‌یان‌ه‌وێ بی‌فرۆشن یان بیک‌رن، یاخود کاتێک که‌سی‌کی بی‌گونا‌ه ده‌پاری‌زن که له‌وانه‌یه به‌هه‌له ئازاری پێ بگات. زۆربه‌ی خه‌لک ئه‌وه به «درۆی سپی» ناوه‌به‌ن، کاتێک هه‌فالان له نێو خۆیاندا وشه‌و گوته‌گه‌لیک ئالوو‌یر ده‌که‌ن- وه‌ک کاتێک میوانانی ئیواره‌خواییک به‌ژمه‌ خراپه‌که هه‌لده‌ده‌ن، یان کاتێک باوان داوا له‌ مندا‌له‌کان ده‌که‌ن وریای خۆیان بن- ئه‌و درۆیان‌ه پ‌ی‌گه پ‌یدراون. هه‌رچه‌نده، ئه‌و جو‌ره درۆیان‌ه مه‌ترسیان که‌مه، چونکه له‌پ‌یناو به‌رژه‌وه‌ندی که‌سانی دی به‌کار‌دین^(٤). ئه‌و درۆیان‌ه زۆر جو‌شدارن، به‌لام به‌گشتی وا له‌ درۆ ده‌رواندری که کاریگه‌ری پ‌وخینه‌ر به‌سه‌ر تاک و ئه‌و کۆمه‌له‌یه جیده‌هیلێ که تیی‌دا ده‌ژین. بۆیه هیچ سه‌یر و نامۆ نییه که خه‌لکی به‌ زۆری راستیه‌کان ب‌ل‌ین، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر له به‌رژه‌وه‌ندی مادیشیاندا نه‌بی‌ت^(٥). هاوکات له گشت کۆمه‌لگایه‌کدا ئه‌وه، قه‌باره‌ی گه‌وره‌یی جو‌ری درۆی قبو‌لنه‌کراو ره‌ت ناکاته‌وه، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، هه‌رچه‌ندی قه‌باره‌ی درۆیه‌که بچووک‌تر بی‌ت، ئه‌وه‌نده باشت‌ره^(٦). بۆیه لۆژیکانه‌یه درۆکردن به‌ کاریکی شوره‌یی دابند‌ری‌ت و له‌ ژینگه‌ی ناوخۆ هان نه‌دری

له‌به‌رانه‌ر ئه‌و هه‌لو‌یسته جو‌راوجو‌ران‌ه‌دا، شیکردنه‌وه‌یه‌کی ساده به‌رانه‌ر درۆی ناوخۆ و نێوده‌وله‌تییدا هه‌یه، چونکه له‌ کن سه‌رکرده‌کان هیچ پابه‌ندییه‌ک له‌ دابینکردنی پاراستنی ول‌ات سه‌رووتر نییه. له‌به‌رئه‌وه‌ی ول‌اتان له‌ چوارچۆیه‌ی سیستمیکی ئازاوه‌دا کارده‌که‌ن که ده‌سه‌لاتیکی بال‌ای نییه، بۆئه‌وه‌ی کاتێک له‌لایه‌ن ول‌اتانی دیکه‌وه تووشی هه‌ره‌شه‌ بوویه‌وه، بکاري پ‌ه‌نای بۆ به‌ری‌ت، چونکه له‌ سیاسه‌تی نێوده‌وله‌تی جیهانیکی د‌ژواردا، ژماره ٩١١ بوونی نییه، بۆئه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر ده‌وله‌تیک خۆی له‌ ک‌یشه‌دا بینیه‌وه، په‌یوه‌ندی پ‌یوه‌ بکات، ته‌نانه‌ت

ئه گهر ئه و ژماره ههش بێت، به لام که سێک نادۆزیته وه ته له فۆنه که هه لگریت. بۆیه سه کرده و جه ماوه ره که ی ده زانن ولاته کان له جیهانی کدا کار ده کهن که ههر ده وله تیک خوی یارمه تی خوی ده دات، واته له سه ریان پێویسته بو دابینکردنی ئاسایشی خویان هه رچییه کی به پێویست بزائن ئه نجامی بدهن. جا خوای ده کرد به درۆ و خه پانندن ده بوو. به واتایه کی دیکه به و پێیه ی سیاسه تی نیوده وله تی جیهانی که رپسا نیوده وله تییه کان تیدا به ئه نجامی کی که مه وه پشیل ده کری، به و مانایه نایه ت که سه رکرده کان به رانه ر درۆکردن تامه زرۆ و په رۆش نین، یان ئه وه ره تبکاته وه که ژماره یه ک له سه رکرده کان پێیان باشتره جیهانی نیوده وله تی، له لایه ن کۆمه لێک په رهنسیبی ئاکار دیاریکراوه وه فه رمان په وایی بکریت. به لام له نه بوونی خودان سه ره وه ریه کی هاوبه ش، ئه گه ری به دیهاتن و پراکتیزه کردنی ئه و جیهانه نییه

به پێچه وانه ی سیستمی نیوده وله تی، بونیاتی ده وله ت، بونیاتی کی پله به ندیه (هیرارکییه)، نه ک ئاژاوهی (ئه رارکیک)^(۷). له ده وله تی باش ریکه راودا ده سه لاتی بالا هه یه- واته ده وله ت- ده کری تاکه کان له پێناو پاراستنیاندا په نای بو به ریت، ئیدی هوکاره کانی په نابردن بو خه پانندن و درۆکردن که ولاتان له گه ل یه کدی جیه جیی ده کهن، له سه ر تاکه کانی ناو ده وله ت جیه جی ناییت. له راستیدا ده کری پرسیکی به هیژ به ریته پروو، ئه ویش به ربلاوی درۆیه که هه ره شه له ژبانی ناوخوی ده وله ت ده کات. به شیکی گه وه ری ئه وه ش به هوکاری سوودمه ندبوون ته واو ده بێت، له به رئه وه ی سه خته وا له ده وله ت بکری به شیوه یه کی کارا و چالاک کار بکات، کاتی که خه لکه که ی له هه موو کاتی کدا درۆ له گه ل یه کدی بکهن. بۆیه مروف ده توانی له ناو سنووری ده وله ت که یسیکی مۆرال دژ به درۆکردن دروست

بکات، له‌به‌رئ‌ه‌و‌ه‌ی به زۆری کۆمه‌له‌یه‌کی دیاریک‌راوی زۆر باش
له‌ناو ده‌وله‌ت‌دا هه‌یه، به‌لام ئه‌م حاڵه‌ته‌ له سیاسه‌تی نێوده‌وله‌ت‌یدا
بوونی نییه. تۆماس هۆبز له (Leviathan) ده‌وله‌تی دیکتاتۆریدا ئه‌و
خاڵه‌ی به‌ کورتی باس‌کردوه: «به‌رله‌وه‌ی وشه‌ی داد و زوڵم جیگه‌ی
خۆیان بگرن، ده‌بی هێژیک‌ی زۆردار هه‌بی‌ت خه‌لک ناچار بکات به
یه‌کسانی به‌ ئینه‌کانیان جیبه‌جی بکه‌ن... مادامه‌کی سامانی هاوبه‌ش
نییه، شت‌یک‌ش نییه‌ پێی بگوتری زوڵم».^(A)

درۆ به واتای شیوهیهک له شیوه کانی فریودان دیت، به لام هه موو فریودانئیکیش، به مانای درۆ نایهت. دوو جووری دیکه ی فریودان هه یه: شاردنه وه و هۆینه وه (concealment and spinning). به پێچهوانه ی درۆ هیچ یه کێک له و دووانه داخۆیانی ساخته، یان گێرانه وه ی چیرۆکیکی بونیاد ساخته له خۆ ناگریت. به هه رحال شاردنه وه و هۆینه وه هاوشیوه ی راستگویی نین

ئەو دوو جۆرەي فريودان لەسەر جەم سێكتەرەكانى ژيانى پڕۆژانەدا بەربلاون، بە زەحمەت دەبنە ھۆكارى مانگرتن^(۹). بۆ نموونە، كەسێك بە مەبەستى گەران بە دواى دەرفەتى كار دەيەوێ چاوپێكەوتن بكات، پێگە پێدراوە چىرۆكى ژيانى خوێ وەك ئەوەي لەگەڵیدا دەگونجێ، بە پوختى بە باشتريـن شىوہ بهۆنیتتەوہ و ئازادى تەواوى ھەيە زانىارىيەكانى دى وەلا بنیت،^(۱۰). سياسەت ئەو خاكە تايبەتە بە پیتەيە كە شاردنەوہ و ھۆننەوہ (بوختان) لێى دەپوێ. سەرۆك دەتوانى لەبارەي ئابوورى ئەمريكا بە شىوہيەك چىرۆك بهۆنیتتەوہ، ھەم لايەنە ئەرێنييەكانى زەق بكاتەوہ، ھەم لايەنە نەرێنييەكانى فەرامۆش بكات. لەكاتێكدراھەخەگران لە حزبى بەرھەڵستكارىش لە قەسەي پێچەوانەي

ئه وه ئازادن، به لام ههچ يه کيکيان به مه به ستي به رگريکردن له پرسه که رېگه پيڊراو نين درۆ بکات. له راستيدا کاتيک به درۆکردنه وه ده گيرين، ئه گهر ههيه له پرووی سياسييه وه ئازاری گه وره يان پيگات.

به هه رحال، کاتيک پرسى سياسه تی دهره وه له مه ترسي دا بێت، ئه وه مه سه له يه دروست نيه، بۆيه به ده گمه ن ده ولّه ته دار و ديپلوماتکاره کان له سه ر درۆکانيان سزا ده درين، به تاييه تی کاتيک درۆ له گه ل ده ولّه تانی ديکه وه ده که ن. په نگه تاکه جوداييه کی ئه وه رپسايه په يوه ست به و پرسانه بێت، کاتيک زانرا سه کرده له باره ی سياسه تیکي سه رنه که وتوو که به شيويه کی ئاشکرا زيانی به به رژه وه ندى نيشتمانی گه ياندوو، درۆی له گه ل هاوولاتیانی خوێ کردوو، به لام له و حاله ته شدا هوکاري سه ره کی که شکستی سياسييه، واده کات سه رکرده به رگه ی توپه یی جه ماوه ر بگريت نه ک له به رئه وه ی درۆی کردوو. هه لبه ت که دهرکه وت سه رکرده له باره ی سياسه تیکي تاييه تيه وه درۆی له گه ل جه ماوه که ی کردوو، مه رج نيه باجیکي به رزی سياسی بدات، ئه گهر وه ک ئه وه ی ويستويه تی کار بکات. ئه گهر مه سه له که به سياسه تی دهره وه په يوه ست بێت، له و حاله ته دا سه رکه وتنه که پاساوی درۆکه ده دات، يان به لانی که می ده کری درۆکه قه بوول بکری و لیی خو ش بن.

به کورتی، به شيويه کی گشتی وه ک دوو شيوه په وای په فتاری سياسه تی ناوخو و دهره وه؛ له شاردنه وه و هو نينه وه ده رواندری، به لام درۆ پرسیکي جودايه^(١) و له زۆربه ی کايه کانی ژيان به په فتاریکی ناپه سند داده نری، جگه له سياسه تی نيوده ولّه تی نه بێت، چونکه به شيويه کی گشتی وه ک کاریکی داخبا ر لیی ده رواندری، به لام له هه نديچاردا پيوستيه

ئهرکی دادی

کتیڤه‌ی لێکی زۆرزه‌وه‌ندی ئه‌ده‌بی له‌باره‌ی درۆکردن هه‌یه، به‌لام به‌ ده‌گمه‌ن هه‌یه به‌ پرونێ باس له‌ درۆکردن له‌ سیاسه‌تی نۆوده‌وله‌تیدا بکات. یه‌کیک له‌ کتیبه‌ ده‌گمه‌نه‌کان، کتیبه‌که‌ی ئه‌ریک ئۆلته‌رمانه به‌ناوی کاتیک سه‌رۆک درۆ ده‌کات: (میژووی فریودانه‌ فهرمییه‌کان و لێکه‌وته‌کان)، زۆر به‌جوانی باس له‌ درۆکانی سه‌رۆکایه‌تی له‌ ماوه‌ی هه‌فتا ساڵدا ده‌کات^(۱۳). به‌هه‌رحال، ئۆلته‌رمان زانای سۆسیۆلۆجی نییه و هه‌ول نادات له‌باره‌ی درۆکردنی نۆوده‌وله‌تی تیۆریک دابه‌زینی، هه‌روه‌ها که‌سی دیکه‌ش هه‌ولی ئه‌و کاره‌ی نه‌داوه، په‌نگه‌ یه‌کیک به‌و قسه‌یه‌ وه‌لامبه‌داته‌وه‌ که‌ له‌باره‌ی فریودانی نیوان ولاتان چه‌ندان لێکۆڵینه‌وه‌ هه‌یه. هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و وه‌لامه‌ دروسته، به‌لام ئه‌و ئه‌ده‌به‌ چه‌ز به‌ جیاکردنه‌وه‌ی شاردنه‌وه‌، درۆ و هۆینه‌وه‌ ناکات، له‌وه‌ش گرنه‌تر هه‌یچ کتیبیک له‌باره‌ی درۆکردن نییه‌ که‌ هه‌ول بدات ئارگومێنتی گشتی له‌باره‌ی ئه‌و په‌فتاره‌ تایبه‌تییه‌ بچاته‌پروو. ئامانجی ئه‌و کتیبه‌، خسته‌نپرووی تیۆریکه‌ له‌باره‌ی درۆی نۆوده‌وله‌تییه‌وه‌، نه‌ک چه‌مکیکی فره‌وانتری فریودان، واته‌ بۆ پکردنه‌وه‌ی ئه‌و بۆشاییه‌

مرو‌ف ده‌توانی له‌ ئاستیکی گشتیترا له‌پروانگه‌ی لاگیرێ له‌ سته‌مکاری، یان له‌ پروانگه‌ی سوودمه‌ندانه‌وه‌ بیر له‌ درۆکردن بکاته‌وه. لایه‌نگرانی سته‌مکاری له‌ وینه‌ی ئه‌مانوئیل کانت و ئوگاستین دووپات له‌وه‌ ده‌که‌نه‌وه، درۆکردن هه‌له‌یه‌کی هه‌میشه‌یه‌ و به‌ ده‌گمه‌ن شوینه‌واری ئه‌رینی جیده‌هیلێ. به‌لای کانتیه‌وه‌ درۆکردن «گه‌وره‌ترین پیش‌لێکردنی ئه‌رکی مرو‌فه‌ به‌رانبه‌ر خۆی»^(۱۴). له‌ لایه‌کی دیکه‌وه‌ لاگیرانی سوودمه‌ندان پێیانوایه‌ له‌ هه‌ندێجاردا درۆکردن مانا ئامانجی

ههیه، له بهرئهوهی خزمهتی مه به سستیکی به سوودی کۆمه لایهتی ده کات؛ به لām له کاتی دیکه دا ئه و پۆله نابینی، بۆیه کلیله که خۆی له بریاردانی که ی و بۆچی ده بینیته وه که درۆ سوودی ئه ریئی ههیه.

من له پوانگهی سوودمه ندانه وه له درۆکردنی نیوده وه له تی ده روانم، هۆکاری سهره کیش بۆ ئه وه ده گه پێته وه که بۆ پاساودانه وه ی هه یچ هۆکاریکی ناچاری له ئارادا نییه، بۆیه هه یچ سه یر نییه، درۆگه لیکی به رچاو له تۆماره میژوویه کاندایه یه وه. دیاره خه لکانیک له و برۆیه دان که له سیاسه تی نیوده وه له تیدا بارو دۆخیکی هه یه پێویست به درۆکردن ده کات. به هه رحال ئه و واقیعه بایه خی پشکینی په هه نده ئاکارییه کانی ئه و دیاره یه په ت ناکاته وه. له گه ل ئه وه شدا ئه و ئه رکه کۆمه لیکی حسابکردن و له به رچاوگرتنی دیکه له خۆده گری که له ده ره وه ی دوو تووی ئه و کتیبه یه

به شیویه کی گشتی له بواری نیوده وه له تیدا سهرکرده کان له به ر دوو هۆی جیاواز درۆ ده کهن: له وانه یه له پێناو خزمه تکردنی به رژه وه ندی نیشتمانی درۆ بکه ن. ئه و شیوازه درۆ ستراتیژییه ی سهرکرده کان پراکتیزه ی ده کهن و قسه ی پی ده کهن مه به ست یارمه تیدانی مانه وه و رزگارکردنی و لاته کانیانه له کاتی په یوه ندیه دژوار و تیکچه رچاوه کانی نیوان و لاتاندا. هه روه ها له وانه شه سهرکرده کان به مه به ستی خودپه رستی خۆیان وه درۆ بکه ن و هه یچ په یوه ندیه کی به هۆکاره سه ربازییه کانه وه نه ییت، بۆیه له به ری ئه وه ئامانجیان پاراستنی به رژه وه ندی که سی، یان هه قālانیان ییت. بایه خدانی من به و جوړه درۆکردنانه یه که سهرکرده کان بۆ به رژه وه ندی کۆ و کۆمه لگه ده یکه ن، نه ک مه به ستی خودپه رستی، واته کاتیکی زاراوه ی درۆکردنی

نۆوده‌وله‌تی به‌کارده‌هینم، من قسه له‌سه‌ر درۆی ستراتیژی ده‌که‌م،
نه‌ک درۆی خودپه‌رستی

پاشه‌ی دادی له‌سه‌ر چوار پرسیار ده‌خولیتته‌وه. یه‌که‌م، جوړه
جیاوازه‌کانی درۆی نۆوده‌وله‌تی کامانه‌ن که سه‌رکرده‌کان ده‌یکه‌ن؟
دووه‌م، بۆچی درۆ ده‌که‌ن؟ ئه‌و لۆژیکه ستراتیژه چیه که پال به
هه‌ر جوړه درۆکردنیکه‌وه وه‌ده‌نی؟ به‌تایبه‌تی سووده شاراوه‌کانی
پشت درۆکردن چیه که واده‌کات سه‌رکرده‌کان به‌و شیوه قیزه‌ونه،
ئه‌گه‌ر نه‌لێم زیانمه‌نده درۆ بکه‌ن؟ سییه‌م، ئه‌و بارودۆخه چیه که
وا ده‌کات هه‌ر جوړه درۆییک ئه‌گه‌ری کردنی زیاتریان که‌متر بیت؟
چواره‌م، ئه‌گه‌ری تێچووی درۆ له سیاسه‌تی ناوخۆ و سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی
ولاتاندا چیه؟ به‌واته‌یه‌کی دی لایه‌نی نه‌رینی درۆی نۆوده‌وله‌تی
چیه؟ به‌رمه‌بنای ئه‌وانه پێویسته سوود و تێچووی جوړه جیاوازه‌کانی
درۆ له‌به‌رچاو بگرم که ده‌وله‌تمه‌دار و دیپلۆماسیه‌کان له‌گه‌ڵ خۆیان و
له‌گه‌ڵ گه‌له‌کانیاندا ئالوویری پێ ده‌که‌ن به‌هه‌رحال، من به‌لای ئه‌و
پرسیاره گرنگه ناچم. که‌نگین گشت جوړه‌کانی درۆ به‌هاتنه‌دی یان
نه‌هاتنه‌دی مه‌به‌سته‌که‌یان ده‌گه‌ن، هۆکاره‌که‌شی بۆ ئه‌وه ده‌گه‌رێته‌وه
که من ناتوانم به‌وه‌لامیکی پرواییکه‌ر لێی ده‌ربچم

ده‌خوازم له چوارچێوه‌ی شیکاریکی ساده‌وه وه‌لامی ئه‌و پرسیارانه
بده‌مه‌وه که پشت به‌ئده‌بی تیۆری په‌یوه‌ندیه نۆوده‌وله‌تیه‌کان و
ئده‌بی گشتگیر له‌باره‌ی درۆکردن ده‌به‌ستن. هه‌ولمه‌داوه گه‌ره‌نتی
ئه‌وه بکه‌ین که ئارگومێنته‌کانی ده‌یانخه‌مه‌روو، ئاشتیانه و بێ‌وه‌ی
بن، هاوکات بۆ روونکردنه‌وه‌ی ئه‌و وه‌لامانه به‌لگه‌ی میژوویم
خستوه‌ته‌پروو. من بانگه‌شه‌ جوړاو جوړه‌کانم به‌هۆی ئه‌و به‌لگانه تاقی

ناکه مه وه که به شیوه یه کی ریکوپیک پشتیان پی ده به ستم. چونکه نه و ئه رکه له ده ره وه ی دوو توپی نه و کتیه یه که بو بیرکردنه وه له درۆی نیوده وه له تی بایه خه سهره کی به خسته پرووی فورمیکه تیوری ده دات. هه موو ئاواتم نه وه یه توژه رانی دیکه تاقیکردنه وه یه کی ریکوپیکه هه ندی له ئارگومینه کان بکه ن که له لاپه ره کانی دواتردا خراونه ته پروو.

ئارگومینه سهره کییه کان و نه خسه ریگه:

له شیکردنه وه کانی دواتردا ژماره یه ک بانگه شه و داواکاری ده خه مه پروو، به لام پینچ له وانه له سهرووی نه وانی دیکه ن. یه که م: درۆی نیوده وه له تی خو ی له کومه لیک شیوه به رجه سته ده کات، به لام جیاوازی هه ره گرنگی نیوانیان، نه و درۆیه یه که ولاتان له گه ل یه کدی ده یکه ن له گه ل نه و درۆیه ی سهرکرده کان له گه ل که له کانی خو یاندا ده یکه ن.

دووهم: به گشتی سهرکرده کان به هوکارگه لی ستراتیژی به وه ج درۆ ده کهن، نه ک له به ره وه ی ترسنۆک و گهنده لن، لیره بو نه وه ی بانگه شه که م به خراپ لیک نه دریه وه، من نابیزم درۆ چاکه یه کی گه وره یه و درۆی زیاتری نیوده وه له تی له که مبوونی باشته، به لکوو ته نیا ده بیژم بو به پروه بردنی کاروباری ده ولت له جیهانیکی لیوانلیو له مه ترسی، هه ندیجار درۆکردن ئامرازیکی به مفایه. له راستیدا سهرکرده ده کاری نه و درۆیه بکات که نه فلاتون به «درۆی به وه ج» (noble lie) ناوی ده بات، بو هه وونه، له مانگی ئابی ۱۹۴۱ له باره ی ده ستریزی ئه لمانیا بو سهر فرۆکه هه لگری USS Greer سهرۆک فرانکلین روزفلت درۆی له گه ل گه لی ئه مریکا کرد که نه وکات هه ولی ده دا ویلایه ته

یه کگرتوووه کان له شه‌ری دووه‌می جیهان له دژی ئه‌لمانای نازی شه‌ر بکات که دیاربوو له ترسی داگیرکردنی گشت ئه‌وروپا بوو. له به‌رئه‌وه‌ی ئامانجه‌که‌ی رۆژفلت هه‌ق بوو، بۆیه له‌و حاڵه‌ته‌دا شیاو‌بوو درۆ بکات.

سییه‌م: له کاتی‌کدا درۆ له نیوان-ولاتان، پایه‌یه‌کی هه‌میشه‌یی سیاسه‌تی نێوده‌ولێتییه، به‌لام کارێکی هێنده باویش نییه. له گه‌نگه‌شه‌کردنی درۆی نیوان-ولاتان له پاژی سییه‌مدا، من باس له کۆمه‌لیک حاڵه‌ت ده‌که‌م که سه‌رکرده‌کان درۆیان له گه‌ل ولاتانی دیکه کردوو. په‌نگه‌ خوێندنه‌وه‌ی ئه‌و پاژه، ئه‌وه‌تان لا دروست بکات که درۆی نیوان-ولاتان په‌فتاریکی رۆتینی نیوان ده‌وله‌مه‌دار و دیپلوماتکاران بێت، به‌لام له‌و بارانه‌دا تووشی ئاسته‌نگ بوومه‌وه، له‌وه‌ش واوه‌تر، پاژه‌که‌ زۆربه‌ی ئه‌و بارانه له خۆده‌گرێ که ئاراده‌یه‌ک توانیومه ده‌ستیشانیاں بکه‌م. به‌تایبه‌تی له دۆزینه‌وه‌ی به‌لگه‌ و سه‌لماندنی فی‌لی ولاتان له گه‌ل یه‌کدی له‌کاتی گفتوگۆ و سازش، به‌لام هه‌یه‌سام^(١٤)، چونکه وه‌ک دیاره ئه‌گه‌ری زیاتره سه‌رکرده‌کان درۆ له گه‌ل گه‌ل‌کانیاں بکه‌ن، تا درۆ له گه‌ل ولاته‌ پکابه‌ره‌کانیا‌ندا بکه‌ن. پێده‌چێ ئه‌وه‌ بۆ ولاته‌ دیموکراسییه‌کان، به‌تایبه‌تی وه‌ک ویلایه‌ته‌ یه‌کگرتوووه‌کان راست بێت

چواره‌م: له هه‌ر درۆیه‌کی نێوده‌ولێتی مه‌ترسیدارتر ئه‌و درۆیه‌یه که سه‌رکرده‌کان له گه‌ل هاوولاتیانی خۆیاندا ده‌یکه‌ن، چونکه ئه‌گه‌ری زۆره ئه‌و جو‌ره درۆیه ئه‌نجامی نه‌رێنی لێ بکه‌وێته‌وه و زیان له پێگه‌ی ستراتیژی ئه‌و ده‌وله‌ته‌ بدات که سه‌رکرده‌کانی درۆ له گه‌ل ولاتان ده‌که‌ن. له‌وه‌ش واوه‌تر، په‌نگه ئه‌و جو‌ره درۆیه به‌ شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کان له تیکدان و شیواندنی ژیا‌نی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی نیشتمان به‌شداری زیاتر بکات که له ژیا‌نی پۆژانه‌دا لێکه‌وته‌ی خراپی لێ بکه‌وێته‌وه

پینجه م: به و پیهی ویلایه ته یه کگرتوووه کان زۆر به هیزه و به شیوهیه کی گه وره خوئی له کاروباری جیهان هه لقورتاندوو، له زۆر باردا سەرکرده کانی پوبه پرووی ئه و بارودۆخه ده بنه وه که وا ده کات درۆ له گه ل و لاتانی دیکه و گه لی ئه مریکا دا بکه ن. ئه وه ش مه سه له یه کی مه ترسیداری گه وره یه، چونکه درۆی نیوده وه لته ی لی که وته ی نه ری نی مه ترسیداری هه یه، به تاییه ته ی بۆ ولاتیکی دیموکراسی وه ک ویلایه ته یه کگرتوووه کان

ئهو کتیه له نو پاژ پیکهاتوو، به پیناسه کردنی درۆ و دوو جوړی دیکه ی خه پاندن: شاردنه وه و هۆنینه وه (بوختان-هه لبه ستن) ده ستم پیکردوو. پاژه کانی دواتر باس له ورده کاری جوړه کانی درۆی نیوده وه لته ی ده کات. هه روه ها باس له جیاوازی نیوان درۆی ستراتیژی و درۆی خۆپه رست ده که م، هه روه ها ئه وه ش شیده که مه وه که بۆچی ته که ز له سه ر جوړی یه که میان کراوه. له پینج پاژه که ی دواتر دا به شیوه یه کی چروپتر له گشت جوړه کانی درۆی ستراتیژی ده پروانم و به ته واوی لۆژیکی پشت هه ر جوړیکیانم له به رچاو گرتوو که که نگی نی ئه گه ری پرووانی زیاتر یان که متری هه یه. له پاژی پیش کو تای ی کو سپه شاره وه کانی درۆی نیوده وه لته تیم له به رچاو گرتوو و هه لسه نگان دنی کم بۆ گشت جوړه کانی درۆ کردوو که ئه گه ر هه یه ئه نجامی نه ری نی هه بی ت و سیاسه تی ده ره وه لاواز بکات، هه روه ها باسم له و جوړه ش کردوو که ئه گه ر هه یه بی ته هو کاری زیانگه یاندن به ره وش ی ناوخو ی ولات. کتیه که به گفتوگو کردنیکی کورت له باره ی سیاسه تی ده ره وه ی ئه مریکا به گشتی کو تای ی پی ده هی نم

پاژی یه کهم

درۆ چیه؟

پیش ئهوهی پیناسهی درۆ، هۆنینهوه و شارندنهوه بکههه، باشت دههه ئهگهر پیناسهی فریودان بکری، چونکه بنههایه کی گشتیه بو له خوگرتهی ههر سێ پهفتهاره که، ههروهها راستگوئی، ریک پیچهوانهی فریودانه

راستگوئی، ئهوهیه کاتیک مرووف ههموو توانای خوئی بو پیناسهکردنی رووداوێک و گیرانهوهی چیرۆکیک به شیوهیهکی راست و دروست تهرخان دهکات. دیاره ههموو کهسیک زانیاری سنووردار و جیگیر و جوړیک له لاگیری لهبارهی وردهکاری ههر حالهتیکدا ههیه. ههروهها لهوانهیه ههله لهبیرهوه ریشدا بکری، بۆیه مه حاله، له گیرانهوه کهیدا تهواوی راستیهکانی ئهه و چیرۆکهی دهیزانی، بهیه کهوهیان بیهستیهوه، بهلام خالی سه رهکی ئهوهیه، ئهوهی راستی دهگیریتهوه دههه تهواوی ههولێ خوئی بدات بو زالبوون به سهه رایهنگری، یان بهرژه وهندی خو په رستی که لهوانهیه ههیت، بۆیه دههه به پێی توانا راستیه په یوه نیداره کان وهک ههیه بگیریتهوه

به پیچهوانهوه فریودان، ئهوهیه کاتیک یه کییک به ئه نهقهست ههنگاو که لیک دهگریته بهر بوئه وهی ریکه لهوانیدی بگریته تهواوی راستیه که بزانه که لهبارهی بابتهکی دیاریکراو دهیزانه. به واتایه کی

دیکه، ئامانجی پیناسه کردنیکی راستهوخۆ، یان گشتگیری پرووداوه کان نییه کاتیک یه کیک درۆ دهکات و پیشتر دهزانی درۆیه، به لام بهو ئومیده دهیکات ئهوانی دی وا بیربکه نهوه که راسته. درۆ کاریکی نه خشه بۆ دارپژراوه به مه بهستی فریودانی جه ماوه. دهکری درۆ ههندی راستی دهستکرد له خۆبگری که مروف دهزانی درۆیه، یان ئه و راستیه رهتباتهوه که مروف دهزانی راسته. درۆ ته نیا بۆ پرووداویکی دیاریکراو نییه، به لکوو دهکری درۆ به شیوازیکی فریودارانه گیرانه وهی چیرۆکیکی خه یالی له خۆبگری. به تایه تی که سیک به به کارهینانی پرووداویک درۆ دهکات، ته نانهت ئه گهر راستیش بـ. بۆئه وهیه به راست بزانی، به تایه تی که خۆی دهزانی راست نییه^(۱۵). له مجوره حالته دا، درۆزن وهک ئه وهی پیشتر نه خشه ی بۆ دارشتوه، گوگر به ره و ئه نجامیکی هه له ده بات، بیئه وهی به راشکاوی ئه وه رابگه یه نی. بیگومان ئه وه که سه ی دهزانی درۆ دهکات، هه میشه پشت به فاکتی هه له ده بهستی، بۆیه به شیوه یه کی ناراسته وخۆ راستی ده لی، له وانه شه پیچه وانه که ی راست بیت. چونکه له وانه یه که سی راستگو ئه و فاکتانه ی له کنیه تی هه له بن. به هه ر حال کیشه که په یوه ندی به و ئامانجانه نییه که کار بۆ به دیهینانیان ده که م، له به ره ئه وهی من بایه خ به وه ده دم که ئایا که سه که راستگو یه - یان چیرۆکیک ده گیریت هه واهز دهکات که راسته - نه که ئه وهی له کو تاییدا سه ملینی که ئایا له باره ی فاکته کانه وه راسته یان هه له. هه ر به ساده یی بایه خی من له سه ر راستگو ییه نه که راستی^(۱۶).

هۆینه وه یان هه لبه ستن له درۆ جودایه، هه رچه نده له هه ندی حالته دا جوداییه که لیله. لی له هه لبه ستن دا، که سه که له گیرانه وهی چیرۆکیکدا ته که ز له سه ر فاکتیکی دیاریکراو دهکات و هه ول ده دات

به شیوه‌یه‌ک به‌یه‌که‌وه‌یان گری‌ بدات که خزمه‌ت به به‌رژه‌وه‌ندی و ئامانجه‌که‌ی بکات. هاوکات هه‌ول ده‌دات له هه‌یزی ئه‌و فاکتانه کهم بکاته‌وه، یان فه‌رامۆشیان بکات که له‌گه‌ڵ ئامانجه‌که‌ی ناگونجین. هه‌لبه‌ستن پاره‌کردنی ئه‌و هه‌قیقه‌ته‌ ناسراوانه‌ن که بوار به بوختانه‌ر ده‌دات به شیوه‌یه‌ک چیرۆکه‌که‌ بگه‌ڕێته‌وه که له به‌رژه‌وه‌ندی دایه. هه‌لبه‌ستن ته‌که‌زکردنه له‌سه‌ر فاکتیکه‌ی دیاریکراو و سووککردنی ته‌که‌زه له‌سه‌ر فاکته‌کانی دیکه، مه‌سه‌له‌که‌ش هه‌مووی په‌یوه‌ندی به ته‌که‌زکردن و که‌مکردنه‌وه‌ی ته‌که‌زه له‌سه‌ر فاکتیکه‌ی دیاریکراو به‌مه‌به‌ستی پۆشنایی خستنه‌سه‌ر هه‌لوێسێک به شیوه‌یه‌کی ئه‌ریانیانه. له هه‌لبه‌ستندا بۆ وه‌سفکردنیکه‌ی وردی ته‌واوی پرووداوه‌کان هه‌چ هه‌لوێک له ئارادا نییه و له گه‌ڕانه‌وه‌یدا چیرۆکه‌ سه‌ره‌کیه‌که‌ ده‌شیۆیندری، به‌لام فاکته‌کان به‌یه‌که‌وه گری‌ نادری‌ن، بۆئه‌وه‌ی چیرۆکیه‌کی هه‌له‌ بگه‌ڕێته‌وه که درۆ بێت. هه‌لبه‌ستن زی‌ده‌پۆیی و شیواندنه، نه‌ک ته‌نیا کرده‌یه‌کی دروستکراوه. تایگه‌ر وود وینه‌ی کرۆکی هه‌لبه‌ستنی گرت، کاتیک سالی ۲۰۰۰ له سپۆرتس ئیلستره‌یتدا به به‌رانبه‌ره‌که‌ی گوت: «زانومه هه‌میشه راستی ده‌لیی، به‌لام پێویسته له‌سه‌رت هه‌موو راستیه‌ک نه‌لیی»^(۱۷).

ئه‌وه‌ی له هۆلی دادگا له ئه‌مریکا پرووده‌دات، شیوازیکی زۆر باشی جیاوازی نیوان درۆ و بوختان نیشانده‌دات. کاتیک شایه‌دحال بانگی سه‌ر سه‌کو ده‌کریت بۆئه‌وه‌ی شایه‌دی بدات و سویند ده‌خوا که «راستی» بلی، دواتر رسته‌یک پرسیا‌ری ئاراسته ده‌کریت که پێشبینی ده‌کریت به راستگۆیی وه‌لام بداته‌وه. ده‌کریت ئه‌و که‌سه‌ی ناو قه‌فه‌زی تۆمه‌ت درۆ بکات، چونکه خالی بنه‌رته‌ی به پپی یاسا له‌سه‌ری پێویسته ئه‌و قسانه بکات که بپروای وایه هه‌قیقه‌ته. له‌لایه‌کی دیکه‌وه، هه‌ریه‌ک له داواکاری گشتی و پارێزه‌ری به‌رگری به شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی بایه‌خ

به بردنه وهی که یسی بریکاره کانیاں ده دهن، نهک بریاردان له باره ی ئه و راستیه ی له ناکوکیه که دا پرووده دات. به گوێره ی ئه وه، هه ریه که یان له راپورتی کردنه وه و کو تای ی فاکتی که یسه که دا به شیوه یه ک بابه ته که ده هۆنه وه که بریکاره کانیاں ده خاته حاله تیک ی زۆر باش. هاوکات پارێزه ره نه یاره کانیش دوو چیرۆکی جیاواز ده گێرنه وه، به لام پێگه پێدراو نین درۆ بکه ن. بو نمونه له پێسای جیه جیکردنی سه ندیکای پارێزه رانی ئه مریکا هاتوو: « پارێزه ر که بزانی فاکته که هه له یه یان پێچه وانیه ی یاسایه ناکرێ پراگه یه ندراو بداته دادگا »^(۱۸). هۆنینه وه نهک ته نیا پێگه پێدراوه، به لکو پارێزه ران به شیوه یه کی رۆتینی ئه و کاره بو بریکاره کانیاں ده که ن

جوړی سییه می فریودان شاردنه وه یه، واته خو بیده نگکردن له زانیاریه ک که له وانیه پێگه ی که سیک تیکدات یان لاوازی بکات. له حاله تی له مجوره دا تاک تایهت به به لگه که خو ی بیده نگ ده کات، چونکه ده یه وێ شتیک له وان ی دی بشاریته وه. بیگومان ئه گه ر له سه ر مه سه له که پرسیا ری لیکرا و به مه به ستی شاردنه وه درۆی کرد، ئه و ره فتاره له گه ل پیناسه کردنه که م بو درۆکردن دێته وه. باشتیرین نمونه ی شاردنه وه، بریاره که ی پیش ده ست پیکردنی شه ری ئاداری ۲۰۰۳ ی حکومه تی بوش بوو له باره ی هه ردوو که سه سه ره کیه که ی قاعیده - خالید شیخ محهمه د و ئه بو زوبه یده - هیچ شتیک ی به جه ماوه ر نه گوت که ئه و دووانه هه ر یه که یان به ته نی به لیکو لیا ره ئه مریکیه کانیاں پراگه یان دبوو، ئوسامه بن لادن بیر ی کرد بو وه داوا له سه دام حوسین بکات هاوپه یمانیه تیه ک دژی ویلایه ته یه کگرتوو هه کانی ئه مریکا پیکه یین، به لام دواتر بریا ری دژ به وه ی دا^(۱۹). ئه گه ر ئه و فاکتانه ئاشکرا بکرا بان، ئه وه بانگه شه کانی

حکومه تی بوشی هله ده ته کاند که سه دام حوسین و بن لادن هاریکاری په کدی ده کهن، چونکه له پیناو شه ردا له به ده سته پینانی پشتیوانی کونگریس و پای گشتی نهو شاردنه وه په پویست بوو. بېگومان نهو په فتاره، په فتاریکی فریوده رانه بوو، به لام درؤ نه بوو، به لانی که می به گویره ی پیناسه که م، چونکه بو هله ده تاندنی که سیک هه نگاوی نه ریښی له خو نه گرتبوو^(۲۰). به کورتی کاتیک که سیک چیروکیک ده هوښته وه، یان راستی پرووداویک ده شاریته وه، نه وه درؤ کردن نیه، به لکوو له هیچیاندا راستگو نیه. وه که نه وهی دوو پاتی لیکراوه ته وه درؤ په فتاریکی قیزه ون و خه جالته یه. له کاتیکدا زور بهی هره زوری خه لکی له و پروایه دان په سنده مروف شتیک بشاریته وه، ته نانه ت نه گهر مه به ست له وه هله ده تاندنیش بیت. په کیک له هوکاره کانی پشت نهو جیاوازیه، نه وه په به دواو اچوونی درؤ کردن له به دواو اچوونی شاردنه وه و هوښنه وه و بهرگری لیکردنیان زور زه حمه تیره. ئاخر، درؤ زنه کان به دوو پاتکردنه وهی هله ده کان به شیوه یه که خو یان دایان پرستوه قسه ده کهن، بوته وهی هیچ گومانیک له سهر راستگو یی بانگه شه کانیان چی نه بیت. درؤ زنه کان به په قینه وه هله ده کانیان ده خه نه پروو، بو په جه ماوهر به زه حمه ت ده توانی ئا شکرای بکات که فریودرایه

هه رچه نده نه گهر زوره گو یگرانی چیروکه هله به ستراوه که بتوانن درک به وه بکه ن که وینه یه کی پروون و ته واویان ده ست ناکه وئی، دواتر له میانه ی پرکردنه وهی خه لقه ونه کانی چیروکه که چاره سهری کیشه که بکه ن، به دیاریکراوی جه ماوهر ده توانی به روارد له نیوان هله به ستراو و چوښه تی خسته پرووی نهو چیروکه بکات که بوختانکه ر چیروکه که ی پیکه وه گریداوه، یان چی جیهیشتتوه و دوو پاتی له چ

کردو و ته وه. ئه گهر گومان له چیرۆکی بوختانکه ره هه بیته، له وانه یه گوینگر داوای زانیاری زیاتر له بوختانکه ره بکات و سه ره به خو به داوای چیرۆکی بوختانکه ره بگه پیت، یان گوئی له بوختانکه ره دژ بگریته که به زۆری که موکوپی له خسته نه پرووه که دا نیه، کاتیک مه سه له که به سیاسه تی ده ره وه په یوه ست بیته

پیویسته جه ماوهر به شیویه کی لوژیکانه و ئاشکرا توانای بهرگریکردن له خو ی هه بیته، به تایبه تی ده توانی هه میسه پرسیار بکات که ئاخو زانیاری فه راهه م له باره ی توخمه دیاریکراوه کانی بابته که ی بهرده ست هه یه و ده بی پشبینی گوته ی راستیه کان بکات. هه رچوئیک بیته، نابی نکۆلی له هیه یه کی که له مانه بکری، چونکه له وانه یه جه ماوهر سه ری له گشت هیله کانی لیکۆلینه وه ی په یوه ندیدار ده رنه چی. سه ره نجام تو هه ندیچار نازانی که چ نازانی، ئیدی نازانی چ ده پرسی.

ئینجا بوئه وه ی ئه و گوته یه بچه سپین که درۆ شوریه، له بهرئه وه ی زور سه خته به داوا چوونی بو بکری، با سه یری هه ندی که مه لایه نی ژانی پۆژانه مان بکه ین که درۆکردن تیتدا په سنده: له گفتوگو ی بازرگانیدا، هه ریه ک له فروشیار و کریار هه ول ده دن له سه ر نرخ پیک بگهن. ئه و نمونه یه وه رده گرین که تایبه ته به حاله تیک دوو که س له سه ر نرخ ی ئۆتۆبیلیک یان خانوویک سه ودا ده که ن، له و حاله ته دا که سه که ریکه پیدراوه درۆ له باره ی «پاراستن و ئاشکرا نه کردنی نرخه که» reservation price بکات که هیه یه کیکیان ناخوازی سه ودا که به زیاتر یان که متر له نرخ ی گفتوگو له سه رکراو ته واو بیته. هه ریه ک له کریار و فروشیار تیده گهن که

ئهو درۆیه-بهلام بۆ جوانکردنی گوزاره که دهلیین فریودان- بهشیکه له یارییه که؛ ئیدی هیچ ئایهک تووشی خهسلهتییکی نادادپهروهرا نه ناییت، کاتیک لهبارهی نرخێ کرین و فروشتنه که درۆ دهکات. له کرۆکدا، ئیمه قسه لهسهه شهپکی دادپهروهرا نه دهکین که تیدا هیچ ئایهک بانگهشهی ئهوه ناکات که لهلایه ن ئایه کهی دیکه وه فریودراوه

هیچ مایه ی سهیر نییه، کاتیک به دهگمه ن دهبینی له ئاشکرانه کردن و پاراستنی نرخ له مامهله ی بازرگانی مۆرکی شورهیی به درۆکردن په یوه ست بێت. له راستیدا، لهوانه یه کیک بلی ئهم جوړه فریودانه، به درۆ ههژمار ناکرێ، به هه لێنجانی گوته ی هینری تیلهری دهوله مه تدار ی به ریتانی که ده لێ: «درۆ له درۆکردن ده وه ستێ، کاتیک له هه موو لایه نیکه وه تیده گه ی که پیشبینی ناکرێ له هه لمالینی راستی به شدار بێت»^(۲۱). من ئه و لۆژیکه په تده که مه وه، له به ره وه ی هه ریه ک له کریار و فروشیار به مه به ستی فریودانی لایه نه که ی دی هه له ده که ن. ئه مه ش کرۆکی درۆیه

به کورتی، درۆ، هه له به ستن و شاردنه وه ی زانیاری، هه موویان شیوه ی فریودانن و ده کری ئه و سێ چه مکانه له گه ل راستگویی دژ بن. گفتوگۆی دواتر ته که ز له سه ره ئه وه ده کات که چۆن درۆ له جیهانی سیاسه تی ده ره وه دا بۆ هه لخه له تاندنی ئه ویدی به کارده هینری، به لام له راستیدا فریودان به شیوه یه کی جیگیر هه له به ستن، شاردنه وه و درۆکردن ده گریته وه. ئه گه ره په یوه ست به زۆربه ی جوړه کانی درۆ شه رم و شوره یی له به رچاو بگرین، سه ره کرده کان وا هزر ده که ن بۆ فریودانی ولاتی دیکه و گه له که ی هوکاری به هینیان له به ره ده سه ته،

به زۆری ههڵبهستن و شاردنهوه له درۆکردن به باشتەر دادهنن، چونکه نایانهوێ کەس پێیان ییژی درۆزن، تەنانهت ئەگەر درۆکردنه کهی له پیناو پرس و هۆکارێکی زۆر باشیش بێت. ئەو به باشتردانانه پالپشتی ئەو راستییە دهکات، سهخته کهسیک به درۆزن دابنریت، بێهوهی به تاوانهوه نهگیراییت. ههڵبهته سهرکردهکان ههندیجار بهو قسهیه بهرگری له خویان دهکهن که هیچ بژاردیهکی دیکهیان نهبووه، جگه له درۆکردن له پیناو بهرژهوهندی ولاتهکهیان نه بێت و بارودۆخ وایکرد ئەوه پرووبدات. به گشتی له لای ئەو سهرکردهانی بهدوای فریودانی ولاتی دیکه، درۆکردن ده بێته دوا بژاردیهیان.

دهبا ئیستاش دهست به دیراسهتکردنی جوړه جیاوازهکانی درۆ له سیاسهتی نیودهولهتیدا بکهین

پاڤی دووهم

تۆماری درۆی نۆڤه‌وله‌تی

له جیهانی سیاسه‌تی نۆڤه‌وله‌تیدا، ده‌کری سهرکرده‌کان به‌حه‌وت شیوه‌ی جیاواز درۆ بکه‌ن که ههر جۆریکیان خزمه‌ت به‌مه‌به‌ستیکی دیاریکراو ده‌کات. ههرچه‌نده‌یه‌ک درۆ ده‌توانی خزمه‌تی فره‌مه‌به‌ست بکات، بۆ نموونه، درۆیه‌ک که سهرکرده‌ له‌باره‌ی ههرپه‌شه‌یه‌کی ده‌ره‌کی به‌مه‌به‌ستی دروستکردنی پشتیوانی بۆ پروبه‌پرووبونه‌وه‌ی ئه‌و ههرپه‌شه‌یه‌ و تۆکه‌کردنی پێگه‌ی نه‌ته‌وه‌یی له‌به‌ره‌ی ناوخۆدا له‌گه‌ڵ خه‌لکه‌که‌ی ده‌کات له‌میانه‌ی پشاندانی ناحه‌زیک به‌شیوه‌یه‌کی تاریک (دروستکردنی ئه‌فسانه‌یه‌کی نه‌ته‌وه‌یی). ئهم جۆره‌ درۆیه‌ به‌گه‌شتی ئامانجی سیاسه‌تسازانه، هاوکات ده‌کری درۆکه‌ ته‌که‌ز له‌سهر وڵاتانی دوژمن و هاوپه‌یمانی‌ش بکات. ههرچه‌نده‌ ئه‌و درۆیه‌ی ئامانجی ههریه‌کیک له‌وانه‌ بێت، بێگومان به‌ئوانی دیکه‌ش ده‌گات و له‌وانه‌یه‌ ئه‌نجامی نه‌رینی و ئه‌رینی هه‌بێت

درۆی ئیو-وڵاتان که راسته‌وخۆ له‌گه‌ڵ وڵاتانی دی ده‌کری، یان بۆ به‌ده‌سته‌پێانی قازانجیکی ستراتیژییه، یان پێگه‌گرتنه‌ له‌ سوودیکی ستراتیژی که له‌به‌رژه‌وه‌ندیدا نییه. ئه‌مجۆره‌ درۆیه‌ به‌ زۆری به‌رانبه‌ر وڵاتانی دوژمن ده‌کری، به‌لام هه‌ندیجار وڵاتان درۆ له‌گه‌ڵ هاوپه‌یمانه‌کانیشان ده‌که‌ن. ئه‌و سهرکرده‌یه‌ی سهرقالی درۆی ئیو-

ولاتانن، وئپرای ئه وهی گه له کانیان ئامانج نین، به لام به فریودانی
گه له کانیان به کۆتا دیت

کاتیکی سەرکرده تایبته به هه ره شهی سیاسه تی دهره وه درۆ له گه ل
گه له که ی ده کات، ترس و تۆق پرووده دات که پێیوایه گه له که ی درک
به وه ناکات و به ته واوی به ها که ی نازانی. ئامانجیش له و درۆیه
ئه وه یه جه ماوهر هه ره شه که به جد دی وه ربگرێ و بۆ ربه پروو بوونه وه
ئاماده ی قوربانیدانی پێویست بێت. سەرکرده کان سیاسه تی ترساندن
دژ به گه له که یان به کارناهیئن، له به رئه وه ی به دکارن، یان به دوا ی
ده سکه وتی خۆپه رستییه وهن، به لکو و پێیانوایه گه وره کردنی هه ره شه ی
تایبته خزمه ت به به رژه وه ندی نیشتمانی ده کات.

ستراتیژی شاردنه وه، درۆگه لێکه بۆ شاردنه وه ی سیاسه تیکی
شکسته خواردوو یان سیاسه تیکی مشتومر هه لگر و جیاواز له جه ماوهر،
یان هه ندیجار له ولاتانی دیکه دارپژراوه. سەرکرده کان به ئامانجی
پاراستنی ناکارامه کان درۆ ناکه ن که کار له خۆیان تیکده ده ن، یان بۆ
قورقه پکردن له سیاسه تیکی سهره پۆیانه، وئپرای ئه وه ی ره نگه ئه وه
ئه نجامی مه به ست نه بێت. له بری ئه وه ئامانج پاراستنی ولاته له
زیان. بۆ هه وونه هه ندیجار درۆ له گه ل جه ماوهر له باره ی بئ توانایی
سه ربازی له کاتی شه ردا له پیناو پاراستنی هاریکاری و یه کگرتووی
به ره ی ناوخوا یی زۆر گرنگه، ئه مه ش به مانای جیاوازی نیوان دۆران
و سه رکه وتن دیت

دروستکردنی ئه فسانه ی نه ته وه یی، کاتیکی سەرکرده کان له باره ی
پا بر دووی ولاته که یان درۆ له گه ل گه له که یان ده که ن^(۲۳). له کرۆکدا
که چیرۆکیک ده گێر نه وه و ده لێن: «ئیمه» هه میشه راست بووینه

و «ئهوان» ههمیشه ههله بوونه. دهستهبژیر له ریگهی پهتکردنهوه ئهوه دهکه ن که میللهتهکیان، یان کۆمهله ئهتنبیهکان له راستیدا شتگهلیکیان کردوو، یان له ریگهی بانگهشه ساختهکانیانهوه که ئهوانه شتیکی دیاریکرایان کردوو، بهلام له بنهپهتدا هیچ شتیان نهکردوو. بیگومان ئهوه دهستهبژیره کۆمهلیک درۆی هاوشیوه لهبارهی پکابهرهکانیان دهکه ن. ئامانجیش لهوه خولقاندنی ههستیکی بههیزه بو دیاریکردنی ناسنامهی توژیکی فرهوانی دانیشتوان، چونکه ئهوه بو بونیاتنانی دهولهتیکی نهتهوهیی به توانا و لهسه رپی وهستاو و بو هاندانی خه لک پیویسته، تا بهرگری له نیشتمانهکیان بکه ن و لهپیناویدا بجهنگن. ههندیجار ئهوه ئهفسانانه یارمهتی ولاتان ده دات، پهواییه که ی له ولاتانی دیکه دا به دهسته بهیتهی

درۆی لیبرال، درۆگه لیکه بهمه بهستی داپۆشینی پهفتاری ولاتان داریژراوه، کاتیک پهفتاره که ی له گه ل پیوه ره لیبرالیهکانی کۆمهلهیه کی دیکه ی زۆر گه شه سه ندووتر ناگونجی که له سه ر ئاستی جیهانی ش په سنده و له قالب و چوارچیوه ی یاسای نۆودهوله تییه. ههندیجار ولاتان به گشت جوړه کانیه وه به دهوله ته دیموکراسه لیبراله کانه وه ش به شیویه کی هوڤیانه به رانه ر ولاتانی دیکه کار ده که ن، یان به تاییه تی له گه ل ولاته دزیوه کان هاوپه یمانی پیکده هیئن. کاتیک ئه وه پرووده دات، سه کرده ی ولاتان زۆربه ی کات چیرۆکیک بو خه لک-یان بو جهانیکی فرهوانتر- داده هیئن و هه ول ده دن کاره نا لیبراله کانیان به گوتاره نموونه ییه کان بگورن

ئیمپریالیزمی کۆمه لایه تی ئه وکاته پرووده دات که سه رکرده کان به مه بهستی بره ودان به ئابووری خو یان، یان به رژه وه ندی سیاسی

چینیکی کۆمه لایه تی تایبه ت، یان به رژه وهندی گروویک درۆ به رانه ر
ولایتیکی دیکه ده کهن، به ئامانجی گوپینی سهرنجی گشتی له سه ر
کیشه یان ناته بییه کانی که له به ره ی ناوخودا هه ن به پێگه یه ک له
پێگه کان سووده که ی بو توژیکی به رته سکی کۆمه لگه ده گه رپته وه،
نه ک بو خوشگوزه رانی گشتی. بو هه وونه، په نگه سه رکرده کان هه ول
به دن له میانه ی زیده پوویی کردن له قه باره ی هه ره شه و نانه وه ی ترس
و توو له به ره ی نیشتمان چنگی خو یان له ده سه لات پته و بکه ن،
چونکه ئه وه وا ده کات جه ماوه ر له چواره وری پژی م گردبهنه وه.

شاردنه وه ی ناره سه ن، ئه وکاته پرووده دات که سه رکرده کان به
هۆکارگه لی خو خزمه تکردن له باره ی هه له گه وه رکانیان، یان سیاسه تی
سه رنه که وتوو یان درۆ ده کهن. ئامانجی سه ره کیشیان پاراستنی خو یان
و هه قاله کانیانه له سزایه ک که شایسته ن^(۲۳). ئه و جو ره درۆیه بو
سوودی خه لکیکی زو ر دانه رپژراوه که مه به ستی سه ره کی ستراتیژی
شاردنه وه که یه. له گه ل ئه وه شدا له به ره وه ی ستراتیژی شار دنه وه به زو ری
بو پاراستنی نا کاراما کان به کو تادی ت، بو یه له هه ندی جاردا ئه سه ته مه
جیاوازی له نیوان ئه و دوو جو ره شار دنه وه یه دا بکری

به شیوه یه کی گشتی ئه و هه وت جو ره ی درۆ، جیهانی درۆی
نیوده وه له تی داگیر کردووه^(۲۴)، به لام گفتو گوکانی دواتر له سه ر ئه و
درۆ یانه چرده بیته وه که به ناوی خزمه تکردنی به رژه وهندی نیشتمانیه وه
ده کری ن. به پێچه وانه ی درۆی خو په رستی که سوودی بو تاک، یان
کۆمه له خه لکیکی دیاریکراو هه یه، ئه و درۆ ستراتیژانه سوودیان
بو به رژه وهندی گشتی هه یه. واته به کرده نی له باره ی ئیمپریالیزمی
کۆمه لایه تی یان درۆی ناره سه ن گفتو گو یه کی فره وان له ئارادا نییه

ئیمه‌ ئه‌و دوو جوۆره‌ی درۆمان لابر دووه‌، چونکه‌ هیچ پاساوێکی باشی ستراتیژیان نییه‌. هه‌لبه‌ت ئیمه‌ ده‌زانین بۆچی تاک درۆی له‌وجوۆره‌ ده‌کات، به‌لام به‌ ده‌گمه‌ن که‌سێک ده‌دوژییه‌وه‌ گفتوگۆی ئه‌وه‌ بکات که‌ ئه‌وانه‌ فۆرمی په‌وای په‌فتارن. له‌ راستیدا زۆربه‌ی زۆری چاودێران درۆی خۆپه‌رستانه‌ سه‌رکۆنه‌ ده‌که‌ن، نه‌ک له‌به‌رئه‌وه‌ی کاریگه‌رییه‌کی تیکده‌رانیه‌یان به‌سه‌ر ژیا‌نی سیاسیه‌وه‌ هه‌یه‌، به‌لکوو له‌به‌رئه‌وه‌شه‌ که‌ به‌رژه‌وه‌ندی گشتی نیشتمانی ده‌خاته‌ مه‌ترسییه‌وه‌. به‌کورتی، چونکه‌ هه‌ریه‌ک له‌ ئیمپریالیزمی کۆمه‌لایه‌تی و درۆی نا‌په‌سه‌ن ignoble هیچ به‌هایه‌کی قه‌ره‌بووکردنه‌وه‌ی کۆمه‌لایه‌تیان نییه‌

درۆی ستراتیژی مژاریکی جودایه‌ و ئامانجی ئاسانکاریکردنه‌ بۆ خوشگوزهرانی گشتی، به‌زۆریش برێکی که‌م په‌وایی هه‌یه‌. له‌ بنه‌په‌تدا درۆی ستراتیژی ده‌توانی شتگه‌لی باش بۆ ولات بکات، هه‌رچه‌نده‌ هه‌میشه‌ ئه‌و نه‌گه‌ره‌ له‌ ئارادایه‌ که‌ زیاتر زیانبه‌خش بن تا سوودبه‌خش. لێره‌ ته‌که‌زه‌که‌ له‌سه‌ر پینچ جوۆره‌که‌ی درۆی ستراتیژییه‌ که‌ له‌ سه‌ره‌وه‌ ئاماژه‌یان پێکراوه‌

درۆی نێو-ولاتان، تۆقاندن و شاردنه‌وه‌ی ستراتیژی و دروستکردنی ئه‌فسانه‌ی نه‌ته‌وه‌یی و درۆی لیبرالی. وێرای باسکردنی هه‌ر جوۆریک به‌ دورودرێژتر، هه‌ولیش ده‌ده‌م باس له‌ هوکاري لۆژیکی بکه‌م و پاقه‌ی ئه‌وه‌ش بکه‌م که‌ چ کاتیک مرو‌ف ئه‌و جوۆره‌ جیاوازیانه‌ی درۆی نێوده‌وله‌تی به‌ده‌ست ده‌هێنێ

بۆچی سەرکرده کان درۆ ده کهن؟

پاڙى سىيەم درۆى نۆو-ولالتان

جاريكيان سىر هيڙى وۆتون دىپلوماتكارى سەدهى حەفدەى بەريتانى گوتى: «باليۆز ئەو كەسە دلسۆزهيه بۆ درۆكردن دەنيردريته دەرەوہ بۆئەوہى كارى باش بۆ ولاتەكەى بكات^(۲۰). ئەو گوتەيه بە جوانى گوزارشت لەو راستيە دەكات كە ولالتان درۆ لەگەل يەكدى دەكەن، چونكە پييانوايه درۆكردن خزمەتى بەرژەوہندى نيشتمانى دەكات. لەگەل ئەوہ شدا گوتەكەى وۆتون بەو مانايە ديت كە لە بنەپەتدا دىپلوماتكار و دەولەتمەداران بە ئاسايى كاتى خويان بە درۆكردن لەگەل يەكدى بەسەر دەبن. لە راستيدا ھەنديچار سەركردە سىياسىيەكان و دىپلوماتكارە نوینەرەكانيان راستى بەيەكدى دەلین، تا درۆ، تەنانت كاتيك ناچار دەبن يەكدى فريوبدەن، زياتر پشت بە شاردنەوہى دەبەستن تا بە ئاشكرا درۆ بكەن. وەك ئەوہى گشت قوتابيانى سىياسەتى نۆودهولهتى بە كردار دەيزانن، كارى نهيى ھەنگاويكى ديڙينه بۆ پەرەپيدانى چەك و ستراتيجيى كە قازانچىك بۆ دەولەتەكە بەرانبەر نەيارانى فەراھەم دەكات

من لەسەر چ بنەمايەك ئەو بانگەشە بونىاد دەنيم؟ وەك تيبينى كراوہ، من ئارگومينتەكانم لە ميانەى پشكنينيكي پيکوپيک لەبەر پۆشنایى تۆمارى ميژوو تاقى ناکەمەوہ. لە راستيدا من دلتيا نيم چەندە

ده شى پيوانه ي ئه وه بکه م ده وله تمه دار و ديپلوماتکاران له رابردوودا چه نديجار درۆيان له گه ل يه کدى کردوو به به راورد له گه ل ژماره ي ئه وه جارانه ي له گه ل يه کدى راستگو بوونه. يه کيک له هوکاره کان ئه وه يه، له سه ده کاني رابردوو ژماره يه ک ئاويتته و کارليک له نيوان سهرکرده سياسيه جوړاو جوړه کانداهه بووه که سيستمى نيوده وله تيان پيکهيئاوه. له بهرئه وه ي سه خته له نيو ئه وه هموو داتا زه به لاحانه مرو بتوانى موويه ک هه لبيژي، ته نانه ت ئه گهر ئه وه ش شياو و له بار بيت، به لام مه حاله بتواندري ليکوئينه وه له زوريک له وه حاله تانه بکري که دزه ده کهن، چونکه ته نيا چهنه توماريکي لابه لامان هه يه له سه ر ئه وه ي له رابردوو پرويداوه، ته نانه ت له باره ي حاله ته کاني ئه وه دوايانه ش، هه نديجار توماره کان ته واو نين، بويه سه خته- له وانه يه مه حال بيت- به پوختى پريار بده ي که تا چهنه درۆکردن له نيوان ولاتاندا له به رانه به ر حاله ته کاني شاردنه وه و هه لبه ستن به رده وام بووه

بانگه شه کانم تايه ت به وه ي که درۆکردن له نيوان ولاتاندا به پي کات زور نه بووه، له سه ر دوو سه رنج سه رچاوه ي گرتوو: يه که م، من له دوژينه وه ي موونه ي درۆي سهرکرده کان له گه ل يه کدى تووشى ئاسته نگ بووم، هه رچه نده ده ستم به هه ندي حاله ت راگه يشتوو که دواتر زوربه يان تاوتوي ده که م. هه روه ها پرسيارم له هه ندي تويزه ري ئاگاداري زور باش له ميژووي نيوده وله تي کرد که ئايا له تواناياندا هه يه له سه ر ده وله تمه دار و ديپلوماتکاران هه ندي موونه م ويده ن که درۆيان له گه ل يه کدى کردوو، کاردانه وه به راييه کانيان- وه کو من- ئه وه بوو که ده بيت بريکي زور له حاله تي له و جوړه هه بيت، به لام کاتيک له هه ر کييه ک له وانه نزيک که وتمه وه، له باره ي درۆي نيو-ولاتان دووچاري کيشه ي زور ده بوومه وه، جگه له هه ندي حاله تي که م و پروون نه بيت

بێگومان پێناسهی مڕۆڤ بۆ درۆکردن به نرخاندنی قهبارهی ئهو درۆیه کاریگهره که چهنده له نۆ-ولاتاندا دهکری، چ جوهره درۆیهکی پهیوهست بهو مهسهلهیه. بۆ نموونه سیسیلا بلۆک له توێژینهوهیهکی تایبته به درۆکردن باسی لهوه کردووه، ههندی کهس هێنده به فرهوانی پێناسهی چه مکی درۆیان کردووه که «هه موو شیوهیهکی فریوادان به درۆ دهزانن، بێ له بهرچاوگرنتی ئهوهی ئایا هه موو جوهره لێدوانێک دهگریتهوه یان نا». کاتیک ئهو پێناسه فرهوانه به کاردیت، کهواته خه لکی دهتوانن بێژن درۆ ژیا نی پڕۆژانهی داگرتووه، «هه که سێکی ئاسایی پڕۆژانه به تیکرای ده، بیست، سه دجار درۆ دهکات»^(۴۶).

ئه گهر ئهو پێناسهیه له سه ره سیاسهتی نۆودهولهتی جیه جی بکری، ئه وه هه لبه ستن و شاردنه وه، ته نانه ت به ئه نه سه ست نه گوته راستیش دهگریته وه، بۆیه مڕۆڤ ده کری بێژی درۆ له نیوان ولاتاندا کاریکی باوه، به لام ئه گهر یه کیکی درۆ به شیوهیهکی ته نگتر پێناسه بکات، وه که ئه وهی بۆک و من کردوومانه، ئه وه به شیوهیهکی فره وان بلاونابیتته وه، وێرای ئه وهی دنیاین که نه ناسراو نییه. من پیموایه پێناسه ته سه که که لۆژیکتره، چونکه بوارمان پێده دات جیاوازی له نیوان شیوه جوړاوجوهره کانی فریودان بکهین و تیۆریک دابنیین که که ی و چۆن هه ره یه کیکی له مجوهره به کارده هیتری

ره نگه یه کیکی که نگه شه ی ئه وه بکات کهواته کاتیک ده وله قه دار و دیپلوماتکاران درۆ له گه ل یه کدی ده که ن، پێناچیت دان به وه دا بنین. له وانه یه به مه به سته شاردانه وهی له وه دوورتر برۆن. ره نگه چه ندان حاله تی درۆکردن له نیوان ولاتاندا له ئارادا ییت، به لام من له ئاشراکردنی زۆربه یاندا سه ره که وتوو نه بوومه، له به ره ئه وهی به

شیوهیه کی تۆکمە ئەوانە شاردراونەتەوه که له پرۆسە ی بپاردانە که نه گلاون. له کاتی شروقه کردنی پرووداوه هاوچه رخه کاند ئەو مشتومره هەندێ لایەنی باشی هەیه، له بهرئەوه ی به زۆری زانیارییه گرنه که کان هەمیشه له خەلکی شاردراونەتەوه، بۆیه بۆ خەلکی دەرە کی سهخته بزانی له پشت پهردەوه چ ده گوزهری. ههروهها ئەگەر زیاتر بۆ میژوو بگهڕێنەوه، تۆماری ناتەواوی زیاتر له باره ی پرۆسە ی بپارسازی گشت ولاتاندا ده بینین، ئەوهش به و مانایه دیت که درۆ له نیوان ولاتاندا له میژو هه یگه ی خۆی گرتوو، به لام ناتوانین ئەوه وه دهر به خهین. ههروهها له چه ند حاله تیکی ئەم دوا یه دا که تۆماره میژوو یه که ی به له که، دیسان ئەوهش ئەگه ری شاردرنه وه ی درۆ له قوولایی زیاد ده کات

له گه ل ئەوه شدا، پیموانیه هیشتا له رابردوو درۆگه لکی شاراه ی باش له نیوان ولاتان خویان هه شاردا ییت. من له و بانگه شانه پشتم به و راستیه به ستوو و زانیاریگه لیکمان له باره ی بپاره گرنه کانی په یوه ست به دروستکردنی سیاسه تی دەر وه له به رده سته که به در یژایی ئەو دوو سه ده ی رابردوو له لایه ن ولاتانه وه وه رگیراون، ئەوانه وا ده که ن بۆ سه رکرده کان دژوار بێت به شیوه یه کی زۆر باش درۆکانیان به شارنه وه که هه رگیز ئاشکرا نه کرین. ئەمه به تایبه تی به رانه ر ئەو درۆ یانه ش راسته که که کاریگه ریه یه کی زۆریان به سه ر سیاسه تی دەر وه ی ولاته وه هه یه. به شیوه یه کی گشتی شالای فریودانی به ئەنقه ست خه لکیکی زۆر ده گر یته وه، به لانی که می دوا جار هه ندیکیان پیداکرن قسه ی له سه ر بکه ن. بۆ له وه تۆماره نوو سراه کانی زۆر حاله تی وه ها قه به که وتوو نه ته به ر پۆشنای که به هۆ یانه وه زۆر له ورده کاریی پرووداوه کانی ئەم دوا یه ی میژوو ئاشکرا بوونه به درۆکانیشه وه. ئەمه ش ئەو که مه درۆیه ره ت ناکاته وه که له رابردوو به شیوه یه کی

زۆر باش هۆنراونه‌ته‌وه و ئه‌گه‌ر هه‌یه له ئاشکرا‌بوون‌ پزگاریان‌ بوو‌بێت، به‌لام سه‌خته خه‌یال بکه‌ی که حاله‌تی زۆری وا هه‌یه

هۆکاری دووه‌میش ئه‌وه‌یه که بۆچی من پیموایه درۆی نێو-ولتان باو نه‌بووه: به زۆری کاریکی سه‌خته سه‌رکرده‌کانی ولتانی دیکه بخه‌له‌تینی، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر کاره‌که پیتپچووش بیت، چونکه به‌زۆری تپچووی درۆ له سووده‌کانی زۆرت‌ره. به واتایه‌کی دیکه هۆکاره‌که‌لیک وامان لیده‌کات بپرسین، بۆچی ناییت پشینی درۆ له نێو-ولتاندا بکه‌ین له‌کاتی‌که‌دا کاریکی باوه؟

سه‌باره‌ت به ده‌ستپیکاران، لۆژیکی سه‌ره‌کی ئه‌وه شیده‌کاته‌وه که بۆچی بۆ سه‌رکرده‌کان سه‌خته له درۆکردن له‌گه‌ڵ ولتانی دی دوور بکه‌ونه‌وه، کاتیک پرسه‌ گرنه‌که ستراتیژه‌کان له مه‌ترسیدا بن. ئه‌و ولتانه‌ی له سیستمی بیسه‌روبه‌ر کاربکه‌ن، هه‌ندیجار له پیناو گه‌ره‌نتی مانه‌وه‌یان هاندهری به‌هیزیان هه‌یه که به شیوه‌یه‌کی دژوار و فریوده‌رانه کاربکه‌ن، بیگومان ئه‌و ته‌کتیکه ئه‌مبارکراوه‌ شاراو‌یه درۆش له خۆ ده‌گرێ. ئیسحاق شامیر، سه‌رۆک وه‌زیرانی پیشووتری ئیسراییل ئه‌و خاله‌ی گرت که گوتی: «له‌پیناو خاکی ئیسراییل درۆکردن خراپ نییه»^(۲۷). که‌واته‌ مایه‌ی سه‌رسوپمان نییه، زۆربه‌ی سه‌رکرده‌کان و ته‌نانه‌ت ژماره‌یه‌ک له هاوولاتیانی‌شیان ده‌زانن به‌شیکی گه‌وره‌ی په‌یوه‌ندییه نێوده‌وله‌تییه‌کان له‌سه‌ر بنه‌مای کۆمه‌لیک پ‌یسا به‌پ‌یوه‌ده‌بریت، زۆر له‌وه جیا‌یه که په‌یوه‌ندییه‌ پ‌وژانه‌کانی نێو ولاتی پ‌ی به‌پ‌یوه‌ده‌برین. بۆیه کاتیک کاره‌که به‌ پرسیکی گرنگی ولات په‌یوه‌ست بیت، ئه‌گه‌ر هه‌یه متمانه به‌و لیدوانانه بکه‌ن که حکومه‌ته‌کانی دیکه ده‌یکه‌ن، مادامه‌کی توانای پش‌راسته‌کردنه‌وه و پ‌یداچوونه‌وه‌یان نییه^(۲۸). وه‌ک

ئەوێ پۆنالد رېگن، سەرۆکی پېشوووتری ئەمریکا بە زوڵالی ھۆشدارى دا و گوتى: «متمانەت ھەبێت، لى پشتراستى بکەو». بۆ نموونە ھىچ سەرکردهیەکی پۆژئاوایی بانگەشەکانى ئێران قبوول ناکات کە پەرەى بە چەکی ئەتۆمى (نیوکلیارى) نەداوێ و کارەکەى لەوێ جێھێشتووێ. بۆیە مەکوێن لەسەر ئەوێ ئازانسى وزەى ئەتۆمى نێودەوڵەتى پشکین بۆ دەزگا ئەتۆمییەکانى ئێران بکات بۆئەوێ دُنیا بێت کە ئێران ھەوڵى بەدەستھێنانى چەکی ئۆتۆمى نادات

بەشیوەیەکی گشتى کێشەىەکی دژوارە، کاتیک ھەلسەنگاندن بۆ مەبەستى وڵاتى دیکە دەکەى، بەلام سەختە بە متمانەىەکی بەرزەوہ بریار بەدەى. لە ھەمووان سانتر، ھەرچەندە ئەوێ نەدەش سانا نییە توانا سەربازییەکانى وڵاتیکى دیکە ھەلسەنگینى کە توانای بەرجەستەن و دەکرێ بە چاوە بێینى. لەلایەکی دیکەو، دواچار نیاز و مەبەستەکان لە مێشکى سیاسەتسازانە، ئەمەش وایان لێدەکات تێبینى و پێوانەکردن مەحەل بێت، چونکە دواچار متمانەى نێوان وڵاتان نامێنێ. ئەگەر بە شیوەیەکی گشتى نا متمايەىی لەبەرچاوە بگرین. کەواتە سەختە سەرکردهکان لە بەرپرسیاریەتى درۆکردن لەگەڵ یەکدی رابکەن، کاتیک مەترسییەکان دەگەنە چلەپۆپە. بۆیە مایەى سەرسوێمان نییە، تۆمارە مێژووییەکان لەسەر درۆى کاریگەرى تیکدەرانی نێوان وڵاتان بە دەگمەن نموونەىەکیان تێدا بێت.

پێدەچى دەوڵەتەدار و دیپلۆماتکاران متمانە بە یەکدی بکەن، کاتیک مامەلە لەگەڵ پرسگەلیک دەکەن کە لیکەوتەى ستراتیژى گەورەیان نییە، ئەگەر ھەر لایەنێکیان درۆش بکات. بە واتایەکی دیکەو، سەرکردهکان زۆر بە کەمى ھەست بە دلەپراوکی دەکەن کە

فریودرابن کاتیک ئهو پرسه‌ی چاره‌سهری ده‌که‌ن سه‌روه‌ودای له‌گه‌ڵ ئابووری، یان ژینگه‌هه‌بێت، واته «سیاسه‌تی نزم» که پێچه‌وانه‌ی ئاسایشی نیشتمانییه - «سیاسه‌تی به‌رز»- کاتیک متمان‌ه ده‌گه‌من بێت^(۲۹). له‌وانه‌یه‌ مرۆف وایه‌ بێرکاته‌وه‌ په‌نگه‌ بریککی به‌رچاو له‌ درۆکردن هه‌بێت، کاتیک سیاسه‌تی نزم کار بکات، له‌به‌رئهو‌یه‌ له‌وانه‌یه‌ سه‌رکرده‌کان له‌و حاڵه‌ته‌دا متمان‌ه‌ی زیاتر به‌یه‌کدی بکه‌ن، بۆیه‌ په‌نگه‌ زیار بخه‌له‌تیندرێن، به‌لام حاڵه‌ته‌که‌ وایه‌، چونکه‌ درۆی زۆر له‌نیو- وولاتان له‌ ئارادا نابێت، کاتیک تاراده‌یه‌ک مه‌ترسییه‌کان له‌ خواره‌وه‌ بن

یه‌کیک له‌ هۆکاره‌کانی درۆ نه‌کردن، کاتیک سیاسه‌تی نزم Low Politics له‌ کاردایه‌، بۆ ئهو ده‌سه‌که‌وته‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ که له‌پێگه‌ی فریودان له‌ ده‌وله‌تانی دیکه‌ به‌ده‌ست دێت و له‌وانه‌یه‌ بچووک بێت. هه‌لبه‌ت هه‌ر له‌به‌رئهو‌یه‌ قوربانییه‌ شاراو‌ه‌که‌ درۆ ده‌کات: له‌به‌رئهو‌یه‌ مه‌ترسیه‌کان له‌ خواره‌وه‌ن، چونکه‌ تیچووی هه‌لخه‌له‌تاندنه‌که‌ گه‌وره‌ نییه‌، واته‌ قوربانییه‌که‌ش پاسه‌وانه‌کانی داده‌به‌زێتته‌ خواره‌وه‌. هۆکاری دیکه‌ ده‌کرێ ئهو‌یه‌ بێت، ئه‌گه‌ر ده‌وله‌ته‌دار ئالوده‌ی درۆ بێت، که‌س بپروا به‌و قسانه‌ی ناکات که ده‌یڵی، ئیدی درۆکانیش به‌کار و کاریگه‌ر نابن، چونکه‌ درۆ ته‌نیا ئه‌وکاته‌ کاریگه‌ر ده‌بێت، کاتیک قوربانی شیمانه‌کراو هه‌ز بکات که درۆزنه‌کان له‌وانه‌یه‌ قسه‌ی راست بکه‌ن. بۆیه‌ ده‌بێ سه‌رکرده‌کان هۆکاری باشیان هه‌بێت تا هه‌ز بکه‌ن که چه‌واشه‌ ناکرێن. واته‌ له‌ زۆر حاڵه‌ته‌دا بێ درۆی کارا ناتوانن درۆ له‌گه‌ڵ یه‌کدی بکه‌ن. به‌کورتی ده‌بێ درۆی نێوده‌وله‌تان به‌ لێزانانه‌ بکری تا به‌ سوود بێت

دوا هۆکار ئهو‌یه‌، ئه‌گه‌ر سه‌رکرده‌کان زۆر جار درۆیان له‌گه‌ڵ

یه کدی کردبوو، ئه وه مه حاله به شیوه یه کی بونیاده رانه ئاویتیه یه کدی بن. له بهرئه وه ی کهس ناتوانی جیاوازی له نیتوان راستی و درۆ بکات. ئه گهر سهرکرده یه کی دیاریکراو به بهرده وامی درۆ بکات، ئه وه ناوبانگی به که سیکی چه واشه کار ده پروات و سهرکرده کانی دیکه له واژووکردنی پیکه ووتنی ئاینده له گه لیدا دوو دل ده بن، به مهش له وانه یه زیانیکی گه وره و مه ترسیدار له ولاته که ی بدات. ئه مه به شیوه یه کی تاییه تی به رانه ر پرسه ئابووری و ژینگه یه کانیس راسته که به لینی هاریکاری بهرده وام له سالانی دادیدا له خۆده گرئ. به مانایه کی دی، زۆر درۆکردن بۆ بازرگانی خراپه

هه موو ئه وانه به سه ریه که وه واما ن لیده کات بیژین، درۆ وه ک ئامرازیکی به پتوه بردنی کاروباری ولات سنوورداره

بۆچی ولاتان درۆ له گه ل یه کدی ده کهن:

هوکاری سه ره کی ئه وه ی سهرکرده کان درۆ له گه ل هاوولاتیانی بیانی ده کهن، به ده سه ته یانی سوودی ستراتیژییه بۆ ولاته کانیان، له بهرئه وه ی ولاتان له جیهانیکی ئاژاوه دا کار ده کهن و چاودیاری شه وانهش نییه له کیشه مه ترسیداره کان بیانپاریزی، بۆیه هیچ بژارده یه کی دیکه یان نییه، جگه له کارکردن بۆ دابینکردنی ئاسایشی ولاته کانیان نه بیته. باشترین پێگه ی مانه وه یان به ده سه ته یانی هیزه له سه ر حسابی نه یاره کانیان. له گه ل ئه وه شدا ده توان فریودانیس به کاربه یین بۆ به ده سه ته یانی ده سه تکه و تیک به سه ر نه یاره شاواوه که یاندا که درۆکردنیش ده گرته وه. له جیهانیکی مه ترسیداردا سهرکرده کان ئه وه ده کهن که ده بیته بۆ دلنیا بوون له مانه وه بیکهن. ئارسه ر سیلفسته ر یاریده ری وه زیری به رگری بۆ کاروباری گشتی له حکومه تی سه روک که نه دیدا ده ستی

به‌و خاله‌وه گرت، کاتی‌ک له‌سه‌روبه‌ندی ته‌نگه‌زی مووشه‌کی کوبادا گوتی: «پیموایه مافیکی جیگیرى حکومه‌ته بۆ پرگارکردنى خۆی درۆ بکات، کاتی‌ک دووچارى کاره‌ساتى ئه‌تۆمى ده‌بێته‌وه، ئه‌وه‌ش مافیکی سه‌ره‌کیه»^(٣٠). نزیکه‌ی دواى بیست ساڵ، جودى پاوڵ سکرتیری رۆژنامه‌وانى سه‌رۆک جیمی کارته‌ر له‌ لێدوانی‌کیدا گوتی: «بیگومان سیلفسته‌ر راست ده‌کات. له‌ بارودۆخیکی دیاریکراودا حکومه‌ت نه‌ک هه‌ر مافی هه‌یه درۆ بکات، به‌لکو ده‌بێت درۆ بکات»^(٣١).

له‌ پراکتیکدا، درۆی نێو-ولاتان فۆرمى جودای هه‌یه و به‌گوێهری لۆژیکی جودا کارده‌کات. ده‌با له‌ هه‌ندى پرێگه‌ رامینین که‌ ولاتان به‌هۆیه‌وه درۆ له‌گه‌ڵ یه‌کدی ده‌که‌ن. ئه‌م لیسته‌ گشتگیر و سنووردار نییه، سه‌ربارى ئه‌وه‌ی زۆربه‌ی ئه‌و درۆیانه‌ی له‌نێو ولاتانه‌وه ده‌کرێ له‌ چوارچێوه‌ی یه‌کیک له‌و پۆلینه‌یه

یه‌که‌م: هه‌ندێجار سه‌رکرده‌کان له‌باره‌ی توانستی ولاته‌کانیان به‌تایبه‌تى له‌ به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی نه‌یاره‌کانیان زیده‌پرویی ده‌که‌ن. بۆ نموونه، هیتلر له‌ ساڵی سییه‌کاندا له‌باره‌ی توانای سه‌ربازی ئه‌لمانییه‌وه درۆی کرد، هه‌ولیدا هێزی به‌رگری Wehrmacht قه‌به‌ نیشان بدات، تا وهری به‌ریتانیا و فه‌ره‌نسا له‌ پرسى دووباره‌ پرچه‌ککردنه‌وه‌ی ئه‌لمانیادا داته‌پینى، ئه‌وه‌ش له‌ پرێگه‌ی جووله‌ی سیاسه‌ته‌ ده‌ستدریژکارییه‌ ده‌ره‌وه‌که‌یدا، وه‌ک دووباره‌ ملیتاریزه‌کردنه‌وه‌ی راینلاند له‌ ١٩٣٦دا^(٣٢). له‌ ده‌وره‌یه‌رى هه‌مان ماوه‌دا پرۆسه‌ی پاکتاوکردنه‌ ناوبانگ زپراوه‌کان له‌ لایه‌ن جو‌زیف ستالینه‌وه، زیانیکی گه‌وره‌ی له‌ هێزی جه‌نگی سوپای سووردا. ته‌نانه‌ت ئه‌م پرۆسه‌یه‌ جو‌ریک له‌ مه‌ترسی و نیگه‌رانی دروست کرد که‌ په‌نگه‌ یه‌کی‌تى سو‌فیه‌ت به‌ بیهێز بیندری و نازییه‌ ئه‌لمانییه‌کان

هانبدات پهلاماری ولاته که بدن، بویه ستالین و ئەفسەرەکانی وشەیهکیان فرییدا که هیزی سەربازی سۆڤیەت، هیژیکی شەڕکەری زەبەلاحە، لەگەڵ ئەوەی دەشیانزانی ئەوها نییه^(۳۳).

نەوونەیهکی دیکە ی ئەو جوۆرە درۆیهی نیوان-ولاتان لە سەردهمی شەڕی سارد پروویدا، دوا ی ئەوەی لە ئۆکتۆبەری ۱۹۵۷ سۆڤیەت یە که م مووشەکی بالیستی کیشوهرپری هەلدا، بەلام بالانسی ستراژیی ئەتۆم لەو سەردهم زۆر بە پروونی لە بەرژەوهەندی ویلایهتە یە کگرتووەکان بوو، لەگەڵ ئەوەشدا نیکیتا خرۆشۆف سەرۆکی ئەو سەردهمی پرووسیا سوودی لە پێشپەروی زووی ولاته که ی لە مووشەکی بالیستی کیشوهرپر وەرگرت تا بانگەشە ی ئەو بەکات که توانای یە کیتی سۆڤیەت لەم جوۆرە مووشە که زۆر لەو زیاترە که لە واقعیدا هەیه. درۆ که ی خرۆشۆف لە سێ سالی دواتر دا لە پساندنی ئەفسانە بە ناوبانگە که «کەلینی مووشە ک» بەشدار بوو؛ چونکه ویلایهتە یە کگرتووەکان وای هزر کرد که لە پرووی مووشە کی ستراژییه وە لە دۆخیکی مەترسیدایە، بەلام لە راستیدا پێچەوانە که ی دروست بوو. ئەو هۆکارە ی وای کرد خرۆشۆف زیدەپرویی لە توانای سەربازی یە کیتی سۆڤیەت بەکات، واتە بو بەرپەچدانە وە ی ویلایهتە یە کگرتووەکان بوو، بە شیوہیه کی تایبەتی دە یویست گەرەنتی ئەو بەکات، ئەگەر تەنگرژە قەوما، ئەمریکاییەکان هیڕشی ئەتۆمی نە که نە سەر یە کیتی سۆڤیەت، هەر وەها دە یویست گوشار لە حکومەتی ئایزنهوار بەکات دەستبەرداری ئەو پلانە ی بێت که پێگە بە ئەلمانیا بدات بێتە خاوەنی چەکی ئەتۆمی

جوۆری دووہمی درۆی نیوان-ولاتان، کاتییک سەرکرده بە مەبەستی که مکرده وە ی گرنگی توانایه کی سەربازی دیاریکراو، زانیاری چەواشە

ده‌دات، یان زانیارییه‌ک له ولاتی پکابه‌ر ده‌شاریته‌وه. په‌نگه‌ له‌و درۆیه‌دا ئامانجی چه‌واشه‌کار دوورکه‌وته‌وه بی‌ت له‌ هێرشێک که ئامانجی تیکوپیکدانی ئه‌و توانایه‌ بی‌ت، یان پێکه‌گرتن له‌ ولاتیکی دی بی‌ت که‌ ناچاری بکات واز له‌ تواناکه‌ی به‌ی‌نی. بۆ ئه‌وه‌وه‌، دوا‌ی ئه‌وه‌ی ئه‌دمیرال ئالفریڤ فۆن تریپتز له‌ حوزه‌یرانی ۱۸۹۷ بوو به‌ سه‌رۆکی هی‌زی ده‌ریایی ئه‌لمانیا، ده‌ستی به‌ دروستکردنی پاپۆریک کرد بۆئه‌وه‌ی بتوانی به‌ربه‌ره‌کانی بالاده‌ستی هی‌زی ده‌ریاوانی به‌ریتانی بکات و پێکه‌ به‌ ئه‌لمانیا بدات شو‌ین ویستی ده‌سه‌لاتخوازه‌که‌ی له‌ سیاسه‌تی جیهانی بکه‌وێ^(۳۴). به‌هه‌رحال چاک درکی به‌وه‌ کردبوو که له‌ قوناغی یه‌که‌می دروستکردن و په‌ره‌پێدانی پاپۆره‌که‌، هی‌زی ده‌ریایی ئه‌لمانیا ده‌که‌و‌یت به‌ر هێرش‌ی به‌ریتانی و به‌ناوی «زۆنی مه‌ترسی» ئاماژه‌ی پێدا، بۆ پێکه‌گرتن له‌و ئه‌نجامه‌، خو‌ی و سه‌رکرده‌ ئه‌لمانییه‌کان هه‌لمه‌تییکی پرۆپاگه‌نده‌یان ده‌ست پێ کرد و تێیدا بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌یان کرد که به‌رلین پاپۆریک بۆ مه‌به‌ستی به‌رگری- بۆ پاراستنی بازرگانی ده‌ره‌وه‌ی ئه‌لمانیا- دروست ده‌کات و هی‌چ نیازیکی ئالنگاری که‌شتی ده‌ریاوانی به‌ریتانیای نییه‌.

ئیسراییلییه‌کان له‌ شه‌سته‌کاندا له‌باره‌ی به‌رنامه‌ تازه‌ له‌ دایکبووه‌که‌ی چه‌کی ئه‌تۆمی درۆی له‌گه‌ڵ ویلایه‌ته‌ یه‌کگرتوو‌ه‌کان کرد. له‌به‌رئه‌وه‌ی ده‌ترسا واشنتۆن ده‌وله‌تی ئیسراییل ناچار بکات پرۆژه‌که‌ دا‌بخات، ئه‌گه‌ر بزانی که‌ چ له‌ کۆمه‌لگه‌ی ده‌یمونه‌ی ئه‌تۆمی به‌پێوه‌ده‌چ‌یت که «یه‌ک پرۆگرامه‌» وه‌ک ئه‌وه‌ی هی‌زی کیسنجه‌ر له‌ سالی ۱۹۶۹ نووسی، «ئیسراییل به‌رده‌وام فریوی ده‌داین»^(۳۵). حاله‌تیکی دیکه‌ له‌باره‌ی ئه‌و خاله‌ ئه‌وه‌یه‌، کاتیک سو‌فیه‌تییه‌کان سالی ۱۹۶۳ مووشه‌کی هێرشبه‌ریان له‌ کوبا دامه‌زراند، به‌رده‌وام حکومه‌تی که‌نه‌دی دنیایا ده‌کرده‌وه‌ که

ههنگاوى مهترسیدار ناهاویژى، هیواى ئهوه بوو سهروك «بخه نه ههلوئىستى سیاسهتى دىفاكتو لهو ساتهى خرۆشوف ههلیدهبژێرى» بیئهووى هۆكارێك بدهنه دهست كه نهدى دژیان بجولێتهوه، پیش ئهوهى مووشه كه كان دامهزێنین⁽³⁶⁾.

پهنگه دهولهتیک به ئهقهست له توانای سهربازی خوێ كه م بکاتهوه یان بشاریتهوه به مه بهستى تهسککردنهوهى دهرفهت، نهبادا نهیاره كه ی به گۆڕینی ستراتیژی، وهك بونیاتنانى بهرگری یان پشپركی لهمجۆره چه كه ی زیاتر هه بیئت، پری بداتى. بۆ نهوونه، له سهروبهندى جهنگى یه كه مى جیهانى بهریتانا به نهینى په ره ی بهجۆره تانکیك دا بۆ یارمهتیدانى شكاندنى بهسته لهكى به ره ی پۆژئاوا. ههروهها بۆ شاردنهوى ئه وه چه كه له ئه لمانیه كان پیش ئه وه ی له مهیدانى جهنگدا دژیان به كاری بهیئى، سهكرده بهریتانییه كان زنجیره یهك درویان كرد، بۆ نهوونه دهیانگوت، ئه وه نه خشه ی تانكه رى ئاوه، تا ئا و بۆ به ره كانى شه ر بگوازیته وه و زریپۆشى جهنگ یان «كه شتى زه وى» نییه. كه له پشت ده رگاكانه وه ئه و ناوه ی بۆ به كارده هات؛ ئیدی تانكه كه ئه و ناوه ی به سهردا بپرا. ههروهها ئه وه شیان ده گوت ئه و كارگه یه ی ئه و تانكه دروست ده كات، به شداری له دروستکردنى پیشه سازى سهربازی نه كرده وه. بى له وه، بهریتانییه كان له كاتى پرۆسه ی دروستکردنى تانكه كانه وه وایان نیشان ده دا كه تانكه كان پوو یان له پروسایه نهك به ره ی پۆژئاوا. هه ر ماشینیك بۆ خو ی به پیتی پروسى به به رزی دوازه ئینج «به وردینییه وه بۆ پیتسگرا د» ئه فسانه یه كى هه لگرتبوو⁽³⁷⁾

به هه مان لۆژیک له م پازده ساله ی دوایی شه رى سارد، مۆسكۆ به و پیکاره چاره سه رى پرسى چه كى بايۆلۆژى خو ی كرد⁽³⁸⁾. وپرا ی

واژووکردن لهسەر پهیماننامهی چهکی بایۆلۆژی و ژارای که له مانگی ئاداری ۱۹۷۵ کهوته واری جێبهجێکردن، بهلام سوڤیهت به پهرهپێدانی بهرنامهیهکی زه بهلاحی چهکی بایۆلۆژی پێشیلێ ئه و پهیماننامهیهی کرد. ههروا به سادهیی بهرنامهکهی له جیهانی دهرهوه نه شاردهوه، بهلکو درۆشی لهباریهوه کرد. درۆکهی مۆسکۆ سالی ۱۹۷۹ زۆر به پروونی دهرکهوت، دواي ئهوهی نزیکه سهد کهس له نزیک سفیردلوڤیسک به گازی ئهنتراکس مردن که له دامهزراوهی چهکی بایۆلۆژییهوه دهرچووبوو. سوڤیهتییهکان بههيوای ئهوهی کارهکیان ئاشکرا نهبیت که پهیماننامهکیان پێشیل کردوو، به شیویهک درۆیان کرد، گوايه هوکاري مردنه که خواردنی گوشتی بوگهن بووه. دوا ئامانج لهو حالهته و حالهتهکانی دیکه که لێره باسکراون به دهستهێنان و پاراستنی بالادهستی سهربازییه بهسەر ولاتانی نهیار

سییه، دهکری سهرکردهی ولاتان نيازه دوژمندارهکانیان بهرانبهر ولاتانی دی به شارندنهوهی هێرشکردنه سهریان کهمبکهنهوه. لهوانهیه باشتريـن نمونه، ههولـهکانی سالانی ۱۹۳۳-۱۹۳۸ی هیتلهر بیت بو باوهپێهێنان به هێزهکانی دیکه ئه وپروویی که به ئاشتییهوه پابهنده، لهکاتیکیدا لهسهر ههلگیرسانی شهر سووربوو. له مانگی ئابی ۱۹۴۳ گوتی: «ئهگهر مهسهلهکه لهسهر ئهلمانيا وهستابیت، جاريکی دی شهر ههناگرسیتهوه و ئه و ولاته بیروبوچوونیکي قوولتری لهبارهی شهر له ههر دهولهتیکي دیکه ههیه که ببیته هوکاري شهر.... ئیمه باوهرمان وایه کیشه هه نووکهیهییهکانی ئهلمانيا به شهر چارهسهر نابن»^(۳۹). له وتاره بهناوبانگهکهیدا که له گۆرهبانی وهزشی بهرلین له پۆزانی پر له تهنگژهی پێش مۆرکردنی ریککهوتننامهی بهدناوی میونخ، بهوپهري بویرییهوه ویستی خوێ دهربری، ئهلمانيا دهخوازی سودیتلاند به

دهستهيینی، «ئهوه دوا داواکردنی خا که له ئه ورووپای ده کهم»^(۴۰). به لām ههردوو لیدوانه کهی دوو درۆی ئاشکرا بوو

نمونهیه کی دیکه ی له مجۆره به پهفتاری هه ریه که له ژاپۆن و یه کیتی سو فیه ت له سالانی کو تایی شه پی دووه می جیهانی په یوه سته. ئه و دووانه له زۆربه ی سالانی شه پی دووه می جیهانیدا په یماننامه ی بیلایه نیان له نیواندا هه بوو، به لām ستالین له شوباتی ۱۹۴۵ له یالتا په یمانی به چه رچل و پۆزفیلت دا که سو پای سوور، سی مانگ دوا ی تیکشکاندن ی ئه لمانیای نازی په لاماری ژاپۆن ده دات. ژاپۆنییه کان گومانیکیان لا که لاله بوو که سه ودا یه کی له مجۆره له یالتا پیککه و تنی له سه ر کراوه، بۆیه پرسیاریان له هاوشانه سو فیه تییه کان کرد، ئه وانیش به وه وه لāmیان دایه وه که هه رگیز دۆستایه تییه که یان گو رانکاری به سه ردا نایه ت و له سه ر بنه مای په یماننامه ی بیلایه نی «به ئاسایی په ره ده سته یی»^(۴۱)، به لām له ۸ ی ئابی ۱۹۴۵ سو فیه ت په لاماری ژاپۆنی دا

هه ندیچار سەرکرده کان له سه ر شاردنه وه ی کاری دو ژمنکارانه ی خو یان دژی ولاتی دیکه، ناچار ده بن درۆ بکه ن، به تاییه تی کاتیک په یامنیی پۆژنامه کان له باره ی گومان له کرده یه کی سه ربازی له گین پرسیاریان لی ده که ن. هه رچه نده ئه و درۆیانه ئامانجیان ده ولتی مه به سته، نه ک هاوولاتیانی سەرکرده کان خو یان. بۆ نمونه، جۆن ئیف که نه دی، پالئوراوی حزبی دیموکراتی له میانه ی هه لمه تی هه لبژاردنی سالی ۱۹۶۰ گوتی: ده بی ویلایه ته یه کگرتووه کانی ئه مریکا به ئامانجی که مارو دانی سه روکی کوبا یارمه تی هیزه دژه کانی کاسترۆ بدات^(۴۲). ریچارد نیکسونی جیگری سه روک که رکابه ری بوو، باش ده یزانی حکومه ت به هه ردوو پییه وه

له ناو ئەو پلانه دایه، به لām له وهش تێده گه‌یشت پرسک به ئاشکراکردنی پرۆسه که ده‌کات، ئە‌گه‌ر له‌گه‌ڵ که‌نه‌دی هاو‌پاییت. بۆیه‌ په‌خه‌ی له‌ پێش‌نیازی پرکابه‌ره‌که‌ی گرت- ئە‌و پێش‌نیازه‌ی به‌ پاسپارده‌ مه‌ترسیداره‌ نابهرپرسیاره‌تییه‌کانی هه‌لمه‌ته‌که‌- نازوه‌د کرد، هه‌رچه‌نده‌ پێوابوو بیروکۆیه‌کی زیره‌کانه‌یه‌، چونکه‌ خو‌ی له‌ ناو حکومه‌ت له‌ پێناو ئە‌و سیاسه‌ته‌ تێدکۆشا، نیکسو‌ن بو‌ فریودانی کاسترۆ درۆی ده‌کرد، نه‌ک گه‌لی ئە‌مریکا. له‌ راستیدا ته‌نیا ده‌یخواست بتوانی‌ راستیه‌که‌یان پی‌ بلێت

جۆدی پاول، سکرته‌ری پۆژنامه‌وانی سه‌روک جیمی کارته‌ر، له‌ نیسانی ۱۹۸۰ له‌ دۆخیکی هاوشیوه‌دا بوو، کاتیک په‌یامنی‌ریک پرسیاری لێ‌کرد، ئایا راسته‌ ویلایه‌ته‌ یه‌گه‌رتووه‌کان پلانی هه‌یه‌ به‌ ئۆپه‌راسیۆنی سه‌ربازی ئە‌و بارماتنه‌ ئازاد بکات که‌ له‌ ئێران ده‌ستگیرکراون. هه‌رچه‌نده‌ ئە‌وه‌ راست بوو، به‌ لām پاول هه‌ستی کرد هیچ بژاردیه‌کی نییه‌، جگه‌ له‌ درۆکردن نه‌ییت و بلێت راست نییه‌، چونکه‌ ئە‌گه‌رنا بو‌ حکومه‌تی ئێران ده‌بوو به‌ ئاماژه‌دانی هه‌ولێکی له‌ گینی پرزگارکردن^(۴۳)، بۆیه‌ به‌ دوودلیه‌وه‌ په‌یامنی‌ره‌که‌ی فریودا

چواره‌م، له‌ وانه‌یه‌ ولاتیک بو‌ که‌مکردنه‌وه‌ی ئامانجی دوژمن‌داریه‌تی خو‌ی به‌ رانه‌ر ولاتیک پرکابه‌ر درۆ بکات، نه‌ک بو‌ ئاسانکاریکردنی په‌لاماردان، به‌ لکو بو‌ دوورکه‌وتنه‌وه‌ له‌ هاندانیکی نا‌پێوستی ئە‌و پرکابه‌ره‌. ئە‌و لۆژیکه‌ له‌ پۆژانی به‌رایه‌ی شه‌ری سارد هه‌بوو، کاتیک ولاتانی ئە‌و پرووپای پۆژئاوا دوو په‌یمان‌نامه‌ی به‌رگری هاوبه‌شیان مو‌ر کرد: په‌یمان‌نامه‌ی دانکی‌رک (۱۹۴۷) و په‌یمان‌نامه‌ی بروکسل (۱۹۴۸)، قسه‌ هه‌بوو که‌ هه‌ردوو رێککه‌وتنه‌که‌ له‌ دژی دووباره‌ سه‌ره‌له‌دانه‌وه‌ی ئە‌لمانیا بی‌ت، به‌ لām له‌ راستیدا به‌شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی بو‌ لغاوکردنی

هه ژمونى فره وانبوونى سوڤيهت له ئه ورووپا دارپژرابوو. هه ريه ك له سەرکرده كانى به ريتانيا و فره نسا له باره ي مه به ستى راسته قينه ي هاوپه يمانيه كه يان درۆيان كرد، له به رئه وه ي نه يانده ويست يه كيتى سوڤيهت توپه بكه ن- چونكه به هه ره شه يه كى مه ترسيداريان ده زانى- ئه گه ر بيانه وى لى دووربكه ونه وه^(٤٤).

پينجه م جوړى درۆى نيو-ولاتان ئه وه يه، كاتيك ولاتيك هه ول ده دا به هه ره شه ي په لاماردان باندوړ له سه ر په فتارى ولاتيكى پكا به ر دابنى، ته نانه ت ئه گه ر هيج نيازى هه لگيرسانى شه ريشى به كرده نى نه بى ت. په نكه ئه وه هه ره شه به تاله بوئه وه دارپژرايى ت ناحه زى ك ناچار بكات شتگه لى ك بكات كه خو ي ناخوازى بيكات. سياسه تسازانى ئه لمانيا مكور بوون ته نگره يه ك له گه ل فره نسا له سه ر مه غريب بخولقنن كه ده بووه هو كارى هه لوه شان وه ي ئه وه سازانه دوستايه تيه ي به م دواييه له نيوان به ريتانيا و فره نسا پى كه ات بوو. بو به دي هتپنانى ئه وه ئامانجه هه ره شه ي شه رپان كرد، وه ك ئه وه ي نورمان ريچى ميژوونووس نووسيو يه تى، هه رچه نده «له هيج قوناغي ك له قوناغه كانى ته نگره ي مه غرييدا ريگه چاره ي سه ربازى له لايه ن سه ركرده كانى ئه لمانيا، نه خرابووه پروو، هه روو ها به شيوه يه كى جددى بيرى لى كرابوويه وه^(٤٥)».

ده كرئ ستراتيژى هه ره شه ي به تال بو دروستكردنى ئاسته نك له به رده م دوژمن له به دوا داچوونى سياسه تى كى ديارى كراو به كار به يندرى. بو نموونه، له ئابى ١٩٨٦ حكومه تى ريگن نيگه ران بوو، له وه ي له وان هيه موعه مه ر قه زافى سه رو كى لى بيا پلانى ده ستپي كردنى شالووى كى كه وه رى تيرورستى دارشتبى ت. به مه به ستى ريگه گرتن له پروودانى ئه وه، كو شكى سپى راپوورتى درۆى بلاوكرده وه كه جارپكى ديكه ش

«قهزافی به مووشه کی ئەمریکیهوه دووچارای هێرشێکی دیکه دهییت و لهوانهیه لهپێگه ی کودهتاوه بروخێندریت»^(٤٦). لهگهڵ ئەوهی ویلایهته یهگرتوووهکان هیچ نیازێکی بۆمبارانکردنی لیبای نهبوو، به ئومید بوو قهزافی بیر بکاتهوه که هه‌ره‌شه‌که راسته، بۆئەوهی ده‌سته‌بردار ی هه‌ر پلانیکی پشتیوانیکردن له تیرۆریزم بی‌ت، ئە‌گه‌ر هه‌ییت

سیاسه‌تی ئە‌تۆمی ناتۆ له سه‌رده‌می شه‌ری سارد، حاله‌تیکی دیکه‌ی هه‌ره‌شه‌ی به‌تال بوو که به مه‌به‌ستی به‌رپه‌رچدانه‌وه به‌کارهات. هه‌لۆیستی فه‌رمی هاوپه‌یمانه‌که ئە‌وه بوو، ئە‌گه‌ر ولاتانی هاوپه‌یمانی وارشو پریان دایه ئە‌ورووپای پۆژئاوا و له ئە‌لمانییه‌وه پێش‌په‌ویان کرد، ئە‌وه هاوپه‌یمانی ناتۆ چه‌کی ئە‌تۆمی خو‌ی به‌کارده‌هێن‌ی بۆ ناچارکردنی یه‌کی‌تی سو‌فیه‌ت و هاوپه‌یمانی، تا ده‌ستدریژییه‌که‌یان رابگرن، ته‌نانه‌ت بۆ ئە‌و شوینانه‌ پاشه‌کشه‌ بکه‌ن که به‌دریژیایی سنووری ئە‌لمانیای لێ‌وهی ده‌ستیان پێ‌کردبوو. به‌هه‌رحال، به‌شی‌وه‌یه‌کی ئاشکرا هه‌ندی له سیاسه‌تسازانه‌ بالاکانی ئە‌مه‌ریکا، وه‌ک هێری کیس‌نجه‌ر، وه‌زیری پێشووتری ده‌ره‌وه، رۆبێرت ماکنامارا، وه‌زیری پێشووتری به‌رگری دووپاتیان له‌و سیاسه‌ته‌ کرده‌وه، کاتی‌ک له‌ پۆسته‌کانیان بوون، به‌لام دواتر پوونیان کرده‌وه، ئە‌وان چه‌کی ئە‌تۆمیان بۆ به‌رگریکردن له ئە‌ورووپا به‌کار نه‌ده‌هێنا، ئە‌گه‌ر سو‌فیه‌ت هێرشێکی ته‌قلیدی گشتگیری بکردبا^(٤٧). دیاره ئە‌نجامی سه‌ره‌کی هه‌ز نه‌کردن به‌ هه‌لگیرسانی شه‌ری ئە‌تۆمی، بۆ ئە‌و راستینه‌یه‌ ده‌گه‌رپێته‌وه که مۆسکۆ به‌ دنیاییه‌وه له‌پێگه‌ی به‌کارهێنانی چه‌که ئە‌تۆمیه‌که‌ی وه‌لامی ویلایه‌ته‌ یه‌گرتوووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا ده‌داته‌وه، ئە‌مه‌ش ریسکی‌کی خۆکوشتنی به‌رانبه‌ره‌. له‌گه‌ڵ ئە‌وه‌شدا به‌ سوود بوو که سیاسه‌تسازانی هاوپه‌یمانی ناتۆ به‌ پووسیایان راگه‌یان‌د هاوپه‌یمانی ناتۆ بۆ به‌رگریکردن

له ئه ورووپای پوژئاوا چه که ئه تۆمیه که ی به کارده هیئی، ته نانه ت ئه گهر
پیشیانوابوو که ئه وه بیرۆکه یه کی شیتانه یه، له به رئه وه ی مۆسکۆ دلیا
نه بوو که ئه وه چه که به کارناهیئدری، ئه مهش به شیوه یه کی به رچاو
په به رچدانه وه که ی تۆکه کرد

شه شه م، په نگه سهرکرده گه لیک درۆ بکه ن بو هاندان (تاندان) له
ولایتیکی دی، تا په لاماریان بدات یان په لاماری ولاتی دیکه بدات. په نگه
په فتاری بسمارک له سه روبه ندی شه ری فه په نسا و پرووسیا سالی
(۱۸۷۰) به ناوبانگترین ئه وه حالته بیت که سهرکرده یه ک به ئه نقه ست
بیانوو به ولایتیکی دی ده دات هیئرش بکاته سهر ولاته که ی^(۸). بسمارک
ئه وه ی له میانه ی هۆینه وه ی درۆیه کی به وه ج کرد. راویژکاری پرووسیا
له سهر دامه زراندنی ئه لمانیه کی یه کگرتوو پیدایه بوو، باوه ری هه بوو
که هاندانه کانی فه په نسا به راگه یاندنی شه ر دژ به پرووسیا، یان
خولقاندنی ته نگه ی گه وه، تا فه په نسا بخاته ئاژاوه وه و له به دیه یانی
ئه وه ئامانجه یارمه تی بدات، له پیناوه وه شدا له به هاری ۱۸۷۰ به
مه به ستی دانانی میری پرووسیا له سهر ته ختی شاهانه ی ئیسپانیا
ده ستی به کار کرد، هه روه ها له وهش دلیابوو که ئه وه فه په نسا توپه
ده کات و زهنگی ئاگادارکردنه وه لیده دات. به هه ر حال نکۆلی کرد که
ئه وه په یوه ندی به و فیله وه هه بیت، ئه مهش درۆیه کی شاخدار بوو

بسمارک دووهم درۆی زۆر له وه گرنگتری کرد، کاتیک نه خشه ی
سیستمی به رپوه بردنه به ناوبانگه که ی ژینگه ی له قه یسه ویله لمی
یه که مه وه بو ناپلیونی سییه م دارشت. دوا ی ئه وه ی هه وله که ی راویژکار
بو دانانی میری پرووسیا له سهر ته ختی شاهانه ی ئیسپانیا شکسته یینا،
فه په نسا داوا ی کرد پپوسته قه یسه ر به لپن بدات که جاریکی دی ئه وه

مه سه له یه ناخاته وه پروو. له بهرنووسی وه لاهمه کهیدا، قهیسره گوتی نه خیر، به لام ده رگای له بهردهم گفتوگوؤ زیاتر به کراوه یی هیشته وه، له ترسی ئه وهی نه بادا بیته چاره سهری ناشتیانه ی ته نگږه که، بسمارک بهرنووسه که ی قهیسره ی داریشته وه (ئیدیت کرد) تا وای لئ بکات قهیسره ته نیا نه یگوتو وه نه خیر، به لکوو ده رگاشی له بهردهم هر گفتوگو یه کی زیاتری ئه و پرسه داخستو وه. دواتر تیله گرامه داریژراوه که بلا بوویه وه و تورپییه ک سهرانسهری فهره نسای گرتو وه، له سهرینی ئه مه وه ناپلیونی سییم به گه مژه یی شهر ی دژی پرووسیا راگه یاند

حه وتم، ده شی ولاتی نیگهران له باره ی ئه و توانسته، یان ره فتاره دوژمندارییه درؤ بکات بوئو وهی بو سهر هاوپه یمانه کانی هه ره شه ی زیاتر ییت، له بهرئو وهی هاوپه یمانه کانی بایه خیکی ته واو به ولاته دوژمندار و مه ترسیداره که نادهن. له سه ره تای سالی ۲۰۰۵ حکومه تی بوش له مجوره درویه ئالا، کاتیک نیگهران بوو که چین، ژاپون و کوریای باشور به ته واوی مه زنده ی مه ترسی هه ره شه کانی کوریای باکوور نانرخین^(۴۹). بوئو وهی سهرنجی ئه و ولاتانه راکیشی، بهرپرسیانی ئه نجوومه نی ئاسایشی نه ته وه یی سهردانی ئاسیایان کرد و حاله ته که یان باسکرد که کوریای باکوور یورانیومی هه کسافلورید که که ره سته یه کی گرنگی دروستکردنی چه کی ئه تو مییه به لیبیا فروشتو وه، به لام ئه وه راست نه بوو. چونکه له راستیدا پاکستان یورانیومی هه کسافلوریدی به لیبیا فروشتبوو، نه ک کوریای باکوور، هه رچه نده ئه گهر هه بوو له بنه ره ته وه پاکستان ئه و پیکهاته یه ی له کوریای باکوور وه ده سته که وتبیته، ههروه ها له تو ماری گشتیدا هیج به لگه یه ک له ئارادا نه بوو که بیونگیانگ به درککردن به وهی که ده یگوازته وه لیبیا ئه و پیکهاته ی به ئیسلامئاباد دایته. له راستیدا به لگه ی بهردهست ئامازه به وه ده دات که ئه وانه دوو سه ودای جودا بوونه

جوړی دووه می درۆکردنی نیو-ولاتان نه وه یه، کاتیک له سهرده می ناشتیدا سهرکرده كان درۆ بو ئاسانکاریکردنی سیخوړیکردن یان ویرانکردن ده که ن، ههروه ها بو سنووردارکردنی که وتنی نیوده ولته تی، نه گهر ئاشکرا بوون. بو نموونه ویلایه ته یه کگرتووه كان درۆی کرد، دوا ی نه وه ی له به هاری ۱۹۶۰ فرۆکه ی سیخوړی ۲.۰U که له لایه ن گاری پاوه رز ده فپری له ئاسمانی یه کیتی سوڤیه ت لیدرا و که وته خواره وه. نه وکاته سهرۆک ئایزنه اوه ر له سهروبه ندی چوونه پاریس بوو به مه به ستی نه نجامدانی گفتوگویه کی گرنه گ له گه ل سهرۆک خرۆشوف له باره ی په یماننامه ی قه ده غه کردنی تاقیکردنه وه ی نه تو می و پروونی کرده وه هیه ئالۆزییه کی جی مشتومپی له باره ی فرۆکه ی ۲.۰U ناویت. دوا ی نه وه ی فرۆکه سیخوړیه که هیترا یه خواره وه، سهرۆک رایگه یاند، فرۆکه ی ۲.۰U له خویدا تیکشکاوه، نه مه ش گهره نته ی بوو که نه پاوه رز و نه فرۆکه که رزگاریان نه بووه. بو یه دوا ی نه وه ی خرۆشوف که وته خواره ی فرۆکه که ی راگه یاند، حکومه تی ئایزنه اوه ریش رایگه یاند، فرۆکه که سیخوړی نه بوو، به لکو فرۆکه ی توژی نه وه ی سه قای سهر به ئازانس ی ناسا بوو که به ریکه وت چووه ته ئاسمانی سوڤیه ت، به لام کاتیک سوڤیه ت پاوه رزی ده رخست، وه زاره تی ده ره وه گو تی: په نگه به هو ی که می ئوکسجین هو شی له ده ستدا بیت و فرۆکه که ی ری هه له کرد بیت و چووبیت ته ئاسمانی سوڤیه ت. به لام دوا جار واشنتون ناچار بوو دان به وه دا بیت که پاوه رز به نه رکیکی سیخوړی له سهر خاکی سوڤیه ت بوو

به لام نه وه کو تای ی درۆکردنه که نه بوو. دواتر حکومه تی ئایزنه اوه ر چیرۆکیکی خسته پروو کاتیک وپرای نه وه ی سهرۆک په زامه ندی له سهر به نامه ی چاودیری نیشانداه، به لام خو ی سهر په رشتکاری پلانی فپینی

فرۆکهکان نییه که له راستیدا ئایزنهاوهر دانی بهوهدا نا، که گوتی: «ههر زنجیره دهستوهردانیک و پێشیلکارییهک به ئاگاداری و مۆلهتی ئهو پلانی بۆ دادهنرا و جیهه جئ دهکرا»^(۵۰).

پرسی لاقۆنی بهدناوی پهیوهست به ئیسراییل، باشتین نموونهی ئهو جوهره درۆکردنهی نیوان ولاتانه. له سالی ۱۹۵۴ ئیسراییل دهستی به تیکدانی پهیوهندی مسر له گهڵ بهریتانیا و ویلایهته یهکگرتووهکان کرد، له میانهی دامهزراندنی حهلقهیهکی سیخوری لهناو مسر که ئهرکی تیکدان و لهناوبردنی دامهزراوه ئهریکی و بهریتانییهکان بوو، بهلام وای نیشاندای که ئهوه کاری مسرییهکانه و ئهوان لیتی بهرپرسیارن. دواي بۆمبارانکردنی پهرتووکهخانهی زانیاری ئهریکا له ئهسکهندهریه و قاهیره و شوینی دیکه ی جودا، بهلام پلانهکه سههرینهگرت، چونکه تیکدهران دهستگیرکران. بۆیه مایه ی سهرسوپمان نییه مۆشئ شاریتی سهروک وهزیرانی ئیسراییل دووپات بکاتهوه، ئهوه «پیلاییکی قیزهون بوو که له ئهسکهندهریه هۆنرابوویهوه» له راستیدا، «تاقیکردنهوهیهکی خۆنیشاندان بوو که لهوئ دژی کۆمهله جوویک پیکخرا و بههۆیهوه بوونه قوربانی تۆمهتییکی بی بنهما»^(۵۱).

نۆیهم، ولاتان درۆ دهکهن بۆ بهدستهتینانی سوودی که کاتی ئهجامدانی ئۆپهراسیۆنیکی سهربازی له سهردهمی شهپدا. بۆ نموونه، له شهپری دووهمی جیهانیدا بهریتانیا دژ به ئهلمانیای نازی دهستی به ههلمهتییکی گههره ی فریودان کرد که درۆکردن کاریککی زۆر باو بوو. بهکردهنی له چوارچێوهی ئهو ههلمهتهدا بوو که چهڕچه ل لیدوانه گرنگه که ی دا و گوتی: «له کاتی شهپدا راستی هیئده بهرخه، بۆیه دهبیئت ههمیشه به پاسهوانییکی درۆکان ئاماده بیئت»^(۵۲). پهنگه

بهريتانييه کان تاييهت بهوه حاله تتيکی جياواز بن، کاتيک پۆزڤلّت له مانگی ئاياری ۱۹۴۲ پرونيکروهه و گوتی: «زۆر ههز به فروفيلّ و نه گوتنی راستی ده کات، ئه گهر ئهوه له بردنهوهی شهڕ يارمهتی بدات»^(۵۳). له راستیدا خپ به شداربووانی شهڕی دووهمی جيهان، له دژی پکابه رهکانيان دهستيان به ههلمهتی فريودانی ستراتيزييه وه گرتبوو. بئ لهوه، ئهوه فرتوفيلّ له ههموو شهڕيکدا به کار دههينري

جوړی دهيهمی درۆی نيو-ولّاتان، ئهوهيه که سهرکرده کان ههولّ دهدهن باشتريّن مامه له بۆ ولّاته که يان به دهستبخهّن، کاتيک گفتوگو له سهر پهياننامه و پيککهوتنی فهرمی ديکه ده کهن، له وانهيه له باره ی توانا و شيانيان درۆ له گهّل هاوبه شه کانيان بکهّن، ئه گهری ئه وهش ههيه له باره ی نرخي پاراستنه وهش فيلّ له يه کدی بکهّن- که ناخوازن بئ نرخي به رزيان که مامه له يه ک بکهّن-. مړۆ ده تواني پيشيني نمونه ی له مجۆره درۆيه له کۆمه ليک بارودۆخی جياوازی فره واندباکات، له گفتوگو ی کۆنترۆلکردنی چهک و کۆتايه پينانی شهڕ، تاييهت به لايه نی ئاسايش و قهرزی نيوده وهلّتی، بازرگانی و مامه له ی دارايی له پرووی ئابوورييه وه. به تتيکرایي هه مان شته، کاتيک تاک گفتوگو له سهر فروشتنی ئۆتۆمبيلی ک يان خانويه ک ده کات. له وهش پتر، تيۆری سازشکاری که له م سالانه ی دوایي بووه ته جي سهرنجی تويزه رانی په يوه ندي نيوده وهلّتی، پيده چي پيشيني کۆمه ليک درۆيان له بارودۆخیکی ئاوها کردبيّت. به قسه ی تۆماس سكيلينگی ئابووريناسی خاوهن نۆبل «هيزی دانوستاند، هيزی به گه مژه کردن و فيلّ و ته له که بازييه» بيگومان هه مووی له باره ی «گواسته نه وه ی زانياری هه له وهيه»^(۵۴).

ئەوهی له کن من جیی سهرسوهرمانه، من تهنیا توانیم چه‌ند که‌مه
نمویه‌کی درۆ و فی‌لکردنی سهرکرده و دیپلوماتکاران بدۆزمه‌وه، کاتی‌ک
گفتوگۆی په‌یماننامه‌یه‌ک یان جوۆری دیکه‌ی پێککه‌وتن ده‌که‌ن^(٥٥).
له‌راستیدا له‌وانه‌یه‌ ئه‌وجۆره‌ حاڵه‌ته‌ زۆر هه‌بن، به‌لام وا شاردرانه‌ته‌وه،
نه‌بوونه‌ته‌ به‌شیک له‌ تۆماره‌ می‌ژووویه‌کاندا، له‌راستیدا من وای نابینم،
چونکه‌ هیچ گومان هه‌لناگرئ ئه‌و که‌سه‌ی له‌ گزیکردن سهرکه‌وتوو
ده‌بی‌ت، ناکرئ یه‌که‌سر دوا‌ی پرووداوه‌که‌ لاف به‌و گزیکردنه‌ی لئ بدات.
بۆیه‌ ئه‌گه‌ری هه‌ره‌ دروست ئه‌وه‌یه‌ که‌ قروقه‌پ له‌درۆکه‌ ده‌کات، یان
به‌لانی که‌می پارێزگاری لئ ده‌کات^(٥٦). به‌پێچه‌وانه‌وه‌ له‌وانه‌یه‌ لایه‌نه‌که‌ی
دیکه‌ داوا‌ی دووباره‌ گفتوگۆکردنی سه‌وداکه‌ بکات، یان رق هه‌لگرئ
له‌ ئاینده‌ سه‌ودای له‌گه‌لدا بکات، نه‌بادا جاریکی دیکه‌ بی‌ته‌ قوربانی
خوینمژان. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا ئه‌م هی‌له‌ی ئارگومێنته‌ هیچ مانایه‌کی
نییه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ی-وه‌ک له‌ پێشه‌وه‌ باس‌مان کردوو- چونکه‌ سه‌خته
بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ درۆ بشاردری‌ته‌وه‌ (کورد ده‌لئ: په‌تی درۆ کورته‌-
وه‌رگیر)، هه‌روه‌ها سه‌خته‌ بپروا بکرئ که‌ به‌ درێژایی کات گزیکردن
له‌ گفتوگۆ نێوده‌وله‌تییه‌کاندا کاریکی باو بووی‌ت، به‌لام ته‌نیا چه‌ند
حاڵه‌تیکی که‌م بۆ خه‌لکی ئاشکرا بوونه‌^(٥٧).

حاڵه‌تیک که‌ ئاشکرا‌بوو، حاڵه‌تی گریک (یۆنان) بوو، ئه‌ویش
درۆکردن بوو له‌باره‌ی کورته‌پنانی بودجه‌وه‌، بۆئه‌وه‌ی بجێته‌
ناوچه‌ی یۆرووه‌^(٥٨). به‌گوێره‌ی پێساکانی یه‌کی‌تی ئه‌وروپا، ته‌نیا
ئه‌وکاته‌ پێگه‌ به‌ ولاتی ئه‌ندام ده‌درئ وه‌ک دراوی خۆی پشت به‌
یۆرۆ به‌ستئ، ئه‌گه‌ر پارێزگاری له‌ کورته‌پنانی که‌متر له‌ سه‌دا سی
تیکرای داها‌تی ناوخوا‌ی بکات. له‌ کۆتایی نه‌وه‌ده‌کان کاتی‌ک به‌
مه‌به‌ستی پێگه‌دان به‌ یۆنان بی‌ته‌ ناوچه‌ی یۆرۆ هه‌لسه‌نگاندن کرا،

یۆنان به دهست کورتهپنانیکی زۆر زیاتر لهو ئاسته دهینالاند، بهلام یۆنان بۆ چاره سهرکردنی ئهو کیشهیه لهبارهی ژمارهکانی په یوهست به سالانی په یوهنیدار درۆی کرد و گوتی: کورتهپنانه کهی زۆر له خوار سهدا سییه وهیه، له کاتیکدا وا نه بوو. دواچار مانۆره کهی یۆنان سهرکهوت و سالی ۲۰۰۱ دروای یه کگرتووی پیاده کرد

ویلیاته یه کگرتووه کانیش له سهرهتای په نجاکان درۆی له گهڵ هاوپهیمانه ئه ورووپیهکانی پۆژئاوا (فهپرهنسی، ئهلمانی، ئیتالی و ولاتانی بینۆلکس) کرد له ههولیکیدا بۆ رازیکردنیان، تا راستوێژی له سهر پهیماننامه ی بهرگری کۆمه لگهی ئه ورووپای EDC بکه ن که ئهو ولاتانه له مانگی ئایاری ۱۹۵۲ واژووین کردبوو. حکومه تی ئایزنهواهر زۆر به هیزه وه پشتیوانی له پرۆسه ی راستوێژییه که کرد، بهو هیوایه ی پهیماننامه ی بهرگری له کۆمه لگهی ئه ورووپای بتوانی هاوسهنگیه ک له گهڵ یه کیتی سوڤیهت دروست بکات و ویلیاته یه کگرتووه کان بتوانی زۆربه ی هیزهکانی له ئه ورووپای پۆژئاوا بکیشیتته وه. وهک ئه وهی مارک تراچینبیرگی میژوونووس ئاماژه ی پیداه «خالی راسته قینه ی پهیماننامه ی بهرگری له کۆمه لگهی ئه ورووپای... بهیه که وه لکاندن ی فهپه نسا و ئهلمانی بوو، وهک ناوکی فیدراسیۆنیک به هیزی ئه ورووپا، بۆئه وهی بتوانی به ته نیا به رانه ر رووسیا بوهستی، بهمهش دهشی له ئاینده یه کی نزیکیا ئه مریکا هیزهکانی له ئه ورووپا بکیشیتته وه.^(۵۹)

هه رچه نده ئه ورووپیه کان گومانیان هه بوو که پشتیوانی ئه مریکا بۆ پهیماننامه ی بهرگری له کۆمه لگهی ئه ورووپای سهرچاوه ی لهو خواسته ی واشنتۆنه وه گرتبوو که ده خوازی کیشه وهره که جیهیللی، ئه وهش ئه نجامیک بوو، زۆرینه ی ولاته ئه ورووپیه کان، به تاییه تی فهپه نسا

هه‌رگیز ئه‌وه‌یان نه‌ده‌خواست. ح‌کومه‌تی ئایزنه‌اوه‌ر بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و کێشه‌یه‌ چاره‌سه‌ر بکات، به‌رده‌وام بۆ هاو‌په‌یمانه‌کانی پاته‌ ده‌کرده‌وه که راست‌وێژی کردنی په‌یمانه‌که ته‌کان له‌ کشانه‌وه‌ی ئه‌مریکا نادات، ئه‌وه له‌ کاتیکدا هه‌رگیز ئه‌و قسه‌یه‌ راست نه‌بوو. کاتیک نیازی ئه‌مریکییه‌کان دزه‌ی کرده‌ پ‌وژنامه‌کان، وه‌ک ئه‌وه‌ی توێژه‌ریک باسی کرد، ج‌و‌ن ف‌ۆسته‌ر دا‌لس، وه‌زیری ده‌ره‌وه «خواستی بوو به‌ ئاشکرا درۆ بکات و داخ‌وایانی بۆ پ‌وژنامه ده‌دا که بیر له‌ کشانه‌وه‌ی هیچ ه‌ی‌زیک‌ی ئه‌مریکا نه‌کراوه‌ته‌وه»^(٦٠).

که‌ی و‌لاتان درۆ له‌گه‌ڵ یه‌که‌دی ده‌که‌ن؟

چوار بارود‌و‌خ هه‌یه، له‌وانه‌یه هانی درۆکردن له‌نیوان و‌لاتاندا بدات، ئه‌مه‌ش به‌و مانایه‌ نایه‌ت که سه‌رکرده‌کان به‌ به‌رده‌وامی له‌م بارود‌و‌خانه‌دا درۆ ده‌که‌ن. به‌ ش‌ی‌وه‌یه‌کی پ‌ی‌ژه‌یی، ئه‌و و‌لاتانه‌ی ده‌که‌ونه ناوچه‌ی مه‌ترسیدار له‌چاو ئه‌وانه‌ی ده‌که‌ونه ناوچه ئارامه‌کان زیاتر درۆ ده‌که‌ن. ئه‌و مه‌یله ئه‌نجامی ئه‌و نرخه به‌رزیه که ش‌و‌ینی و‌لاتان بۆ مانه‌وه ده‌یده‌ن، و‌لاتانی‌ک که له‌ ژینگه‌یه‌کی ز‌و‌ر مه‌ترسیدار کار ده‌که‌ن، هه‌ستیک‌ی ج‌ی‌گیر و تووندیان به‌رانبه‌ر تووش‌بوون به‌ مه‌ترسی هه‌یه، ب‌و‌یه زیاتر مه‌یلیان له‌ به‌کاره‌ینانی هه‌ر ته‌کتیک‌یک یان س‌تراتیژییه‌ک هه‌یه بۆ ئه‌وه‌ی ئاسایشی خ‌و‌ی ت‌و‌که‌مه بکات. به‌کورتی، به‌لای ئه‌و سه‌رکرده‌یه‌ی وا ه‌ز‌ر ده‌که‌ن له‌ جیهانی ه‌و‌ب‌زیاندا ده‌ژین، درۆکردن ده‌ب‌یت‌ه کاریک‌ی سانا

سه‌رکرده‌کان له‌ کاتی ته‌نگ‌ژه‌دا زیاتر درۆ ده‌که‌ن، تا له‌ کاتی ه‌ی‌م‌نییه‌کی پ‌ی‌ژه‌یییدا، ئه‌و و‌لاته‌ی له‌سه‌ر دوورکه‌وته‌نی شه‌ر پ‌یدا‌گه‌ره، هانده‌ریکی به‌ه‌ی‌زی هه‌یه بۆ ب‌لا‌و‌کردنه‌وه‌ی درۆ، ئه‌گه‌ر جه‌نگ

بو کۆتایهاتنی تهنگزه که یارمهتی بدات. له لایهکی دیکهوه ئهو سهرکردهیهی پیداکر بێت لهسهر دروستکردنی شهر له تهنگزهیهک، بێگومان درۆ دهکات؛ زۆرجاریش خۆی ئهو دهکات ئهگهر بێیوابی بارودۆخ و ژینگه بو هێرشکردن و بهدهستهێنانی دهخولقینی. ههچ یهکیک لهمانه نکۆلی ناکرین که ههر لایهنیکی تهنگزه که له لێداوانهکانی ئهویدی به گومانه، ئهمهش وا دهکات بارودۆخه که دژوار بێت، ههرچهنده مهحاله درۆی باوهپهینه بکات

لهوهش زیاتر، لهوانهیه درۆی نیوان ولاتان له کاتی شهردا بهربلاوتر بێت، تا له کاتی ئاشتیی. سیاسهتهداری بهریتانی ئارثر پونسۆنبی له پهرتووکهکهیدا (۱۹۲۸) لهبارهی درۆکردن له شهر یهکهمی جیهانیدا دهنووسی، «دهبێت درۆی گهوره و بهئهقسهست له جیهانی ماوهی نیوان ۱۹۱۴ و ۱۹۱۷ لهچاو ههر ماوهیهکی دیکه میژووی جیهان ههبوو بێت»^(۱). ههرچهنده مهحاله به کردار ئهو بانگهشهیه بسهلمینری، لهبهرئهوێ ژماردنی ئهو ههموو درۆ نیودهولتیهی به درێژای کات کراون، کاریکی کردنی نییه، بهلام بێگومان له شهره گهورهکاندا ژمارهیهکی زۆری درۆ ههیه، وهک ئهوێ پونسۆنبی و ئهوانی دیکهش پروونیان کردۆتهوه. هاوکات، سهخته بیر له ماوهی پینج سالی پیش سهدهی سالی ۱۹۱۴ بکریتهوه- کاتیکی شهر یه کهم له ئهوپرووپا پرویداوه- له کاتیکیدا بهلگه لهسهر درۆ به پادهیهک ههیه، وهک ئهوێ له شهر یهکهمی جیهاندا دهبینری

مایه سهرسوهرمان نییه، کاتیکی شهر دهست پیدهکات، سهکردهکان ناوه ناوه دهکونه درۆکردنهوه. شهر کاریکی مهترسیدار و کوشندهیه و زۆرجار دهستهبژیری بهرپرس له سیاسهتی دهرهوه پیناوایه مانهوهی

ولاتهکهیان له مهترسیدایه، تهناهت لهو ناکوکیانهی که مهترسیهکانی کهمترن- وهک بوونی ویلایهتهیه کهگرتوووهکان له قیتمام، یان بوونی سوڤیهت له ئهفغانستان- سههرکردهکان به زۆری وا بیر دهکهنهوه، دۆپان بو بهرژهوهندی نیشتمانیان زیانیکی مهترسیداره. ئهمجۆره بیرکردنهوهیه کار ئاسانی بو سههرکردهکان دهکات پاساو بو درۆ بهینهوه. ههروهها له کاتی شهپدا دهرفهتی درۆکردن مشهیه، چونکه شهپ له پیکدانی سهربازی و سیاسی پیکدیت و دهرفهتی هاندانی بههیزیش بو فریودانی ئالیهکهی دی له ئارادایه. بۆیه فریودان به بهشیکی دانهبپراوی شهپ دادهنری

دواجار، سههرکردهکان زیاتر ههز به درۆکردن لهگهڵ پکابهرهکانیان دهکهن، تا هاوپهیمانهکانیان، وهک ئهوهی چهندان سال لهمهوبهر جاریک توێژهریک باسیکردوو، «راستی بو دۆستان و درۆش بو دۆژمنان»^(٦٣). به پپی پیناسه، پکابهه زۆر له هاوپهیمان مهترسیدارتره، ئهوهش بهه مانایه دیت؛ له ههمووی گرنهتر ئهوهیه ریگای بهدهستهپینانی سوودی زیاد بهسهه دۆژمن و نهیار بدۆزیهوه، تا بهسهه ولاتیکی دۆست. ههندیجار درۆ خزمهت بهه مهبهسته دهکات، لهبهرئهوه دهکری هاوپهیمانیان یارمهتی ولاتیکی بدهن که مامهله لهگهڵ دۆژمن، یان نهیاریکی لهخوی گهورهتر دهکات، بۆیه هاندانیکی بههیز له ئارادایه ولاتان بهمهبهستی بونیادنانی جۆریک له متمانه پهپوهندی باش لهگهڵ هاوپهیمانهکان بونیاد بنین، چونکه درۆکردن خزمهتی ناکات. بینگومان هاوپهیمانیان زیاتر مهیلیان له متمانهکردن بهیهکدی هیه، تا متمانه به نهیار و دۆژمنانیان بکهن و به شیویهکی سروشتی بهرانبهر لیدوانی نهیارهکانیان به گومانترن. لهگهڵ ئهوهی درۆکردن لهگهڵ هاوپهیمان، ئهگهر ئاشکراوو باجهکهی گهورهتر دهبیست، چونکه به دلناییهوه

متمانه لهق ده کات و هاوبه شیه کهش وێران ده کات، ئه وهش به و مانایه دیت، دوا جار ئه و ولاته ی درۆی کردوو، زیانمه ند ده ییت

نکو ئی له وه ناکرێ، ولاتان له هه ندی بۆ نه دا به ستراتیژیکی باشی ده بینن ده سته ره وۆ هاوپه یمانیکیان بدن، چونکه هه یچ کاتیکی دوو ولات نادۆزیته وه به رده وام هه مان به رژه وه ندیان هه ییت- به ولاتانی هاوپه یمانیشه وه- هه ره وه ها له وانیه له کاتی شه ردا واز له هاوپه یمانیکی به ینی، یان له هاوبه شیه که ی هه لگه رپته وه. له وهش زیاتر، په نگه دۆستی ئه مپۆ هه لگه رپته وه و بیی به دوژمنی سه به نی. جیی باسه، له کو تایی شه ری دوو ه می جیهان، یه کیتی سو فیه ت ه ییشی کرده سه ر ژاپۆن، دوا ی ئه وه ی چه ند مانگی ک پێشتر به یینی درۆی به توکیو دا بوو که هه یچ نیازیکی له وجۆره ی نییه. ئاماده نه بوونی هاوپه یمانی هه میشه یی ئه وه مان بوو روونده کاته وه که بۆچی له دوا مه نزلدا یارمه تی سیستمی جیهانی ده دات. هه ر ئه و لوژی که بنه ره تییه ئه وه روونده کاته وه که بۆچی ئیسراییل له شه سته کان، له باره ی راستی په ره پیدانی چه کی ئه تو می درۆی له گه ل ویلایه ته یه کگرتوو ه کان کرد. ماوه یه کی دورودریژ بوو، سه رکرده کانی ئیسراییل بریایان به وه هه بوو پێویسته په یوه ندی باشیان له گه ل ویلایه ته یه کگرتوو ه کان هه ییت، به لام زۆر به روونی به شیوه یه کی به ه یزتر درکیان به وه کردبوو، ئیسراییل بوو گه ره نتی مانه وه ی پێویستی به وه یه خاوه نی ه یزکی به ره رچه دانه وه ی تایه ت ییت، ته نانته ئه گه ر به ده سته یانی ئه و توانایه پێویستی به درۆکردن له گه ل ویلایه ته یه کگرتوو ه کانیش هه ییت

پاژی چوارهم

بلاوکردنهوهی ترس و تۆقاندن

ترس و تۆقاندن ئەو کاتە پرووودەدات، کاتیکی سەرکردەیی ولاتان سەرھەڵدانی ترسیک دەبینن، بەلام پێیانوایە بێ گەرانهوه بۆ هەڵمەتی فریودان ناتوانن وا لە خەڵک بکەن گورگ لەبەر دەرگە ببینن. دین ئەکیسۆن وەزیری دەرەوهی ئەمریکا نیگەرەان بوو لەوێ پەنگە خەڵکی ئەمریکا بەتەواوی ئەو مەترسیە نەرخینن کە لە کۆتایی چلەکانەوه یەکییتی سۆفیهت نابووێهوه. لە لێدوانی تیکیدا گوتی: پێویستە سەرکردەکانی ئەمریکا مشتومەرەکانیان «لە راستی پروونتر بێت»، ئەگەرنا جەماوەر پشتیوانی لە پێوهەرەکان ناکات کە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ ترسە کە پێویستن^(٦٣). ئامانج لەم لێدوانە تەنیا فریودانی کەسانی ئاسایی شەقام نەبوو، بەلکو ئامانج دەستەبژێرە خویندەوارەکان بە شارەزا دەرەکییەکانیشەوه بوو کە مەیلداری کەمکردنەوهی بایەخی ئەو هەپەشەنە بوون کە پەپوهەندیان بە مەترسییە کەوه هەیە. پەنگە ترس و تۆقاندن پروو لە بیرۆکراسیانی حکومەتیش بێت کە پەنگە مەیلی خامۆشکردنی ئەو هەپەشەنەیان هەبێت کە سەرکردەکانیان پێیانوایە مەترسیدارە، هەرچەندە ئەم پەفتارە قیزەونە، بەلام سەرکردەکان دەیکەن، لەبەرئەوهی پێیانوایە خزمەتی بەرژەوهندی گشتی دەکات، نەک قۆزتنەوهی هاوولاتیان بۆ دەسکەوتیکی

که سی. گوزاره به ناوبانگه که ی که مال ئه تاتورک گوزارشت له کرۆکی ترس و تۆقاندن ده کات که گوتی: «له پیناو گهل، وپرای پیناخۆشبوونی گهل»^(٦٤).

له وانه یه ئه و سهرکردانه ی به شداری له بلاوکردنه وه ی ترس و تۆقاندن ده کهن، کار بو خولقاندنی هه ره شه یه کی ناوازه ی وا بکه ن که به هزری جه ماوه ردا نه یه ت، یان پیده چی زیده پڕۆیه ک بکه ن که له ده ره وه ی بازنه کانی حکومه ت نه بیته هۆی زه نگی هوشیارکردنه وه یه کی گه وره، به لام ده کری دوا ئامانج له و گه وره کردنه بونیاتنای پشتیوانی بو سیاسه تی لغاوکردن بی ت a) containment policy) له ریگه ی به ده سه ته یانی پشتیوانی جه ماوه ر بو زیادکردنی خه رجیه کانی به رگری و خو ناو نووسکردن له سوپا، یان بو پشتیوانکردن له پڕۆژه که بی ت. هه ره ها ره نگه بو کو کردنه وه ی پالپشتی ده سه ته یکردنی شه ر بی ت دژ به نه یاریکی مه ترسیدار. هه ره چه نده به زۆری ترس و تۆقاندن له کاتی ئاشتیشدا پرووده دات، به لام ده کری له کاتی شه رپیش پروویدات، ئه گه ر سهرکرده کان هه ستیان کرد جه ماوه ر و سوپا که یان مه یلیان بو شه پرکردن نییه له ماوه ی هه فتا سالی رابردوودا، بلاوکردنه وه ی ترس و تۆقاندن پۆلیکی گرنگی له سیاسه تی ده ره وه ی ویلایه ته یه کگرتووه کاندای گپراوه. له راستیدا سی له حکومه ته کان به ئاواتی پاکیشانی هاوولاتییه دوودله کانی ئه مریکا بو مهیدانی شه ر ئه و ستراتیژیه یان به کاره یناوه. وه ک تییینی کراوه، له ئاخروئۆخری هاوینی ١٩٤١ فرانکلین پڕۆزفلت له باره ی پروودای USS Greer درۆی کرد، به مه به ستی کو کردنه وه ی رای گشتی دژ به ئه لمانیا به و ئومیده ی ویلایه ته یه کگرتووه کان به شداری له شه ری دووه می جیهان بکات^(٦٥)

USS Greer وێرانکهڕیکی ئەمریکی بوو، له باکووری ئەتلەسی کاری دهکرد، پاشان فرۆکه سه‌ربازیه‌کانی به‌ریتانی په‌یوه‌ندیان پێوه‌کرد که چاودی‌ری ژێرئاوێکی ئەلمانیان ده‌کرد. کاتی‌ک فرۆکه‌کان هه‌موو باره‌که‌ی خۆیان هه‌لدایه‌ ناو قوڵایی ده‌ریا، به‌لام به‌هۆی ته‌واوبوونی سووته‌مه‌نی ده‌بوو بگه‌ڕێنه‌وه بکه‌که‌ی خۆیان، بۆیه Greer له به‌دواداچوونی ژێرئاوه‌که‌ی ئەلمانیان به‌رده‌وام بوو که به‌زه‌بری مووشه‌کی فرۆکه‌کانی به‌ریتانیه‌وه له کار نه‌که‌وتبوو. دواتر وه‌ک وه‌لامێک بۆ مووشه‌که‌کانی له قوڵایی ده‌ریا گیرابوون، ژێرئاوه‌که مووشه‌کی‌کی له وێرانکه‌ره‌که‌ی ئەمریکا گرت، به‌لام هیچ لایه‌نێک ئامانجی خۆیان نه‌پێکا. دوا‌ی چه‌ند کاتژمێرێک که دوا پێکدادان له نێوان وێرانکه‌ره‌که‌ی ئەمریکا و ژێرئاوه‌که‌ی ئەلمانیان قه‌وما، دیسان هیچ لایه‌نێک له‌م دووانه ئامانجیان نه‌پێکا

هه‌فته‌یه‌ک دواتر، سه‌رۆک پۆزفۆلت چووه سه‌ر را‌دیۆ و له‌باره‌ی پرو‌ودا‌ی وێرانکه‌ره‌که‌وه سێ درۆی له‌گه‌ڵ گه‌لی ئەمریکا کرد. به‌ پروونی ئاماژه‌ی به‌وه‌دا که په‌لاماردانی وێرانکه‌ره‌که ئه‌نجامی شه‌ر پێفرۆشتن نه‌بووه، هه‌روه‌ها باسی له فرۆکه به‌ریتانییه‌کان و به‌لانی که‌م ئه‌وه‌شی نه‌گوت که وێرانکه‌ره‌که به‌ جووته له‌گه‌ڵ ئه‌و فرۆکه‌یه راوی ژێرئاوه ئەلمانییه‌که‌ی ده‌نا، به‌رله‌وه‌ی ژێرئاوه‌که مووشه‌ک له وێرانکه‌ره‌که بگرت، فرۆکه‌که کۆمه‌لێک مووشه‌کی هه‌لدابووه ناو قوڵایی ده‌ریاوه^(٦٦). له‌بری ئه‌وه، هه‌ر زۆر به‌ ساده‌یی گوتی: «ژێرئاوه‌که بێ ئاگادارکردنه‌وه، به‌ مه‌به‌ستی نو‌قمکردنی له ئاوه هه‌ریمیه‌کانی ئەمریکا‌دا مووشه‌کی له وێرانکه‌ره‌که‌ی ئەمریکا گرتووه». هه‌روه‌ها گوتی: «ئهو هێرشه له‌رووی یاسا و ئا‌کاره‌وه چه‌ته‌گه‌رێتییه»^(٦٧).

له وهش واوه تر. رۆزقلت دووپاتی کرده وه، ناسنامه ی ویرانکه ره که وه ک که شتییه کی ئه مریکی، کاریک بوو نه ده بوو ژیرئاوه که ی ئه لمانیا «هه له ی به رانه ر» بکات. له راستیدا فه رمانده کانی هیزی ده ریایی دوو رۆژ پیشتر به رۆزقلتیان گوتبوو، «هیچ به لگه یه کی ئه ریئی نییه، ئه و ژیرئاوه ی مووشه کی هاویشتووه به ره گه زنامه ی که شتییه که ی زانیییت که چییه». دواجار، رۆزقلت پرایگه یاند و گوتی: «هه رگیز له هه ولی شه رکردن له گه ل هیتله ر نه بووین. ئیستاش به دوا ی ئه وه نین.» له راستیدا له مانگی ئاب چاوی به چه رچل که وتبوو، به گویره ی قسه ی سه رۆک وه زیرانی به ریتانیا، رۆزقلت گوتبووی، «شه ر ده کات، به لام ئاشکرای نه کرد، چونکه ده بیته شه ر پیتروشتن... به لکو هه موو شتیک ده کا بو دروستکردنی (پووداویکی ناچاری)، سه رۆک ئه وه ی پوونکرده وه، به دوا ی پووداویک ده گهری بوئه وه ی بیانویه کی بداتی، تا ده رگه ی دوژمنداری بکاته وه.» دیاره ویرانکه ره که ئه و پووداوه پتویسته ی بو فراهه مکرد، ویرای ئه وه ی وای نه ده کرد ئه مریکا بچیته ناو جه نگی دووه می جیهانییه وه. به لام په لاماری رۆژی ۷ دیسه مبه ری ۱۹۴۱ ی ژاپونییه کان بو سه ر پیرل هاربه ر، له گه ل پراگه یاندی شه ر له لایه ن هیتله ر چوار رۆژ دواتر دژ به ویلایه ته یه کگرتوووه کان، ئه و دووانه پیکه وه وایانکرد پووداوه که بقه ومی

په فتاری سه رۆک لیندن جۆنسن و پراویژکاره کانی کاروباری سیاسه تی ده ره وه له سه ره تای مانگی ئابی ۱۹۶۴، له پووداوی به دناوی که نداوی تونکن، هاوشیوه ی په فتاری پووداوی ویرانکه ره که بوو^(۶۸). چونکه ئه وکاته له قیتمامی باشوور تایبه ت به ویلایه ته یه کگرتوووه کان کاروباره کان له خراپه وه پووه و خراپتر ده چوون. جۆنسن به ئاوات بوو به په رگرتنی شه ر دژ به قیتمامی باکوور بارودوخه که رزگار بکات، به لام درکی

بهوهکردبوو پای گشتی ئەمریکا جۆشێکی کهمیان بو بەرپاکردنی شەڕێکی گهوره له باشووری پۆژمه‌لاتی ئاسیا ههیه. بۆیه سه‌رۆک بهوه برانديهوه که پێویستی به ماندیتێ کۆنگریسه بو به کارهێنانی هێزێکی گهوره و به‌ردهوام دژ به فیتنامی باکوور و ئیستاش ده‌رفهت هاتوو کۆنگریس پشتیوانی له هه‌ر هه‌نگاوێکی په‌رگرتوو بکات که ده‌کری جۆنس له پۆژی ٤ی مانگی ئابی ١٩٦٤ بیگرێته‌به‌ر. کاتیک واشنتۆن زانیاری پێگه‌یشت که به‌له‌مه ئیشکگره‌کانی فیتنامی باکوور په‌لاماری وێرانکه‌ری USS Maddo ئەمریکیان له که‌نداوی تۆنکن داوه. سه‌رۆک ئه‌و پرووداوه‌ی به‌کارهێنا، تا له ٧ی ئاب بریاری تونکن له ئه‌نجوومه‌نی پیرانه‌وه درا. به شیوه‌یه‌کی کاریگه‌رانه، ئه‌و بریاره ده‌سه‌لاتێکی بـئـ سنووری پێیدا دژی فیتنامی باکوور شه‌ڕ به‌رپا بکات.

حکومه‌تی جۆنس له‌باره‌ی ئه‌وه‌ی له که‌نارئاوه‌کانی فیتنامی باکوور پروویدا، دوو درۆی کرد. یه‌که‌م، سه‌رۆک و یاریده‌رانی به ئه‌نقه‌ست ئه‌و بۆچوونه‌یان دا که هه‌یچ گومانی تیدا نییه ئه‌و په‌لاماره له ٤ی ئاب پروویداوه. بۆ ئه‌وونه جۆنس له ٧ی ئاب وه‌لامی ناره‌زاییه‌کی فه‌رمی خرۆشۆفی سه‌رکرده‌ی سو‌قیه‌تی به‌و گوته‌یه‌ دایه‌وه، «به‌لگه‌ی ته‌وايان هه‌یه که جێی مشتوم‌پ نییه» فیتنامی باکوور په‌لاماری وێرانکه‌ری مادۆکسی داوه^(٦٩). هه‌روه‌ها پ‌ۆب‌یرت ماکنامار وه‌زیری ده‌روه له ٤ی ئاب به سێناتۆر بورک هه‌یکنلوپه‌ری گوت، «به‌لگه‌ی په‌لاماردانه‌که زۆر پروون و ئاشکرايه»^(٧٠). له‌و پێشنياره بریاره که له ٥ی ئاب حکومه‌ت به نه‌یانی په‌وانه‌ی کاپیتۆل هه‌یلی کردبوو، هاتبوو، «فیتنامی باکوور به ئه‌نقه‌ست و به‌رده‌وامی په‌لاماری که‌شتی هێزی ده‌ریایی ویلايه‌ته یه‌ک‌گرتووه‌کان ده‌دات»^(٧١).

له راستیدا، چەند کاتژمێرێک دواى بڵاوبوونەوهى هەواڵى پەلاماردانە که، فەرماندەى مادۆکس پرایگەیاندا، ھۆکارێکی باش ھەيە که پرسیار بکەین، ئایا بە کردەنى ئەو پەلاماردانەى ەى ئاب پروویداو^(۷۲). بە قسەى میژوونووس فریدریک لۆگەفۆل، جۆنسن «لەبارەى لیکۆلینەوه کردن لە پرووداوه که» گوشارى لە ماکنامار کردوو، چونکە دەیزانى گومان لە پروودانى پەلاماردانە که ھەيە^(۷۳). پۆژى دواتر، ماکجۆرج بەندى پراوێژکاری سەرۆک بۆ کاروبارى ئاسایش بە ستافە کهى گوت «برى ئەو بەلگەيەى ئەمڕۆ لەبەر دەستمانە، لەچاو دوینى کەمتەر»^(۷۴). ھەرۆھە پۆژى ۶ ئاب، وەلت پۆستۆ جیگرى بەندى لە نیوہ پۆخوانیکی وەزارەتى دەرەوہدا گوتى: «لە راستیدا پیناچى پۆژى ەى ئاب ھیچ پەلاماردانییک پروویدا بێت»، بەلام کاتیک بەندى ئەو قسەيەى پۆستى بیستەوہ، بە جیگرە کهى گوت: پێویستە «دەمى خۆى دابخات»^(۷۵). بە کورتى، درۆیە ویلایەتە یە کگرتووہ کان لەبارەى پەلاماردانى پۆژى ەى ئاب دژ بە مادۆکس گومانى نەبوویت

دووہم درۆى پەيوەست بە بانگەشە کهى حکومەتى جۆنسن کە مادۆکس لە کەنداوى تونکن لە «ئیشکگرى پۆتىنى خۆیدا بوو» و پەلاماردانە که شەر پێفروشتنیکی بە ئەنقەست بوو، لە راستیدا و نەبوو، چونکە کەشتى ماکدۆس بۆ کۆکردنەوہى زانیارى ھەوالگری، تايبەت بە پشتیوانیکردنى ھیزەکانى قیتمامى باشوور لەناو ئەو ئاوانە بوو کە ئەوکاتە ھێرشیان دەکردە سەر کەنارئاوہەکانى قیتمامى باکوور، بۆیە تارادەيەک بەلای ھیچ یەکیک لە بریارسازانى بالای ئەمریکاوہ جیى سەرسوڕمان نەبوو کە ھانۆ، مادۆکس وەک بەشیک لەو ھێرشانە بینى^(۷۶)

هه‌رچه‌نده به‌لگه‌که زۆر به‌هێز نه‌بوو، به‌لام ده‌کرا حاله‌تێکی ماقوڵی لێ دروست بکری که ویلايه‌ته یه‌کگرتوو‌ه‌کان هه‌وڵی ده‌دا شه‌ر به‌ قیتمامی باکوور بفرۆشی بۆئه‌وه‌ی قیتمام په‌لاماری وێرانکه‌ری مادۆکس بدات^(٧٧). به‌چاوپۆشین له‌وه‌ی پۆبێرت ماکنامار به‌ ئاشکرا درۆی کرد، کاتیک له‌ ٤ی ئاب به‌ سیناتی گوت: «هه‌رگیز که‌شتیه‌ ده‌ریایه‌یه‌کانی ئیمه‌ هیچ پۆل و په‌یوه‌ندییه‌کیان نییه‌، ئاگاشیان له‌ هیچ کارێکی قیتمامی باشوور نییه‌، ئه‌وه‌ ئه‌گه‌ر شتیک هه‌بێت... من به‌ هه‌موو پاشکاوویه‌ک ده‌لێم که‌ ئه‌وه‌ راستیه‌یه‌که‌یه‌»^(٧٨).

له‌ ١٩ی ئاداری ٢٠٠٣ پێش ئه‌وه‌ی ویلايه‌ته یه‌کگرتوو‌ه‌کان هێرش بکاته‌ سه‌ر عێراق، حکومه‌تی بوش خۆی به‌ بلاوکردنه‌وه‌ی ترس و تۆقاندنه‌وه‌ سه‌رقاڵ کردبوو. مه‌سه‌له‌یه‌ک له‌ ئارادا نه‌بوو سه‌روک و پاوێژکاره‌کانی به‌ راستی پێیان وابێت سه‌دام حوسێن هه‌ره‌شه‌یه‌کی مه‌ترسیداره‌ و زوو یان دره‌نگ ده‌بێت له‌ ده‌سه‌لات لابردرێ. هاوکات درکیان به‌وه‌ش کردبوو که‌ لای زۆربه‌ی ئه‌مریکیه‌کان جۆشێکی گه‌وره‌ بۆ هێرشکردنه‌ سه‌ر عێراق نییه‌. سه‌رباری ئه‌وه‌، سوپا، هه‌والگری، وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ و ته‌نانه‌ت کۆنگریسی ئه‌مریکاش هێنده‌ په‌رۆشی شه‌ر نه‌بوون. ئیدی حکومه‌تی بوش بۆئه‌وه‌ی باز به‌سه‌ر ئه‌و دوودلییه‌ بدات، ده‌ستی دایه‌ هه‌لمه‌تێکی فریودان به‌ مه‌به‌ستی قه‌به‌کردنی ئه‌و هه‌ره‌شه‌یه‌ی که‌ سه‌دام سه‌پاندبووی. هه‌لمه‌ته‌که‌ش هه‌لبه‌ستن، شاردنه‌وه‌ و درۆکردنی له‌ خۆده‌گرت، لێره‌وه‌ من باس له‌ چوار درۆی سه‌ره‌کی ده‌که‌م

یه‌که‌م، دۆنالد رامسفیلد، وه‌زیری به‌رگری ئه‌مریکا له‌ ٢٧ی ئه‌یلوولی ٢٠٠٢ گوتی: به‌لگه‌ی «گوله‌نه‌بێم» هه‌یه‌ که‌ سه‌دام حوسێن

هاوپەیمانیەتیەکی تۆکمەیی لە گەڵ ئوسامە بن لادن ھەبوو^(۷۹). لە پراستیدا ئەو جوۆرە بە لگەییە نەبوو کە لە ٤ی ئۆتۆبەری ٢٠٠٤ دانیپیدا نا، کاتیک بە لیژنەیی پەیوەندییە دەرەکییەکانی کۆنگرەیی پراگەیاندا، «بەپێی زانیارییەکانم، هیچ بە لگەییەکی بە ھێز و پتەوم نەبینی کە ئەو دووانە بە مەو و بێستیتەو»^(۸۰). بە ھەمان شێوە کۆلن پاول، وەزیری دەرەو وە کە پیش شەڕ بانگەشەیی دەکرد، بن لادن «ھاوبەشی لە گەڵ عێراق ھەییە» و «پەیوەندییەکی شەپانی لە نیوان عێراق و پێکخراوی تیرۆستی ئەلقاعیدە ھەییە»، بەلام لە مانگی کانوونی دووھمی ٢٠٠٤ دانی بەو ھەدا نا کە گوئی: «من لەبارەیی ئەو پەیوەندییەو، نە دوکەلم لە لوولەیی تۆپەکانەو وە بینی، نە بە لگەییەکی کۆنکریتی، بەلام من پیموایی ئەگەری ئەو جوۆرە پەیوەندییە لە ئارادا بوو، بۆیە ئەوکاتە دانایی و ژیری بوو، ئەو ئەگەرە لە بەرچاوی بگرین، ھەر ئەو ھەشمان کرد»^(۸۱).

لە پراستیدا حکومەتی بوش پیش شەڕ بە لگەیی پتەوی ھەبوو کە سەدام و بن لادن پیکەو وە کار ناکەن. وە ک تیبینی کراو، دواي ١١ سیپتەمبەر دوو ئەندامی بالایی ئەلقاعیدە دەستگیرکراون و ھەریەکیان بە تەنیا بە لیکۆلەرانیان پراگەیان دوو کە ھێچ پەیوەندی لە نیوان ئەو دووانە نییە. لەو ھەش واوەتر، بەر لە ھێرش و یلایەتە یە کگرتوو وە کان بۆ سەر عێراق، نە CIA و نە DIA لەبارەیی پەیوەندی نیوان بن لادن و سەدام ھێچ بە لگەییەکی پربە پیستیان نە دۆزییەو، ھەروەھا لیژنەیی ١١ سیپتەمبەریش نەیتوانی بە لگەیی «پەیوەندی ھاوکاری» لە نیوان ئەو دوو سەرکردەییە بدۆزیتەو»^(۸۲).

دووھم، ئەنداز یارانانی شەڕ بانگەشەیی ئەو ھەیان دەکرد کە ویلایەتە یە کگرتوو وە کان سووڕ دەیزانی عێراق توانای چەکی کۆکوژی ھەییە.

له كاتىكتىدا ئهوه ههريگىز راست نه بوو. ههلبهت هووكارى گومان كردن ههبوو كه رهنگه سهدام چهكى كىمىاوى و بايوللوژى ههبيت، بهلام بهلگه پراستهوخو نهبوو كه خاوهنى ئههوانايانه بيت. بهكردهنى، كاتىك له ٦ ئوكتوبهر پامسفيلد و تومى فرانكس راپورتى خويان به سهروك بوش دا، فرنكس گوتى: «جهنابى سهروك ئيمه بو ماوهى ده سال بهدواى مووشهكى سكود و چهكه كوكوژهكانى دىكهوه بووين، بهلام ههشتهبامان نه دوزىيهوه، بويه ناتوانم بيژمه ته كه دهزانم ئههه چهكانه له كوئن، ئاخريهك مووشهكى سكوديشم نهبنى»^(٨٣). ههروهها ئازانسى ههوالگريش بهلگه پتهوى نهبوو كه عىراق خاوهنى چهكى كوكوژه^(٨٤). زياد لهوه، پشكىنه رانى چهكى نهتهوه يه كگرتووهكانيش له نيوان مانگى نوڤتيمبهري ٢٠٠٢ و ئادارى ٢٠٠٣، نهيتوانى هيچ بهلگهيهك لهسهه چهكى كوكوژ بدوزيتهوه، ويپراى ئهوهى لهناو عىراق ئازادى سهيركردنى ههر شوينيكيان ههبوو كه دهيانويست. ههلبهت ئهگهر حكومهتى ويلايهته يه كگرتووهكان بيزانيا ئههه چهكانه له كوئن، يهكراسهت پشكىنه رانى نهتهوه يه كگرتووهكانيان لى ئاگادار دهكردهوه و بو دوزينهوهى چهكى كوكوژ يارمهتيان دهدان

ويپراى نهبوونى بهلگه پتهو، له كوئايى مانگى ئابى ٢٠٠٢ دىك چىنى جيگري سهروك له وتهيه كيدا بو جهنگاوه رانى ديپرىنى شهپهكانى دهرهوه گوتى: «هيچ گومان نيهه كه ئىستا سهدام حوسين چهكى كوكوژى ههيه، هيچ گومان نيهه كه ئههبارى كردووه، تا دژى دوست و هاوپهيمانانمان و ئيمه بهكاربيهيئى»^(٨٥). يهك مانگ دواتر پاول وهزىرى دهرهوه گوتى: «هيچ گومان نيهه كه چهكى كىمىاوى ئههباركراوى ههيه»^(٨٦). له ٥ شوباتى ٢٠٠٣ له نهتهوه يه كگرتووهكاندا گوتى: «گومان نهبوو كه سهدام حوسين چهكى

بايۆلۆژی و توانای بەرھەمھێنای زیاتری ھەیە»^(۸۷). ھەر لەمبارەو، لە ۱۷ مانگی ئاداری ۲۰۰۳ سەرۆک بوش گوتی: «زانایە ھەوالگرییەکانی لەلایەن ئێمە و دەزگا ھەوالگرییەکانی حکومەتەکانی دیکە کۆکراونەتەوە، ھیچ گومانیک ناهێنەووە کە پزیشکی عێراق لە خواوەنداریتی و شاردنەووی ھەندێ چەکی قەزەبەردەوامە کە تا ئێستا داھێنراون»^(۸۸). لە ھەمان مانگدا، پامسفیلد لەوێش دوورتر پزیشتی کە گوتی: «وێلایەتە یەكگرتوووەکان دەیزانی سەدام چەکی کۆکوژی ھەس، لەبەرئەوێ «ئێمە دەزانین لە کۆین»^(۸۹).

نەوونەییەکی دیکە ئێوە ھەلبەستن و ھۆننەوانە، بانگەشەییەکی دیک چینی جیگری سەرۆک بوو کە لە ۸ی سێپتەمبەری ۲۰۰۲ گوتی: «بە ھەموو دنیایێکەوێ ئێمە دەزانین سەدام چ سیستمیک بۆ کرین و بەدەستھێنانی کەرەستە پێویستی پێتانندی یۆرانیۆم بۆ دامەزراندنی چەکی ئەتۆمی بەکار دەھێنێ»^(۹۰). ئەو کەرەستانە دیک چینی ئاماژە یێدان، بۆری ئەلەمنیۆم بوون کە عێراق لە دەرەو کەریوون و گەتوگۆییەکی چروپری لەبارەو کرا. لەگەڵ ئەوێشدا لەبارە دوا مەبەست لەو بۆریانە، ناکوکییەکی قوڵ لەنیوان دەزگاکانی ھەولگری ھەبوو، ھەندیک لە شەرقەکاران دەیانگوت ئەو بۆریانە تاییەت بە چەقەھێزن کە یارمەتی دروستکردنی چەکی ئەتۆمی دەدەن، بەلام ئەوانی دی بە شارەزایانی بەشی وزەشەووە کە شارەزاییەکی تەکنیکی زۆر گەورە لە بابەتە کە ھەیە، پێیانوابوو (لەسەر ھەق بوون) کە بۆ دروستکردنی گوللە تۆپ دارێژرابوون.^(۹۱) بەشیوہیەکی گشتی، لە نیو دەزگا ھەوالگرییەکان گومانیک گەورە ھەبوو کە ئایا سەدام بەرنامەیی چەکی ئەتۆمی خۆی دامەزراندووتەو»^(۹۲). بە کورتی، «بەتەواوی و بەرپەھایی نەماندەزانی» عێراق ھەول دەدا بۆری ئەلەمنیۆم بۆ پێتانندی یۆرانیۆم بکری

سییه، حکومهتی بوش پێش شهڕ ژمارهیهک لێدوانی دا که بهشیوهیهک دارپژارابوون وا دهبرخات، سهدام بهشیکی بهرپرسیاریتی هێرشهکانی ۱۱ی سێپتهمبهری له ئهستۆیه، بهلام سهروک و راویژکارهکانی ههگیز به راشکاوی نهیانگوت که پهیههندی بهو پرووداوانهوه ههیه. ههلهته، ئامانج ئهوهبوو گهلی ئەمریکا لهبارهی سهدام به ئهجامیکی ههله بگهن بێتهوهی به راشکاوی باس لهو ئهجامه بکهن. کهواته پێکهوت نهبوو، کاتیک له ناوهراستی ئاداری ۲۰۰۳ شهڕ دهستی پێکرد، نزیکه ی نیوهی گهلی ئەمریکا پێیانوابوو دیکتاتۆری عێراق دهستی له پرووهندنی ناوهندی بازرگانی جیهانیدا ههبوو^(۹۳). ههچهنده بهلگه نییه، سهدام دهستی له هێرشهکانی ۱۱ی سێپتهمبهر ههبیته، وهک ئهوهی سهروک بوش، دیک چینی جیگری سهروک، کۆندالیزا رایس، راویژکاری ئاسایسی نیشتمانی، دۆنالد رامسفیلد، وهزیری بهرگری و پۆل ولفووترز، کاتیک لهبارهی پرسهکهوه به شیوهیهکی راستهوخۆ روبهروویان بوونهوه، ههموویان دانیان بهوهدا نا^(۹۴).

وێرای ئهوه بهلگهیه، حکومهت بوچهسپاندنی ئهوه درۆیه له هزری گهلی ئەمریکادا، لهوه دوورتر پۆیشت. بو غهونه کاتیک له ۱۹ی ئهیلوولی ۲۰۰۲، سینهتۆر مارک دایتۆن له فراکسیۆنی دیموکراتی له ویلایهتی مینیسوتا پرسیاری له رامسفیلد کرد که بۆی پروون بکاتهوه چ «ناچارمان دهکات بریارێکی سههرهپۆیانهی وا بدهین و کاریکی سههرهپۆیانه دژی عێراق بکهین»، لهکاتیکدا ویلایهته یهکگرتوووهکان پێشتر ههستی نهکردوووه ناچاری ئهوه بیته. وهزیری بهرگری وهلامی دایهوه و گوتی: «چ جیاوازه؟ چ جیاوازه، ئهگهر سێ ههزار کهس کوژرابن... ئهوهی نوێیه ئهوه حهلقهیه که تۆره تیرۆرستهیهکانی وهک ئهلقاعیده و ولاته تیرۆرستهکانی وهک عێراق به یهکهوه دهبهستیتتهوه»^(۹۵). سهروک بوش له ۱۸ی ئاداری

٢٠٠٣، له نامه کهیدا بو کۆنگرێس، بیانوووهکانی هیژشکرده سهر عێراقی پروونکردبوویهوه و گوتبووی، ویلایهته یه کگرتوووهکان له چوارچیوهی مافه یاساییهکانی ههلسوکهوت دهکات و «کاری پێویست دژ به تیرۆرستان و پێکخراوه تیرۆرستییه نێودهولّهتییهکان دهکات بهو دهولّت و پێکخراو و کهسانهشوه که پلان دادهپێژن و یارمهتی جیهجیکردنی هیژشه تیرۆرییهکان داوه که له ١١ ی سیپتهمبهری ٢٠٠١ پروویدا»^(٩٦).

تهنانهت دوای پرووخی بهغدا له نیسانی ٢٠٠٣دا، بوش و فهرمانده سهربازییهکانی بهردهوامبوون لهوهی که شەپری عێراق راستهوخۆ به پرووداوهکانی ١١ ی سیپتهمبهر پهیوهست بوو. بو ئمونه، کاتیک له یهکی ئایاری ٢٠٠٣ سهروک لهسهر پشتی وێرانکهری ئهبراهام لینکۆلن قسهی بو جهماوهر کرد، گوتی: «جهنگی عێراق یهکیک له شهپه سههرکهوتوووهکانی دژ به تیرۆر بوو که له ١١ ی سیپتهمبهری ٢٠٠١ دهستی پیکرد و تا ئیستاش بهردهوامه». ههروهها گوتی: «پزگارکردنی عێراق پیشپهوهیهکی سههرهکی ههلهمتهی دژ به تیرۆره، ئیمه هاوپهیمانیکی ئهلقاعیدهمان پرووچاند و سههرچاوهیهک له سههرچاوه دارییهکانی تیرۆرمان بری... ئیمه قوربانییهکانی ١١ ی سیپتهمبهر، دوا پهیوهندی تهلهفۆنی، کوشتنی منداڵان و پرۆسهکانی گهپان لهنیو پاشماوهکامان له بیر نهکردوو. بهم دهستدریژیانه تیرۆرستان و پشتیوانیان پێگهی شهپیان دژ به ویلایهته یه کگرتوووهکان ههلبژارد، ئیستاش ئهوه شهپیان وهرگرت»^(٩٧).

له ١٤ ی سیپتهمبهر دیک چینی جیگری سهروک که پۆلیکی گههری له پهڕشکردنی ئهوه درۆودهلهسهیه ههبوو، گوتی: «ئهگهر ویلایهته یه کگرتوووهکان بهسهر عێراقدا سههرکهوی، گورزیکی پشتشکین

له دلی جوگرافیای تیرۆرستان ده‌دات كه چه‌ندان ساله، به‌تایبه‌تی له ۱۱ی سێپته‌مه‌به‌ر په‌لاماریان داین»^(۹۸). دیسان هیچ به‌لگه‌یه‌ك له‌سه‌ر هاوكاری توندوتۆڵی سه‌دام له‌گه‌ڵ بن لادن نه‌بوو، یان ته‌نانه‌ت له ۱۱ی سێپته‌مه‌به‌ر ديك‌تانۆری عێراق یارمه‌تی ئه‌لقاعیده‌ی دايت. ئه‌وه‌ی گومان هه‌لناگرێ، ئه‌وه‌یه‌ حكومه‌تی بوش به‌مه‌به‌ستی پاراستنی پشتیوان لێكردن له‌شه‌ری عێراقدا، تا هه‌نووكه‌ش ئه‌و چیرۆكه‌ درۆیه به‌كارده‌هێنێ كه له‌هاوینی ۲۰۰۳-ه‌وه‌ ده‌ركه‌وت به‌ شیوه‌یه‌كی زۆر خراپ به‌رپۆه‌ده‌چی^(۹۹).

چوارهم، سالیك پێش شه‌په‌كه، سه‌رۆك بوش و راویژكارانی ناوه‌ ده‌یانگوت، به‌ ئاواتن پێگه‌چاره‌یه‌كی ئاشتیانه‌ بۆ ته‌نگژه‌ی عێراق بدۆزنه‌وه‌ و شه‌ر دوا بژاردیه‌. بۆ نموونه، له ۳۰ی كانوونی دووه‌می ۲۰۰۳ سه‌رۆك بوش به‌ سیلفیۆ به‌رلسكوونی سه‌رۆك وه‌زیرانی ئیتالیای راگه‌یانند، تا ئیستا بریاری نه‌داوه، ئایا هێز له‌ دژی عێراق به‌كارده‌هێنێ یان نا، دواتر به‌ گه‌لی ئه‌مریکای راگه‌یانند كه به‌رلسكوونیش له‌ پالی وه‌ستابوو، هێشتا ئه‌گه‌ری دوورخستنه‌وه‌ی شه‌ر هه‌یه، وی‌پرای ئه‌وه‌ی كات به‌خیرایی ده‌پروات^(۱۰۰). هه‌فته‌ی دواتر له‌ میونخ رامسفیلد به‌ ئاشكرا گوتی: «هێشتا ئیمه‌ به‌ ئاواتین بۆ چه‌كدامالینی سه‌دام هێز پێویست نه‌بیت، با پوون بم له‌گه‌ڵتان: هیچ كه‌س شه‌ری ناوی»^(۱۰۱).

له‌راستیدا، حكومه‌تی بوش له‌ كۆتایی هاوینی ۲۰۰۲ له‌سه‌ر شه‌ر مكو‌ر بوو، ئه‌گه‌ر نه‌لێین زووتریش، ئاخ‌ر، ئامانج له‌ بریاری مامه‌له‌كردن له‌گه‌ڵ سه‌دام له‌پێگه‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌ك‌گرتووه‌كانه‌وه‌ له‌ سێپته‌مه‌به‌ری ۲۰۰۲، دۆزینه‌وه‌ی سه‌رپۆشێکی دیپلۆماسی بوو، نه‌ك دووركه‌وتنه‌وه‌ له‌ شه‌ر. بۆ نموونه، رېچارد هاس، سه‌رۆکی به‌شی پلان سیاسی له‌ وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌

گوتی: دواى دیدارى له گه‌ڵ کۆندالیزا رایس له تهمووزى ۲۰۰۲ زانیم شه‌ر هه‌ر ڤووده‌دات و ڤرسیاریکی له ڤاوێژکاری ئاسایشی نیشتمانی کرد «ئه‌گه‌ر عێراق له به‌رایى و ناوه‌ندى ئه‌و خا‌له دابنێن و شه‌رى تیرۆر و ڤرسه‌کانى دیکه له به‌رچاو بگه‌ڕین، ئایا هیچ سوودێکی ده‌بێت؟ له وه‌لامدا رایس گوتی: له بنه‌رته‌وه ئه‌و ڤریاره دراوه و کاتى خو‌ت به‌ فیڕۆ مه‌ده»^(۱۰۲).

هاوکات، سیاسه‌تسازانى به‌ریتانیاش به‌و ئه‌نجامه گه‌یشتن که واشنتۆن له سه‌ر هێرشکردنه سه‌ر عێراق مکه‌ڤه، ئه‌و بیرکردنه وه‌شیان له‌و کۆبوونه‌وهیه کورته‌کرایه‌وه که ڤۆژى ۲۰ى تهمووز به‌سه‌روکایه‌تى تۆنى بلی‌ر، سه‌روک وه‌زیران به‌ڤۆه‌چوو که تێیدا هاتبوو: «سه‌روکی ده‌زگای هه‌والگه‌رى به‌ریتانى قسه‌ى له‌باره‌ى دوا گه‌فتوگۆکانى له واشنتۆن کرد که گۆڤانکاریه‌کى دیار له هه‌لوێست هه‌یه و کرده‌ى سه‌ربازى به‌ کارێکی حه‌قى ده‌بینرێ. بوش ده‌یه‌وێ له ڤێگه‌ى کرده‌ى سه‌ربازى سه‌دام له ده‌سه‌لات لاببات، به‌وه پاساو ده‌هێنێته‌وه که له نێوان تیرۆر و چه‌کى کوژ په‌یوه‌ندیه‌ک هه‌یه». پوخته‌ى ڤاڤۆرته‌که باس له‌وه‌ش ده‌کات، وه‌زیری ده‌ره‌وه گوتی: «ئه‌و هه‌فته‌یه ئه‌و بابته له‌گه‌ڵ کۆلن ڤاول تاوتوێ ده‌کات. وه‌ک دیاره بوش ڤریارى خو‌ى داوه که کرده‌ى سه‌ربازى ده‌کات، ئه‌گه‌رچی کاتى هێرشه‌که دیارى نه‌کراوه»^(۱۰۳). دوا‌جار له ۱۳ى کانوونى دووهم، بوش له‌گه‌ڵ کۆلن کۆبوویه‌وه و پێى گوت، ڤریارى شه‌پکردنى دژ به‌ عێراق داوه.^(۱۰۴) ئه‌و کۆبوونه‌وهیه چه‌ند هه‌فته‌یه‌ک پێش ئه‌وه ڤوویدا که بوش به‌ گه‌لى ئه‌مريکا و به‌رلسکۆنى بلی که هێشتا ده‌کری له شه‌ر دژی سه‌دام دووربکه‌ونه‌وه، هه‌روه‌ها چه‌ند هه‌فته‌یه‌ک پێش قسه‌که‌ى ڤامسفیلد له میونخ بوو که گوتى ڤوودانى شه‌ر حه‌قى نییه^(۱۰۵).

بۆچی سه‌رکرده‌کان ترس و تۆقاندن به‌کارده‌هێنن؟

سه‌رکرده‌کان له‌وکاته‌ په‌نا بۆ ب‌لاوکردنه‌وه‌ی ترس و تۆقاندن ده‌به‌ن که پێیانوایه هه‌ر شه‌یه‌کی مه‌ترسیدار بۆ سه‌ر ئاسایشی نیشتمانی له‌ ئارادایه، به‌لام خه‌لکی ئاسایی هه‌ستی پێناکه‌ن و نابینن. هه‌روه‌ها کاتیک هه‌ست ده‌که‌ن، ناتوانی‌ت به‌ وتار و لێدوانی راسته‌وخۆ خه‌لکی ئاسایی وای بکه‌ن له‌ به‌های ئهم مه‌ترسییه‌ تییگه‌ن^(١٠٦). به‌لایانه‌وه‌ تاکه‌ رێگه‌ی پرکردنی هاوولاتیانیان، بۆئه‌وه‌ی له‌پێناو به‌رژه‌وه‌ندی خۆیان شتیکی دروست بکه‌ن، فریودانیانه‌. له‌به‌رئه‌وه‌ی ترس و تۆقاندن که به‌ شیوه‌یه‌ک له‌ شیوه‌کانی په‌فتاری راشکاو له‌ سه‌ره‌وه‌ بۆ خواره‌وه‌ داده‌نی، هه‌رچه‌نده‌ له‌ به‌نه‌رتدا دژی دیموکراسییه، به‌لام سه‌رکرده‌کان ئه‌وه‌ ده‌که‌ن، چونکه‌ پێیانوایه له‌به‌رژه‌وه‌ندی نیشتمانه‌ نه‌ک ده‌سکه‌وتی که‌سی

دیاره‌ هوکارگه‌لیک هه‌ن رێگه‌ به‌ هاوولاتی ئاسایی نادات له هه‌ر شه‌یه‌کی دیارکراو بگه‌ن. په‌نگه‌ له‌به‌رئه‌وه‌ بی‌ت که‌ ئه‌وان تارا ده‌یه‌ک بایه‌خی ته‌واو به‌ کاروباره‌کانی نۆوده‌وله‌تی ناده‌ن بۆئه‌وه‌ی له‌گه‌ڵیدا به‌های ئه‌و مه‌ترسییه‌ شاراوویه مه‌زنده‌ بکه‌ن که‌ دووچاری ولاته‌که‌یان بووه‌ته‌وه‌، ته‌نانه‌ت کاتیک سه‌رکرده‌کانیان به‌لگه‌ی راستی ئه‌و هه‌ر شه‌شیان پێ بده‌ن. له‌وه‌ش زیاتر، په‌نگه‌ هی‌نده‌ ژیر نه‌بن تا درک به‌و هه‌ر شه‌ شاراوویه بکه‌ن. هه‌روه‌ها په‌نگه‌ ئه‌و ته‌رزه‌ هاوولاتیانه‌ هه‌لوێستیان لاواز بی‌ت، کاتیک دووچاری هه‌ر شه‌یه‌کی مه‌ترسیدار ده‌بنه‌وه‌. به‌ کورتی، په‌نگه‌ زۆربه‌ی خه‌لکی ئاسایی نه‌زان، گه‌مزه‌ و ترسوک بن. به‌ گوێره‌ی ئه‌و لوژیکه‌ کاتیک ئه‌وه‌ پرووده‌دات، ئه‌رکی ده‌سته‌بژیری فه‌رمانه‌روایه‌ ئاگر له‌ بن پێی

جه ماوه ره که ی بکاته وه، بۆئه وه ی گهل هه ستيته سه رپئ و بکاري
به ره نگاري ئالنگارييه کان بيته وه

نمونه يه که ی هه ره باشی ئه و جوړه بيرکردنه وه يه خو ی له و شيوازه
ده بينيته وه که حکومه تی ترومان له به هاری ۱۹۵۰ هه وليدا زياده يه که ی
گه ووه ی خه رجی به رگری به گه لی ئه مريکا بفروشي^(۱۰۷). سه روک و گه ووه
پاويژکارانی سياسه تی ده ره وه پييانوابوو خه لکيکی زور يارمه تی ته وای
ئه و پيشنيزه ناده ن، بۆيه ده ست پيکردنی «هه لمه تی ترسی ده روونی»
پيويسته، هه لبه ته، کاتيک سياسه تسازان ئه و ريگه يه ده گرنبه ر، به
ده ست خو یان نييه دووچاری گوشار ده بنه وه که ده بی درۆ بکه ن و به
شيويه که گه له که ی خو یان بتوقينن، تا به جوش و خروش وه پشتیوانی
له سياسه تی نه خشه بۆ دارپژراوی حکومه ت بکه ن

سه خته تاوتويی ئه وه بکه ی که ئه و ده سته بژيره خوینده واره ی
گفتوگو ی ئه و هه ره شه جددییه ده کات، یان نه زانه، یان کالفامه. ئه وه ش
راستییه که ی تیدایه، کاتيک له گه ل شاره زایانی پرسه خراوه رووه که مامه له
ده که ی. له گه ل ئه وه ی ره نگه مه سه له که بۆ ئه وه بگه رپته وه که به و
چاوه سه یری ئه و خوینده وار و ئاره زومهنده هه لگه راوانه ده کری
که پروانیان بۆ سياسه تی نیوده وله تی دوودل و ناجیگیره. بۆيه بۆ
پته وکردنی هه لويسیان جوړیک له قه به کردن و پفکردنی هه ره شه که
پيويسته. ره نگه حاله ته که ئه وه بی ت که به ساده یی ئه وان له باره ی
ئه و مه ترسییه ی ولاته کانیا ن دووچاری ده بنه وه خویندنه وه ی هه لیه یان
بۆ به لگه فراهه مه کان هه بی ت و ئه نجامه که ی له وه پوخت بکه نه وه که
له باره ی ژینگه ی هه ره شه که داوای گه شینی بکه ن. ئه گه ر سەرکرده کان
نه یانتوانی له ريگه ی پیدانی زانیاری چروپتر به یاخیبوه کالفامه کان

لە کاتی گونجاودا توانای وەلامدانەوهی هەپەشە مەترسیدارەکەى نەبێت. بێگومان بەگوێهری مادەکانی فیدرالی ئەم پێناسەیه لەگەڵ حکومەتە بى ئەزموونەکەى ئەمریکا گونجاوه، تەنانەت هەندى کەس چەندوچوونى ئەوهش دەکەن کە ئەو سیستمە پشکین و هاوسەنگییهى لە دەستوور هاتوو، نابێتە هۆى دانپێدانان و مەمەلەکردن لەگەڵ هەپەشە دەرەکیەکاندا بە شیۆهیهکی گونجاو لە کاتی خۆیدا.^(١٠٩) بۆیه سەرکردەکان بۆ ئەمە هاندانێکی بەهێزىان دەبێت بۆ بڵاوکردنەوهى ترس و تۆقاندن، کاتێک دەمارى ماشینی حکومى رەق بن، لەبەرئەوه رەنگە وروژاندنى خەلک تاکە پێگە بێت، بۆئەوهى سیستمى سیاسى ناچار بى بۆ بەرەنگاربوونەوهى ئەو مەترسییه لەگینە کارێک بکات

تارادەیهک کارێکی شیاوه سیاسەتسازان درۆ لەگەڵ جەماوەرەکیان بکەن، چونکە ئەوان کۆنترۆلى دەزگاكانى هەوالگری ولاتیان کردوو، ئەمەش وایکردوو بە ئاسانى دەستیان بە زانیارییه گرنگەکان بگات کە لای جەماوەر نییه و بەلانى کەم ناتوانن لە ماوهیهکی کورتدا پەیدای بکەن. بۆیه دەکرێ سیاسەتسازان ئەمە بقۆزنەوه و بە پێگەى جۆراوجۆرەوه ئەو زانیاریانە دەرخواردی جەماوەر بدەن، بەتایبەتى زۆرینهى خەلکی مهیلیان بهوهیه متمانه بهوه بکەن کە سەرکردەکانیان دەیلین، مادامەکی بەلگەى کۆنکریتى لە ئارادا نییه کە فریودراون. لەوهش زیاتر، سەرۆکی ولات دەکارى لەبارەى سیاسەتى دەرەوه بە پێگەى جۆراوجۆرەوه یارى بە وتارەکەى بکات، تا بە درۆکردن لەگەڵ جەماوەریش پادەگات. لەوبارەوه سەرۆکانى ئەمریکا دەسەلاتیکی گرنگیان هەیه.

به پێی هۆکاریکی دی تا پێژهیهک، درۆکردن له گهڵ جهماوهر کاریکی سانا به، چونکه وهک تییینی کراوه، سهخته دهولهتیه داران لهبارهی پرسه گرنگهکان درۆ له گهڵ یهکدی بکهن، له بهرئهوهی متمانهیهکی زۆر له ئیوان ولاتان نییه، ههروهها فیتنه و ئاژاوه و له ولاتان دهکات له مامهله کردنیان له گهڵ یهکدی به پارێز و به ئاگا بن، به تایبهتی کاتییک پرسهکانی په یوهست به ئاسایشی نیشتمانی له گۆریدا بێت، بهلام له ناو زۆربهی ولاتاندا رهوش بهوشیوهیه نییه، به تایبهتی کاتییک ژمارهیهکی بهرچاوی خهڵک به دهسته بژیری خۆینده واریشهوه، له بنهڕهتهوه متمانهیان به حکومهتهکانیان ههیه که کاری ههره گرنگی پاراستنیانه. جاریکیان پۆبیرت ماکنامار گوتی: «مهزنده ناکرێ خهڵکانیک، ته نانهت ئهوانه ی ئاگاداری کۆمهلهکه و سیستمی حکومرا نیشمانن، له دوورهوه گومان له پیلانی هاندانی شهر بکهن»⁽¹¹⁰⁾. ئهمریکییهکی زۆر ئامادهی قبوولکردنی ئه و بانگهشهیهی ماکنامارن، له بهرئهوهی له سهزکردهکانیان پادهبینن که له گهڵیاندا راستگۆن. ههلبهته ئه و متمانه پتهوه و دهکات به ئاسانی خهڵک چهواشه بکری، بۆیه ئه و پهفتاره ی ماکنامار باسی کرد، نهک مایه ی بیرکردنهوه نییه، به لکوو ئیمه به لگه مان له سه ر ئه وه ههیه.

پهنگه مرووف و اتی بگات، بلاوکردنهوهی ترس و توقاندن سوودیکی نه بێت، چونکه دواچار کاری درۆزن ههر ئاشکرا ده بێت و جهماوهر سزای ده دات. له وانهیه متمانه ی هاوولاتیانی خۆی له دهست بدات، یان له وانهیه پیگه و پۆسته که ی له دهست بدات، ئه گه ر جاریکی دیکه هه لبژاردن بکریته وه. هه رچهنده به شیوهیهکی سه رهکی، پیناچی ئه و ئه گه رانه بهر په رچدانه وه ی زۆری لێ بکه ویتته وه، له بهرئه وه ی سه زکرده کان درۆ له گه ل جهماوهره کانیا ن

ده کهن، پیاوانایه ده توانن خویان له وه ده رباز بکهن. به لای تازه ده ستهپکه ران، پروون نییه که له ماوه یه کی کورتدا درۆکانیان ئاشکرا ده بن. ئه وه ته سی سالی خایاند پيش ئه وه ی جه ماوه ر بزانی که سهرۆک که نه دی له باره ی ته نگژه ی مووشه که کانی کوباوه درۆی له گه ل کردوون. له باژی دووه مدا ئه و بابه ته مان تاوتوی کردووه که له گه ل سوڤیه ت له سهر سه ودایه کی نهینی په زامه ند بوو که خوی له کیشانه وه ی مووشه که کانی جوپته ری ویلایه ته یه کگرتووه کان له تورکیا ده بینیه وه؛ له به رانه ردا سوڤیه ت مووشه که کانی له کوبا باته ده ره وه، به لام که نه دی و راویژکارانی له کات و دوی ته نگژه که نکۆلیان له ئه نجامدانی ئه و سه ودایه کرد.

له وه ش واوه تر، له وانه یه ئه نجامده ران وایان هزر کردییت، تانانه ت ئه گهر کاره که یان ئاشکراش بییت، ده توانن پشت به پارێزه ره زیره که کان و دۆسته کانیان له پۆسته بالاکان به ستی که له دارشتنی به رگریه کی زیره کانه یارمه تیان بدات، بۆئه وه ی خویان له سزادان قوتار بکهن. دواچار، ههروه ها له هه مووان گرنه گتر، ئه و سهرکرده نه ی به جیگیری خویان به ترس و تۆقاندن سهرقال ده کهن، وا هزر ده کهن هه لسه نگاندنه کانیان بۆ هه په شه کان دروست و به جین، ته نانه ت ئه گهر له باره ی هه ندی شتی تاییه تیه وه درۆیان کردییت، به لام پیاوانایه له سهر هه قن و ئه وه ی کردووشیانه بۆ به رژه وه ندی ولاته که کردوو یانه. بۆیه ئه و درۆیانه ی ده یکه ن له مه ودا ی دووردا کاریگه ریان که م ده بیته وه، ئه گهر هه په شه که یان ئاشکرا کردوو به شیویه کی کارا مامه ل یان له گه لدا کرد. به واتایه کی دی، دوا ئه نجام پاساوی ئامرازه که ده داته وه

فروان پێیانوایه دیموکراسی زیان ده کات کاتیک پکابه ری پژی میکی نا دیموکراسی ده کات، له بهرئه وهی زۆرینه ی خه لکی له بهردهم گه شه سهندنی سیاسه تیکی ده ره وهی زیره ک و بویر به ره ستن. ئه و جوړه بیرکردنه وهیه له سهردهمی شه پی سارد پوون و ئاشکرا بوو، نه خاسمه له نیوان کۆنه پارێزانی نوێ neoconservatives و توندئاژۆکانی دیکه ی وه ک جییمس بیرنهام و جین فرانسوا ریقیل که پێیانابوو خه لکی جیهانی پوژئاوای دیموکراسی هه ز به پازیکردنی نه یار و دوژمنه مه ترسیداره کانه له بری ئه وهی پوبه پروویان بێته وه^(۱۱۳).

بیرکردنه وهی کۆنسیرقاتیقه نوێکان له باره ی بێ توانایی جه ماوه ریکی به رفره وان له گوته ی ئیرفینگ کریستۆل، یه کیک له باوکی پرووحی دامه زاندنی ئه و بزووته وهیه، به رجه سته ده بیته که گوته: «جوړه ها راستی جیاواز بو جوړه ها گه لی جیاواز هیه، راستیگه لیک هیه بو مندا ل، قوتابی، که سانی خوینده وار، هه لگرانی پروانامه ی بالا گونجاوه، ههروه ها ئه و بیروکه یه ی که ده لێ کۆمه لیک راستینه لای هه ر که سیکی له ئارادایه، بیروکه یه کی هه لیه ی دیموکراسی نوییه و کار ناکات^(۱۱۳). به هه رحال ئه و تیروانییه ته نیا به کۆنه پارێزانی نوێوه سنوورداری نییه، وه ک ئه وهی له خویندنه وهی تارمایی گشتی The Phantom Public وو لته ر لیپمان ده رده که وێ که که سیکی راسترو نه بوو^(۱۱۴).

له وانه یه ئه م جوړه په فتاره له دیموکراسیدا زیاتر باو بیته، به لام ته نیا به وانه وه سنوورداری نییه، له بهرئه وهی له سهردهمی ناشنالیزم، ته نانه ت سهرکرده ی ولاته نا دیوکراسیه کانیش گرنگیان به رای گشتی ده دا. بو نموونه هیتله ر له باره ی جوړه ها پرس له نزیکه وه چاودی ری بیرکردنه وهی گه لی ئه لمانیای ده کرد و به مه به سته گه ره نتیکردنی

پشتیوانییەکی فره‌وانی جه‌ماوه‌ری بۆ سیاسه‌ته‌کانی له‌وه‌ش دوورتر ده‌چوو. وه‌ک ئه‌وه‌ی ئیان کێرشو به‌ بیرمان ده‌هێنێته‌وه‌، «پژێمه‌که‌ی له‌ دروستکردنی کۆده‌نگی ته‌واو به‌ئاگابوو»^(١١٥). له‌ گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا هه‌رچه‌ندی بازووی دیکتاتۆری به‌سه‌ر کۆمه‌ڵگه‌دا چه‌وسینه‌تر یان تووندتر با، ئه‌وه‌ که‌متر پێویستی به‌ ترس و تۆقاندن هه‌بوو

دیسان جوگرافیا‌ش کاریگه‌ری به‌سه‌ر ئه‌گه‌ری ترس و تۆقاندنه‌وه‌ هه‌بوو، ئه‌و وڵاته‌نای هاوسنووری نه‌یار و دوژمنی‌کی مه‌ترسیدار بوون، پێویستی که‌متری به‌ زێده‌پۆیکردنی زیاتری ئه‌و هه‌رپه‌شه‌یه‌ هه‌یه‌، له‌ بنه‌رته‌وه‌ هۆکاره‌که‌ش بۆ ئه‌وه‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ که‌ ئه‌و دراوسییه‌تی و زۆریش لێیه‌وه‌ دوور نییه‌. له‌م حاڵه‌ته‌دا زۆرینه‌ی خه‌ڵکی ئه‌وه‌ ده‌زانن و له‌ دراوسی‌کانیان ده‌ترسن. له‌ لایه‌کی دیکه‌وه‌ ئه‌و وڵاته‌نای هاوسنووری نه‌یارکی مه‌ترسیدار نین، له‌وانه‌یه‌ هۆکاری زیاتریان هه‌ییت که‌ پشت به‌ بلاوکردنه‌وه‌ی ترس و تۆقاندن به‌هه‌ستن. له‌وانه‌ی دوژمنی‌کی دوور، له‌چاو دوژمنی‌کی نزیک که‌متر مه‌ترسیدار بێت. بۆیه‌ ئه‌و وڵاته‌نای پوه‌ری‌کی فره‌وانی ئاو، سنووره‌که‌ی له‌ گه‌ڵ دوژمن و نه‌یاره‌ سه‌ره‌کییه‌کان و هاوپه‌یمانه‌کانی جیا ده‌کاته‌وه‌ -من ئه‌و وڵاته‌نای به‌ هاوسه‌نگی ده‌ره‌کی ناوزه‌ ده‌که‌م-، ئه‌وانه‌ زیاتر پوه‌یان له‌ پیاده‌کردنی سیاسه‌تی ترساندن و تۆقاندنه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ی ئاو به‌ربه‌ستی‌کی مه‌زنای به‌رگرییه‌^(١١٦).

به‌راوردکردنی ئه‌و ژماره‌ زۆره‌ی هه‌رپه‌شه‌ که‌ له‌ شه‌ری یه‌که‌می جیهان هه‌ر وڵاتی‌ک پیاده‌ی کردووه‌، ئه‌وه‌مان بۆ پوه‌نده‌کاته‌وه‌، جوگرافیا له‌ وه‌سفکردنی نه‌یاره‌کاندا کاریگه‌ری به‌سه‌ر گوتاری سه‌رکرده‌کانه‌وه‌ هه‌بووه‌. ئه‌وه‌ته‌ له‌باره‌ی هه‌رپه‌شه‌ی ئه‌لمانی‌ا ترس

و تۆقاندنیکى که متر له فەرهنسا و پرووسیا هه‌بوو له‌چاو ئه‌وه‌ی له به‌ریتانیا و ویلایه‌ته‌یه‌کگرتوووه‌کان هه‌بوو. ئه‌وه‌ش مایه‌ی سه‌رسوپمان نه‌بوو، چونکه ئه‌و دوو ده‌وله‌ته‌ ئه‌نگلۆساکسونیه، هاوسه‌نگی ده‌ره‌کی بوون؛ له‌به‌رامبه‌ردا فەرهنسا و پرووسیا له‌گه‌ڵ ئیمپراتۆری ئه‌لمانیا هاوسنوور نه‌بوون، به‌لام ئه‌وانیش له‌ خاکی خۆیان هه‌و شه‌ری سوپای ئه‌لمانیان ده‌کرد. له‌ کاتی شه‌ر ئه‌لمانیا که‌متر پێویستی به‌ زێده‌پۆییکردنی هه‌ره‌شه‌ هه‌بوو، چونکه ئه‌و له‌ دژی دوژمنه‌که‌ییک شه‌ری ده‌کرد که‌ که‌وتبووه‌ هه‌ردوو سنووری پۆژه‌ه‌لات و پۆژئاوایه‌وه‌

دواجار، ئه‌و سهرکرده‌یه‌ به‌ پێکاري خۆیان په‌ره‌ به‌ شه‌ر ده‌ده‌ن- به‌تایبه‌تی شه‌ری خۆپاریزی- سیاسه‌تی ترساندن و تۆقاندن پیاوه‌ ده‌که‌ن. دیاره‌ سه‌خته‌ هانی جه‌ماوه‌ر بده‌ی پشتیوانی له‌ شه‌ری خۆپاریزی بکات، چونکه‌ شه‌رێکه‌ که‌ ولاتییک په‌لاماری ولاتیکی دی ده‌دات، له‌وکاته‌دا مه‌ترسییه‌کی له‌گینی بۆ دروست ناکات، به‌لام په‌نگه‌ له‌ ئاینده‌ دروستی بکات. بۆیه‌ به‌هۆی ئه‌وه‌ی ئیستا هه‌ره‌شه‌که‌ مه‌ترسیدار نییه‌، ئه‌گه‌ری ئه‌وه‌ نییه‌ هه‌ستی گشتی جه‌ماوه‌ر گه‌وره‌ بێت. سه‌ره‌پای ئه‌وه‌، ئه‌گه‌ر سه‌ختی پێشبینیکردنی ئاینده‌ له‌به‌رچاو بگرین، ئه‌و ئه‌گه‌ره‌ نییه‌ که‌ ژماره‌یه‌کی به‌رچاوی هاوولاتیان هزر به‌ مه‌ترسییه‌که‌ بکه‌ن، له‌وانه‌یه‌ له‌به‌ر هۆکارییک یان هۆکاریکی دی هه‌ر نه‌یه‌ته‌دی. هه‌روه‌ها شه‌ری خۆپاریزی به‌ گوێره‌ی یاسا و تیۆری شه‌ری په‌وا قه‌ده‌غه‌یه‌. بۆیه‌ وا ده‌کات له‌ کن ژماره‌یه‌کی زۆری ولاتانه‌وه‌ پمپن په‌یدا نه‌کات. له‌به‌رئه‌وه‌ په‌نگه‌ ژماره‌یه‌کی به‌رچاوی خه‌لک-به‌ پسپۆرانه‌وه‌ش- سیاسه‌تی سه‌یربکه‌ و بینه‌ به‌ باشت بزانن و ئاواته‌ خوازن هیچ کێشه‌یه‌کیان بۆ دروست

نەبێت. بۆ بەرپەرنگاربوونەوهی ئەم پێڕاکێشانە، بانگەشەکارانی شەڕ پەنا بۆ بۆلاوکردنەوهی ترس و تۆقاندن دەبەن، تا بۆچوونێک دروست بکات کە وڵات پڕوبەرپرووی هەپەرەشەیهکی دەمۆدەست بوو، تەو و بانگەشەیی شەڕی خۆپارێزی دەکەن، کاتیکی وڵات هێرش دەکاتە سەر دوژمنێکی کە بە نیازی هێرشکردنە سەریهتی. شەڕی خۆپارێزی کە لەبنەرەت شیوێهەکی بەرگری لە خۆکردنە، وەک شەڕێکی یاسایی و پەروا دانێ پێدانراوە^(۱۱۷).

پەپووەست بە ئامادەکارییهکانی شەڕی ئەو دواییهیی سەر عێراق، دەبێ باس لەو بەکرێ کە ویلایهتە یەکگرتووکان وڵاتیکی دیموکراسییه، هەرۆهە لەپرووی جوگرافیاوه لە مەیدانی شەڕ دوور بوو، لەگەڵ ئەوێشدا هەولێ دەدا پڕمێن بۆ شەڕی خۆپارێزی بکات. بۆیه مایهیی سەرسوڕمان نەبوو حکومەتی بوش درۆ و دەلهسە بۆلابکاتەوه و خۆشی بەشداری لە جۆرهە فریودان بکات بە مەبەستی دروستکردنی بۆچوونێکی کە سەدام هەپەرەشەیهکی لەگێنە، بەوێش ویلایهتە یەکگرتووکان شەڕێکی دەستپێشخەرانه دەکات نەک شەڕێکی خۆپارێزی^(۱۱۸).

بۆچی سەرکرده کان درۆ ده کهن؟

پاڤی پینجهم

ستراتیژی شاردنهوه

لهوانهیه ستراتیژی شاردنهوه به دوو شیوه رێچکه بگرێ، دهکری سهرکردهکان درۆ بکهن لهبارهی ئهو سیاسهتهی به ههله خراپ بهرپۆهچووه و هۆکاری هاندانی درۆ و دهلهسهکه بو پاراستنی بهرژهوهندیهکانی ولات بگێرنهوه، نهک بو پاراستنی ئهو کهسانه له شکسته سیاسیه که بهرپرسن، وێرای ئهوهی، ئهوه لیکهوتیکی نهخوازراوه. ههمدیس پهنه سهرکردهکان بو شاردنهوهی ئهو ستراتیژه درۆ بکهن که مشتومرپه لگر و جیی ناکوکییه، له بهرئهوه دهترسن نهبادا پوبه پرووی بهر خودانیکی جدی جهماوهر بێتهوه و پیادهی نهکهن. له کۆی کاری سیاسیدا، ئامانج لهوه تهنیا شاردنهوهی سیاسهتی پینهکردن نییه، به لکوو جیه جیکردنی سیاسهتییکی دیاریکراوه بێ جولاندنی ئۆپۆزیسیۆنێکی بههیز. له گهڵ ئهوهشدا له ههردوو حالهتدا سهرکردهکان باوهریان بهوه ههیه که بو پرۆسهی شاردنهوه هۆکاری ستراتیژی له ئارادایه. ئهوان بۆیه درۆ دهکهن، چونکه پێانویه درۆکردنه کهیان له بهرژهوهندی ولاته

له کاتیکدا درۆی نێوان-ولاتان پرووی له ولاتیکی دیکهیه، به لام ترس و تۆقاندن پرووی له بهرهی ناوخیه. به پێچهوانهوه ستراتیژی شاردنهوه ئامانجی ههردووکیانه. بۆئهوهی لهو مهسهلهیه وردتر بم، سهرکردهیهک که

مکوپه له سهر شارندنه وهی سیاسه تیکی مشتومرپه لگر، یان سهرنه که وتوو، هه میسه به دواي هه لّخه لّه تدانی جه ماوهره که یه تی، هاوکات هه ولّ ده دات ناوبه ناو فیّل له ولّاتیکی دیکه ش بکات. به واتایه کی دی، له وانیه جه ماوهری به ئامانجگیراو له ستراتیژی شارندنه وه، ته نیا به ره ی ناوخو بیّت، یان به ره ی ناوخو و جه ماوهری دهره وه بیّت، به لّام ناکرّی ته نیا ئامانجی ئه م جوّره درۆکردنه ولّاتیکی دیکه بیّت، چونکه له م حالته دا ده بیّته درۆی نیو-ولّاتان

ده بیّت ستراتیژی شارندنه وه به جوّریک ته که زی لّی بکرّیته وه که نموونه ی ئه و شارندنه وه نییه، کاتیک سهرکرده کان به ئاسته م شتیک له باره ی کیشه یه کی گرنگی سیاسه تی دهره وه ده درکینن و ده ستخه روّی جه ماوه ی به ئامانجگیراو ده دن. له وه ها حالته دا سهرکرده کان له گه لّ ئه و پرسه نیوده ولّه تیانه مامه لّ ده کهن که سیمایه کی گشتیان هیه و دلّیان له وه ی پرسیا ی قورس ده خاته پروو که ئه رکی حکومه ته وه لّام بداته وه. هه رچه نده له م حالته تانه سهرکرده کان درۆ ده کهن، چونکه پیا نوايه ئه وه له به رژه وه ندی نیشتمانی دایه هاوولّاتیانی خو یان و ولّاتانی دیکه ش ده ستخه روّ بدن.

بۆچی سهرکرده کان به شداری له ستراتیژی شارندنه وه ده کهن؟

په نگه یه کیک له هوکاره کانی که هه ندیچار سهرکرده کان به دواي شارندنه وه ی هوکاری شکست و ناچوو سستییه کانن، له به ره ئه وه بیّت ناخوازن ئه و لاوازییه بو دوژمن بگوازنه وه، چونکه ده شی بیقوژیته وه، یان له به ره ئه وه بیّت که بیرده که نه وه په نگه په یوه ندیان له گه لّ ولّاتانی دیکه تیک بدات. هه لّبه ته له باره ی به ره ی ناوخو ش دوودلن، چونکه هه وائی خراپ و که وده نی له وانیه ریزه کانی

یه‌کێتی نیشتمانی تێکبەدات که زۆر گەنگه، نه‌خاسمه کاتیک جه‌نگی درێژخایه‌ن باش به‌پێوه‌نه‌چێت

بۆ نموونه، له‌ جه‌نگی یه‌که‌می جیهان، مارشال جۆزیف جۆفری، سه‌روک ئه‌رکانی سوپای فه‌ره‌نسی پلانێکی ناجۆری بۆ جه‌نگی قێردوم (١٩١٦) دا‌رشت و دواتر خودی جه‌نگه‌که به‌خراب به‌پێوه‌چوو. به‌پوونی دیار بوو که بێ توانایه و زۆرینه‌ی سه‌رکرده‌ سیاسیه‌یه‌ فه‌ره‌نسییه‌کانیش ئه‌وه‌یان ده‌زانی، به‌لام له‌ پای گشتیان شارده‌وه که بێ توانا و ناشاره‌زایه، کاتیک له‌ ژێر فه‌رمانده‌یی ئه‌ودا، هه‌فتانه‌ هه‌زاران سه‌ربازی فه‌ره‌نسی بریندار ده‌بوون و ده‌کوژران، چونکه ده‌ترسان ئه‌گه‌ر راستیه‌ی کانی توانای جۆفری ئاشکرا بن، ئه‌وه‌ مۆرالی به‌ره‌ی ناوخۆش به‌ شێوه‌یه‌کی گه‌وره‌ لاواز ده‌بێت، له‌وانه‌یه‌ هه‌ول و په‌نجه‌کانی شه‌ریش بشیوێنێ. له‌به‌رئه‌وه‌ سیسه‌تکاران په‌خه‌کانیان له‌باره‌ی جۆفری شارده‌وه و بۆ جه‌ماوه‌ر و پای گشتیان ئاشکرا نه‌کرد، به‌لام به‌ درۆ وه‌ک سه‌رکرده‌یه‌کی به‌توانا وێنه‌یان کرد

وه‌ک ئه‌وه‌ی توێژهر ئیان ئۆسبی نووسیویه‌تی، «نیگه‌ران‌بوون و داته‌پینی وره، له‌ئابروو‌چوونێکی فه‌رمی پێگه‌ربوو»^(١١٩). هه‌روه‌ها دیسان کاریکی گه‌مزه‌یانه‌ بوو ئه‌وه‌ بۆ ئه‌لمانییه‌کان ئاشکرا بکری، ئه‌و هێزه‌ فه‌ره‌نسیانه‌ی له‌ قێدروم به‌پوویان وه‌ستاوه‌ته‌وه، له‌ کێشه‌یه‌کی جدیدان، له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌ ژێر فه‌رمانده‌ی جه‌نه‌رالیکی بێ توانا و ناشاره‌زادان

هه‌روه‌ها په‌فتاری ئیسراییلییه‌کان له‌ پاش کۆمه‌لکوژی به‌دناوی قیبا Qibya massacre حاله‌تێکی دیکه‌ی سیاسه‌تی سه‌رنه‌که‌وتوو‌ی دا‌پۆشینه‌ به‌رانبه‌ر ئه‌وه‌ی سه‌رکرده‌کان هه‌ستیان وابوو هۆکاریکی ستراتیژی زۆر

باشه^(۱۲۰). له ۱۴ی ئۆکتۆبهری ۱۹۵۳ هێژیکى کۆماندۆ به سەرۆکایهتى پائید ئارییل شارۆن چوووه ناو گوندى قبیات، سهر به کهرتى پۆژئاوا و شهست و نۆفه لهستینی کوشت که زیكهی سییه کیان ئافرهت و مندال بوو. هێرشه که له تۆلهی کوشتنی ئافرهتیکى ئیسرايلى بوو که پۆژی پێشتر خۆی و دوو منداله کهی کوژرابوو. له پراگهیه ندراوێکدا، فهرمانهیى ناوهندی ئیسرايیل که سه ره رشتی په لاماردانه کهی ده کرد، پرایگه یاند، «ئامانج له هێرشه کهی سهر گوندى قبیات و داگیرکردنى به شیوهیه کی ده مکى و کوشتنى ژمارهیه کی گه و ره، بۆ پراوه دوونان و ده رکردنى خه لکه کهی بوو له ماله کانیا ندا»^(۱۲۱).

کاتیک بۆ جیهان پرونبویه وه کۆماندۆزى ئیسرايیل له گوندى قبیات چى کردوو، شه پۆلیکی ناره زایى گه و ره له سه رانسه رى جیهان به کۆمه لهی جووانى ئەمريکا وهش پوویدا. توێژه رى زانکۆی ئۆکسفۆرد ئافى شلايم ده نووسى، «کۆمه لکوژییه کهی قبیات، زریانیکی ناره زایى نیوده وه لتهی ئەوتۆی له دژى ئیسرايیل هه لکرد که له میژووی کورتى ولات له دژواریدا بى وینهیه»^(۱۲۲). دیسان هه والی په لاماردانه که له ناوخوشدا کێشه ی بۆ حکومه تی ئیسرايیل دروست کرد.^(۱۲۳) دواى ئەوه ی سهرکرده کانی ئیسرايیل درکیان به و کێشانه کرد که له به ره ی ناوخودا تووشیان دیت، سه ره رای ئەو زیانه ی له ئاستی نیوده وه لتهیدا به ر پێگه ی ئیسرايیل که وت، هه ولیان دا له پێگه ی درۆ چاره سه رى دۆخه که بکه ن. له ۱۹ی ئۆکتۆبه ر میژوونوو سی ئیسرايیلی، بینى مۆریس ده نووسى، «سه رۆک وه زیران دافید بن گۆریۆن، چوو ه سه ر پادیۆ و گله یی له جووه نیشه جیپوه کانی سنوور کرد و گوتی: «حکومه تی ئیسرايیل به هه موو هێژییه وه ئەو بانگه شه سه یر و نا ماقوله په تده کاته وه که گوايه ۶۰۰ کهس له هێژه کانی به رگری ئیسرايیل به شداریان له کاره که

كىردووه.... ئىمە لىكۆلىنەوئەمان كىرد و دەركەوت، لە شەوى ھىرشكىردنە سەر قىيات يەك يەكەى سوپا لە بنكەكەى خۆى دوا نەكەوتووھ»^(۱۲۴) ، بەلام درۆكەى بن گۆرىۆن نەىخوارد، لە ۲۴ نۆفەمبەر، سكرىتىرى ئەنجوومەنى ئاسايشى نەتەوھ يەكگرتووھكان بېرىيىكى دەركىرد و تىيدا «پەخنەى تووندى لەو كارە» گرت

لەوانەىيە سەركىردەكان بۆ داپۆشىنى سىياسەتتىكى مشتومپھەلگىر و ناكۆكىش درۆ بكەن كە پىيانوایە لەپرووى ستراتىژىيەوھ دروستە، بەلام دەخوازن لە ھاوولائىيان و تەنانەت ولاتانى دىكەشى بشارنەوھ، ئەگەرى شاراوھى ئەوھش لەبەرئەوھىيە، پەنگە زۆربەى ھاوولائىيان ژىرىيەكى تەواوئىيان بەرانبەر لایەنە باشەكانى ئەو سىياسەتە نەبىت. كەواتە پىپرەوكردنى ئەو سىياسەتە لەلایەن سەركىردەكانەوھ، لەكاتىكدا راستىيەكان لەگەلەكانىيان دەشارنەوھ، جۆرىك لە ژىرىيە، ئەگەرنا راي گشتى، حكومت ناچار دەكات دەستبەردارى ئەو سىياسەتە بىت كە زيان بە ولاتەكە دەگەيەنى. ھەروھەا ھەمان ھەلسەنگاندنە دژوارەكەى تواناى بىركردنەوھىيەكى دروستى جەماوەر، بنەماى ترس و توقاندن و ستراتىژى شارندنەوھ پتەو دەكات.

ھەولەكانى سەرۆك جۆن ئىف كەنەدى بۆ چارەسەركردنى تەنگژەى مووشەكەكانى كوبا بە ئاشتىانە، بۆ داپۆشىنى سىياسەتتىكى مشتومپھەلگىر، ھوونەيەكى باشى درۆى سەركىردە دەداتە دەست^(۱۲۵). كەنەدى بۆ كۆتايھاتنى ئەو تەنگژەيە پىش ئەوھى شەپرى نىوان زلھىزەكان پەرەبستىنى، بە داواكارىيەكەى سۆفەت رازىبوو كە وىلايەتە يەكگرتووھكان مووشەكە ئەتۆمىيە سەربازىيەكەى خۆى جويپتەر لە توركيا بكىشىتەوھ لەبەرانبەردا سۆفەت مووشەكەكانى لە كوبا بباتە دەرەوھ.

سەرۆک دەیزانی ئەو دەست لەماف ھەلگرتنە بەرانبەر گەلی ئەمریکا باش کار ناکات، بەتایبەتی لەگەڵ سیاسەتکارە پاسترۆکان، ھەروەھا پەيوەندییەکانی واشنتۆن لەگەڵ ھاوپەیمانیەکانی لە ناتۆدا تێکەدات، بەتایبەتی لەگەڵ تورکیادا. بۆیە بە سۆڤیەتیەکانی پراگەیاندا، نابێ بە راشکاوی باسی پێککەوتنە کە بکات، ئەگەرنا پەتی دەکاتەو و دواجار لە پێککەوتنە کە پاشەکشە دەکات. لەگەڵ ئەوەشدا لە پوژناوا گومان لەسەر ئەو جوۆرە پێککەوتن و سەودایە ھەبوو، بۆیە لەوبارە پرسیاران لە حکومەتی کەنەدی کرد، بەلام سەرۆک و پراوێژکارە سەرەکییەکانی درۆیان کرد و پەتیانکردەو ھیچ پێککەوتنێک بۆ کشانەوێ مووشە کە جوپیتەرەکان لە تورکیا لە ئارادا بێت. بە بیرکردنەوە لە رابردوو، وادیاربوو درۆیەکی بەو ھەجە، لەبەرئەو ھە یارمەتی دامرکاندانەو ھە فێلی رووبەروو بوونەو ھەکی زۆر مەترسیداری نێوان دوو دەوڵەتی خودان چەکی ئەتۆمی دا

لە نێوان سالی ۱۹۲۲ و ۱۹۳۳، ھەک پێشیلکارییەکی ئاشکرای پەیماننامە ی فێرسای سەربازانی ئەلمانی لە یەکیەتی سۆڤیەت مەشقیان کرد.^(۱۲۶) سەرکردەکانی ئەلمانی ترسی ئەو دایگرتبوون، ئەگەر ئەو چالاکییە ئاشکرا بێت، لە لایەن بالی چەپی ئەلمانیاو زۆر بە توندی پەخنەباران دەکریت، ھەروەھا لە لایەن فەرەنسا و بەریتانیاو ھە ئاراستە ی کۆتایەاتن بەو پلانە بەنرخ و نا یاساییە گوشاری لی دەکریت. مایە ی سەرسوڕمان نییە، لەو ھەدا درۆ یارمەتی حکومەتی ئەلمانی بەدات، تەنەت کاتیەک لە ناو پراستی پەنجاکان دۆخیکی مشتومر ھەلگر و ناکوک لە بەریتانی پوویدا، کاتیەک پەرلەمان گوئی لەو چیرۆکە گرت کە حکومەتی کۆلونیال لە کینیا ئوردوگای کار بۆ جەنگاوەرە سەربەخۆخوازەکانی ماو ماو بەرپۆ دەبات.^(۱۲۷)

حکومهتی بهریتانیا لهوه ترسا، ئەگەر ئەو چیرۆکه به فرهوانی پێی زانرا، رای گشتی ناچاری دهکات کۆتاییهک بۆ سیاسهتی توندوتیژی بهریتانی له کینیا دابنێت، ئەمەش به واتای سهرکهوتنی ماو ماو دێت. ههڵبهته ئەم پێشبینیه لهپێناو پاراستنی ئیمپراتۆریایهکی فرهوان و گهوره مژدهی خێر ناداتهوه. لهپێناو مامهلهکردن لهگهڵ ئەم تهقینهوه ئاشکرایانهدا، سهرکرده بهریتانییهکان لهبارهی ئوردوگای کار له کینیا درۆیان کرد و ناوبانگی ئەو تاکانهشیان لهکهدار کرد که ههولێ ئاشکراکردنی ئەوهیان دابوو

دوچار ئیستا ئیمه دهزانین له سهردهمی شهڕی سارد ژاپۆن لهگهڵ ویلایهته یهکگرتووکان به ژمارهیهک پێککهوتننامهی نهینی گهشت بوو. بۆ نموونه، سالی ۱۹۶۹ تۆکیۆ رازیوو کهشتی ئەتۆمی سهربازی ئەمریکا له بندهرهکانی ژاپۆن لهنگهر بگرێت^(۱۲۸). ههروهها له پێککهوتنێکی نهینیدا داوا له ژاپۆن کرابوو بهشێکی گهورهی تێچووی جیگیرکردنی سهربازانی ئەمهريکا لهسهر خاکی ژاپۆن له ئەستۆ بگرێ. ئەگەر ئەو پێککهوتننامه ئاشکرا بایه، ئەوه مشتومر و ناکوکی گهوره سهریههڵدهدا؛ لهوانه بوو ئەو ئاژاوهی لی بکهوتایهتهوه سهرکردهکانی ژاپۆنی ناچار کردبا قهدهغه ی هاتنه ناوهوهی کهشتیه ئەتۆمیهکان بۆ بندهرهکانی ژاپۆن بکهن، بهلام لهبهرئهووهی سهرکردهیهتی پێناوایبوو پێککهوتنهکه له بهرژهوهندی نیشتمانی ژاپۆن دایه، ئەوهیان له گهلهکهیان شاردهوه. ههرحهنده زۆری نهبرد، ههرحهنده هیزه دهرهکییهکان له بوونی ئەو جوړه پێککهوتننامه به گومان بوون، بهلام پرسپاری بی سوودیان ئاراسته ی سهرکردهکانی ژاپۆن کرد. مایه ی سهرسوڕمان نییه، ژاپۆن به درۆکردن و نکۆلیکردن وهلامیان بداتهوه که ئەو پێککهوتننامه واژوو کرابن

کهنگینی ستراتیژی شاردنه وه گونجاوه؟

مه رجدانان له باره ی ئه وه ی کهنگینی ستراتیژی شاردنه وه ئه گه ری که متر یان زۆرتهره، تاراده یه ک کاریکی ئالۆزه، چونکه ئه م جوړه فریودانه خو ی له و دوو جوړه رهفتار ده بینیته وه- شاردنه وه ی بی توانایی و داپۆشیننی سیاسه تیک که مشتومرپه لگره- و دوو جه ماوه ری جودا- ولاتی دیکه و گه لی سهرکرده که

با ته که ز له سهر ئه و پرسیاره بکه یین، کهنگینی گونجاوه سهرکرده بو شاردنه وه ی سیاسه تیک سهرنه که وتوو یان مشتومرپه لگر له ده وله تیک دیکه درۆ بکات. مایه ی سهر سوپمان نییه، له وانه یه بارودۆخیک و له سهرکرده بکات درۆ نیو- ولاتان بکات، ئه مه له سهر ستراتیژی شاردنه وه ش جیه جی ده بیست. سهرکرده کان له هه ردوو دۆخدا درۆ له گه ل ولاتی دیکه ده کهن، له بهرئه وه ی پینانویه خزمه تی بهرژه وندی نیشتمانی ده کات. ئه وه ش به و واتایه دیت که ئه گه ریکی زۆر له ئارادایه سهرکرده کان له پیناو به ئامانجگرتنی جه ماوه ری ده ره کی ستراتیژی شاردنه وه به کاربه یینن، کاتیک ولاته که یان: ۱- له ناوچه ی مه ترسی مۆلگه دراو بیست. ۲- لایه نیکی ته نگزه که بیست. ۳- به شداری شه ر بیست. ۴- مامه له له گه ل دوژمن بکات له بری هاوپه ییمان.

هه لبه ته، ستراتیژی داپۆشین له ته نیا درۆیه کی نیو- ولاتان زیاتره که سهرکرده کان هه م ئاراسته ی خه لکی خو یان، هه م جیهانی ده ره وه ی ده کهن. له وانه یه شاردنه وه ی ده مچه فتی (بی توانایی) له کاتی شه ردا پرووبدات، به تاییه تی ئه گه ر ئه و هزره هه بیست که ململانی له پیناو مانه وه جه نگه. له وه ها بارودۆخیکدا مه ترسیه کان هینده به رزن، سهرکرده کان له درۆکردن له گه ل هاوولاتیاندا پارا نابن، به تاییه تی ئه گه ر

هزر بکهن ئەمه بۆ دوورکهوتنه له دۆران و بردنهوهی شهڕ پێویسته. لهوهش زیتر، لهخۆیدا تارادهیهک شاردنهوهی هه‌له‌کان له جه‌ماوه‌ر له نیوه‌ندی شه‌ڕ ئاسانتره، له‌به‌رئەوه‌ی بارودۆخێکی وه‌ها نیانیه‌کی زۆر به‌ حکومه‌ته‌کان ده‌دات سنووری‌ک بۆ گه‌مه‌کردن و ته‌وژمی زانیارییه‌کان دابنێت. سه‌ره‌پای ئەوه‌ی، فریودان بۆ شه‌ڕکردن له‌گه‌ڵ دوژمنی‌کی مه‌ترسیدار به‌ ئامرازی‌کی گ‌رنگ داده‌نری. دواجار، تارادهیه‌ک ئۆپه‌راسیۆنی‌کی سه‌رنه‌که‌وتوو یه‌کجۆری، یان جۆری دیکه، له هه‌موو مملانییه‌کدا کاری‌کی باوه، واته‌ بۆ به‌شداریکردن له داپۆشینی س‌تراتیژی، ده‌رفه‌تی زۆر و هاندانی گه‌وره له‌ئارادایه^(١٢٩)

باشه، ئەدی چی له‌باره‌ی سیاسه‌تێک که مشتوم‌په‌لگره؟ دیاره له ولاته‌ دیموکراسییه‌کان شاردنه‌وه له جه‌ماوه‌ر زۆر زیتره له‌چاو ولاته‌ نا دیموکراسییه‌کان. یه‌کێک له هۆکاره‌ هه‌ره‌ پ‌وونه‌کان ئەوه‌یه، ده‌بی سه‌رکرده‌ی ولاته‌ دیموکراسییه‌کان بایه‌خی زیتر به‌ پای گ‌شتی بده‌ن، له‌به‌رئەوه‌ی له‌کاتی هه‌لب‌ژاردنه‌ پ‌یک‌وپ‌یکه‌کاندا له‌ کاره‌کانیان به‌رپرسیارن، بۆیه ناتوانن سیاسه‌تێک پ‌ابگه‌یه‌نن که هزر ده‌که‌ن داناiane، له‌کاتی‌کدا د‌ل‌یان که ج‌گه‌ی په‌سندی خه‌لک نییه، دواتر شکسته‌ سیاسیه‌که فه‌رامۆش ده‌که‌ن. بۆیه له‌وه‌ها دۆخدا سه‌رکرده‌کان هاندانی‌کی به‌ه‌یزیان ده‌ستده‌که‌وی ئەو سیاسه‌ته‌ پ‌یاده‌ بکه‌ن، ب‌ئ‌ه‌وه‌ی ب‌ریاری خ‌ویان به‌ پ‌اشکاوی پ‌ابگه‌یه‌نن، پ‌اشدان ئەگه‌ر به‌ پ‌یوستیان زانی بۆ شاردنه‌وه‌ی ئەوه‌ی کردوویانه درۆ ده‌که‌ن. به‌ د‌ل‌یایه‌وه‌ له‌ ولاته‌ نا دیموکراسییه‌کانیش هه‌ندی‌ک به‌رپرسیاری‌تی هه‌یه، به‌لام ه‌ینده‌ی ولاته‌ دیموکراسییه‌کان نییه. بۆیه سه‌رکرده‌ی ولاته‌ نادیموکراسییه‌کان که‌مه‌تر مه‌یلیان له‌ شاردنه‌وه‌ی سیاسه‌تی دووبه‌ره‌کی نانه‌وه له‌ جه‌ماوه‌ره‌که‌ی هه‌یه‌ وه‌ک هاوشانه‌که‌ی له‌ ولاتی‌کی دیموکراسیدا.

له وانهیه له ولاتیکی دیموکراسی له چاو ولاتیکی نادیموکراسی دۆخی دیکه ی زۆر هه بێت، هانی سەرکرده بدات، سیاسهتیک بشاریتهوه که جیی مشتومر و ناکوکییه. کاریکی ئاساییه گفتوگۆی گشتی تووند و جی مشتومر و ناکوکی له باره ی پرسه گه لیک بێته ئاراهه که ئه وه له ولاتی دیموکراسی سه نگی خۆی هه یه، واته سەرکرده کان دلنیا ن له باره ی سیاسه ته دلخوازه که یانه وه پوه پوو ی پرسیا ری دژوار ده بنه وه، ههروه ها له ولاته دیموکراسییه کان پێوه ریکی به هیزی پۆشن هه یه، ئه وه ش به و واتایه دیت که سەرکرده کان پێشبینی ده سه ته به رکردنی وه لامی جدی بۆ ئه و پرسیا رانه له باره ی پرسی ئارا ده که ن که پیدانی بریک زانیاری زۆر باش به جه ماوه ر له خۆده گرێ. ئه و بارودۆخانه وا ده که ن شاردنه وه ی. ئه و سیاسه ته ی مشتومر هه لگره بی درۆکردن کاریکی سه خت بی. به پیچه وانه وه له ولاتی نادیموکرسی له سه ر سیاسه ته کان شه ریکی گه وه نییه، ئه مه ش کارئا سانی بۆ سەرکرده کان ده کات بێته وه ی له باره یانه وه درۆ بکه ن، ئه و سیاسه تانه بشارنه وه که دووبه ره کی ده نیته وه. بۆیه کاتی که مامه له له گه ل سیاسه تیکی مشتومر هه لگر ده کری، سەرکرده ی ولاته دیموکراسییه کان له چاو هاوشانه کانیان له ولاته نا دیموکرسییه کاند، هاندانیکی به هیتر هه یه درۆ بکه ن

به پوختی، پیده چیی ئه و ولاتانه ی سیاسه تی پوو خان داده پۆشن، یان سیاسه تی مشتومر ئامیز ده شارنه وه، به زۆری به هه مان ئه و کۆمه له مه رجه وه دیا ری بکری که کاریگه ری له درۆی نیو-ولاتان ده کات، به لام به دوو هه لپێچانی گرنگه وه: داپۆشینی سیاسه تیکی سه رنه که وتوو، به تاییه تی له کاتی شه ر و شاردنه وه ی سیاسه تیکی مشتومر ئامیز، به تاییه تی که له ولاته دیموکراتییه کان کاریکی گونجاوه

پاژی شه شههه

ئهفسانهی ناسیونالیزم

له چوارچێوهی پهرهسه نندنی ناسیونالیزم له دوو سه دهی رابردوودا، له سه رانسه ری جیهان ژمارهیه کی زۆر له گرووپه ئه تنی و نه ته وه ییه کان، ولاتی خۆیان دامه زرانده، یان هه ولیان بۆ دامه زرانندی دا، وه ک ئه وهی به گشتی پێی ده گوتری ده وه له تی نه ته وه. له م پرۆسه یه دا هه ر گرووپی که له باره ی رابردو و ئه فسانه ی تایبه ت به خۆی چی کرد و خۆی به شیوه یه کی ئه رینی وینا کرد و گرووپه نه ته وه ییه رکا به ره که شی به شیوه یه کی نه رینی وینا کرد^(۱۳۰). له و باره وه ستیفن فان ئه فیرا مامۆستای زانستی سیاسه ت له په یمانگای ماساچوتس بۆ ته کنۆلۆژیا MIT به و شیوه یه تاوتوویی ئه و بابه ته ده کات، ئه و ئه فسانه شو فینیه ستانه «له سه ر سێ بنه مای جیاواز سه رچاوه ی گرتووه: خۆ به پیرۆزکردن، خۆ پاککردنه وه (سپیکردنه وه) و خراپه کانی دیکه^(۱۳۱). دیاره، داهینان و به هه رمێنکردنی ئه و ئه فسانانه له سه ر ئاستیکی فره وان و جیگیر له باره ی تۆماره کانی میژوو و پروودا وه سیاسیه هاوچه رخه کان پێویستی به درۆکردنه. وه ک ئه وهی ئارنیست پینان تیوریستی سیاسی فره نسی به «هه له ی میژوویی» ناوی ده بات و به پوختی به «هوکاری بنه ره تی دامه زرانندی نه ته وه ی»^(۱۳۲) داناوه

بۆ دەستەبژێر ئەفسانەى ناسیونالیزم دروست دەکات؟

ئەو دەستەبژێرهى بەسەر گوتارى نەتەو بەلادەستە، بە شیوەیهکی بەرچاو لە داهێنانی ئەفسانەکان بەرپرسە و لەبەر دوو ھۆکاری سەرەکی ئەو دەکەن: چونکە ئەو چیرۆکە درۆیانە لە کۆکردنەوەی ھاوکاری نیوان گرووپەکان و دروستکردنی ھەستیکی بەھێزی نەتەوھەیی یارمەتیدەر دەبێت کە بۆ بونیاتنان و بەھێزکردنی دەولەتی نەتەوھەیی بنەرەتیھە. بە شیوەیهکی تاییەتی ئەو داستانانە یارمەتی ھەستی ئەندامانی گرووپە نیشتمانییەکان دەدات کە ئەوان بەشێکن لە دامەزرێوەیەکی بەھەج، لەسەریان پێویست نییە تەنیا شانازی پێوە بکەن، بەلکۆو لە کاتی پێویستدا دەبێت لەپێناویدا بەرگەى سەختییە گەورەکانیش بگرن، بە شەر و مردنیشەو. پێویستیەکانی دەرخستنی لایەنە ئەرێنییەکانی پابردووی نەتەو، لەو یاسایە ھاتوو کە حکومەتی فەرەنسا لە شوباتی ۲۰۰۵ دەریکرد و بە فەرمانی بپاری دا کە لە کۆرسی میژوویی و پەرتووکی قوتابخانە دواناوەندیەکان، تەکەز لەلایەن ئەرێنییەکانی کۆلۆنیالیزمی فەرەنسی بکەیتەو^(۱۳۳).

ھەرچەندە دروستکردنی ئەفسانە نیشتمانییەکان دۆخیکی سادە نییە، تا دەستەبژێر بە ھۆنەوھە چیرۆکی درۆ و گواستەوھە بۆ جەماوەر بیکات. لەپراستیدا لەبەرئەوھە خەلک بەردەوام تینووی ئەو جوړە ئەفسانانەن؛ دەخوازن ئاگاداری چیرۆکەکانی پابردوو بن کە تێیدا ئەوان بە شەپقە سپی وینا کراون و نەتەوھە ئۆپۆزیسیۆنیش بە شەپقە پەش. لە پراستیدا دروستکارانی ئەفسانەى ناسیونالیزم ھەم لە بنەو، ھەم لەسەرەو پال دەنرێن

هه‌روه‌ها ده‌سته‌بژێران له‌پێناو به‌ده‌سته‌تێنانی په‌ه‌وایی نۆڤه‌ده‌وله‌تی، ئه‌فسانه‌ی نیشتمانی دروست ده‌که‌ن^(١٣٤). به‌هه‌رحال، پاداشتی ئهم به‌ره‌یه‌ به‌چووکه، چونکه سه‌خته به‌و چیرۆکانه‌ی له‌ خۆبندنه‌وه‌یه‌کی داپه‌روه‌رانه‌ی تۆماره‌کانی میژوو جیاوازن، فیل له‌ خه‌لکی ده‌ره‌کی بکری. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا دوو ئاوارته‌ی شیاو بوو ئهم پرسیاره‌یه‌یه. له‌وانه‌یه‌ سه‌هرکرده‌کان ئه‌فسانه‌ی نیشتمانییه‌کانیان به‌ هاوپه‌یمانه‌ نزیکه‌کان به‌روشن که‌ له‌ قبوولکردنی ئه‌و چیرۆکه‌ درۆیانه‌ به‌ راستی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کی دیاریکراویان هه‌یه. بوو نمونه‌ له‌ سه‌روه‌بندی جه‌نگی دووهمی جیهان، ده‌سته‌بژێره‌ ئه‌لمانییه‌کان ئه‌فسانه‌یه‌کیان دروستکرد که‌ هی‌زی سه‌ربازیان-Wehrmacht- له‌و شه‌ره‌ هو‌قانه‌ی به‌ره‌ی پۆشه‌لات سه‌روسه‌ودایه‌کی زۆر که‌می به‌ کۆکۆژی خه‌لکی سڤیلی بێگونا‌هه‌وه‌ هه‌بووه^(١٣٥). ده‌گوترا SS- که‌ نوینه‌رایه‌تی تو‌یژیک‌ی زۆر به‌رته‌سکی کۆمه‌لگه‌ی ئه‌لمانی ده‌کرد و په‌یوه‌ندییه‌کی توندوتو‌لی له‌گه‌ڵ هیتلهر هه‌بوو- تارا‌ده‌یه‌کی زۆر له‌ بلا‌وکردنه‌وه‌ی ئه‌و ترس و تۆقاندنه‌ فروانه‌ به‌رپرسیار بوو. به‌گو‌یره‌ی ئه‌و داستانه‌ بێت هی‌زی به‌رگری Wehrmacht «ده‌ستپاک بوویه»

له‌ سالانی به‌رای‌ی شه‌ری سارد ویلایه‌ته‌یه‌که‌گرتووه‌کان ک‌ریاریکی گه‌وره‌ی ئه‌و چیرۆکه‌ درۆیانه‌ بوو، چونکه‌ دواتر له‌گه‌ڵ نازییه‌کانی پێشوو و هاوکاره‌کانیان و ئه‌ندامانی Wehrmacht زۆر له‌ نزیکه‌وه‌ کاری کرد. هه‌روه‌ها پابه‌ند بوو به‌ دووباره‌ به‌ه‌یزکردنه‌وه‌ی سوپای ئه‌لمانیای بۆئه‌وه‌ی بیکات به‌ به‌شیکی دانه‌ب‌راو له‌ هاوپه‌یمانی ئه‌تله‌سی NATO دا. ج‌یی سه‌رسوپمان نییه‌، کریستۆفه‌ر سیمپسن له‌ په‌رتووک‌ه‌که‌یدا له‌باره‌ی به‌سه‌ربازگرتنی نازییه‌کان له‌ دوا‌ی جه‌نگی دووهمی جیهان له‌لایه‌ن واشنتۆنه‌وه‌ بنووس‌ی، «چاو‌خشانده‌وه‌ به‌ زۆر‌یک له‌و چیرۆکه‌

میژوووییە باوانە ی شەر کە لەو سالانە لە پۆژئاوا چاپ و بڵاوەکرانەتەو، جگە لە چەند ئاوارتەییە ک نەبێ، بۆچوونێکی پوون و ئاشکرامان دەدات کە دڕندایەتی ھۆلۆکۆست بەتەواوی SS لێی بەرپرسیار بوو، بەلام نەک گشت SS-ەکان^(۱۳۷). لەگەڵ ئەوێ لە سەرەتای ئاخروئۆخری شەستەکان، توێژەرانی ئەلمانیا چیرۆکە راستەقینەکیان ئاشکرا کرد کە لە شەری دووھمی جیھانی Wehrmacht بەشیکی دانەبڕاوی ماشینی کوشتوبری ئەلمانیا بوو، بەلام دواتر لەبەرئەوێ سوپای نوێی ئەلمانیا (the Bundeswehr) و ناتۆ کە بە شیوەییەکی زۆر باش ھاتە دامەزراندن، ھیچ کێشەییەکی سیاسی جدی بۆ ویلایەتە یە کگرتوووەکان لەئارادا نەبوو، ئەو راستییە قبوول نەکات کە لەنێوان ۱۹۳۹ و ۱۹۴۵ چ لە بەرە ی پۆژھەلات روویداو.

دیسان ھەندێجار کاریکی کردەنییە ولاتیک کە خەلکیکی کاریگەری پەوھندی ھەیە، ئەفسانەکانی خۆی ھەناردە ی ئەو ولاتانە بکات کە دایاسپۆرایەکی زۆری تیدا نیشتەجییە. پەنگە باشتەری نەوونە ی ئەو دیاردەییە بەشداری ئیسرائیل و کۆمەلگە ی جووی ئەمریکا بێت. دیارە ھیچ پێگەییە ک نەبوو زایۆنیزم بتوانی ولاتیککی جوو لە فەلەستین دامەزرینی بێ ئەنجامدانی پاکتاوی پەگەزی خەلکی عەرەب کە چەندان سەدە بوو لەوێ دەژیان. بەر لە دامەزراندنی ئیسرائیل، ئەم خالە زۆر بە باشی لەلایەن سەرکردایەتی زایۆنیستەکانەو درکی پێکراوو. لەسەرەتای سالی ۱۹۴۸ دوا ی ئەوێ شەر لەنێوان فەلەستین و زایۆنییەکان ھەلگیرسا و پاش دەرچوونی بڕیاری نەتەو یە کگرتوووەکان بە دابەشکردنی فەلەستین بۆ دوو دەولەت، ئەو دەرڤەتە پەخسا. ئەو خاکە ی کە بوو بە دەولەتی ئیسرائیل، زایۆنییەکان نزیکە ی ۷۰۰ ھەزار فەلەستینیان پاکتاو کرد و کاتیک شەر وەستا، پێگە ی گەرانەوێ بۆ

سه‌ر مالى خويان پى نه‌دا. هه‌لبه‌ته، ئه‌و چيروكه تيشكه‌ده‌خاته سه‌ر ئه‌وه‌ی ئيسرائيل پو‌لى ده‌ستدریژکاری بينووه، بۆيه بو‌ ده‌وله‌تیکى تازه دامه‌زراو سه‌خت بوو دۆست په‌یدا بکات و کاریگه‌ری له گه‌لانی جیهان، به‌تایبه‌تی له ویلايه‌ته یه‌کگرتوو‌ه‌کان بکات

جیى سه‌رسورمان نییه، ئيسرائيل و دۆسته ئه‌مريکيه‌کانیان دواى پرو‌داده‌کانى ۱۹۴۸ تا دوورترین شوین برۆن، بۆئه‌وه‌ی ئۆبالی ده‌رکردنى فه‌له‌ستينيه‌کان بخه‌نه ئه‌ستۆى خودی قوربانیه‌کان. به‌گویره‌ی ئه‌و ئه‌فسانه‌یه‌ی ئه‌فریندرا، فه‌له‌ستينيه‌کان له‌سه‌ر ده‌ستی زایونیه‌کان پاکتاو نه‌کراون، له‌برى ئه‌وه ده‌یانگوت ئه‌وانه ماله‌کانیان جێهێشت، له‌به‌رئه‌وه‌ی وڵاته عه‌ره‌بیه‌کانی ده‌وروبه‌ر پێانیان گوت برۆنه ده‌ره‌وه بو‌ئه‌وه‌ی سوپا‌کانیان بێنه ناو فه‌له‌ستين و جووه‌کان له ده‌ریا باوین. دواى ئه‌وه‌ی جوو له خاکه‌که پاکتاوکران، فه‌له‌ستينيه‌کان ده‌توانن بگه‌رێنه‌وه سه‌ر ماله‌کانیان‌ه‌وه. ئه‌و چيروکه بو‌ ماوه‌ی چل سا‌ل نه‌ک ته‌نیا له ئيسرائيل، به‌لکوو له ویلايه‌ته یه‌کگرتوو‌ه‌کانیش بووه مایه‌ی قبو‌لکردن، هه‌روه‌ها له باوه‌رپێهێنانی زۆریک له ئه‌مريکيه‌کان پو‌لى سه‌ره‌کی گێرا که له ناکوکی به‌رده‌وه‌میاندا له‌گه‌ڵ فه‌له‌ستينيه‌کاندا به‌چاوی باش سه‌یری ئيسرائيل بکه‌ن. هه‌رچه‌نده توێژه‌رانی ئيسرائيل ئه‌و چيروکه و ئه‌وانی دیکه‌ی ماوه‌ی زیاتر له بیست سا‌له‌ی رابردوو‌یان ته‌واو وێران کرد. له میژووی هاوچه‌رخدا له‌باره‌ی ململانی ئيسرائيل-فه‌له‌ستين هه‌نگاو به هه‌نگاو کاریگه‌ری له گوتاری ویلايه‌ته یه‌کگرتوو‌ه‌کان پرو‌یدا و وای کرد به‌لانی که‌م هه‌ندیک له ئه‌مريکيه‌کان که‌متر هاوسۆزی رابردوو و کاره هه‌نووکه‌یه‌کانی ئيسرائيل به‌رانبه‌ر فه‌له‌ستينيه‌کان بن^(۱۳۷).

که نگیڤی دهسته بژیر به شداری له دروستکردنی ئەفسانە ی ناسیونالیستی دهکات

نه ته وه کان به بهردهوامی ناوه پۆکی ئەفسانەکانیان تێروپەر دهکه ن، له بهرئه وه ی زۆرینه ی تاکه کان ی گرووپه که بوئە وه ی ههست به ناسنامه ی خۆیان و هاریکاری کۆمه له که تۆکمه بکه ن پێویستیان به و چیرۆکانه ههیه. بۆیه مرۆ دهکاری بژێر دروستکردنی ئەفسانە ی ناسیونالیزمی له هه موو کاتیکدا پرووده دات. هه لبه ته، ده بی ئه و چیرۆکانه گاڤ نا گاڤ تازه بکری نه وه، کاتیک زانیاری نوێ له باره ی پابردوو سهره لده ده ن، ههروه ها له گه لیدا ده بی ئەفسانە ی تازه و فریشیش بو هه لسوکه وتکردن له گه ل زنجیره گرنگه کان ی میژووی نه ته وه دروست بکری. واته، یه کیک له دوای هه لگیرسانی شه ر و پرووداوه گه وره کان ی دیکه، له وانه یه پیشبینی درۆ ی ناسیونالیستی بکات که له باره ی هه لسوکه وتی نه ته وه له پرسیدکا ناکوکی جدی هه بی ت و ئەگه ر هه یه سه ره له نوێ مشتومر له باره ی ناکوکیه دیرینه کیکراوه کان سه ر هه لبداته وه. له وه ها حاله تدا، دهسته بژیر به زیاده وه کاریان بو وینا کردنی نه ته وه کان یان به ئەریڤی و وینە ی نه ته وه پکابه ره کانیشان به دزیوترین شیوه ده کرد.

له وانه یه مرۆڤ پیشبینی ئەوهش بکات که دروستکردنی ئەفسانە ی ناسیونالیستی کاریکی چر بی ت، به تایبه تی کاتیک ناکوکی جدی له سه ر بنه مای دامه زراندنی ده وله ته که ی هه بی ت. ئاخه ر، په وایی هه ر ده وله تیک به گرنگترین پێگه کان ی بارودۆخی ده ردووری له دایکبوونی په یوه سته، چونکه خه لکانیکی زۆر نایانه وێ وا هزر بکه ن که ولاته که یان له ئەنجامی «تاوان له دایکبووه». ئەو هه نده درۆیه ی له و حاله تانه وه ده کریڤ، تاراده یه کی زۆر له بهر دوو هۆکاره: ئاستی ئەو دڕندایه تییه ی

سەر ئه و گهلانه ی له سەر ئه و خاکه ده ژيان و به کۆلۆنيان کرد و تاواني مه ترسيدياريان ئه نجامدا. بۆيه جيی سهرسورمان نييه، دهسته بژیرانی ئيسرائيل و ئه مريکا بو سپيکردنه وه ی ئه و ميژووه درندانیه، زۆر دوور برۆن، به لام ئه مپۆ بو ده رخستنی ئه و مژاره له ويلايه ته يه کگرتووه کان ده نگيکی لاواز به دی ده کری. هوکاري سهره کيش بوئوه ده گه پرتيه وه که پرووداوه مشتومپه له گرکان زۆر له ميژه پروويانداوه، وه ک بلایي به شيکی ميژووی کۆن بن. له لايه کی ديکه وه دامه زرانندی ئيسرائيل زۆر تازه يه، به لام چۆن دامه زراوه، ئه وه يان هيشتا بابه تيکی سهرنجراکيشی به رده وامه، نه ک له به رئه وه ی له و گه نگه شه يه ده نگي فه له ستينييه کان له گه شه کردنه، به لکوو له به رئه وه شه بریک له تويژه ران (زۆريان ئيسرائيلين) به گژ ئه فسانه ی دامه زراندى ئيسرائيل ده چنه وه. وه ک ئه وه ی په نگه يه کيک پيشبيني ئه وه بکات که زۆرينه ی ئيسرائيلييه کان و زۆرينه ی پشتيوانه ئه مريکيه کانيان هيشتا هزري خويان له باره ی چيروکه کانی له دايکبوونی ئيسرائيل نه گۆريوه، به لکوو له بری ئه وه هه وله کانيان بو په واج پيدانی ئه فسانه کان دوو هينده کردووته وه

پاژێ حه‌وته‌م

درۆ لیبرالییه‌کان

په‌ره‌پێدانیکێ زۆر باش له‌و پێوه‌رانه (نۆرمانه) پرویداه و هاتووته له ئارا که بریار له فۆرمه په‌سندەکانی په‌فتاری ده‌وله‌ت ده‌دن و له‌هه‌ردوو سه‌رده‌می ئاشتی و شه‌ر په‌فتاری ناپه‌سند قه‌ده‌غه ده‌کن. ئه‌و نۆرمانه په‌یوه‌ندییه‌کی نزیکیان به‌ تیۆری شه‌ری په‌وا و ئایدۆلۆژیای لیبرالی به‌ گشتی هه‌یه، به‌تاییه‌تی که زۆربه‌ی ئه‌و پێوه‌رانه له یاسای نێوه‌ده‌وله‌تییدا هه‌ن

زۆرینه‌ی ده‌وله‌ته‌داران بانگه‌شه‌ی ئه‌وه ده‌کن، نۆرمه لیبرالییه‌کانیان قبوڵه و دووپات له‌ پابه‌ندبوونی خۆیان به‌ پێساکانی ئه‌و یاسایانه ده‌کهنه‌وه. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا هه‌ندێجار سه‌رکرده‌کان به‌و ئه‌نجامه ده‌گه‌ن که به‌رژه‌وه‌ندییه نیشتمانەکانیان ناچاریان ده‌کات به‌ شێوازی‌ک کار بکه‌ن که له‌گه‌ڵ ئه‌و یاسایانه یه‌کنه‌گریته‌وه. ئه‌م په‌فتاره بۆ به‌دیهاوتی ده‌سکه‌وتی ستراتیژی و ئه‌نجامدانی شه‌ری خۆپاریزی، هێرشکردنه سه‌ر وڵاتی دیکه و شه‌رکردن به‌ شێوازی‌کی قیزه‌ونیش ده‌گریته‌وه که به‌ پروونی تیۆری جه‌نگی په‌وا پێشیل ده‌کات. بۆ ئه‌مونه ئه‌لیکسه‌نده‌ر داوونز، زانای سیاسی له‌ په‌رتووکه به‌ هه‌رمینه‌که‌یدا له‌باره‌ی به‌ئامانجگرته‌ی خه‌لکی سقیل له‌کاتی شه‌ردا

نووسیویه تی، «نائومیدبوون له بردنهوهی شهر و پرزگارکردنی ژيانی هاوولاتیانی ئالییه کی دیاریکراو له شهریکی خۆتپینی درێژ و پر له قوربانیدا، دهبیته هوێ ئهوهی شهرکه ران پر بدنه خه لکی سفیلی ئه و ولاتانهی که دوژمنیان»^(۱۳۹). به کردهنی ئه وهش پیشان ده دات که «ولاته دیموکراسیه کان له ولاته نادیموکراسیه کان پتر پر ده دهنه خه لکی سفیل». لیره پێویسته ئه وه به بیر خۆمان بهیینه وه که ویلایه ته یه کگرتووه کان له پینج مانگی کۆتایی جهنگی دووه می جیهاندا، به ئه نقه ست نزیکه ی ۹۰۰ هه زار هاوولاتی سفیلی له ژاپۆنییه کان کوشته، نه ک له بهرئه وهی ترسی له دۆرانی شهرکه هه بوو، به لکوو له بهرئه وه بوو ده یویست بیئه وهی هیرش بکاته سه ر خاکی ژاپۆن شهرکه بباته وه^(۱۴۰). جه نه رال کورتس لیمه که بهرپرسی شالۆی بۆمبارکردنی ئه و کوشته پره بوو، جارێک گوتی: «ئه گه ر ئیمه شهرکه مان بدۆراندبا، هه موومان وه ک تاوانباری جهنگ حوکمه دراین»^(۱۴۱).

له گه ل ئه وهی ئه و ره فته ره هوڤیانه به ته نی به کاتی شهرکه وه سنووردار نه بوو. بۆ نموونه ویلایه ته یه کگرتووه کان پۆلی سه ره کی بینی که نه ته وه یه کگرتووه کان له مانگی ئابی ۱۹۹۰ تا مانگی ئایاری ۲۰۰۳، ئابلقه ی ئابووری له سه ر عیراق دابنی که ئابلقه دارایی و بازرگانیه کان یارمه تیده ر بوون بۆ که وته وهی کاره ساتی مرویی که به گویره ی مه زنده کانی یونیسف نزیکه ی ۵۰۰ هه زار هاوولاتی سفیلی عیراقی کوژران^(۱۴۲). هه ره ها ده وله تمه داره کانی له گه ل ولاته دزیوه کان هاوپه یمانی پیکده هیئن، به تایبه تی کاتیک پیناوییه ئه و هاوپه یمانیه زۆر باش خزمه ت به ئامانجی ستراتیژیان ده کات. به مه به ستی تیکشکاندن ئه لمانیای نازی له جهنگی دووه می

جیهان، ههریهک له سه‌رۆک وه‌زیران وینستن چه‌رچل و سه‌رۆک فرانکلین دی رۆزفلت له‌ نزیکه‌وه‌ کاریان له‌ گه‌ڵ جو‌زێف ستالین کرد که‌ ته‌نیا که‌سیکی سه‌رکوتکار نه‌بوو، به‌ لکوو یه‌کیک له‌ پیاوکۆژه به‌ کۆمه‌له‌کانی میژووش بوو^(١٤٣).

کاتیکی ولاتان به‌ پێچه‌وانه‌ی نۆرم و یاسا نێوه‌ده‌وله‌تییه‌کان کار ده‌که‌ن، زۆرچار سه‌رکرده‌کانیان بو‌ داپۆشینی ئه‌و کاره‌ نه‌خشه‌پێژکاراوه‌ی ئه‌نجامیانداوه‌ چیرۆکی درۆ به‌ره‌م ده‌هێنن. جی‌ی سه‌رسوپمان نییه‌، له‌ جه‌نگی دووه‌می جیهان ده‌سته‌بژیرانی ههریه‌ک له‌ به‌ریتانیا و ئه‌مریکا- به‌ ئه‌کادیمیسان، رۆژنامه‌فانان و سیاسه‌تسازانه‌وه‌- بو‌ دروه‌شاندنه‌وه‌ی وێنه‌ی ستالین، تا دوورترین سنوور ب‌رۆن، بو‌ئه‌وه‌ی وا ده‌رنه‌که‌وێ به‌ریتانیا و ویلایه‌ته‌ یه‌گرتووه‌کان له‌ لایه‌ن ده‌وله‌تمه‌دارانی سه‌رشیتته‌وه‌ به‌رپۆه‌ ده‌برین که‌ بو‌ تیکشکاندنێ ئه‌ویدی له‌ گه‌ڵ سه‌رکوتکاریکی ده‌ست به‌ خوین هاوکاری ده‌که‌ن^(١٤٤). بو‌یه‌ ناوه‌ ناوه‌ به‌ «مام جو»ی دۆست وه‌سف ده‌کرا. له‌ کاتیکیدا هه‌ندیچار له‌ بایه‌خی ناکوکییه‌ به‌هێز و ئاشکراکه‌ی نیوان هه‌ردوو سیستمی سیاسی ئه‌مریکی و سو‌فیه‌تی که‌م ده‌کرایه‌وه‌ و بو‌چوونێک ده‌درا که‌ یه‌کیته‌ی سو‌فیه‌تیش ولاتیکی دیموکراسییه‌

هاوپه‌یمانی رۆژئاوا به‌شیوه‌یه‌کی جودا له‌و راستیه‌ وێنای ستالینی ده‌کێشا که‌ له‌ به‌هاری ١٩٤٣ خرابووه‌ ژێر تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی تووند، کاتیکی بو‌ ههریه‌ک له‌ چه‌رچل و رۆزفلت رۆنبووه‌وه‌ که‌ سو‌فیه‌ت له‌ به‌هاری ١٩٤٠ له‌ دارستانی کاتین هه‌زاران پۆلۆنی کوشتووه‌- که‌ زۆربه‌یان ئه‌فسه‌ری سوپا بوون-^(١٤٥). وه‌ک ئه‌وه‌ی

ئەو کات سیاسەتسازىكى بەرىتانى باسى کرد، «دیاره لەو بابەتە ناپەسندتر نییە، کاتىک ئیمە جەنگ بۆ پرسىكى ئاکارى دەکەین، ھاوکات دەخوایىن لەگەڵ تاوانبارانى جەنگ بە شىۆهیهكى گونجاو مامەلە بکەین، بۆیە دەبینین ھاوپەیمانه کامان بۆ تۆمەتى لەوجۆره کراوەن»^(١٤٦). لەگەڵ ئەوەشدا حکومەتى بەرىتانیا شتىكى دروستى کرد کە کوشتنە بە کۆمەڵەکەى خستە ئەستۆى ئەلمانىای نازى، ھەرچەندە دەیزانى کە لە راستیدا سۆفیه تىبەکان ئەو کارەیانکردووە، بەلام نووسینگەى دەرەو دىوواتى لەو کەردەو «پىوستە وەک ھەولتىكى ئەلمانیا بۆ لىدان لە ھارىکارى نىوان ھاوپەیمانى مامەلە لەگەڵ چىرۆکە بە بکرى». لەکاتىکدا دەستەى سیاسى کاروبارى جەنگ کە یەکەى بى بى بى بى تايبەت بە شەرى پرۆپاگەندە بوو، لە پىنمايە کدا دەلى، «کارى ئیمە یارمەتیدانى گەرەنتى کردنى ئەو بوو کە مێژوو پروداووەکەى دارستانى کاتىن وەک ھەولتىكى نەزۆكى ئەلمانیا بۆ دواخستنى تىکشکانە بە تىۆرى سیاسىيەو تۆمار بکات»^(١٤٧).

حالەتتىكى دىکەى درۆى لىبرالى ھەولەکانى ئەلمانىای نازى بوو کە ئۆبالى دەستپىکردنى جەنگى دووھەمى جىھان لە ١٩٣٩ بخاتە ئەستۆى پۆلۆنیا. لەم پۆژە نەگرىسەدا ھىتلەر بە پەرلەمانى پرايخى راگەياندا بەوپەرى دان بەخۆداگرتنەو تەنیا دوو پۆژ چاوەروان دەکات، «حکومەتى پۆلەندا نوینەرىک بە تەواوى دەسلەتەو بىرى» بۆئەو ھى گەتوگۆى لەگەڵدا بکات، بەلام ھىچ نوینەرىک نەگەشت^(١٤٨). لەو بە پروونى دەرەکەو، دۆزىنەو ھى پىگەچارەى دىپلۆماسى بۆ ناکۆکىيەکانى نىوان ھەردوو ولات لەسەر ئايندەى دانزىنگ و کۆرىدۆرى پۆلۆنى بەلایەو جى بایەخ بوو،

به‌لام پۆله‌ندا هاوكارى نه‌كرد، له‌به‌رئه‌وه‌ی سه‌ركرده‌كانى ئاشتیان به‌لاوه‌ گرنگ نه‌بوو، دواتر دواى ئاماژه‌دان به «خۆشه‌ويستى خۆى بۆ ئاشتى»، هیتلەر بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ی كرد كه پۆله‌ندا يه‌كه‌مجار ته‌قه‌ی له ئامانجه‌كانى ناو ئه‌لمانیا كرده‌وه و سوپای ئه‌لمانیاش ته‌نیا «وه‌لامى ته‌قه‌كانى داوه‌ته‌وه». به‌واتایه‌كى دى، ئه‌لمانیا به‌رگرى له خۆى كرده‌وه. له‌پراستیدا، ئه‌لمانیا ئیواره‌ی ۳۱ى ئاب زنجیره‌یه‌ك پروداوى له‌سه‌ر سنوور دروست كرد، له‌وه‌شدا ئامانجى ئه‌وه‌ بوو وا نیشان بدات كه پۆلۆنیا شه‌رى ده‌ست پى كرده‌وه، له‌كاتیكه‌دا پۆلۆنیا قوربانى ده‌ستدریژییه‌كانى نازى بوو

دوا نمونه به‌ ستراتیژی بۆمبارانى ئاسمانى به‌ریتانیا له شه‌رى دووهمى جیهان دژ به ئه‌لمانیا په‌یوه‌سته كه له سه‌ره‌تای به‌هاری ۱۹۴۲ ده‌ستى پىكرد، فه‌رمانده‌ی بۆمبهاوێژ ده‌ستى به‌ هه‌لمه‌تێكى بۆمبارانى ئاسمانى به‌رده‌وام كرد و به‌هۆیه‌وه ژماره‌یه‌كى زۆر له هاوولاتی سڤیلی ئه‌لمانی مردن، به‌لام حكومه‌تى به‌ریتانیا نه‌یویست ئه‌وه به‌ خه‌لكى خۆى بلى كه به‌ئه‌نقه‌ست هاوولاتی سڤیل ده‌كوژى، چونكه ئه‌وه پيش‌یلکارییه‌كى زه‌قى یاساكانى شه‌ر بوو. له‌برى ئه‌وه به‌رپرسان درۆیان كرد و گوتیان هێرشه‌كان ته‌نیا بۆسه‌ر ئامانجه‌ سه‌ربازیه‌كان بوو، له‌به‌رئه‌وه‌ی «تۆپبارانكردنى خه‌لكى سڤیل به‌و شیوه‌یه‌ی ئه‌نجامدرا، قه‌ده‌غه‌یه». وه‌ك ئه‌وه‌ی ماكس هاستینگ، میژوونووس نووسیه‌تى، «له‌سه‌ره‌تای شه‌ره‌وه تا كو‌تایی، وه‌زیره‌كان له‌باره‌ی سروشتى تۆپبارانه‌كه‌ فیلیان كرد-له‌ پراستیدا به‌رده‌وام درۆیان ده‌كرد»-^(۱۴۹).

بۆ دهسته بژیران درۆی لیبرالی ده کهن؟

رهنگه كه سانیك هه بن وا هزر بكه ن پۆیست به درۆی لیبرالی نییه؛ له بهرئه وهی زۆرینهی خه لکی هه ر له خۆیه وه درك به وه ده كهن كه سیاسه تی نیوده وه لته تی كارێکی قیزه ون و مه ترسیداره و هه ندیجار و لاتان هۆكاری زۆر باشیان هه یه به شیوازیگه لیك كار بكه ن كه له گه ل پۆه ره لیبرالییه كان و یاسای نیوده وه لته تی دا دژه، یان به پێچه وان هه وه. هه رچه نده راستیه ك له و گه نكه شه یه دا هه یه، راستیه كه ش ئه وه یه، زۆربه ی خه لك پێیانوایه - هه ر چ كات ئه وه له توانا دا بـ ئـ باشتره و لات هه كان به دادپه روه ری له گه ل نه یاره كانیان په فتار بكه ن، له كاتیكدا نه یاره كانیان ئه وه ناكه ن. بۆیه هه ندیجار سهركرده كان بۆ داپۆشینی په فتاری دله قانه ی و لات هه كان یان درۆ ده كهن، له بهرئه وه ی هه ر به ساده یی گه له كانیان نایانه و ئی گوئیستی راستیه كه بن. لـ ئـ ره، ئه و لۆژیکه هاوشیوه ی ئه و لۆژیکه یه كه پشتگیری له دروستكردنی ئه فسانه ی ناسیونالیستی ده كات. هه لبه ته، زۆرجار سهركرده كان خۆیان درۆ ده كهن، له بهرئه وه ی ده یانه و ئی خۆیان به ئه ندامیكی بهرپرسیاری كۆمه لگه ی نیوده وه لته تی و پابه ندی یاسا ده ربخه ن، چونكه هه ندیجاریش ده ترسان له دوا مه نزلگه دا په لكیشی دادگایكردن بكرـ ئـ ن. ته نانه ت ئوسامه بن لادن هه سته ده كرد پۆیستی به شیکردنه وه هه یه كه بۆچی ئه لقاعیده له ۱۱ سـ ئـ ته مه ردا بیانوو ی كوشتنی هه زاران هاوولاتی سقیلی هه بوو^(۱۵۰)

راستییه كه ئه وه یه، زۆربه ی خه لکی له سه رانسهری جیهان قه باره یه کی گه وره ی پۆه ر و پـ ئـ سا لیبرالییه كان ده ستنیشان ده كهن كه خۆی پۆیسته پـ ئـ نمایه په فتاری ده و له ت بكه ن. هه روه ها ده یانه و ئی

وا هزر بکه‌ن که حکومه‌ته‌که‌یان به‌ گۆیره‌یان‌ه‌وه‌ کار ده‌کات و ده‌جوولێته‌وه‌. مایکل وۆل‌زهر، بیردۆزه‌وانی سیاسی له‌ نووسینی‌که‌دا باس له‌ و خاله‌ ده‌کات، «به‌لگه‌ی هه‌ره‌ پروونی سه‌قامگیری به‌هاکامان به‌ درێژایی میژوو، مۆرکی نه‌گۆراوی درۆیه‌ که‌ سه‌رباز و ده‌وله‌مه‌داره‌کان ده‌یکه‌ن، ئه‌وان درۆ ده‌که‌ن بۆئه‌وه‌ی خۆیان بیه‌ری بکه‌ن، بۆیه‌ ئه‌وان به‌ پرووکه‌شانه‌ وه‌سفی دادپه‌روه‌ریمان بۆ ده‌که‌ن»^(١٥١).

له‌وه‌ش زیاتر، وه‌ک دۆخی دروستکردنی ئه‌فسانه‌ی ناسیونالیستی، سه‌رکرده‌کان به‌ مه‌به‌ستی به‌ده‌سته‌پێنانی په‌روایی له‌ ده‌ره‌وه‌، درۆی لیبرالی ده‌که‌ن، به‌لام لی‌ره‌ پێده‌چی له‌به‌ر هه‌مان هۆکاره‌کان پاداشته‌کان بچووک بن، چونکه‌ پێده‌چێ خه‌لکانی ده‌ره‌کی هه‌لسه‌نگاندنێکی باشیان هه‌بێت بۆ ئه‌وه‌ی پروویداوه‌ و درۆیان له‌باره‌وه‌ کردووه‌، که‌واته‌ سه‌خته‌ بخه‌له‌تێندری‌ن. هه‌لبه‌ته‌، په‌نگه‌ بشی فیل له‌ ژماره‌یه‌کی زۆری خه‌لکی ولاتیکی دۆست بکری که‌ هاندانیکی به‌هیزی-ئایدیۆلۆژی یان ستراتیژی-یان هه‌یه‌، بۆئه‌وه‌ی بپروا به‌ هه‌ندی درۆی دیاریکراوی لیبرالی بکه‌ن. به‌ کورتی، درۆی لیبرالی به‌ زه‌حمه‌ت له‌ ده‌ره‌وه‌ په‌رواجی ده‌بێت، به‌تایبه‌تی که‌ به‌ پروویداوه‌ تازه‌کانه‌وه‌ په‌یوه‌ست بێت

که‌نگینی درۆی لیبرالی گونجاوه‌

به‌کرده‌نی، هه‌موو سه‌رکرده‌کان-سه‌رکرده‌یه‌تی ولاتیکی سه‌رکو‌تکار بن یان دیموکراسی- ده‌یان‌ه‌وێ به‌ زاراوه‌ی نۆرمه‌ لیبرالییه‌کان و یاسای نێوده‌وله‌تییه‌وه‌ پاساو بۆ په‌فتاره‌کانیان به‌پێننه‌وه‌، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر کاره‌کانیان به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی به‌پال‌دانی جوړیک له‌ حساباتی قورسی ستراتیژی‌ه‌وه‌ش کرابێت، به‌لام له‌گه‌ڵ واقیع به‌ستراوه‌ته‌وه‌.

هه چهنده ئهو چه زهى زیده پۆیى کردن کیشه ناخولقینى مادامه کى
په فتارى ولات له گهه هه ریه ک له واقع و سه پاندنه کانى لیبرالى
ده گونجى که زورجار وایه. بو نمونه، بهرگریکردن له به شداریکردنى
ئهمریکا له سه ر بنه مای ئاکار و ستراتیژی له شه پرى دژ به ئیمپریالى
ژاپون و ئه لمانیای نازى له جهنگى دووه مى جیهاندا کاریکى
ئاسانه. ده کرى هه مان شت به رانبه ر بپىارى نه ته وه یه کگرتوووه کان
بو لغاوکردنى یه کیتى سوڤیه ت له شه پرى سارد، یان شه پرى سالى
۱۹۹۱ ی عیراق راست بپت

به هه ر حال، ئه و کاته کیشه سه ره ه لده دات که فرمانه پىالست و
ئایدیالسته کان له گهه یه کدى دپدۆنگ بن. له و دۆخانه دا به زۆرى
ده سته بژیر وه ک پىالستیک کار ده کا و وه ک لیبرالیک قسه ده کا، ئه مه ش
هه م پىویستی به فریودان هه م به درۆکردن هه یه

پاژی ههشتم

روویکی دیکهی درۆی نۆودهولتهتی

تا ئیستا، من تهکهزم لهسهر سووده شاراوهکانی درۆی نۆودهولتهتی و بهدهرخستنی دهسکهوتهکان کردوو که لهوانهیه سههرکردهکان لهئهنجای درۆکردن لهگهڵ یهکدی، یان لهگهڵ کهلهکانیادا لهپیناو بهرژهوهندی ولاتهکانیان بهدهستییهێنن. بهههرحال، ئهوه بهتیجوو و سوودهکانی شیوه جیاکانی درۆی نۆودهولتهتیوه پهیوهندیاره که پیشتر دهستیشانم کردوون. تهناهت دهشی نرخهکهی وهربگری، کاتیکی درۆکه وهک ویستراوه کاری خۆی دهکات.

لهپیناو نرخاندنی لایهنه نهڕێنیهکانی درۆی نۆودهولتهتی- تکایه ئهوهت له بیر بێت که من تهنا له پوانگهی سوود سهیری بابهتهکه دهکهم- بۆیه گرنگه ئهوه لهبهرچاو بگیردری که چۆن ههر پینج جۆرهکهی درۆ کاریگهری له سیاسهتی ناوخۆی ولات و سیاسهتی دهرهوه دهکات. ئیمه بۆ ههڵسهنگاندنی کاریگهره شاراوه نهڕێنیهکانی درۆکردن لهههر بواریک له بوارهکان پۆیستیمان به پۆوهری جودا ههیه. پێگه بدهن به باسکردنی پۆوهره سههرهکیهکانی سههر سیاسهتی ناوخۆ دهست پێ بکهم

به مسۆگهری درۆی بهربلاو بۆ ههر دهستهیهکی سیاسی زیانیکی ترسناکی لێ دهکهوێتهوه، چونکه کولتوریکی تهلهکهبازی

زه هردار دروست ده کات^(۱۰۲). بوچه تا ئه وپه په که ی لۆژیکیه سهرکرده و هاوولاتیانیان کار بو که مکردنه وه ی بری ئه و درۆیه بکه ن که له ولاته که یان جیگه ده گری، هه رچه نده ئه مه ئه رکیکی ئاسان نییه، له به رئه وه ی هه ندیجار له کن تا که کان هاندانی به هیژ هه یه که به ئامانجی خۆره پێشکردن درۆ و فیل بکه ن، ته نانه ت ئه گه ر ئه و په فتاره خۆپه رستییه بو کۆمه لگه خراپیش بی ت. لی ره ته نیا بیر له بی رنی مادۆف، وه به ره ینی وۆل ستریت بکه وه که با ی ملیۆنان دۆلار فیلی له هه زاران کپیار کرد. هه لبه ته، هیچ که موکوپیه ک له کۆمپانیا نه بو، چونکه حکومه ته کان چاودیری په فتاری هاوولاتیانیان ده کهن و له زۆر بواری جیاواز پیکیانده خه ن، هه ر له به رئه وه شه له زۆربه ی کۆمه لگاگان ده سته بژی ران به شیوه یه کی رۆتینی درۆکانی په یوه ست به پرسه سیاسی و ئابوورییه خۆجیه کان ریسوا ده کهن

ئه گه ر ئه م بارودۆخه له به رچاو بگرین، ده بینین درۆی نیوده وه لته ی مه ترسییه کی شاراو ه زه قده کاته وه، ئه وه ش په ژاره ییه کی قووله. بی که موزیاد، ده شی درۆکردن له باره ی بابته کانی په یوه ست به سیاسه تی ده ره وه، له ناو سنووری ولات کاریگه ریه کی نه ری نی له ژیا نی رۆژانه بکات. به واتایه کی دیکه، درۆکردن له باره ی سیاسه تی نیوده وه لته ی به شیوه یه کی شاراو ه -ته نانه ت ئه گه ر واتایه کی ستراتیژی زۆر باشیشی هه بی ت- له وانه یه برژی ته گۆره پانی نیشتمانی و له میانه ی په واییدا کیشه ی گه وه ره بی ته وه و له ژیا نی رۆژانه دا هانی سه خته چییه کان بدات. هه ره وه ها له وانه یه زی ده رۆیکردن له شاردنه وه و هه لبه ستن، لیکه وته ی خراپی هه بی ت، به لام له وانه یه ئه و جو ره فریودا نانه هینده ی درۆی شاخدار مه ترسیدار نه بن.

به‌لانی که‌می درۆی پۆتینی له‌سه‌ر ژیا‌نی به‌ره‌ی ناوخۆ چوار
لێکه‌وته‌ی مه‌ترسیداری هه‌یه‌، هه‌ر هه‌مووشیان به‌تایبه‌تی بۆ وڵاته
دیموکراسیه‌کان سه‌رچاوه‌ی مه‌ترسین. له‌ وڵاتی دیموکراسی درۆی
به‌رب‌لاو له‌ پیاده‌کردنی رێک‌اری به‌ ئاگا، له‌وانه‌یه‌ بارێکی سه‌خت بۆ
هاوولاتیان چۆ بکا، کاتی‌ک ده‌نگ له‌سه‌ر پرسێک یان کانیدی‌ک ده‌ده‌ن،
هووک‌اری ئه‌وه‌ش ئاسانه‌، چونکه‌ ئه‌گه‌ر زۆره‌ له‌ ب‌ریاره‌کانیاندا پشت به‌
زانیا‌ریی درۆ به‌ستن. باشه‌ ده‌نگ‌ده‌ر چۆن بزانی ئه‌و سیاسه‌تمه‌داره‌ یان
سه‌رکرده‌یه‌ چی کردووه‌، کاتی‌ک له‌باره‌ی کاره‌ که‌سییه‌کانه‌وه‌ راستیه‌کان
نه‌زانن؟ دیموکراسی ئه‌وکاته‌ به‌ شی‌وه‌یه‌کی باشت‌ر کار ده‌کات که
کۆمه‌لێک بیرۆکه‌ی کارا و ماقوڵ له‌ خۆ بگرێ، هه‌روه‌ها ئه‌و بیرۆکه‌نه
ته‌نیا ئه‌وکاته‌ کار ده‌که‌ن، کاتی‌ک هاوولاتی زانیا‌ری دروستی له‌به‌رده‌ست
بێت و ئاستی‌کی به‌رزى شه‌فافیه‌ت و دلسۆزی له‌ئارادا بێت

ئه‌و درۆیا‌نه‌ی به‌رپرسا‌نی حکومه‌ت -چ له‌گه‌ڵ یه‌کدی یان له‌گه‌ڵ
خه‌لکی گشتی ده‌یکه‌ن- پ‌رۆسه‌ی سیاسه‌ت دروستکردنی ده‌وله‌ت
فه‌له‌ج ده‌کات، جا ده‌وله‌تی‌کی دیموکراسی بێت یان نا⁽¹⁰²⁾. هووک‌اری
سه‌ره‌کش ئه‌وه‌یه‌، له‌ جیهانی درۆدا تێچووی مامه‌له‌که‌ قه‌به‌ ده‌بێت،
چونکه‌ سیاسه‌ت‌سازان متمانه‌ به‌ یه‌کدی ناکه‌ن، بۆیه‌ پ‌یویسته‌ کات و
سه‌رچاوه‌ی زیاده‌ ته‌رخان بکه‌ن تا دل‌یا‌بن له‌وه‌ی ئه‌و زانیا‌ریانه‌ی
له‌به‌رده‌ستیانه‌، زانیا‌ری دروست و وردن. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، کاتی‌ک وه‌کو
پ‌یویستیش تێبکۆشن، ره‌نگه‌ نه‌توانن به‌ شی‌وه‌یه‌کی دروست ده‌ستیان به‌
گشت به‌لگه‌کان رابگات، له‌ وه‌ها دۆخدا ب‌ریاره‌کانیان له‌سه‌ر بنه‌مای
زانیا‌رییه‌ هه‌له‌کانه‌وه‌ ده‌دری‌ت، ئه‌مه‌ش به‌ نۆره‌ی خۆی به‌ شی‌وه‌یه‌کی
گه‌وره‌ ده‌رفه‌تی به‌دواداچوونی سیاسه‌ته‌ هه‌له‌کان زیاد ده‌کات

لەوێش زیاتر، لەوانەیە درۆی پەر لە بەلێن پێساکانی یاسا تێک بدات و دارمێتی که کرۆکی ژيانى دیموکراسییه. لەوبارەوه پاتریک جەى فیتزگیرالد، لە ئۆکتۆبەرى ۲۰۰۶ لویس سکۆتەر لیب، کارمەندى CIA لە کۆشكى سپى تاوانبار کرد لەسەر ئەو درۆیەى لەبارەى پۆلەکەى لە ئاشکراکردنى ناسنامەى کارمەندێکى CIA کردى، خالەکەى باش دارپشت که گوتى: «پاستگۆیى داینەمۆى سیستمى دادوەریمانە، بەلام ئەگەر ئێوه سازش لە راستییەکە بکەن، تەواوى پڕۆسەکە لە دەست دەچى»^(۱۵۴). هەلبەتە، یاسایەک هەیه که بەشیکی تایبەتە بە سزای درۆ، ئەوێش بەمانای ئەوێه که نا دلسۆزى لە هەر کۆمەلگەیه کدا چاوه‌روانکراوه، بەلام ناکرێ درۆ بەربلاو بێت، چونکە دەبێ بڕیکى زۆر لە دلسۆزى و متمانه لە ژيانى گشتیدا هەبێت، تا هەر سیستمیک بە شیوهیه کى کارا کار بکات. بۆ نموونه، جورج رایان، حاکمى پیشووى ئیلینۆیس، سزای دارایی بەلاوه باشتەر بوو، لەبەرئەوه داواى کرد پێویستە گشت بڕیارهکانى لە سێداره‌دان لە ویلايه‌ته‌کەى هەلبەسێردرێ، چونکە بەلگەى باوه‌ڕپێکەر هەبوو که ژماره‌یه‌ک لە زیندانیه‌کان لەوانه‌ى لە چاوه‌روانى مردن بوون، لەسەر بنه‌مای درۆ و زانیاری دیکه‌ى نادروست تاوانبار کرابوون^(۱۵۵).

دواجار، ئەگەر درۆ لە ولایتیکى دیموکراسى بڵاوبوویه‌وه، لەوانه‌یه خەلکى تا ئەو خالە نامۆ بکات که متمانه‌ى حکومه‌ته دیموکراسییه‌کەیان لە دەست بدەن و ئاماده‌ بن لاگیرى لە شیوه‌یه‌ک لە شیوه‌کانى حکومرانى سەرکوتکار بکەن. دواى هەموو ئەوانه، سەختە بێنێن چۆن دیموکراسى بۆ ماوه‌یه‌کى درێژ دەمێنێته‌وه، ئەگەر خەلکە که رێزبان بۆ سەرکردەکانیان نه‌بێت و پێیانوابێت ئەوانه کۆمه‌له‌ که‌سیکی درۆزن، هەروه‌ها رێزبان بۆ دامه‌زراوه‌کانیشیان نابێت، چونکە پێیانوايه هەر

له سهروهه تا بنهوه گهندهلن. به کورتی، لهوانهیه درۆی شاخدار زیاتیکی گهوره به کوێ ههر پرۆسهیهکی سیاسی بدات

رێگهم بدهن با گێره که بگۆڕین، چۆن درۆی نۆدهولهتی به نهڕینی کاریگهری له سیاسهتی دهروهی ولاتیکی دهکا؟ وهک پێشتر دووپاتمان کردووهتهوه، سههرکردهکان درۆ له گهل یه کدی و گهلهکانیان دهکهن، له بهرئهوهی پێیانوايه ئهوه خزمهت به بهرژهوهندی نیشتمانیان دهکات. به داخهوه، هه ندیجار درۆ واتای ستراتیژی زۆر باشی ههیه. ئه گهر ئهوه نهبا، ئهوکاته ههچ بیانویهکی باش بۆ جوړه جیاوازهکانی درۆ نه دهبوو که له پاژهکانی پێشهوه باسکراوه. له گهل ئهوهشدا جاروايه درۆ ئه نجامی پێچهوانه دهدات، له وهها دۆخدا، پهنگه له ئه نجامی درۆیهکی تایهت بۆ ولاتیکی کۆتاییه که خراپتر بێت له وهی باشر بێت. لێرهوه، له هه لسه نگانندی درۆی نۆدهولهتیدا بابهتی سههرهکی بریتیه له: ئه گهری کام جوړی درۆ پتره ئه نجامی پێچهوانه بدات و زیانی ستراتیژی لێکه وێتهوه؟

به گشتی، له هه لسه نگانندی ئه نجام و لێکهوتهکانی درۆی نۆدهولهتی به سههر به رهی ناوخۆ، ئه گهری ئه نجامی نهڕینی پێوهری سههرهکیه، له کاتیکی ئه گهری ئه نجامی پێچهوانه و زیانگه یاندنی زیاتر به دهولهت له جیهانی سیاسهتی دهروهه پێوهره گهوره کهیه

مهترسییهکانی درۆی نۆ-ولاتان

به دوور دهزانی درۆی نۆ-ولاتان بیه هوی نانهوهی کیشهی گهوره له ناوخۆدا. بۆیه مهترسی کاردانهوهی نهڕینی لهوپهری کهمیدا ده بێت، له بهرئهوهی سههرکردهکان به زۆری درۆ له گهل یه کدی ناکهن.

هه رچه نده هوکاري سهره کي ئه وه يه که زۆرينه ي خه لکی درکيان به وه کردوو، پيساکاني سياسه تي نيوده و له تي له و پيسايه جيايه که له سياسه تي ناوخو جيبه جي ده کري. به تاييه تي درک به وه ده کهن، هه نديجار ده بي سهرکرده کان له مامه له کردنه کانياندا له گه ل و لاتاني ديکه درۆ و فيل بکه ن، نه خاسمه کاتيک مامه له له گه ل دوژمنيکي مه ترسي دار ده کهن. دواجار درۆ باش بيت يان خراپ، ئه وه ي به گشتي باوه ئه وه يه که وه ک ئامرازيکي پيوست و گنگ په سندرکراوه، ته نانه ت ئه گهر له سياسه تي دهره وه ئامرازيکي دزيووش بيت. ههر له به ره ئه وه يه به ده گمه ن ده و له تمه دار و ديپلوماتکاران سزا ده خو ن، کاتيک به درۆي نيو-ولاتانه وه ده گيري ن. به پيچه وانه وه به گشتي درۆ به هه له داده نري، کاتيک پرسه که نيشتماني بيت، هوکاري سهره کيش بو ئه وه ده گه رپي ته وه، زور به ده گمه ن مانه وه ي و لاتيک ده خاته مه ترسي، کاتيک سياسه تي ناوخو باش کار بکات

دياره کارپيکي پياليستي نيه هزر بکري که درۆي نيو-ولاتان به و شيويه ليک دابري ندری که من باسم کرد بي ته وه ي درۆکردن له ناوخو هاندریت، يان به ياسايي بکري، به لام ئه وه ده بيت هه له، چونکه پروونه ده کري سنووره کاني درۆ بکيشرين که که نگيني په سنده و که ي په سند نيه. پيگه م بده ن ئه و راستيه به بيربه يني نه وه، زۆرينه ي خه لکی ئه و راستيه يان قبو له که له ژياني پوژانه ماندا بارودوخيکي تاييه تي هه يه پيگه مان پي ده دات درۆ بکه ين، بي ته وه ي له دوخي ئاساييدا ره فتاريکي په سند بيت. بو نمونه کاتيک له کو تايي شه سته کان له ئه کادي مي اي سهربازي له ويست پوينت قوتابي بووم، کو مه له پيسايه کي تووند هه بو و دووپاتي له وه ده کرده وه که قوتابي ئه کادي مي نابي درۆ بکات و فيل بکات، هه روه ها دزيش بکات و له که سيش نابورديت ئه وانه

بکات. له گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، پێگه‌پێدراو بووین درۆی سپی بکه‌ین white lies- به‌وه‌ش ده‌گوترا «شه‌ره‌فی کۆمه‌لایه‌تی» «social honor»- له‌وه‌ها دۆخدا، له‌وانه‌ بوو له‌سه‌ر بابه‌تیکه‌ی پووچ هه‌ستی که‌سیکی دیکه‌ ئازار بده‌ین. له‌پێناو ئاماژه‌دان به‌ هه‌وونه‌یه‌کی مللیی ئه‌وکات: ئه‌گه‌ر بچیه‌ مائی ئه‌فسه‌ریکی ئه‌کادیمیا و هاوژینه‌که‌ی ژهمیکی بێ تام پێشکه‌ش بکات، ئایا ماقوولێ پێی بلێی ژهمیکی به‌تام بوو. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی ئێمه‌ به‌ پوونی درک ده‌که‌ین درۆکردن له‌ بارودۆخی کۆمه‌لگه‌یه‌کی خراپی وه‌ک ئه‌و حاڵه‌ته‌ پوخسه‌تمان پێ نادات له‌ بارودۆخی دیکه‌ درۆ بکه‌ین وه‌ک تێبینیکراوه‌، هه‌مان لۆژیک له‌سه‌ر ئه‌و خه‌ڵکه‌ش جێبه‌جێ ده‌بێت که‌ سازش یان گفتوگۆ له‌سه‌ر ئۆتۆمبیل یان خانوو ده‌که‌ن و پێگه‌پێدراون له‌سه‌ر ئاشکرا نه‌کردنی نرخ درۆ بکه‌ن- که‌ به‌شیکه‌ له‌ یارییه‌که‌- به‌لام ئه‌وه‌ به‌و مانایه‌ نایه‌ت که‌ ئه‌وان ئازادن له‌ بابه‌تی دیکه‌ش درۆ بکه‌ن. سیاسه‌تی نێو-ولاتان بواریکه‌ی دیکه‌ی ته‌واو ناسراوه‌، بۆیه‌ به‌شیوه‌یه‌کی گشتی درۆ په‌سنده‌ و مه‌ترسییه‌کی گه‌وره‌ له‌سه‌ر بلاوبوونه‌وه‌ی نییه‌

ئه‌گه‌ر بۆ سه‌ره‌نجامه‌ نێوده‌وله‌تییه‌کان بگه‌ڕێینه‌وه‌، هه‌یچ گومانی تێدا نییه‌ درۆی نێو-ولاتان ئه‌نجامی خراپی لێده‌که‌وێته‌وه‌، وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌وانه‌یه‌ هه‌ر سیاسه‌تیک شکست به‌یخی که‌ ده‌وله‌تیک شوینی ده‌که‌وی و زیان به‌ به‌رژه‌وه‌ندی نیشتمانی ده‌گه‌یه‌نی، به‌لام هه‌یچ شتیکه‌ی تایبه‌ت له‌باره‌ی جووری تایبه‌تی درۆی نێوده‌وله‌تی نییه‌ که‌ وا بکات بۆ ئه‌نجامی نه‌ڕینی خرابیته‌پروو، ئه‌وه‌ له‌ دۆخی ترساندن و داپۆشینی ستراتیژی گه‌نگه‌شه‌ی ده‌که‌م. له‌وه‌ش زیاتر، ئه‌و زیانه‌ی له‌ شکستی درۆی نێوده‌وله‌تی ده‌که‌وێته‌وه‌، به‌گشتی زۆر گه‌وره‌

نییه، به لām نکۆلی ناکرێ که هه نديک تپچووی لیده که ویتته وه

ئه وه درۆیهی دهوله تمه داریک یان دیپلوماتکاریک له گه ل ولاتیکي
دیکه ده یکات، ده کرێ به دوو ریگه ی هه له دا بروات. یه که م،
له وانه یه هه ر دوا ی کردنی یه که سه ر ئاشکرا بیت، واته وا ده کات مه حال
بیت درۆکه مه به سه ته که ی بیکی، به لām ئه نجامه که ی چ ده بیت بو
ئه وه سه رکرده نه ی درۆیان کردووه؟ پیناچی سه ره نجامه که ی دژوار بیت،
چونکه پالنه ری تۆله سه نده نه وه هینده گه وه ناییت، مادامه کی
درۆکه ئاشکرا بووه پیش ئه وه ی زیان له ولاتی به ئامانجگیراو
بدات. ههروه ها مادامه کی له لای قوربان ی به ئامانجگیراو ئامرازی
به سه وود له ئارادا نییه، تا سزای درۆزنه کان بدات. ره نگه یه کی
له ریکاره پیشبینیکراوه کان ئه وه بیت که درۆزن ته ریق بکریته وه،
به لām به کرده نی ئه وه سزادانیکی بچو وکه. ههروه ها ره نگه ئه وه
سزایه وه ک پپو یست کار نه کات، له به ره ئه وه ی زۆرینه ی خه لکی درک
به وه ده کهن، هه نديچار سه رکرده کان بو به ره وه ندي ولاته کان یان درۆ
له گه ل یه کدی ده کهن. بۆیه سه خته به و پالنه ره وه سه رکرده یه ک
شه رمه زار بکری، ته نانه ت ئه گه ر له ئه رکه که شیدا شکستی هینا
بیت و به دهستی به خوین گیرا بیت

ره نگه دهوله تی به ئامانجگیراو له ریگه ی کۆتایه اتن به گفتوگۆ
به رده وام یان شوینکه وتنی سیاسه تیکي تووند ئامیز له دژی ئه وه ولاته ی
هه و لیدا وه فریوی بدات تۆله ی خۆی بکاته وه. له و حاله ته دا، دوور نییه
به شیوه یه ک له شیوه کان ئاشکرا بوونی درۆ په یوه ندییه کانی نیوان ولاتانی
به شدار تیک بدات. هه رچه نده دووره ئه وه پروو بدات، نه ک له به ره ئه وه ی
درۆکه ئاشکرا بووه و له زیانگه یانندن به دهوله تی به ئامانجگیراو

شکستی هێناوه، به‌لکوو له‌به‌رئه‌وه‌شه‌- وه‌ک ئه‌وه‌ی به‌رده‌وام جه‌ختم لێ‌کردۆته‌وه‌- شتێکی به‌لگه‌ نه‌ویسته‌ که‌ وڵاتان له‌گه‌ڵ یه‌کدی درۆ ده‌که‌ن. دیسان گومان له‌وه‌دا نییه‌، ئاشکرا‌بوونی درۆ به‌شداری له‌ تیکچوونی په‌یوه‌ندییه‌کانی نێوان دوو وڵاته‌که‌ ده‌کات، به‌لام ئه‌گه‌ر نییه‌ پالنه‌ری هێزی سه‌ره‌کی بی‌ت که‌ نا‌کوکییه‌کی ئابووری و سیاسی گه‌وره‌ له‌ نێوانیان دروست بی‌ت

حاله‌تیکێ دیکه‌ی پێچه‌وانه‌ی ئه‌و ئه‌نجامه‌ که‌ له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ دێته‌وه‌، ئه‌وه‌یه‌؛ کاتی‌ک ئاشکرا‌بوو حکومه‌تی ئایزنه‌اوه‌ر له‌به‌هاری ۱۹۶۰ له‌باره‌ی پرو‌ودا‌وی فرۆکه‌ی U-۲ کۆمه‌لێک درۆی کردووه‌، سه‌رۆک خۆی هه‌ستی به‌شه‌رمه‌زاری کرد، کاتی‌ک ئه‌و درۆیا‌نه ئاشکرا‌ بوون^(۱۵۶)، به‌لام له‌ هه‌مووی گرن‌گتر ئه‌وه‌ بوو، ئه‌وه‌کات خۆی بو‌ دیداری نیکی‌تا خرۆشۆف هاوشانه‌ سو‌فیه‌تیه‌که‌ی ئاماده‌ ده‌کرد و هه‌ردوو سه‌رۆکه‌که‌ ئا‌وا‌ته‌خوا‌زبوون په‌یوه‌ندی نێوان ئه‌و دوو زله‌پزه‌ باش بکه‌ن و پێش‌بر‌کێی چه‌کی ئه‌تۆمی خا‌و بکه‌نه‌وه‌، به‌لام به‌هۆیه‌وه‌ پلانی لوتکه‌ هه‌لۆه‌شایه‌وه‌ و به‌شیکی هۆکاره‌که‌شی بو‌ درۆکانی حکومه‌ت له‌باره‌ی ئه‌رکی فرۆکه‌که‌ ده‌گه‌رێته‌وه‌. هه‌ر چۆنیک بی‌ت، هۆکاری سه‌ره‌کی هه‌لۆه‌شانه‌وه‌ی کۆبوونه‌وه‌ی لوتکه‌، کاتی‌ک پرو‌ودا‌وه‌که‌ بو‌ جیهان ئاشکرا‌ بوو، ویلایه‌ته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کان ئاسمانی سو‌فیه‌تی به‌زاندووه‌ و فرۆکه‌ی سیخو‌ری په‌وانه‌ی سه‌ر خاکی سو‌فیه‌ت کردووه‌، له‌ناو سو‌فیه‌ت کێشه‌ی گه‌وره‌ی بو‌ خرۆشۆف دروست کرد و وای‌کرد کۆبوونه‌وه‌ و هاوکاری له‌گه‌ڵ ئایزنه‌اوه‌ر سه‌خت بی‌ت. به‌ کورتی، مۆسکۆ بایه‌خی به‌ درۆی سه‌رۆک و پرا‌ویژکاره‌کانی دا، به‌لام به‌و گه‌وره‌یه‌ش نا

مرۆف ده کارێ گهنگه شهی ئاشکرا بوونی درۆ بکات کاتی که زیان به ناوبانگی دهوڵهت ده گهیهنێ، ئهوه کارێ که لهوانهیه زیان به پێگهی نیودهوڵهتیشی بگهیهنێ. وهک باسمان کرد، ناوبانگ له کایهێ سیاسهتی نزم، بابهتێکی گرنگه⁽¹⁰⁷⁾. ئهگهر وڵاتی که پیاوهی درۆ بکات، کاتی که مامهله له گهڵ پرسه ئابووری و سیاسیه دنیاویهکان دهکات، به زوویی ناوبانگی که پهره پێدهدات که راستگۆ نییه. ئهمهش به نۆرهی خۆی وا دهکات وڵاتی دیکهش له کارلێکبوون و هاوکاریکردن له گهڵیدا لێی بتهکنهوه، بهلام ئهوه یهکی که له هۆکارهکانه که بۆچی تهنیا کهمێک درۆی نێو-وڵاتان له ئارادایه، کاتی که بابته که به کاروباره سادهکانی سیاسهتهوه په یوهسته. ههلبهته، ئهمه وا دهکات بابتهی ناوبانگ که مۆکه که جێ بایهخ بێت

له جیهانی سیاسهتی بالادا، پێدهچێ درۆ تێیدا زیاتر له جاری که دووباره بێتهوه، بهلام نهک بهشیوهیهکی باو ناوبانگ به بابتهتێکی جێ بایهخی زۆر دابنرێت⁽¹⁰⁸⁾. کاتی که بابتهتیک به راستهوخۆ په یوهندی به ئاسایشی دهوڵهتهوه هه بێت، سهرکردهکانی ناتوانن سهرنجی زۆر بخهنه سهر ناوبانگی وڵاتی دیکهوه، له بهرئهوهی هه رگیز لهوه دلتیا نین که له لایهن وڵاتێکی خاوهن ناوبانگی باشهوه فریو نادرین. هه رله بهرئهوهی دهوڵهتیک ده جار راستگۆ بووه، ئهوه بهو مانایه نایهت که یازدهمین جاریش راستگۆ ده بێت. بۆیه ئهگهر کاره که په یوهست به کاروباری سیاسهتی سادهوه بێت، هیچ گرنگ نییه که وهک خۆینمژتیک مامهلهت له گهڵ بکری، بهلام ئهگهر مانهوهی وڵات له مهترسیدا بێت، لهوانهیه سهره نجام پروودای کاره ساتامیز به دوای خۆیدا بهیانی. ئیدی کاتی که سهرکرده له گهڵ پرسه لێک مامهله دهکات که به ئاسایشی نیشتمانییهوه په یوهسته، تارا دهیهکی

زۆر خۆیان له په‌فتاری پابردووی ولاتانی دیکه‌ داده‌بێن. ئه‌وه‌ش به‌مانای ئه‌وه‌ دێت، نرخیکێ زۆر به‌ ناوبانگی تیکدراو نادری، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر درۆکه‌شی ئاشکرا بوو. ده‌کرێ درۆی نیو-ولاتان به‌ پێگه‌ی دووهم ئه‌نجامی پێچه‌وانه‌ بدات، به‌دیاریکراوی، په‌نگه‌ درۆ بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ ئاشکرا نه‌بێ، تا به‌ئامانجگیراو به‌ چیرۆکیکی درۆ ده‌شیۆینێ؛ له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا درۆ وه‌ک ئه‌وه‌ی داڕێژرابوو کار ناکات و بارودۆخی ئه‌و ولاته‌ی درۆکه‌ی کردوو خراپتر ده‌کات که‌ پێش له‌ درۆکردنه‌که‌ هه‌یبوو. به‌ واتایه‌کی دی، ده‌کرێ سه‌رکرده‌ به‌ سه‌رکه‌وتوویی درۆیه‌کی هه‌له‌ بکات. په‌نگه‌ نموونه‌یه‌کی زۆر باشی ئه‌و حاله‌ته‌، درۆکه‌ی خرۆشۆف بێت که‌ له‌ کۆتایی په‌نجاکان له‌باره‌ی هێزی مووشه‌کی سوڤیه‌ته‌وه‌ کردی که‌ له‌باره‌ی توانای سوڤیه‌ته‌وه‌ زیده‌پوێیه‌کی زۆری کرد بۆئه‌وه‌ی باوه‌ر به‌ ویلایه‌ته‌ یه‌کگرتووکه‌ن به‌پێی، نه‌کا هه‌ره‌شه‌ له‌ یه‌کێتی سوڤیه‌ت بکات و په‌لاماری بدات، هه‌روه‌ها بۆئه‌وه‌ی له‌سه‌رانسه‌ری جیهان پێز له‌ به‌رژه‌وه‌ندی و ویسته‌کانی مۆسکۆ بگیردری، به‌لام له‌بری ئه‌وه‌ مووشه‌که‌ بانگه‌شه‌ بۆکراوه‌که‌ هه‌ترشی ویلایه‌ته‌ یه‌کگرتووکه‌کانی برد و وای کرد زیاتر کێبه‌رکێی خۆپه‌رچه‌ککردن په‌ره‌پێ بدات، ئه‌وه‌ له‌کاتێکدا خرۆشۆف ئاواته‌خوازبوو، له‌ خێراییه‌که‌ی که‌م بکریته‌وه‌، تا مۆسکۆ بکاری پاره‌ی زیاتر له‌ به‌رنامه‌ ئابووری و کۆمه‌لایه‌تییه‌کانیدا خه‌رج بکات. ئه‌و حاله‌ته‌ ئه‌وه‌مان پشان ده‌دات، ته‌نانه‌ت هه‌ندیجار درۆی به‌سه‌روبه‌ریش ئه‌نجامی پێچه‌وانه‌ی هه‌یه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌و سیاسه‌ته‌ی پشتیوانی ده‌کات خۆی که‌موکۆپی هه‌یه‌

مه ترسييه كانى ترس و تۆقاندن:

ئه گهر ههيه ترس و تۆقاندن -جياواز له درۆكان كه سەرکرده كان له گه ل يه كدى دهيكهن- بۆ سياسه تى ناوخۆ و دهره وهى ههر دوو ولات ئه نجامى نيگه تىقى به دوا دا بى ت. پىگه م به دن به و گوته يه ده ست پىكه ين كه ده لى: ئه گهرى زۆره كاردانه وهى پىچه وانه ي لىكه وى ته وه. ئه و سەرکرده كانى به شدارى له ترس و تۆقاندن ده كه ن، رقى خويان به رانبهر به گه له كانيان به تايبه تى و ديموكراسى به گشتى پشان ده ده ن. پاس هه موو ئه وانه، ئه وانه درۆ ده كه ن، چونكه پىيانوانى به بتوانى متمان به دركردن و پشتيوانى هاوولاتيانى تايبه ت به سياسه تىكى دهره وهى دروست بكړى، ته نانه ت ئه گهر هه لسه نگاندىكى راسته وخۆ بۆ ژينگه ي هه ر شه كه ش بكهن. بۆيه هه ولدان بۆ خسته پرووى راستى به كانى بارودۆخه كه هه رچه ند پروون و به هيزيش بى ت، هه ر كار ناكات و سوودى نيه. سهره نجام بۆ دلنابوون له وهى ولات سياسه تىكى دروستى دهره وه په يره و ده كات، پىويسى به هه ر شه يه ك دارپژن و له رىگه ي په ره پىدانى درۆ دژ به دوژمن بلاوى بكه نه وه و به جوړىكى ديكه به شدارى له فريدان بكهن

كىشه ي ئه م جوړه ره فتاره ئه وه يه، ئه گهر هه يه رىزى سەرکرده به رانبهر گه ل دابه زى ت و شوږبى ته وه ناو به ره ي ناوخۆش، كاتىك سەرکرده كانى ولاتان به و ئه نجامه بگهن كه هاوولاتيانى له گرنگى پرسه كانى سياسه تى دهره وه ناگهن، بۆيه پىويسى به هه لسوږيندرين، ئىدى ئه وكات جى به جى كردنى ئه و جوړه بىر كرده وه له سه ر پرسه نى شتمانى به كان بازدا تىكى گه وه نا بى ت. له به نه رته دا، ترس و تۆقاندن وا ده كات بنى اتنانى دى وارى پاراستن له نى وان سياسه تى ناوخۆ و

ده‌روهه کارێکی سه‌خت بێت، له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌بنه‌رته‌وه‌ په‌یوه‌ندی نێوان سه‌رکرده‌ و گه‌له‌کانیان له‌هه‌ردوو بواردا هه‌مان شته. نکوڵی له‌وه‌ش ناکرێ، په‌نگه‌ پێویستییه‌کانی درۆ گه‌وره‌تر بن، کاتیکی کیشه‌ سیاسیه‌کانی ده‌روهه‌ ده‌خړینه‌پروو، به‌هۆی ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌ پروونه‌ی به‌ ئاسایشی وڵاته‌وه‌ی هه‌یه

دیسان ترس و تۆقاندن له‌ سیاسه‌تی ده‌روهه‌ پڕوبه‌پرووی کاردانه‌وه‌ و به‌ره‌مه‌پێنانی بێ هیوایی ده‌بێته‌وه‌. په‌گوپیشه‌ی کیشه‌که‌ش ئه‌وه‌یه‌ که‌ گفتوگۆی گشتی له‌باره‌ی ژینگه‌ی هه‌ره‌شه‌ ناتوانی یارمه‌تی بدات، چونکه‌ شیواوه‌. مادامه‌کی سه‌رکرده‌کان له‌باره‌ی مه‌ترسییه‌کانی پڕوبه‌پرووی وڵاته‌که‌یان ده‌بێته‌وه‌، به‌ئه‌نقه‌ست فیل له‌ گه‌له‌که‌یان ده‌که‌ن. چونکه‌ له‌بنه‌رته‌وه‌ پێانوانییه‌، هه‌لسه‌نگاندێکی دروستی هه‌ره‌شه‌یه‌ک ته‌واو بێت بۆئه‌وه‌ی خه‌لکی کاره‌ دروسته‌که‌ بکه‌ن. هه‌لبه‌ته‌، له‌وانه‌یه‌ بارودۆخێک بێته‌پیش، خه‌لک له‌به‌رده‌م مامه‌له‌یه‌کی کاریگه‌ر له‌گه‌ڵ هه‌ره‌شه‌که‌ له‌مپه‌ر بن، ئه‌وه‌ش هه‌ستیکی ستراتیژی زۆر باش لای سه‌رکرده‌کان دروست ده‌کات به‌شداری له‌ ترس و تۆقاندن بکه‌ن. به‌کرده‌نی، ده‌کرێ حاله‌تێکی زۆر باشی به‌رژه‌وه‌ندی نیشتمانی له‌ درۆکه‌ی ساڵی ۱۹۴۱ی پۆزقلت له‌باره‌ی پرووداوه‌که‌ی Greer دروست بکه‌ین، چونکه‌ گه‌لی ئه‌مریکا به‌ته‌واوی ئه‌و مه‌ترسییه‌یان ده‌نرخاند که‌ ئه‌لمانیای نازی بۆسه‌ر ویلایه‌ته‌یه‌که‌رتووه‌کانی پێکه‌ینابوو^(۱۵۹).

هه‌روه‌ها ده‌کرێ -ته‌نانه‌ت پێده‌چێ- له‌ بنه‌رته‌دا جه‌ماوه‌ر زیه‌ک و به‌رپرس بن و هۆکاری ئه‌وه‌ی سه‌کرده‌کانی حکومه‌ت له‌ خسته‌نپرووی پرسه‌که‌یان دووچاری سه‌ختی هاتنه‌وه‌، ئه‌وه‌ بێت که‌ هه‌ره‌شه‌که‌یان به‌هه‌له‌ خویندبێته‌وه‌ و به‌ئاراسته‌ی هه‌له‌ش سیاسه‌تیان پال ناییت.

ئهو ئه نجامه ئه وکاته ئه گهری ههیه، ئه گهر حکومهت دوو چاری ئۆپۆزیسیۆنیکى راسته قینهی شاره زایانی دهره کی و زۆرینهی خه لکی بێته وه. پێده چۆ ئهو سهرکردانهی گهنگه شهی دروست ده خه نه پروو له بهرگریکردن لێی له جیهانی بیروکه خرایه پرووه کان به توانا تر بن و سهرکرده کان بیانووی گهنگه شهی دروست پیشکesh بکه ن که بتوانی له بازاری بیروکاندا بهرگریان لێ بکات - به ههرحال زۆربهی کات - له سهریان پێویست نییه درۆ له گه ل جه ماوه ر بکه ن، نه خاسمه له گه ل ئهو شاره زایانهی که سهریان له پرسه خراوه پرووه کان دهرده چۆ. له ههقیقه تدا سهرکرده ههست ده کات ناچاری به کارهینانی ئامرازی ترس و تۆقاندنه، واته هوکارێکی به هیز ههیه، ژینگه ی هه ره شه به هه له بخوینێته وه که جه ماوه ر باره دژواره کی ئهو ژینگه یه ی به دروستی هه لسه نگاندووه. ئه گهر ئهو وه حاله ته که بێت و حکومه تیش کو تایی به شوینکه وتنی سیاسه تی ئاراسته هه له بهینێ، ئهو به دلناییه وه سهر بو کیشه ی مه ترسیدار ده کیشیت

له وه زیاتر، ئه گهر سهرکرده کان له پیناو خزمه تکردنی سیاسه تیکى هه له درۆ بکه ن، ئه گهری زۆره پشتیوانی گه ل له ده ست بده ن، کاتی که ئاشکرای ده کات به هه له بردراون، به مه ش کیشه کانی ولات تیکده چرژین. هه ر ئه وه ش له شه ڕی قیتمام به سه ر حکومه تی جوئنسن و له شه ڕی عیراق به سه ر حکومه تی بوش داها ت و پروو بنوویه وه هه رچ کاتی که شه ڕ به شیویه کی خراپ به ڕیوه چوو، ئهو به هه له بردنیکى گه وه له به ره وه سه ره وه بردنی نا کوکیه که دا هه یه. له گه ل ئه وه شدا، ئه گهر ده رکه وت ده ولته دار و دیپلوماتکاران له باره ی سیاسه تیک درۆیان کردووه که به پروونی ئامانجه کانیان به دیده هیئێ، هه چ ئه گه ری که له ئارادا نییه جه ماوه ر سزایان بدات، له به ره ئه وه یه هه چ شتیک وه ک

سه‌رکه‌وتنی سیاسه‌تی نێوده‌وله‌تی سه‌رکه‌وتوو نییه. هه‌لبه‌ته، به‌پله‌ی یه‌که‌م ئه‌و لۆژیکه‌ یارمه‌تی سیاسه‌تسازان ده‌دات که له ترس و تۆقاندن دووربکه‌ونه‌وه.

مه‌ترسییه‌کانی ستراتیژی شاردنه‌وه:

له‌وانه‌یه‌ ستراتیژی شاردنه‌وه کێشه‌ی گه‌وره له ناوه و ده‌ره‌وه بنیته‌وه. ئه‌و سه‌رکردانه‌ی له‌مه‌ر سیاسه‌تی سه‌رنه‌که‌وتوو و مشتومرپه‌لگر درۆ له‌گه‌ڵ هاوولاتیانیان ده‌که‌ن، زۆر به‌روونی پێیانوايه، گه‌له‌کانیان توانای مامه‌له‌کردنکی زیره‌کانه‌یان له‌گه‌ڵ ئه‌و جووره‌ بابه‌تانه‌ی وه‌کی ترس و تۆقاندن نییه، به‌سروشتی خو‌ی ئه‌و بارودۆخه‌ش کاردانه‌وه‌ی نه‌ڕینی لێده‌که‌وێته‌وه. له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌و سیاسه‌تسازانه‌ی پێرهب‌و له‌و بۆچوونانه‌ ده‌که‌ن به‌ئاسانی ده‌خلیسکێنه‌ ناو ئه‌و بیرکردنه‌وه‌یه که جه‌ماوه‌ره‌که‌یان ناتوانن به‌ زیره‌کانه‌ مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ بابه‌ته‌ ناوخۆیه‌ گرنگه‌کان بکه‌ن، ئه‌مه‌ش له‌به‌ره‌ی ناوخۆ ده‌رگه‌ له‌به‌رده‌م درۆ ده‌کاته‌وه. بێگومان ئه‌و ئه‌نجامه‌ بۆ تیکرای کایه‌ی سیاس‌ی سه‌ره‌نجامی داخباری لێده‌که‌وێته‌وه.

له‌ جیهانی سیاسه‌تی ده‌ره‌وه، ئه‌گه‌ری پروودانی کێشه‌ پشت به‌ جو‌ری شاردنه‌وه و ئه‌و ئه‌نجامه‌ ده‌به‌ستێ که یاری پێده‌کری. ده‌با چاوێک بده‌ینه ئه‌وه، چۆن شاردنه‌وه‌ی سیاسه‌تیک که مشتومرپه‌لگره به‌سه‌ر دروستکه‌رانی ده‌شکێته‌وه؟ په‌نگه‌ سه‌رکرده‌یه‌ک به‌ نه‌ینی بریار له‌ سیاسه‌تیک تابه‌تی بدات، دوا‌ی ئه‌وه‌ی وتووێژیک ئاشکرا و به‌رده‌وام له‌باره‌یه‌وه ده‌کات، ئه‌مه‌ش وا ده‌کات به‌و ئه‌نجامه‌ بگات که ئه‌و سیاسه‌ته‌ بۆ ولات زۆر باشه، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر له‌لایه‌ن تو‌یژیک فره‌وانی هاوولاتیانی‌ش په‌سند نه‌بێت. له‌لایه‌کی دیکه‌وه په‌نگه سه‌رکرده‌یه‌ک ناچار بێت به‌ نه‌ینی پێرهب‌و له‌ سیاسه‌تیک بکات پێش

ئەوێ بە ئاشکرا وتووێژێکی فرەوانی لەبارەو بەکات، لەبەرئەوێ پێشبینی دەکات پۆبەرووی بەرهەڵستییەکی گەورە بێتەو. لە هەردوو سیناریۆدا دەخوازێ سەرکرده درۆ بەکات، ئەگەر پرساری لێ بکری ت که ئایا پێرەوێ لە سیاسەتییکی دەماکدار کردوو

لە بەرپۆهچوونی ئەم جوړه داپۆشینە، ئەگەری پروودانی کاردانەوێهەکی مەترسیدار هەیه، لەبەرئەوێ کاتیکی سەرکرده نەتوانی بە پێگەیهکی یاسایی و لۆژیک سیاسەتیک بەرانبەر گەلەکی سەرپێ بخات، ئەگەر هەیه کێشە که لە سیاسەتە که بێت نەک جەماوەرە که، بەشیوێهەکی تاییهتی ئەو بۆچوونە ئەوکاتە دروستە، ئەگەر ژمارەیهکی گەورە لە شارەزا ناراستەو خۆکانی سیاسەتی خراوەروو بەرهەڵستیان کرد، یان تەنیا ئەگەری بەرهەڵست کردن لەئارادا بێت. بەهەر حال، لە سیناریۆی یەکه مەدا بەلانی کەم وتووێژێکی گشتی لەئارادایە، بەشیوێهەکی سەرکرده کان ناچار دەبن گوێ لە پەخنەگرەکانیان بگرن و وەلامیان بدەنەو، بە شارەزایانی ناراستەو خۆوێش که پرسەکان باش ناس دەکەن. هەر وەها ئەگەر هەیه ئەو بێنەو بەردەیه و لەو سەرکرده بەکات لەبارە پەوتی کارە باشەکانیان قولتر بیربکەنەو، ئەمەش لە ئەگەری ئەو کەم دەکاتە که ئەوان تەنیا سیاسەتییکی بە هەلە ئاراستە کراو دەشارنەو. لەو زیاتر. لەوانەیه بەو ئەنجامە بگەن و درک بەو بکەن که سیاسەتە پەسندکراوەکیان کێشەگەلیکی دیاریکراویان بۆ دروست دەکات و بە شیوێهەکی دروست کار بۆ هەموار کردنەوێ بکەن، بەلام لە سیناریۆی دوو مەدا که بەدەگمەن وتووێژیک لەئارادایە، ئەگەر هەیه سەرکرده درک بە که موکۆرییەکانی سیاسەتە هەلباردووێهەکی بەکات که تا پادەیهک لاوازه، بۆیه دەشی بە هەلەدا بپروات

ئه‌گهر به‌ره‌و جوړی‌کی دیکه‌ی داپۆشینى ستراتیژی بچین -شاردنه‌وه‌ی سیاسه‌تییکی نا سه‌رکه‌وتوو- په‌نگه‌ له‌یه‌که‌م نیگادا، ئه‌نجامه‌ پېچه‌وانه‌که‌ پرسییکی ده‌مه‌ته‌قى ئامیز بێت، چونکه‌ به‌ کرده‌نى سیاسه‌ته‌که‌ له‌ړی ده‌رچوو، به‌لام ئه‌و ئه‌نجامه‌ هه‌له‌یه. شاردنه‌وه‌ی سیاسه‌تییکی فیلبازانه، ئه‌وه‌ش ده‌خوازى به‌ هه‌میشه‌یی پاسه‌وانی له‌ به‌رپرسه‌کان بکړی و ده‌ستبه‌جى ته‌قه‌یان لى نه‌کړی. پېده‌چى به‌و مانایه‌ بېت که‌ سیاسه‌تی ناسه‌رکه‌وتوو -یان هه‌ندیک له‌ هه‌مه‌ جوړه‌کانى- تا عه‌یامیک به‌ییته‌وه. ئه‌مه‌ش ئه‌نجامی‌کی ویستراو نییه. بۆ ښوونه، به‌رگریکردن له‌ مارشال جوډفری و ستراتیژه‌که‌ی له‌ شه‌رکردنى سوپای ئه‌لمانیا له‌ څېردوم، به‌و مانایه‌ دیت که‌ به‌ دريژایی ده‌ مانگی ئه‌و جه‌نگه‌ که‌موکوپری هاوکیشه‌که‌ وه‌ک خو‌ی مایه‌وه. ئه‌گهر له‌ قو‌ناعی یه‌که‌مى ئه‌و شه‌ره‌دا جیفری به‌ فه‌رمانده‌یه‌کی دیکه‌ی به‌توانا‌تر بگو‌ردا‌با، ئه‌وه‌ بۆ سه‌ربازانى فه‌ره‌نسى زو‌ر باشت ده‌بوو.

له‌وه‌ زیاتر، شاردنه‌وه‌ی سیاسه‌تییکی سه‌رنه‌که‌وتوو، په‌نگه‌ له‌ دوا‌جا‌ردا کاره‌ساتی گه‌وره‌ی لی‌بکه‌و‌یتنه‌وه، نه‌ک له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌لانى که‌م بۆ هه‌ندى کات بى تواناکان پارى‌زگارى له‌ پو‌ستى سه‌رکرديه‌تیا‌ن ده‌که‌ن، به‌لکو‌و له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌شداریکردن له‌ داپۆشین و ده‌کات پېره‌وکردن له‌ سیستى ئاسایشى نیشتمانى سه‌خت بېت که‌ بریارسازانى سیاسى و فه‌رمانده‌ سه‌ربازیه‌کان به‌رپرس بن له‌کاره‌کانیا‌نه‌وه، چونکه‌ هېچ پیکخوا‌ویک ناتوانى به‌ کارایی کاربکات بېته‌وه‌ی له‌ گشت ئاستی‌کی کاره‌کانیا‌ندا هه‌ست به‌ به‌رپرسیا‌ریتى نه‌که‌ن. دوا‌جا‌ر ئه‌گهر سیاسه‌تییکی سه‌رنه‌که‌وتوو له‌ تاریکیه‌کی ئه‌نگوسته‌چاودا به‌ییته‌وه، ئه‌نجامدانى وتوو‌یژى‌کی به‌ مانا سه‌خته، له‌بارهى هه‌له‌که‌ و باشت‌رین پېگه‌ که‌ دووباره‌ روونه‌دا‌ته‌وه.

بە تیکراییی، لەوانەییە لە هەندێ کاتدا شاردنەوهی ستراتیژی پێویستی
ییت، بەلام لەوانەشە مەترسی گەرمی لە گەڵ خۆی هەلگریت،
لەبەرئەوهی ئەگەری گەورە هەیە پۆبەرپووی کاردانەوهی مەترسیدار
ییتەوه و لەبەرەری ناوخۆشدا شیرازەری ژیانی پۆژانە تیک بەدات.

مەترسییەکانی ئەفسانەیی ناسیونالیستی:

پێنچی درۆی ئامانجدار بۆ بەهەرمێنکردنی ئەفسانەیی
ناسیونالیستی ئەنجامی ئازار بەخشی بۆ سەر سیاسەتی ناوخۆ و دەرەوه
لێکەوتەوه. کاردانەوهی مەترسیداری نەڕێیی نییە، لەبەرئەوهی
زۆربەیی خەڵک بەگشتی تارادەییە ک ئاوتەیی ئەفسانەیی مێلەتەکیانن
کە درک بە راستەقینەکانی نەکەن. لەبری ئەوه، ئەفسانەکان بە
راستیەکی پێرۆز دەزانن، نەک بە درۆیان شیواندنی مێژوو.
جۆرج ئۆرویل پەنجە دەخاتە سەر ئەو خودەستییە بە کۆمەڵە
کە دەلی، «ناسیونالیستی برستی-دەسەلاتە، بە خۆفیودانیکی نەرم،
هەر ناسیونالیستیک توانای خیانهتکردنی لە ئەمانەت هەیە، بەلام
-لەبەرئەوهی هوشیارە کە خزمەتی شتیکی زیاتر لە خودی خۆی
دەکات- بەشیوەیە ک دنیایە بۆیە هیچ گومانی نییە کە لەسەر
هەقە»^(١٦٠). بۆیە هەندێجار بژاردەیی خۆیندەوار و کارامەش دەبنە
قوربانی ئەم دیاردەییە، چونکە لە کۆتایییدا بپروا بە درۆکانیان دەکەن
و لەم حالەتەدا بە درۆی دانانی. دیسان وەک ئەوهی توێژەر پێچارد
نیوستادت تێینی کردوو کە دەلی: «هەرگیز نابێ مەیلی زمانی
بیرۆکراسی لە دروستکردنی هەمان ئەو وێنانەیی کە بەتایبەتی
پێشکەش بە خەڵک کران بێ نرخ بکری»^(١٦١).

ئەدی چ لەبارەیی سیاسەتی دەرەوه؟ ژمارەییە ک توێژەری دیار،

به‌هه‌ردوو میژوونووس پۆل که‌نه‌دی و ستیفن قان ئیڤییرا، له زانکۆی یاله‌وه، دووپات له‌وه ده‌که‌نه‌وه هه‌ندێجار ئه‌فسانه‌کانی ناسیونالیستی و له ولاتان ده‌که‌ن به‌گه‌ژیه‌یی په‌فتار بکه‌ن^(١٦٣). به‌کرده‌نی ده‌گوتری ئه‌م جوړه ئه‌فسانه هۆکاریک له هۆکاره‌کانن که و له ده‌وله‌تان ده‌کات دوژمندارانه به‌رانبه‌ر دراوسێکیانیان په‌فتار بکه‌ن و دۆزینه‌وه‌ی پێگه‌چاره‌ی ناکۆکیه‌کان په‌ت بکه‌نه‌وه که ده‌کرێ چاره‌سه‌ریکی ئاشتیانه‌یان بۆ بدۆزرێته‌وه. بۆ ئه‌وه‌وه که ده‌ڵێن، ئه‌فسانه ناسیونالیسته‌کان هۆکاری گه‌وره‌ی په‌فتاری دوژمندارانه‌ی ئه‌لمانیایه‌بوو، له‌ نیوه‌ی یه‌که‌می سه‌ده‌ی بیسته‌م -به‌ ده‌ستپێکردنی شه‌ری یه‌که‌می جیهانی شه‌وه-. هه‌روه‌ها ده‌ڵێن ئه‌فسانه شوڤینییه‌کان له‌باره‌ی میژووی ئیسراییل، هۆکاریکی سه‌ره‌کی بوو که ئیسراییل پێگه‌ به‌وه نه‌دا فه‌له‌ستینه‌کانیش ده‌وله‌تی خۆیان هه‌بی‌ت. ئه‌مه‌ش واده‌کات دانانی کۆتاییه‌ک بۆ ناکۆکیه‌ دورودرێژه‌کیان مه‌حال بێت

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی ئه‌م بۆچوونه هه‌له‌یه، له‌به‌رئه‌وه‌ی تیری لاسار به‌ ئاراسته‌ی پێچه‌وانه ده‌پرات، ئه‌مه‌ش واده‌کات په‌فتاری سیاسه‌تی ده‌روه‌ به‌ ئاراسته‌ی دروستکردنی ئه‌فسانه‌کانی نه‌ته‌وه‌یی بپرات، نه‌ک به‌پێگه‌ی دیکه‌ی ده‌وروبه‌ر. به‌دیاریکراوی، گوتاری ناسیونالیستی به‌شیوه‌یه‌ک دووراوه که له‌گه‌ڵ په‌فتاری ده‌وله‌تان بگونجی، ئه‌م په‌فتاره‌ش به‌ حوکمی حساباتی ده‌یکه‌وه. بۆ ئه‌وه‌وه، په‌فتاری دوژمندارانه‌ی ئه‌لمانیایه‌ له‌ سالانی به‌ره‌و شه‌ری یه‌که‌می جیهان، له‌ ترسی بالانسی هی‌ز له‌ ئه‌وروپا و ئه‌فسانه نیشتمانییه‌کانه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتبوو که ئه‌وه‌کات په‌ره‌یه‌سه‌ندبوو و به‌شیوه‌یه‌ک دیزاین کرابوو تا پاساو بۆ کاره‌ دوژمنداره‌کانی بده‌ت^(١٦٣). هه‌وله‌کانی ئیسراییل بۆ کۆنترۆڵکردنی هه‌موو ئه‌وه‌ی که جاران پێی ده‌گوترا مانداتۆری

فهلستين Mandatory Palestine و نکۆلیکردن که فهلستینییه کان دهوله تی تایهت به خویان هه بیّت، ههر له دامه زرانده وه له سالانی کۆتایی ۱۸۸۰ به شیکی سهره کی ئەجیندای زایۆنیزم بوو^(۱۶۴). کاروکرده وه کانی ئیسرائیل ههر له سالی ۱۹۴۸هه، تهواو له گهل ئەو تیروانینه سهره کییهی زایۆنیزم گونجاوه و له هیچ ریگهیه کی ماناداری ئەفسانه ناسیونالیسته جوراوجۆره کانه وه سهرچاوهی نه گرتوه که ئیسرائیلییه کان دایانه ئینابن. ئامانجی سهره کی ئەو چیرۆکه درۆیانه بو سپیکردنه وهی رهفتاره هوفیانه کانی ئیسرائیل به رانههر فهلستینه کانه بوئه وهی ئیسرائیلییه کان و هاوپهیمانه کانیان وا بیر بکه نه وه که ئیسرائیل له سهر هه که وه فهلستینییه کانیش هه میشه هه له ن

هیچ یه کیک له مانه ئەوه رهت ناکاته وه که ده کری ناسیونالیزم هوکاری به هیزی شهر بیّت. به کردنه ی، له دوو سه ده ی رابردوو له هه موو ئایدیۆلۆژیایه کی دیکه ی جیهان به هیژتر بوو، ههروه ها له هه لوه شان وهی ولاتان و ئیمپراتۆره کان رۆلیکی سهره کی هه بووه و پیشهنگی هه ندی ولات بووه که له گهل درواسی کانیان شهر بکه ن. بو نمونه بسمارک له سالانی ۱۸۶۶، ۱۸۶۴، ۱۸۷۰ به پشتیوانی ناسیونالیست و مه ترسییه ئاسایشیه کانیه وه شهر ی کرد و سهرکه وت^(۱۶۵). ههر وا به ساده یی ئامانجی فراوان کردنی سنووری پرووسیا و پتر ئاسایش بوونی نه بوو، به لکوو دروست کردنی ئەلمانییه کی یه کگرتوو بوو. له یادت بیّت، زایۆنیزم ناسیونالیستیکی کارا و کاریگه ری نه ته وهی جووانه، هیچ ریگهیه کی دی له به رده م زایۆنییه هاتوو ه کانی ئەو پرووپا نه بوو جگه له گرته به ری دامه زرانندی ده وله تیکی جوو له هه موو فهلستین بی رهفتاریکی دوژمنداره به رانههر ئەو خه لکه نه بیّت که پیشتر له و ناوچه یه ده ژیان. کهواته ناسیونالیزم به پروونی

هۆکاریکی گه‌وره‌ی شه‌په‌، به‌لام ئه‌و ئه‌فسانه‌ی یاوه‌ریه‌تی هۆکار نییه‌. له‌ زۆربه‌ی حاڵه‌ته‌کاندا، کاریگه‌رییه‌کی لاوه‌کی یان به‌هێزی له‌ دروستکردنی سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی هه‌ر ولاتی‌کدا هه‌یه‌

تی‌چوو‌ه‌ شار‌اوه‌کانی درۆی لیبرالی:

هه‌روه‌ها درۆی لیبرالی له‌ ئاستی به‌ره‌ی ناوخۆ و سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ بایه‌خی گه‌وره‌ی نه‌رێنی نییه‌. هه‌مان دۆخی هاوبه‌ش که‌ خود -خه‌یاڵه‌ و دروستکردنی ئه‌فسانه‌ی ناسیونالیستی ئاماده‌ ده‌کات، ئه‌ویش لێره‌ هه‌زی به‌کارکردنی هه‌یه‌، زۆرینه‌ی خه‌لک نازانن که‌ درۆ ڕوویداوه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ی ڕوایان به‌وه‌یه‌ که‌ ولاته‌که‌یان زۆربه‌ی کات به‌ جوامێری ڕه‌فتار ده‌کات. بۆیه‌ هه‌یچ مه‌ترسییه‌کی گه‌وره‌ له‌ ئه‌نجامه‌ نه‌رێنییه‌کانیه‌وه‌ له‌ ئارادا نییه‌، به‌لام له‌و حاڵه‌ته‌ ده‌گمه‌نانه‌ش، کاتی‌ک درۆی لیبرال وه‌ک ویستراوه‌ کار ناکات و جه‌ماوه‌ر ده‌زانیت که‌ ولاته‌که‌یان به‌ نامۆراڵی و نایاسایی کاری کردووه‌، دیسان مه‌ترسییه‌کی گه‌وره‌ له‌ ئاکامه‌کانی نییه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ی زۆربه‌ی خه‌لک تێده‌گات که‌ ئه‌و ڕێسایه‌ی له‌ سیاسه‌تی نێوده‌ولته‌تی به‌کاردیت، هه‌مان ئه‌و ڕێسایه‌ نییه‌ که‌ له‌ناو سنووری ولاته‌که‌یان به‌کاردیت

ئه‌و درۆ لیبرالیه‌ی سه‌رکرده‌کان ده‌یکه‌ن، ئه‌ویش که‌مه‌ کاریگه‌رییه‌کی هه‌یه‌ به‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ چۆن ولاته‌کانیان له‌ گۆڕه‌پانی نێوده‌ولته‌تیدا کار ده‌که‌ن. هه‌مان لۆژیک که‌ پشتگیری له‌ دروستکردنی ئه‌فسانه‌ی ناسیونالیستی ده‌کات، لێره‌ش جیه‌جی ده‌بی‌ت: ده‌وله‌مه‌دار و دیپلۆماتکاران به‌ نه‌گۆری هه‌ر شتی‌ک ده‌که‌ن که‌ پێانوا‌ییت بۆ پاراستنی ئاسایشی ولاته‌که‌یان پێویسته‌، بۆ له‌به‌رچا‌و‌گرتنی ئه‌وه‌ی ده‌بی‌ بۆ ڕوونکردنه‌وه‌ی کاره‌کانی ڕابردوو

و ئیستا چ زمانیک وه گه پبخهن. به مانایه کی دیکه، تیری لاسار له
پهفتاری سیاسهتی دهروه به رهو گوتاری لیبرالی دهپوات، نه ک پێگهی
دیکهی دهو روبه ری

پاڤی نۆیه‌م

ئه‌نجام

له‌ تۆماره‌ میژوویه‌ کانه‌وه‌ پرونه‌، سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی به‌ زۆری درۆ وه‌ک په‌فتاریکی شه‌رمه‌زار سه‌رکۆنه‌ ده‌کری‌ت، به‌لام سه‌رکرده‌کان به‌ هه‌موو جوړیکیانه‌وه‌ پێیانوایه‌ ئه‌وه‌ ئامرازیکی به‌سوودی به‌پێوه‌بردنی کاروباره‌کانی ولاته‌ و ده‌کری، ته‌نانه‌ت ئه‌رکه‌ له‌ زۆر بارودۆخدا به‌کاربه‌یئدری.

سه‌رکرده‌کان ته‌نیا درۆ له‌گه‌ڵ ولاتان ناکه‌ن، به‌لکوو له‌گه‌ڵ خه‌لکی خوشیان ده‌که‌ن، چونکه‌ پێیانوایه‌ ئه‌وه‌ له‌ باشت‌ترین به‌رژه‌وه‌ندی ولاته‌کانیان دایه‌ و هه‌ندی‌جاریش له‌سه‌ر هه‌قن که‌ گه‌نگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ ده‌که‌ن ده‌وله‌تمه‌دار و دیپلوماتکاران نابێ درۆ له‌گه‌ڵ دوژمنیکی مه‌ترسیدار بکه‌ن -به‌تایبه‌تی له‌ کاتی شه‌پدا- ئه‌گه‌ر فریودانه‌که‌یان سوودیکی ستراتیژی به‌دیبه‌یئنی؟ په‌نگه‌ باشت‌ترین نمونه‌ ئه‌و حاله‌ته‌ی که‌ درۆ له‌ یارمه‌تیدانی ده‌وله‌تیک پۆلیکی گرنگی تیدا گیرایه‌ت له‌ گۆڕینی بالانسی هێز به‌ به‌رژه‌وه‌ندی، ئه‌وکاته‌بوو که‌ درۆکان یارمه‌تی بسمارکیان دا سالی ۱۸۷۰ فه‌رهنسا له‌ دژی پرووسیا ده‌ست به‌ شه‌ر بکات و پرووسیا سه‌رکه‌وتنیکی یه‌کلاکه‌ره‌وه‌ به‌ده‌ست به‌یئنی، ئه‌مه‌ش بووه‌ هۆی دامه‌زراندنی ئه‌لمانیه‌کی به‌هێز له‌ناو جه‌رگه‌ی ئه‌وروپادا.

زیاد له وه، هه ندیجار کاریکی لۆژیکی باشه سەرکرده کان درۆ له گهڵ گه له کانیا ن بکه ن. بۆ نموونه، وه ک بۆم ده رده که وێ، سەرۆک که نه دی راست بوو که له باره ی پێککه و تنه که ی له گهڵ سوڤیه ت له سه ر مووشه که کانی جوپیته ر له تورکیا درۆی له گهڵ گه لی ئه مریکا کرد، مادامه کی ئه و درۆیه بووه یارمه تیده ر بۆ چاره سه رکرده ن ته نگزه ی مووشه که کانی کوبا و دوورخسته وه ی ئه گه ری شه پێک له نیوان هه ردوو زله یزه که ی خودان چه کی ئه تۆمی

له گهڵ ئه وه شدا، درۆ هه میشه به که لک نییه. سه خته سەرکرده کان گه مه له گهڵ ولاتانی دیکه بکه ن، له به رئه وه ی درۆی نیو-ولاتان به گشتی ئاراسته ی دوژمنی شاراه و راسته قینه ده کرێ که گومانیا ن له هه موو شتیک هه یه، له وانه یه پکا به ره که ی له سه ر بابه تیک که په یوه ندی به ئاسایشیانه وه هه یه. ئه مه تارا ده یه کی زۆر نه مان ی متمانه ی نیوان ده وله تانی پێکناکۆک پوون ده کاته وه که بۆچی درۆی زۆر له نیوانیا ندا نییه. بۆ هه ریه ک له چه رچل و پۆزڤلته سه خت بوو درۆکانیا ن به سه ر هیتله ر تپه پێنن، پێچه وانه که شی راسته -بیگومان نه ک بۆ ماوه یه کی دووردرێژ- له به رئه وه ی زۆر له یه کدی به گومان بوون. هه رچه نه ده بۆ سه کرده ئاسانه درۆ له گهڵ جه ماوه ری خو ی بکات-له به رئه وه ی جه ماوه ر ده خوازی بپروا به حکومه ته که ی بکات-هه روه ها درۆکردن له گهڵ هاوولاتیا نیش هه میشه کار ناکات. بۆ نموونه، پۆزڤلته له باره ی پرودا وه که ی سا لی ۱۹۴۱ ی Greer درۆی کرد بۆئه وه ی ویلا یه ته یه کگرتو وه کان به ته وا ی به شدا ری له شه پی دووه می جیهان بکات، به لام ئه و درۆیه به زه حمه ت کاریگه ری له سه ر پای گشتی ئه مریکا دانا، چونکه تا پرودا وه که ی پیرل هاربه ر له دۆخیکی دووره پهریز مایه وه

سه‌رنه‌كه‌وتن له هه‌ڵخه‌له‌تاندنی ئامانج، تاكه شتیک نییه كه به هه‌ڵه‌ده‌پروات، كاتیك سه‌ركرده‌كان درۆی نێودهوڵه‌تی ده‌كه‌ن. دیسان ئه‌و مه‌ترسیه‌ش له‌ئارا‌دایه كه درۆكانیان ئاشكرا بن و ئازاربه‌خش بن له‌وه‌ی یارمه‌تی وڵاته‌كانیان بدات. وه‌ك ئه‌وه‌ی پروویدا كاتیك حكومه‌تی ئایزنه‌واهر پستیك درۆی كرد، دوا‌ی ئه‌وه‌ی سۆفیه‌ت فرۆكه‌ی سیخو‌ری U2 ی خسته‌خواره‌وه. هه‌ڵبه‌ته‌، ده‌كری درۆ كاردانه‌وه‌ی نه‌رینی هه‌ییت، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر ئاشكراش نه‌كرا و له‌لایه‌ن سه‌ركرده‌كانی وڵاتی به‌ئامانجگیراو بر‌وای پێ ب‌كری. هه‌ر ئه‌وه‌ش پروویدا، كاتیك له‌كۆتایی په‌نجا‌كان خرۆشۆف له‌وینا‌کردنی قه‌باره‌ی جبه‌خانه‌ی مووشه‌كه‌ بایستییه كیشه‌رپه‌ر‌ه‌كانی سۆفیه‌ت زی‌ده‌پ‌و‌یی كرد، چونكه كاره‌كه به‌ پێ به‌ن‌زین وه‌نانی كینه‌پ‌ر‌کیی چه‌ك كۆتاییهات كه له‌بنه‌مادا ئه‌وه‌ی نه‌ده‌خواست و له‌به‌ر‌ژه‌وه‌ندی وڵاته‌كه‌شیدا نه‌بوو. ئه‌و درۆیه‌ی له‌ ئابی ۱۹۶۴ حكومه‌تی جۆنسن له‌باره‌ی پرووداوه‌كانی كه‌ندا‌وی تۆن‌كن كر‌دی، حا‌له‌تیی‌کی دیکه‌ی ئه‌و پرسته درۆ به‌كلك و گۆیانه‌یه كه به‌سه‌ر خاوه‌نه‌كه‌یدا شكاونه‌ته‌وه و ئه‌نجامی پێچه‌وانه‌ی لێكه‌وتووته‌وه. له‌ پاكی‌شانی ویلایه‌ته‌یه‌ك‌گرتووه‌كان بو‌ شه‌ری قیتنام، ئه‌و درۆوده‌له‌سانه‌ پۆلێکی گرن‌گیان گیرا. به‌هه‌مان شیوه‌، حكومه‌تی بوش به‌مه‌به‌ستی ئاماده‌كاری بو‌ هێ‌رش‌ی ئاداری ۲۰۰۳ ی سه‌ر عێراق، كۆمه‌لێك درۆی كه‌سكوسۆری كرد كه‌ ئه‌وكات ئاشكرا نه‌كران و یارمه‌تی پروو‌خانی سه‌دام حوسینیان له‌ ده‌سه‌لات دا. له‌و دوو حا‌له‌تدا، ترس و تۆقاندن كاره‌ساتی ستراتیژی بو‌ ویلایه‌ته‌یه‌ك‌گرتووه‌كان لێكه‌وته‌وه

كاردانه‌وه‌، ته‌نیا پرووینکی شاراوه‌ی درۆی نێودهوڵه‌تی نییه‌، پرووه‌كه‌ی دیکه‌ی ئه‌نجامه‌ نه‌رینیه‌كانه‌ و دله‌پ‌او‌كێ و ناخۆشییه‌کی زۆر له‌وه‌ زیاتر دروست ده‌كات كه‌ ئه‌و دووانه‌ پێكه‌وه‌ بن. ده‌كری سه‌ركرده‌كان درۆ

له گه‌ڵ هاوولاتیانی خۆیاندا بکه‌ن، له به‌رئه‌وه‌ی هزر ده‌که‌ن، هوکاري زۆر باشی ستراتیژیان هه‌یه، به‌لام له پێگه‌ی پته‌وکردنی کولتووری ته‌له‌که‌بازی زیان له‌تیکرای کایه‌ی سیاسه‌تی خۆیان ده‌ده‌ن. هه‌ر له‌به‌رئه‌وه‌یه، ترس و تۆقاندن و ستراتیژی داپۆشین مه‌ترسیدارترین جوهره‌کانی درۆن که سەرکرده‌کان ده‌یکه‌ن. هه‌ردووکیان مه‌ترسی ئه‌نجامی نه‌رێنی پێچه‌وانه‌یان لێده‌کری، له‌به‌رئه‌وه‌ی درۆی سەرکرده‌کان له‌گه‌ڵ جه‌ماوه‌ره‌کانیان له‌خۆده‌گری و ئه‌گه‌ر هه‌یه له سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌دا هه‌ردووکیان تووشی ته‌پین و دارووخان بن. تیچووی شاره‌وه‌ی سی جوهره‌که‌ی دیکه‌ی درۆی ئێوده‌وله‌تی -ئه‌فسانه‌ی ناسیونالیستی، درۆی لیبرال و درۆی نیو-ولاتان- به‌ئهن‌دازه‌ی ترس و تۆقاندن و ستراتیژی داپۆشین مه‌زن نین

ئهو په‌ند و وانانه چین که ئیمه ده‌توانین له سۆنگه‌ی ئهم تاقیکردنه‌وه‌یه‌ی درۆکردنی ئێوده‌وله‌تیدا له ئاینده‌ی سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئه‌مریکا هه‌لانه‌یه‌نچین ؟ ویلایه‌ته‌یه‌که‌رتووه‌کان له شه‌ری سارددا وه‌ک به‌هێزترین ده‌وله‌تی جیهان ده‌رکه‌وت. پێن‌اچ‌ی ئهو بارودۆخه له ئاینده‌ی پێشبینیکراودا گۆرانکاری به‌سه‌ردا بێت، هه‌رچه‌نده ته‌نیا یه‌ک ولات-چین- هه‌یه، به‌توانی ئالنگاری پێگه‌ی پێشه‌نگی ئه‌مریکا بکات، به‌لام چین هێشتا پێگه‌ی دورودریژی له‌پیش ماوه و کێشه‌گه‌لیکی هه‌یه، له‌وانه‌یه له گه‌یشتن به‌لووتکه‌ خاوی بکاته‌وه یان بیه‌ستینی⁽¹⁶⁶⁾. هاوکات، توێژیکی فره‌وانی دامه‌زراره‌ی سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئه‌مریکا به‌دیموکرات و کۆماریه‌که‌نه‌وه پێیانوایه ویلایه‌ته‌یه‌که‌رتووه‌کان مۆرال و به‌رپرسیاریه‌تی ستراتیژی هه‌یه، نه‌ک ته‌نیا پۆلی پۆلیس له جیهان بینی، به‌لکوو له‌دارشتنی سیاسه‌تی ده‌وله‌ته‌کانیشدا. زیاد له‌وه، سەرکرده‌کانی ئه‌مریکا بۆ به‌دییه‌نانی ئامانجه مه‌زنه‌کانیان

له به‌کارهێنانی هێزی سه‌ربازی سلّ ناکه‌نه‌وه و ناپه‌نگه‌وه. له‌وه‌ته‌ی له ۱۹۸۹ شه‌ری سارد کۆتاییهاتوو، ویلايه‌ته‌ی که‌گرتوووه‌کان له بیستودوو سالی دواتر بۆ ماوه‌ی چوارده‌ سالّ له‌شه‌رپدا بووه و پینچ شه‌ری کردوو: ۱۹۹۱ دژ به‌ عێراق، ۱۹۹۵ و ۱۹۹۹ دژ به‌ سربیا، ۲۰۰۱-۲۰۰۲ دژ به‌ ئه‌فغانستان، ۲۰۰۳-۲۰۱۱ دژ به‌ هه‌ریه‌ک له‌ ئه‌فغانستان و عێراق

به‌ دنیایه‌وه شه‌ره به‌رده‌وامه‌کانی ئه‌فغانستان و عێراق جۆش و خروشی ده‌سته‌بژێرانی سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی له‌پیناو دارشته‌وه‌ی جیهان به‌ زمانی چه‌ک دامرکانده‌وه، به‌لام ماوه‌ ئه‌وه بپین که‌ ئه‌و دامرکانده‌وه‌یه تا چه‌ند درێژه ده‌کیشی. له‌ ئاکامدا، په‌نگه‌ کاتیکی دورودرێژ نه‌خایه‌نی، پيش ئه‌وه‌ی ویلايه‌ته‌ی که‌گرتوووه‌کان هێرشیکي دیکه‌ بکات. هۆکاریکی ساده‌ له‌ ئارادایه، پیمانواپیت به‌و نزیکانه‌ پابه‌ندبوونی به‌ په‌ڕپوه‌بردنی جیهان به‌ خیرایی ده‌پوکیته‌وه، ئه‌وه‌ش به‌و مانایه‌ دیت که‌ له‌ ئاینده‌یه‌کی نێزیکدا ویلايه‌ته‌ی که‌گرتوووه‌کان به‌ قوولی به‌شداری له‌ سیاسه‌تی ئێوده‌وله‌تیدا ده‌کات

په‌نگه‌ له‌ سالانی دادیدا ئه‌و سیاسه‌ته‌ ده‌سه‌لاتخوازه‌ی ده‌ره‌وه‌ چه‌ندان بارودۆخ بخولقیینی که‌ سه‌رکرده‌کانی ئه‌مریکا هه‌ست بکه‌ن ناچاری ترس و تۆقاندن بن. جیی وه‌بیره‌پینه‌وه‌یه، ئه‌و سه‌رکرده‌ی زۆر هه‌ز به‌ درۆکردن له‌گه‌ڵ جه‌ماوه‌ره‌کانیان ده‌که‌ن، ئه‌وانه‌ن که‌ سه‌روکایه‌تی دیموکراسی ده‌که‌ن و بژارده‌یان شه‌پکردنه‌ له‌ شوینه‌ دووره‌کاندا. ئه‌و وه‌سف به‌روونی له‌گه‌ڵ ویلايه‌ته‌ی که‌گرتوووه‌کان دیته‌وه‌ و له‌ ڕاڤه‌کردنی ئه‌و فرتوفیلّی حکومه‌تی بوش واوه‌تر ده‌روات که‌ بۆ شه‌ری ۲۰۰۳ بۆ سه‌ر عێراق ئاماده‌سازی ده‌کرد، به‌لام بیگومان تاکه‌ حکومه‌ت نه‌بوو که‌ به‌شداری سیاسه‌تی ترس و تۆقاندنی

کردوو و دوا حکومه تیش نابی. ئه وهی ویلایه ته یه کگرتوو ده کان له سوپاکه ی خه رجی ده کات، زۆر له وه زیاتره که هه موو جیهان پیکه وه خه رجی ده کهن و خاوه نی به رپه چدانه وهی به هیزی نیوکیارییه و دوو ئوقیانووسی زه به لاح له زۆربه ی مه ترسییه کانی دابرا ندوو. ئه گه ر مه ودای ئه مانی ئه مریکا له به رچاو بگێردرێ، تاکه پێگه ی سهرکرده کان پاساوی هێر شه ده سه لاتخوازه کانی جیهانی پی بده نه وه، ئه وه یه که باوه ر به گه لی ئه مریکا به یێن، کیشه بچوو که کان له راستیدا ترسی نه رن و مه ترسی زیاتر پیک ده هیێن. بۆیه ئه گه ر ده سه لاتخوازه جیهانییه که ی ئه مریکا له به رچاو بگێرن، ده بی پشینی ئه وه بکه ین که له سالانی دادیدا ترس و تۆقاندن ده بیته شه قل و سیمای گوتاری ئاسایشی نیشتمانی. ئه مه ش هه والێکی خراپه، له به ر ئه وه ی ترس و تۆقاندن نه ک ته نیا ده کرێ له گه ل دامه زراوه دیموکراسیه کان کاریگه ری داخو رانی هه بیته، به لکو و ده کرێ کاره ساتی لێکه وێته وه، وه ک ئه وه ی له عێراق و فیتنام پروویدا

سه‌رچاوه و په‌راویزه‌کان

1. Mary Dalrymple, “Kerry Avoids Calling Bush ‘Liar,’” MSNBC.com, September 24, 2004, <http://www.msnbc.msn.com/id/6086823>; David Stout, “Kerry Accuses Bush of Hiding the Truth about Iraq,” New York Times, September 16, 2004. “Transcript: First Presidential Debate,” Washington Post, September 30, 2004. However, as Dalrymple points out, others involved in the Kerry campaign did not hesitate to call Bush a liar, and Kerry himself did on occasion call Bush a liar, although he was clearly reluctant to use that word. Patrick Healy, “Kerry Camp Lowers N.H. Expectations: Behind in Polls, Senator Now Seeks Spot in ‘Top Two,’” Boston Globe, December 8 2003.

Introduction

1. Charles A. Duelfer, Comprehensive Report of the Special Advisor to the DCI on Iraq’s WMD, Vol. 1 (Washington, DC: Central Intelligence Agency, September 30, 2004), 34–35. See also Julian Borger, “Interrogators

‘Botched Hunt for Iraq’s WMD,’” Guardian, April 27, 2005; Rupert Cornwell, “Saddam Was Bluffing over WMD Stocks, Says Report,” Independent, October 2, 2003; Johanna McGeary, Timothy J. Burger, and Elaine Shannon, “What Saddam Was Really Thinking,” Time, October 18, 2004, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,995422,00.html>; Walter Pincus and Dana Priest, “Hussein’s Weapons May Have Been Bluff,” Washington Post, October 1, 2003; Alec Russell, “Leaked Report Points to Saddam WMD Bluff,” Telegraph, October 2, 2003.

2. George Tenet, *At the Center of the Storm: My Years at the CIA* (New York: Harper Collins, 2007), 331–33.
3. Duelfer, *Comprehensive Report*, 34.
4. In an article discussing “Saddam’s alleged weapons bluff,” Slobodan Lekic writes, “Publicly Saddam denied having unconventional weapons. But from 1998 until 2002, he prevented UN inspectors from working in the country and when they finally returned in November 2002, they often complained that Iraq wasn’t fully cooperating.” Slobodan Lekic, “Aide: Saddam Did Get Rid of Iraq WMD,” Associated Press, August 2, 2003. There is no question that Saddam denied the weapons inspectors access to Iraq between 1998 and

2002, but that is not evidence of bluffing. While the inspectors did sometimes complain about not gaining quick access to certain locations after returning to Iraq, the problems were eventually resolved and the UN was confident that it could assess whether Iraq had WMD if given sufficient time to scour the country. The Bush administration, however, forced the inspectors to leave Iraq before they finished the job so that the United States could invade that country and remove Saddam from power.

5. Not everyone accepts the argument that it is right to lie to protect an innocent person, as is evident from wellknown case of the “lying Baptists.” In 1804, a debate broke out in a Baptist congregation in Kentucky over whether it was permissible for a man to lie about whether he had a wife and children to marauding Indians who would probably kill them. In other words, was it right to lie to protect your family in the face of grave danger? The congregation actually split over the matter, with “truthful Baptists” on one side and “lying Baptists” on the other.
6. Lanse P. Minkler and Thomas J. Miceli, “Lying, Integrity, and Cooperation,” *Review of Social Economy* 62, no. 1 (March 2004):50–27 .

7. For a powerful statement against lying of almost every sort, see Sissela Bok, *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*, 2nd ed. (New York: Vintage Books, 1999).
8. Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1979), chap. 5.
9. Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed. C. B. Macpherson (Harmondsworth, UK: Penguin, 1985), 202.
10. On the pervasiveness of deception, see: Larry Alexander and Emily Sherwin, "Deception in Morality and Law," *Law and Philosophy* 22, no. 5 (September 2003): 393–450; F. G. Bailey, *The Prevalence of Deceit* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991); J. A. Barnes, *A Pack of Lies: Towards a Sociology of Lying* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1994); Paul Ekman, *Telling Lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriage* (New York: Norton, 1985); Michael Lewis and Carolyn Saarni, eds., *Lying and Deception in Everyday Life* (New York: Guilford, 1993); Clancy Martin, ed., *The Philosophy of Deception* (New York: Oxford University Press, 2009); David Nyberg, *The Varnished Truth: Truth Telling and Deceiving in Ordinary Life* (Chicago: University of Chicago Press, 1993); Loyal Rue, *By the Grace of Guile: The Role of Deception in Natural History and Human Affairs* (New York:

Oxford University Press, 1994).

11. That individual would be lying, however, if he purpose-ly left out information that was requested on the job application form. He is obligated in such cases to reveal all the relevant information. For example, in the spring of 1995, Harvard University rescinded its offer of admission to a young woman who did not report that she had been found guilty of killing her mother in 1990. Harvard officials felt that she had a responsibility to inform them of this matter in her application. Fox Butterfield, "Woman Who Killed Mother Denied Harvard Admission," New York Times, April 8, 1995.
12. Alexander and Sherwin write, "Moral philosophers frequently distinguish between lying and deception and condemn lying as the worse offense" ("Deception in Morality and Law," 400).
13. Eric Alterman, *When Presidents Lie: A History of Official Deception and Its Consequences* (New York: Viking, 2004). See also James P. Pfiffner, *The Character Factor: How We Judge America's Presidents* (College Station: Texas A & M University Press, 2004), chaps. 2–3; David Wise, *The Politics of Lying: Government Deception, Secrecy, and Power* (New York: Random House, 1973).

14. Immanuel Kant, *Ethical Philosophy*, trans. James W. Ellington (Indianapolis: Hackett, 1983), 90.
15. Although bluffing in this book is equated with lying, internationalrelations scholars also talk about countries bluffing by moving or deploying military forces in ways that falsely signals that they might be used. Even if these shows of force involve no lying, the goal is still to mislead another country. I do not consider such cases, however, simply because no lying is involved. But if I did, I would be able to point to more cases of bluffing.

Chapter 1

1. This line of reasoning is evident in Section 1001 of Title 18 of the UnitedStates Code, which is the statute that criminalizes false statements. Specifically, “A statement can be considered false for 1001 purposes even though it is ‘literally’ true if it misleads federal agents.” See JaeYoun John Kim, “False Statements,” *American Criminal Law Review* 40, no. 2 (Spring 2003): 515.
2. Harry G. Frankfurt has written a highly regarded book, *On Bullshit* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005), which might seem relevant for this book, but is not for two reasons. First, as the author makes clear, bullshitting is fundamentally different than lying. A

bullshitter pays virtually no attention to whether or not he is telling the truth. “The truth values of his statements are of no central interest to him.... His intention is neither to report the truth nor to conceal it.” (55) In the course of telling his story—usually a “panoramic” story—he may say some things that are false, but this is not lying because he is not purposely saying something that he knows to be untrue. (52) “His eye is not on the facts at all.” (56) Liars, in contrast, pay careful attention to the facts, although they do not tell the truth about them. The liar “is attempting to lead us away from a correct apprehension of reality.” (54–55) Second, there is little evidence of bullshitting in international politics, probably because it is usually easy to recognize and thus unlikely to have much of a payoff. As Frankfurt notes, “Most people are rather confident of their ability to recognize bullshit and to avoid being taken in by it. So the phenomenon has not aroused much deliberate concern, nor attracted much sustained inquiry.” (1) He also notes that bullshitting is commonplace in good part because people often feel compelled “to speak extensively about matters of which they are to some degree ignorant.” (63) Statesmen and diplomats rarely find themselves in that situation, which is not to deny that they sometimes make foolish decisions. In

short, it does not make sense to treat bullshitting as a fourth category of deception.

3. Quoted in Corey Dade, Suzanne Vranica, and Kevin Helliker, "Woods Aims to Stem Damage," Wall Street Journal, December 3, 2009.
4. American Bar Association, Model Rules of Professional Conduct, August 2002, Rule 3.3 (a). See also Monroe H. Freedman, *Lawyers' Ethics in an Adversary System* (Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1975); Robert J. Spitzer, *Saving the Constitution from Lawyers: How Legal Training and Law Reviews Distort Constitutional Meaning* (New York: Cambridge University Press, 2008), 11–14. It is worth noting that many legal scholars believe that "the adversary system assumes that the most efficient and fair way of determining the truth is by presenting the strongest possible case for each side of the controversy before an impartial judge or jury" (Freedman, *Ethics in an Adversary System*, 9). In other words, spinning by the rival lawyers is ultimately the best way to find the truth. But not all students of the law share that view. See Stephan Landsman, *Readings on Adversarial Justice: The American Approach to Adjudication* (St. Paul, MN: West, 1988), chap. 2.
5. James Risen, "Captives Deny Qaeda Worked with

Baghdad,” New York Times, June 9, 2003. There was further evidence from the intelligence community that cast doubt on the purported link between bin Laden and Saddam. See Iraq on the Record: The Bush Administration’s Public Statements on Iraq, Report prepared for Congressman Henry A. Waxman by the Minority Staff, Committee on Government Reform, U.S. House of Representatives, March 16, 2004, 21–25.

6. According to the United States Code, concealment is criminal behavior when it involves a “trick, scheme, or device.” In other words, there must be an “affirmative act of concealment.” See Kim, “False Statements,” 515. In my classification, such behavior would be akin to lying—indeed it would probably involve lying; it would not fit my definition of concealment, which does not involve an affirmative act.
7. Quoted in Albert Z. Carr, “Is Business Bluffing Ethical?” Harvard Business Review, January-February 1968, 143. For the case that bluffing in business transactions is not lying, see Thomas Carson, “Second Thoughts about Bluffing,” Business Ethics Quarterly³, no. 4 (October 1993): 317–41. For the other side in this debate, see Gary E. Jones, “Lying and Intentions,” Journal of Business Ethics 5, no. 4 (August 1986): 347–49. See also

Thomas L. Carson, "On the Definition of Lying: A Reply to Jones and Revisions," *Journal of Business Ethics* 7, no. 7 (July 1998): 509–14.

Chapter 2

1. Although the focus in this book is on the creation and promotion of nationalist myths by individual states, there is no question that ethnic groups that do not have their own state—either because they have never had one or because they lost it—also tell lies about their past. Thus, some of my arguments about nationalist mythmaking apply to stateless nations as well as nation-states themselves.
2. This kind of selfish behavior was on display during the Iran-Contra scandal, when senior members of the Reagan administration were investigated and some were charged with breaking the law. See Eric Alterman, *When Presidents Lie: A History of Official Deception and Its Consequences* (New York: Viking, 2004), chap. 5.
3. Threat deflation is another possible kind of strategic lie. In this case, a leader lies to his public to make a threat look less serious than it actually is. This behavior might come into play when a leader is determined to avoid

war in the face of intense public pressure to the contrary. Threat deflation is not considered in this book, mainly because it rarely occurs.

Chapter 3

1. Quoted in J. A. Barnes, *A Pack of Lies: Towards a Sociology of Lying* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1994), 23.
2. Sissela Bok, *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*, 2nd ed. (New York: Vintage Books, 1999), xxiii.3 . Quoted in Avishai Margalit, “The Violent Life of Yitzhak Shamir,” *New York Review of Books*, May 14, 1992,
3. Another Israeli prime minister, Moshe Sharett, once remarked: “I have learned that the state of Israel cannot be ruled in our generation without deceit and adventurism. These are historical facts that cannot be altered.... In the end, history will justify both the stratagems of deceit and the acts of adventurism. All I know is that I, Moshe Sharett, am not capable of them, and I am therefore unsuited to lead the country.” Quoted in Simha Flapan, *The Birth of Israel: Myths and Realities* (New York: Pantheon Books, 1987), 51–52.
4. Of course, this does not mean that leaders should ax-

iomatically assume that foreign diplomats and statesman are lying to them, because that kind of paranoia would lead them to misread the many situations in which they are being told the truth. Stalin exhibited this kind of thinking in the spring of 1941, when he foolishly dismissed warnings from Churchill and others about an impending German attack on the Soviet Union. See Richard K. Betts, *Surprise Attack: Lessons for Defense Planning* (Washington, DC: Brookings Institution, 1982), 34–42; Gabriel Gorodetsky, *Grand Delusion: Stalin and the German Invasion of Russia* (New Haven, CT: Yale University Press, 1999), chap. 8; Barton Whaley, *Codeword BARBAROSSA* (Cambridge, MA: MIT Press, 1974).

5. Charles Lipson, “International Cooperation in Economic and Security Affairs,” *World Politics* 37, no. 1 (October 1984): 1–23.
6. Quoted in Anthony Marro, “When the Government Tells Lies,” *Columbia Journalism Review* 23, no. 6 (March/ April 1985): 34. See also Arthur Sylvester, “The Government Has the Right to Lie,” *Saturday Evening Post*, November 18, 1967, 10, 14.
7. Jody Powell, *The Other Side of the Story* (New York: Morrow, 1984), 223. It should be noted, however, that

Powell did not think government leaders had to lie often—he only did it twice in his four years in the White House—and he deeply regretted that it was necessary on those occasions (ibid., 223–40).

8. Regarding the Rhineland, the historian Alan Bullock writes: “Years later, reminiscing over the dinner table, Hitler asked: ‘What would have happened if anybody other than myself had been at the head of the Reich! Anyone you care to mention would have lost his nerve. I was obliged to lie and what saved me was my unshakeable obstinacy and my amazing aplomb. I threatened unless the situation eased to send six extra divisions into the Rhineland. The truth was, I had only four brigades. Next day, the English papers wrote that there had been an easing of the situation.’” Alan Bullock, *Hitler, a Study in Tyranny*, rev. ed. (New York: Harper & Row, 1964), 343. See also Michael Mihalka, *German Strategic Deception in the 1930s*, Rand Note N-1557-NA (Santa Monica, CA: Rand Corporation, July 1980); Arnd Plagge, “Patterns of Deception: Why and How Rising States Cloak Their Power” (working paper, Yale University, March 18, 2009).
9. Gorodetsky, *Grand Delusion*, 115–18, 10–207, 30–126 ; Jiri Hochman, *The Soviet Union and the Failure of Col-*

- lective Security, 1934–1938 (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1984), chap. 6; Adam B. Ulam, *Expansion and Coexistence: Soviet Foreign Policy, 1917–73*, 2nd ed. (New York: Praeger, 1974), 241–43, 252–53; Adam B. Ulam, *Stalin: The Man and His Era* (New York: Viking, 1973), 3–502 .
10. Edgar M. Bottome, *The Missile Gap: A Study of the Formulation of Military and Political Policy* (Rutherford, NJ: Farleigh Dickinson University Press, 1971), chaps. 2, 7; McGeorge Bundy, *Danger and Survival* (New York: Random House, 1988), 416; Arnold L. Horelick and Myron Rush, *Strategic Power and Soviet Foreign Policy* (Chicago: University of Chicago Press, 1966), chaps. 3–5, 9; Vladislav Zubok and Constantine Pleshakov, *Inside the Kremlin's Cold War: From Stalin to Khrushchev* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996),
11. Holger H. Herwig, "The Failure of German Sea Power, 1914–1945: Mahan, Tirpitz, and Raeder Reconsidered," *International History Review* 10, no. 1 (February 1988): 105–68 ; Paul M. Kennedy, "Tirpitz, England and the Second Navy Law of 1900: A Strategical Critique," *Militärgeschichtliche Mitteilungen* 57–33 : (1970) 2 ; Paul M. Kennedy, *The Rise of the Anglo-German An-*

- tagonism, 1860–1914 (London: Allen & Unwin, 1980), chap. 13, especially 223–27; Paul M. Kennedy, *Strategy and Diplomacy, 1945–1870 : Eight Studies* (London: Fontana, 1984), chaps. 4–5; Jonathan Steinberg, *Yesterday's Deterrent: Tirpitz and the Birth of the German Battle Fleet* (London: Macdonald, 1965), intro., chaps. 5–4.
12. Quoted in “Report: Nixon Feared Israeli Nukes Would Spur Arms Race,” *Haaretz*, November 29, 2007 . See also Avner Cohen, *Israel and the Bomb* (New York: Columbia University Press, 1998); Seymour M. Hersh, *The Samson Option: Israel's Nuclear Arsenal and American Foreign Policy* (New York: Random House, 1991).
13. Bundy, *Danger and Survival*, 392. See also Graham Allison and Philip Zelikow, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 2nd ed. (New York: Longman, 1999), 80–78; Aleksandr Fursenko and Timothy Naftali, *One Hell of a Gamble: Khrushchev, Castro, and Kennedy, 1958–1964* (New York: Norton, 1997), 222–23, 252–53; Zubok and Pleshakov, *Inside the Kremlin's Cold War*, 266.
14. Trevor Wilson, *The Myriad Faces of War: Britain and the Great War, 1918–1914* (Cambridge, UK: Polity Press, 1988), 341; Ernest D. Swinton, *Eyewitness: Be-*

ing Personal Reminiscences of Certain Phases of the Great War, Including the Genesis of the Tank (Garden City, NY: Doubleday, Doran, 1933), chap. 12. See also B. H. Liddell Hart, *The Real War: 1914–1918* (Boston: Little, Brown, 1930), 249, 255; B. H. Liddell Hart, *The Tanks: The History of the Royal Tank Regiment and Its Predecessors, Heavy Branch, Machine-Gun Corps, Tank Corps, and Royal Tank Corps, 1945–1914* (London: Cassell, 1959), 56–1:53, 1:47, 1:3

15. Ken Alibek with Stephen Handelman, *Biohazard: The Chilling True Story of the Largest Covert Biological Weapons Program in the World, Told from the Inside by the Man Who Ran It* (New York: Dell, 2000); Jeanne Guillemin, *Anthrax: The Investigation of a Deadly Outbreak* (Berkeley: University of California Press, 1999); Matthew Meselson et al., “The Sverdlovsk Anthrax Outbreak of 1979,” *Science*, November 18, 1994, 1202–8; Judith Miller, Stephen Engelberg, and William Broad, *Germs: Biological Weapons and America’s Secret War* (New York: Simon and Schuster, 2001).
16. Quoted in Bullock, *Hitler*, 329. See also *ibid.*, chap. 6; Ian Kershaw, *The “Hitler Myth”: Image and Reality in the Third Reich* (New York: Oxford University Press, 1989), chap. 5; Ian Kershaw, *Hitler: 1936–1989*; Hubris

- (New York: Norton, 1999), chaps. 11–12; Ian Kershaw, *Hitler: 1936–45; Nemesis* (New York: Norton, 2000), chap. 1; Mihalka, “German Strategic Deception.”
17. Quoted in Joachim C. Fest, *Hitler*, trans. Richard and Clara Winston (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1974), 556.
 18. Tsuyoshi Hasegawa, *Racing the Enemy: Stalin, Truman, and the Surrender of Japan* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2005), 108. See also 33, 39, 46–47, 56, 86, 91–93, 91–190 .
 19. Richard M. Nixon, *Six Crises* (Garden City, NY: Doubleday, 1962), 57–353; James P. Pfiffner, *The Character Factor: How We Judge America’s Presidents* (College Station: Texas A & M University Press, 2004), 22, 24.
 20. Powell, *Other Side of the Story*, 32–225 .
 21. Marc Trachtenberg, *A Constructed Peace: The Making of the European Settlement, 1945–1963* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999), appendix 2, also available online at <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/trachtenberg/appendices/appendixII.html>
 22. Norman Rich, *Friedrich von Holstein, Politics and Diplomacy in the Era of Bismarck and Wilhelm II* (Cam-

bridge, UK: Cambridge University Press, 1965), 2:745. See also *ibid.*, 2:678–745; David G. Herrmann, *The Arming of Europe and the Making of the First World War* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996), chap. 2; Gerhard Ritter, *The Schlieffen Plan: Critique of a Myth*, trans. Andrew and Eva Wilson (Westport, CT: Greenwood, 1979), 96–128; L. C. F. Turner, *Origins of the First World War* (New York: Norton, 1970), 5–2. It appears that the Moroccan Crisis is the only known case of a country making an empty verbal threat for coercive purposes. Glenn H. Snyder and Paul Diesing, *Conflict among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1977), 213–16.

23. Bob Woodward, “Gadhafi Target of Secret U.S. Deception Plan,” *Washington Post*, October 2, 1986. See also Gerald M. Boyd, “The Administration Denies Planting Reports in the U.S.,” *New York Times*, October 3, 1986; Leslie H. Gelb, “Administration is Accused of Deceiving Press on Libya,” *New York Times*, October 3, 1986; Alex S. Jones, “Initial Report on Libyan Plots Stirred Skepticism,” *New York Times*, October 3, 1986; Jeffery T. Richelson, “Planning to Deceive: How the Defense Department Practices the Fine Art of Making Friends and Influencing People,” *Bulletin of the Atomic Scien-*

tists 59, no. 2 (March/April 2003): 67–68.

24. After discussing the problems presented by strategic nuclear parity, Henry Kissinger writes, “The answer of our NATO friends to the situation I have described has invariably been to demand additional reassurances of an undiminished American military commitment. And I have sat around the NATO Council table in Brussels and elsewhere and have uttered the magic words which had a profoundly reassuring effect, and which permitted the Ministers to return home with a rationale for not increasing defense expenditures. And my successors have uttered the same reassurances and yet if my analysis is correct these words cannot be true, and if my analysis is correct we must face the fact that it is absurd to base the strategy of the West on the credibility of the threat of mutual suicide.” “NATO: The Next Thirty Years,” *Atlantic Community Quarterly* 17, no. 4 (Winter 1979/1980): 468. See also Dana H. Allin, *Cold War Illusions: America, Europe, and Soviet Power, 1989–1969* (New York: St. Martin’s, 1994), chap. 4; Robert S. McNamara, “The Military Role of Nuclear Weapons: Perceptions and Misperceptions,” *Foreign Affairs*, Fall 1983, 79.
25. William Carr, *The Origins of the Wars of German Uni-*

- fication (London: Longman, 1991), 144–203; F. Darms-taedter, Bismarck and the Creation of the Second Reich (New York: Russell & Russell, 1965), 63–351 ; Lothar Gall, Bismarck: The White Revolutionary, trans. J. A. Underwood (Boston: Allen & Unwin, 1986), 1:346–59; W. N. Medlicott, Bismarck and Modern Germany (New York: Harper & Row, 1968), 78–84; Otto Pflanze, Bismarck and the Development of Germany: The Period of Unification, 1815–1871 (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1973), chap. 18.
26. Barbara Demick, “‘Intelligence Fiasco’ Stirs Up the Korean Peninsula,” Los Angeles Times, March 2005, 24 ; Dafna Linzer, “U.S. Misled Allies about Nuclear Export,” Washington Post, March 20, 2005 .
27. Dwight D. Eisenhower, Waging Peace, 1956–1961: The White House Years (Garden City, NY: Doubleday, 1965), 546. See also James Bamford, Body of Secrets: Anatomy of the Ultra-Secret National Security Agency; From the Cold War through the Dawn of a New Century (New York: Doubleday, 2001); Michael R. Beschloss, MAYDAY: Eisenhower, Khrushchev and the U-2 Affair (New York: Harper & Row, 1986); Ted Galen Carpenter, The Captive Press: Foreign Policy Crises and the First Amendment (Washington, DC: Cato In-

- stitute, 1995), 55–56; David Wise and Thomas B. Ross, The U-2 Affair (New York: Random House, 1962).
28. Quoted in Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881–1999* (New York: Knopf, 1999), 281–82. See also Joel Beinin, *The Dispersion Of Egyptian Jewry: Culture, Politics, And The Formation Of A Modern Diaspora* (Berkeley: University of California Press, 1998), 19–20, 117–90, 32–31 ; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every Spy a Prince: The Complete History of Israel's Intelligence Community* (Boston: Houghton Mifflin, 1990), 54–61; Livia Rokach, *Israel's Sacred Terrorism: A Study Based on Moshe Sharett's Personal Diary and Other Documents*, 2 nd ed. (Belmont, MA: Association of Arab-American University Graduates, 1982), 42–38 ; Shabtai Teveth, *Ben-Gurion's Spy: The Story of the Political Scandal That Shaped Modern Israel* (New York: Columbia University Press, 1996).
29. Quoted in Anthony Cave Brown, *Bodyguard of Lies* (New York: Harper & Row, 1975), 10. See also Thaddeus Holt, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War* (New York: Skyhorse, 2007); Phillip Knightley, *The First Casualty: From the Crimea to Vietnam; The War Correspondent as Hero, Propa-*

gandist, and Myth Maker (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1975); Michael Howard, Strategic Deception in the Second World War (New York: Norton, 1995); Harold D. Lasswell, Propaganda Technique in the World War (New York: Knopf, 1927); J. C. Masterman, The Double-Cross System in the War of 1939 to 1945 (New Haven, CT: Yale University Press, 1972); Arthur Ponsonby, Falsehood in War-Time, Containing an Assortment of Lies Circulated throughout the Nations during the Great War (New York: Dutton, 1928); Evelin Sullivan, The Concise Book of Lying (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2001), 229–53.

30. Quoted in Warren F. Kimball, *The Juggler: Franklin Roosevelt as Wartime Statesman* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1991), 7.
31. It is important to note that militaries place a high premium on truth telling within the organization, because it is an essential ingredient of success in combat. Everyone in the chain of command needs to be confident that they are receiving truthful information from their superiors and subordinates. Otherwise, commanders and their staffs would make plans and wage war on the basis of faulty information, which would markedly increase the likelihood of failure as well as unnecessary

casualties. This is why institutions like West Point place great emphasis on their honor code. While deception has no place inside a military organization, it is expected that rival militaries will try to deceive each other, especially in wartime.

32. Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict* (London: Oxford University Press, 1970), 23, 33. See also Thomas C. Schelling, "Game Theory and the Study of Ethical Systems," *Journal of Conflict Resolution* 12, no. 1 (March 1968): 34–44.
33. Although the conventional wisdom is that bluffing is commonplace in labor negotiations, at least one scholar argues that it happens "less often than many writers suggest." Chris Provis, "Ethics, Deception and Labor Negotiation," *Journal of Business Ethics* 28, no. 2 (November 2000): 145–58.
34. The same logic explains why poker players do not show their hole cards following a successful bluff; if they did, the tactic might not work again.
35. There is hardly any evidence of lying in Andrew Moravcsik's detailed analysis of the various bargains among the European countries that created the European Union, *The Choice for Europe: Social Purpose and*

State Power from Messina to Maastricht (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998). Although Moravcsik does not directly say why lying is absent from the history he examined, it seems clear that it is because he believes that the relevant European states only came to the bargaining table when: (1) there was substantial overlap among their preferences; (2) they all knew a great deal about “the range of potential agreements, national preferences, and institutional options”; and (3) they all thought that an agreement would lead to “joint gains.” Not only would it have been hard to lie in such an information-rich environment, but it also would have made no sense, because such deceitful behavior probably would have scuttled the deal, “a result that would leave all worse off” (ibid., 61, 481–85).

36. Anthee Carassava, “Greece Admits Faking Data to Join Europe,” *New York Times*, September 23, 2004; Daniel Howden and Stephen Castle, “Greece Admits Deficit Figures Were Fudged to Secure Euro Entry,” *Independent*, November 16, 2004; Helena Smith and Larry Elliot, “EU Raps Greece over Deficit,” *Guardian*, December 2, 2004.
37. Trachtenberg, *Constructed Peace*, 121–22. See also James McAllister, *No Exit: America and the German*

Problem, 1943–1954 (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2002), 225.

38. McCallister, No Exit, 234. See also minutes of National Security Council Meeting, December 10, 1953, in Foreign Relations of the United States, 1952–1954 (Washington, DC: Government Printing Office, 1983), 2:450–51.
39. Ponsonby, Falsehood in War-Time, 19. 40. Charles Horton Cooley, Human Nature and the Social Order, rev. ed. (New York: Scribner's Sons, 1922), 388.

Chapter 4

1. James Chace, Acheson: The Secretary of State Who Created the American World (New York: Simon and Schuster, 1998), chap. 16.
2. Quoted in Michael Hirsh, “Bernard Lewis Revisited,” Washington Monthly, November 2004.
3. Among the best sources on the Greer incident are Robert Dallek, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932–1945 (New York: Oxford University Press, 1979), 285–88; Waldo Heinrichs, Threshold of War: Franklin D. Roosevelt and American Entry into World War II (New York: Oxford University Press,

- 1989), 166–68; David M. Kennedy, *Freedom from Fear: The American People in Depression and War, 1929–1945* (New York: Oxford University Press, 1999), 497–99; William L. Langer and S. Everett Gleason, *The Undeclared War: 1940–1941* (Gloucester, MA: Smith, 1968), 742–50; David Reynolds, *The Creation of the AngloAmerican Alliance, 1937–41: A Study in Competitive Co-operation* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1982), chap. 8; John M. Schuessler, “The Deception Dividend: FDR’s Undeclared War,” *International Security* 34, no. 4 (Spring 2010): 133–65
4. As Robert Divine notes, “The submarine commander, far from being guilty of an unprovoked assault, had turned in desperation on his pursuer in an effort to escape destruction.” *The Reluctant Belligerent: American Entry into World War II* (New York: Wiley, 1967), 143.
 5. All the quotations in this paragraph and the next are from Dallek, *Roosevelt and American Foreign Policy*, 285–88; see also Langer and Gleason, *Undeclared War*, 744–46.
 6. Among the best sources on the Gulf of Tonkin incident are: Eric Alterman, *When Presidents Lie: A History of Official Deception and Its Consequences* (New York:

Viking, 2004), chap. 4; Joseph C. Goulden, *Truth Is the First Casualty: The Gulf of Tonkin Affair; Illusion and Reality* (Chicago: Rand McNally, 1969); Robert J. Han-
nyok, “Skunks, Bogies, Silent Hounds, and the Flying Fish: The Gulf of Tonkin Mystery, 2–4 August 1964,” *Cryptologic Quarterly* 19 and 20, nos. 4 and 1 (Win-
ter 2000 and Spring 2001), 1–55; David Kaiser, *Amer-
ican Tragedy: Kennedy, Johnson, and the Origins of
the Vietnam War* (Cambridge, MA: Belknap Press of
Harvard University Press, 2000), chap. 11; Fredrik Lo-
gevall, *Choosing War: The Lost Chance for Peace and
the Escalation of War in Vietnam* (Berkeley: Univer-
sity of California Press, 1999), chap. 7; H. R. McMas-
ter, *Dereliction of Duty: Lyndon Johnson, Robert Mc-
Namara, the Joint Chiefs of Staff, and the Lies That Led
to Vietnam* (New York: HarperCollins, 1997), chap. 6;
Edwin E. Moïse, *Tonkin Gulf and the Escalation of the
Vietnam War* (Chapel Hill: University of North Caro-
lina Press, 1996); Gareth Porter, *Perils of Dominance:
Imbalance of Power and the Road to War in Vietnam*
(Berkeley: University of California Press, 2005), chap.
6.

7. Alterman, *When Presidents Lie*, 204–5.
8. Alterman, *When Presidents Lie*, 193. These are Alter-

man's words.

9. Goulden, *First Casualty*, 50.
10. Hanyok, "Skunks," 21–49; Moïse, *Tonkin Gulf*, 206–10, 241–43. See also Alterman, *When Presidents Lie*, 186–90.
11. Logevall, *Choosing War*, 198. These are Logevall's words. See also Porter, *Perils of Dominance*, 196–98.
12. Kaiser, *American Tragedy*, 335–36.
13. Moïse, *Tonkin Gulf*, 243. These are Moïse's words. It is now clear that there was no attack on the Maddox on August 4, 1964. Hanyok, "Skunks," 3.
14. Moïse, *Tonkin Gulf*, 243.
15. These were the words used by McNamara and Secretary of State Dean Rusk when testifying before the House Foreign Affairs Committee on August 6. Logevall, *Choosing War*, 203. See also *ibid.*, 198–99; and McMaster, *Derelection of Duty*, 133–35, for similar comments by President Johnson and other senior administration officials.
16. Michael R. Beschloss, *Taking Charge: The Johnson White House Tapes, 1963–1964* (New York: Simon and Schuster, 1997), 494–95; Hanyok, "Skunks," 5–12; Lo-

- gevall, *Choosing War*, 201; McMaster, *Dereliction of Duty*, 121–30; Moïse, *Tonkin Gulf*, 99–105, 228–29, 239–41.
17. See Logevall, *Choosing War*, 199–203; Moïse, *Tonkin Gulf*, 99–105.
18. Alterman, *When Presidents Lie*, 205; Logevall, *Choosing War*, 203. One might argue that the Johnson administration told a third lie related to the Gulf of Tonkin incident. The president and his chief advisors claimed throughout 1964 and into early 1965 that they had no intention, much less plans, for escalating the war in Vietnam. In fact, Johnson portrayed himself as the peace candidate in his 1964 campaign for the presidency against Barry Goldwater. However, throughout that period, Johnson was actually laying the plans for expanding the war, as is evidenced by his behavior in the Gulf of Tonkin incident. For further elaboration on this matter, see Alterman, *When Presidents Lie*, chap. 4; Kaiser, *American Tragedy*, chap. 11; Logevall, *Choosing War*, 193–221, 242, 253, 314–15; Deborah Shapley, *Promise and Power: The Life and Times of Robert McNamara* (Boston: Little, Brown, 1993), 304–5.
19. Eric Schmitt, “Rumsfeld Says U.S. Has ‘Bulletproof’ Evidence of Iraq’s Links to Al Qaeda,” *New York Times*,

September 28, 2002.

20. Thom Shanker, "Rumsfeld Sees Lack of Proof for Qaeda-Hussein Link," New York Times, October 5, 2004.
21. The Powell quotes are from Richard Cohen, "Powellian Propaganda?" Washington Post, February 13, 2003; Iraq on the Record: The Bush Administration's Public Statements on Iraq, Report prepared for Congressman Henry A. Waxman by the Minority Staff, Committee on Government Reform, U.S. House of Representatives, March 16, 2004, 23; Transcript of Secretary Powell's Press Conference, January 8, 2004. See also Derrick Z. Jackson, "Powell's Shrinking Credibility on Iraq," Boston Globe, January 14, 2004; Christopher Marquis, "Powell Admits No Hard Proof in Linking Iraq to Al Qaeda," New York Times, January 9, 2004.
22. Spencer Ackerman and John Judis, "Deception and Democracy: The Selling of the Iraq War," New Republic, June 30, 2003, 18; Douglas Jehl, "Report Warned Bush Team about Intelligence Doubts," New York Times, November 6, 2005; Mark Mazzetti, "C.I.A. Said to Find No Hussein Link to Terror Chief," New York Times, September 9, 2006; John Prados, "Phase II: Loaded for Bear," TomPaine.com, November 10, 2005; Senate Select Committee on Intelligence, Postwar Findings

about Iraq's WMD Programs and Links to Terrorism and How They Compare with Prewar Assessments, 109th Cong., 2d sess., September 8, 2006, 60–112; Jonathan Weisman, "Iraq's Alleged Al-Qaeda Ties Were Disputed Before War," Washington Post, September 9, 2006.

23. Walter Pincus and Dana Milbank, "Al Qaeda–Hussein Link Is Dismissed," Washington Post, June 17, 2004.
24. Bob Woodward, *Plan of Attack* (New York: Simon and Schuster, 2004), 173.
25. For example, George Tenet, the head of the CIA in the run-up to the war, said in a speech on February 5, 2004: "We believe[d] that Iraq had lethal biological agents, including anthrax, which it could quickly produce and weaponize for delivery by bombs, missiles, aerial sprayers and covert operatives. But we said we had no specific information on the types or quantities of weapons, agent or stockpiles at Baghdad's disposal." For a transcript of the speech, see "Tenet Defends Assessments of Iraqi Weapons," New York Times, February 5, 2004. The Defense Intelligence Agency reported in September 2002 that there was no "hard" or "direct" evidence of chemical and biological stockpiles or production facilities. See Joseph Cirincione's comments in

Conference Call Briefing on Iraq's Weapons (Washington, DC: Arms Control Association, February 3, 2004). See also Iraq on the Record, 15–16; Walter Pincus and Dana Priest, “Bush, Aides Ignored CIA Caveats on Iraq,” Washington Post, February 7, 2004; Senate Select Committee on Intelligence, Postwar Findings about Iraq's WMD Programs, 26–43.

26. Iraq on the Record, 7.
27. Jackson, “Powell's Shrinking Credibility.”
28. See Joseph Cirincione, Jessica Tuchman Mathews, and George Perkovich, WMD in Iraq: Evidence and Implications (Carnegie Endowment Report, January 2004), 86, <http://carnegieendowment.org/files/Iraq3FullText.pdf>.
29. Ibid., 18, 95.
30. Ibid., WMD in Iraq, 20; Iraq on the Record, 16.
31. Cirincione, Mathews, and Perkovich, WMD in Iraq, 21.
32. See Pincus and Priest, “Bush, Aides Ignored CIA Caveats”; Iraq on the Record, 10–13; Senate Select Committee on Intelligence, Postwar Findings about Iraq's WMD Programs, 17–21; Murray Waas, “What Bush

Was Told about Iraq,” National Journal, March 2, 2006.

33. See Ackerman and Judis, “Deception and Democracy,” 15; Cirincione, Mathews, and Perkovich, WMD in Iraq, 21–28; Senate Select Committee on Intelligence, Postwar Findings about Iraq’s WMD Programs, 10–26; “Tenet Defends Assessments of Iraqi Weapons”; Greg Thielman’s comments in “Conference Call Briefing on Iraq’s Weapons”; Iraq on the Record, 7–15.
34. See Ronald Brownstein, “Support of U.S. Military Role in Mideast Grows,” Los Angeles Times, April 5, 2003; The Gallup Organization, Approval for Handling of War in Iraq Jumps, Poll Analysis, December 19, 2003; Adam Nagourney and Janet Elder, “Growing Number in U.S. Back War, Survey Finds,” New York Times, March 11, 2003; Tom Zeller, “The Iraq-Qaeda Link: A Short History,” New York Times, June 20, 2004; Tom Zeller, “Making a Simple Link of Faith,” New York Times, March 2, 2003. At least one reputable polling organization found in September 2003, two years after the Twin Towers fell and almost six months after the start of the Iraq war, that “seven in ten Americans continue to believe that Iraq’s Saddam Hussein had a role in the attacks.” See Dana Milbank and Claudia Deane, “Hussein Link to 9/11 Lingers in Many Minds,” Wash-

ington Post, September 6, 2003.

35. See “Cheney: No Link between Saddam Hussein, 9/11,” CNN.com, June 1, 2009, <http://www.cnn.com/2009/POLITICS/06/01/cheney.speech/>; Rebecca Christie, “US Rumsfeld Concedes No WMDs or September 11 Ties in Iraq,” Dow Jones Newswires, September 17, 2004; Cirincione, Mathews, and Perkovich, WMD in Iraq, 44; Milbank and Deane, “Hussein Link to 9/11 Lingers”; Greg Miller, “No Proof Connects Iraq to 9/11, Bush Says,” Los Angeles Times, September 18, 2003; Paul Reynolds, “Rumsfeld Weakens a Pillar of War,” BBC News Online, October 5, 2004, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/3717024.stm>; David E. Sanger, “Bush Reports No Evidence of Hussein Tie to 9/11,” New York Times, September 18, 2003; Susan Walsh, “Rumsfeld Sees No Link between Saddam Hussein, 9/11,” USA Today, September 16, 2003. An article in the National Journal reports that “ten days after the September 11, 2001, terrorist attacks on the World Trade Center and the Pentagon, President Bush was told in a highly classified briefing that the U.S. intelligence community had no evidence linking the Iraqi regime of Saddam Hussein to the attacks and that there was scant credible evidence that Iraq had any significant collaborative ties with Al Qaeda, according to

- government records and current and former officials with firsthand knowledge of the matter.” Murray Waas, “Key Bush Intelligence Briefing Kept from Hill Panel,” National Journal, November 22, 2005.
36. Transcript of testimony of U.S. Secretary of Defense Donald H. Rumsfeld before the Senate Armed Services Committee Regarding Iraq, September 19, 2002.
37. Letter from the President to the Speaker of the House of Representatives and the President Pro Tempore of the Senate, March 18, 2003.
38. “Bush Makes Historic Speech aboard Warship,” CNN.com, May 1, 2003, <http://www.cnn.com/2003/US/05/01/bush.transcript/>. See also Jim Rutenberg and Sheryl Gay Stolberg, “Bush Says G.O.P. Rebels are Putting Nation at Risk,” New York Times, September 16, 2006; David E. Sanger and Robin Toner, “Bush and Cheney Talk Strongly of Qaeda Links with Hussein,” New York Times, June 18, 2004.
39. New York Times, “What the Bush Administration Said,” June 20, 2004; Christopher Scheer, Robert Scheer, and Lakshmi Chaudhry, The Five Biggest Lies Bush Told Us About Iraq (New York: Seven Stories, 2003), 42.
40. Another lie that served the same purpose was President

Bush's claim—which he made on three separate occasions—that Saddam Hussein refused to allow UN inspectors into Iraq in late 2002, and therefore he had no choice but to remove the Iraqi leader from power. Joe Conason, “Saddam Chose to Deny Inspectors,” Salon, March 31, 2006, http://www.salon.com/news/opinion/joe_conason/2006/03/31/bush_lies. Of course, Saddam allowed the inspectors into Iraq and gave them free reign to look for WMD. However, Bush pulled them out before they finished the job, and then invaded Iraq. For an excellent overview of the Bush administration's deception campaign in the run-up to the Iraq war, see David Corn, “Can the ‘Bush Lied’ Deniers Handle the Truth?” Politics Daily, March 17, 2010, <http://www.politicsdaily.com/2010/03/17/can-the-bush-lied-deniershandle-the-truth/>; David Corn, “Charges and Countercharges: Did Bush Knowingly Mislead the U.S. into War with Iraq?” Politics Daily, March 30, 2010, <http://www.politicsdaily.com/2010/03/30/a-longwar-did-bush-knowingly-misleadthe-u-s-into-iraq/>.

41. Woodward, *Plan of Attack*, 296; Brian Knowlton, “Diplomacy Won't Be Given ‘Months,’” *New York Times*, January 31, 2003. See also Bush's comments in Scheer, Scheer, and Chaudhry, *Five Biggest Lies*, 80.

42. Scheer, Scheer, and Chaudhry, *Five Biggest Lies*, 80.
43. Nicholas Lemann, “How It Came to War; When Did Bush Decide That He Had to Fight Saddam?” *New Yorker*, March 31, 2003. See also Richard N. Haass, *War of Necessity, War of Choice: A Memoir of Two Iraq Wars* (New York: Simon and Schuster, 2009), 4–6.
44. *Times* (London), “The Secret Downing Street Memo,” May 1, 2005. See also Michael Smith, “The Real News in the Downing Street Memos,” *Los Angeles Times*, June 23, 2005.
45. Woodward, *Plan of Attack*, 269–74. For other evidence that Bush had decided to go to war before the end of January, 2003, see *ibid.*, 95, 113, 115, 119–20, 169, 178. Also, there was evidence in the media during 2002 that the Bush administration had decided to remove Saddam by force. For example, see John Walcott and Mark Danner, “The Secret Way to War: An Exchange,” *New York Review of Books*, July 14, 2005, 48–49.
46. Note that in this instance the Bush administration was engaging in both fearmongering and inter-state lying, which reminds us that a particular lie can be directed at multiple audiences and serve multiple purposes.
47. For an excellent discussion of why and how leaders

inflate threats, see A. Trevor Thrall and Jane K. Cramer, eds., *American Foreign Policy and the Politics of Fear: Threat Inflation since 9/11* (New York: Routledge, 2009).

48. Steven Casey, "Selling NSC-68: The Truman Administration, Public Opinion, and the Politics of Mobilization, 1950–51," *Diplomatic History* 29, no. 4 (September 2005): 655–90. In fact, the Truman administration's rhetoric was so alarmist that there was "a very real fear that the popular mood could easily overheat, thereby reducing officials' freedom to maneuver and perhaps even pushing them toward excessively radical and dangerous policies" (ibid., 661). See also Nancy E. Bernhard, *U.S. Television News and Cold War Propaganda, 1947–1960* (New York: Cambridge University Press, 1999); Campbell Craig and Fredrik Logevall, *America's Cold War: The Politics of Insecurity* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2009).
49. Leslie Gelb with Jeanne-Paloma Zelmatti, "Mission Unaccomplished," *Democracy*, no. 13 (Summer 2009): 24.
50. The classic brief against the Articles of Confederation is Alexander Hamilton, James Madison, and John Jay, *The Federalist Papers*, ed. Isaac Kramnick (Harmondsworth, UK: Penguin Books, 1987), 145–84. For

critiques of American policy-making machinery under the Constitution, see Theodore J. Lowi, "Making Democracy Safe for the World: National Politics and Foreign Policy," in James N. Rosenau, ed., *Domestic Sources of Foreign Policy* (New York: Free Press, 1967), 295–331; Theodore J. Lowi, *The End of Liberalism: The Second Republic of the United States*, 2nd ed. (New York: Norton, 1979); E. E. Schattschneider, *The Semi-sovereign People: A Realist's View of Democracy in America* (Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich, 1975). See also Michel Crozier, Samuel P. Huntington, and Joji Watanuki, *The Crisis of Democracy: Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission, Triangle Papers 8* (New York: New York University Press, 1975); and David Donald's essay, "Died of Democracy," in David Donald, ed., *Why the North Won the Civil War* (New York: Collier Books, 1962), 79–90, in which he argues that the South lost the Civil War because it was too democratic.

51. Alterman, *When Presidents Lie*, 210.
52. Richard Cohen, "A War without Winners," *Washington Post*, November 3, 2005.
53. James Burnham, *Suicide of the West: An Essay on the Meaning and Destiny of Liberalism* (New Rochelle,

- NY: Arlington House, 1964); Donald Kagan and Frederick W. Kagan, *While America Sleeps: Self-Delusion, Military Weakness, and the Threat to Peace Today* (New York: St. Martin's, 2000); Donald Kagan, *On the Origins of War and the Preservation of Peace* (New York: Doubleday, 1995), 572–73; Robert G. Kaufman, "To Balance or to Bandwagon? Alignment Decisions in 1930s Europe," *Security Studies* 1, no. 3 (Spring 1992): 417–47; Norman Podhoretz, *The Present Danger: Do We Have the Will to Reverse the Decline of American Power?* (New York: Simon and Schuster, 1980); Jean-François Revel, *How Democracies Perish*, trans. William Byron (Garden City, NY: Doubleday, 1984).
54. Quoted in Ronald Bailey, "Origins of the Specious: Why Do Neoconservatives Doubt Darwin?" *Reason*, July 1997.
55. Walter Lippmann, "Why Should the Majority Rule?" in Clinton Rossiter and James Lare, eds., *The Essential Lippmann: A Political Philosophy for Liberal Democracy* (New York: Random House, 1963), 6–14; Walter Lippmann, *The Phantom Public* (New York: Macmillan, 1927); Walter Lippmann, *Public Opinion* (New York: Free Press, 1965).
56. Ian Kershaw, *The "Hitler Myth": Image and Reality in*

the Third Reich (New York: Oxford University Press, 1989), 3.

57. Great powers that act as offshore balancers are invariably “insular states” as opposed to “continental states.” See John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: Norton, 2001), 28–126. On the “stopping power of water,” see *ibid.*, 114–28.
58. Michael Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 3rd ed. (New York: Basic Books, 2000), 85–74. As John Schuessler notes, the incentives for leaders to deceive their public will be even greater if they anticipate that the preventive war will be long and bloody (“The Deception Dividend,” 135–142). Of course, the Bush administration expected a quick and easy victory in Iraq.
59. The Bush Doctrine, which was laid out in 2002 and which provided the rationalization for invading Iraq, made the case for fighting preemptive wars against gathering threats, when, in fact, the Bush administration was contemplating preventive wars against Iraq and other countries in the Middle East. See *The National Security Strategy of the United States of America* (Washington, DC: White House, September 2002); Remarks by the President to the Graduating Class, West

Point (White House, Office of the Press Secretary, June 1, 2002).

Chapter 5

1. Ian Ousby, *The Road to Verdun: World War I's Most Momentous Battle and the Folly of Nationalism* (New York: Anchor Books, 2003), 299. See also New York Times, "French Army Chief May Go," December 7, 1916; Robert A. Doughty, *Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2005), chaps. 5–6; Walter Duranty, "Joffre-Gallieni Dispute Bared," New York Times, August 1919, 21; Walter Duranty, "Joffre Ousted by Intrigues," New York Times, August 23, 1919; David Dutton, "The Fall of General Joffre: An Episode in the Politico-Military Struggle in Wartime France," *Journal of Strategic Studies* 19, no. 3 (December 1978): 51–338; Jere Clemens King, *Generals & Politicians: Conflict Between France's High Command, Parliament, and Government, 1914–1918* (Berkeley: University of California Press, 1951), chaps. 5–6; Harold D. Lasswell, *Propaganda Technique in the World War* (New York: Knopf, 1927), 40–39; Walter Lippmann, *Public Opinion* (New York: Free Press,

- 1965), chaps. 1–2; David Mason, verdun (Moreton-in-Marsh, UK: Windrush, 2000), 9–12, 23–27,,37–133 91–190 ,182; Gordon Wright, Raymond Poincaré and the French Presidency (Stanford, CA: Stanford University Press, 1942), 193–98.
2. Michael Bar-Zohar, Ben-Gurion: A Biography, trans. Peretz Kidron (New York: Delacorte, 1978), 203–6; Benny Morris, Israel's Border Wars,1956–1949 : Arab Infiltration, Israeli Retaliation, and the Countdown to the Suez War, rev. ed. (Oxford: Clarendon Press, 1997), chap. 8; Benny Morris, Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict,1999–1881 (New York: Knopf, 1999),79–278 ; Avi Shlaim, The Iron Wall: Israel and the Arab World (New York: Norton, 2000), 90–93.
 3. Quoted in Morris, Israel's Border Wars, 259.
 4. Shlaim, Iron Wall, 91.
 5. Bar-Zohar, Ben-Gurion, 205.
 6. Morris, Righteous Victims, 278–79.
 7. Graham Allison and Philip Zelikow, Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis, 2nd ed. (New York: Longman, 1999), 356–66; McGeorge Bundy, Danger and Survival (New York: Random House,

- 1988), 445 ,39–427; Michael Dobbs, *One Minute to Midnight: Kennedy, Khrushchev, and Castro on the Brink of Nuclear War* (New York: Knopf, 2008), –199 38–305 ,93–288 ,71–270 ,257 ,36–231 ,201 Aleksandr Fursenko and Timothy Naftali, *One Hell of a Gamble: Khrushchev, Castro, and Kennedy, 1958–1964* (New York: Norton, 1997), 249–50,,94–293 ,89–275 ,67–266 .352 ,24–321 ,300
8. E. H. Carr, *German-Soviet Relations between the Two World Wars, 1939–1919* (Baltimore: Johns Hopkins Press, 1951), chaps. 3–4; Hans W. Gatzke, *Stresemann and the Rearmament of Germany* (New York: Norton, 1969), chaps. 4–5; George W. F. Hallgarten, “General Hans von Seeckt and Russia, 1920–1922,” *Journal of Modern History* 21, no. 1 (March 1949): 28–34; Gustav Hilger and Alfred G. Meyer, *The Incompatible Allies: A Memoir-History of German-Soviet Relations, 1918–1941* (New York: Macmillan, 1953); Vasilis Vourkoutiotis, *Making Common Cause: German-Soviet Relations, 1918–1919* (New York: Palgrave Macmillan, 2007).
9. Caroline Elkins, *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain’s Gulag in Kenya* (New York: Holt, 2005), chaps. 9–10.
10. Martin Fackler, “Japanese Split on Exposing Secret

Pacts with U.S.,” New York Times, February 9, 2010; John M. Glionna, “Japan’s Secret Pact with U.S. Spurs Debate,” Los Angeles Times, January 17, 2010; Robert A. Wampler, ed., “Nuclear Noh Drama: Tokyo, Washington and the Case of the Missing Nuclear Agreements,” The National Security Archive, October 13, 2009, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/ukevault/ebb291/index.htm>.

11. One might argue that masking incompetence is more likely in a democracy, because leaders are accountable to their people, who will punish them if they find out about their ineptitude. While I believe this is true, lying of this sort is done for selfish purposes, not for the good of the country. In other words, it would be an ignoble cover-up, not a strategic cover-up; as emphasized earlier, the former kind of lie falls outside the scope of this book. One might also argue the opposite: there is likely to be less need to hide mistakes in democracies, because democracies do a better job of making strategic choices than nondemocracies. See David A. Lake, “Powerful Pacifists: Democratic States and War,” *American Political Science Review* 86, no. 1 (March 1992): 37–24; Dan Reiter and Allan C. Stam, *Democracies at War* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2002). However, a careful review of the logic

and the evidence behind this claim shows that there is no meaningful difference in the ability of democracies and nondemocracies to make intelligent decisions in the foreignpolicy realm. See Michael C. Desch, *Power and Military Effectiveness: The Fallacy of Democratic Triumphalism* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008); Alexander B. Downes, “How Smart and Tough Are Democracies? Reassessing Theories of Democratic Victory in War,” *International Security* 33, no. 4 (Spring 2009): 9–51; Sebastian Rosato, “The Flawed Logic of Democratic Peace Theory,” *American Political Science Review* 97, no.4 (November 2003): 585–02 .

Chapter 6

1. This is not to say that a country’s master narrative about its past is simply comprised of myths; it may also contain some truthful stories.
2. Stephen Van Evera, “Hypotheses on Nationalism and War,” *International Security* 18, no. 4 (Spring 1994): 27.
3. Ernest Renan, “What Is a Nation?” in Geoff Eley and Ronald Grigor Suny, eds., *Becoming National: A Reader* (New York: Oxford University Press, 1996), .45
4. Dominique Moisi, “France Is Haunted by an Inability

to Confront its Past,” *Financial Times*, December 12, 2005.

5. Van Evera notes that “nationalist myths can help politically frail elites to bolster their grip on power,” and they can “bolster the authority and political power of incumbent elites” (“Hypotheses on Nationalism and War,” 30). While this is certainly true, selfish lies of this sort fall outside the scope of this book.
6. The best book on this subject is Ronald Smelser and Edward J. Davies II, *The Myth of the Eastern Front: The Nazi-Soviet War in American Popular Culture* (New York: Cambridge University Press, 2008). See also Omer Bartov, *Germany’s War and the Holocaust: Disputed Histories* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003); Paula Bradish, *Crimes of the German Wehrmacht: Dimensions of a War of Annihilation, 1941–1944*, exhibition brochure (Hamburg, Germany: Hamburg Institute for Social Research, 2004); Norbert Frei, *Adenauer’s Germany and the Nazi Past: The Politics of Amnesty and Intergration*, trans. Joel Golb (New York: Columbia University Press, 2002); Hannes Heer and Klaus Naumann, eds., *War of Extermination: The German Military in World War II, 1944–1941* (New York: Berghahn Books, 2000); John J. Mearsheimer, Liddell

Hart and the Weight of History (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1988), 178–201; Alaric Searle, Wehrmacht Generals, West German Society, and the Debate on Rearmament, 1949–1959 (Westport, CT: Praeger, 2003); Wolfram Wette, The Wehrmacht: History, Myth, Reality, trans. Deborah Lucas Schneider (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006), chap. 5.

7. Christopher Simpson, *Blowback: America's Recruitment of Nazis and Its Effects on the Cold War* (New York: Collier Books, 1989), 158.
8. On the myth about why the Palestinians fled their homes, see Erskine Childers, "The Other Exodus," *Spectator*, May 12, 1961; Simha Flapan, *The Birth of Israel: Myths and Realities* (New York: Pantheon Books, 1987), 118–81; Walid Khalidi, "Why Did the Palestinians Leave, Revisited," *Journal of Palestine Studies* 34, no. 2 (Winter 2005): 42–54; Walid Khalidi, "The Fall of Haifa," *Middle East Forum* 35, no. 10 (December 1959): 32–22; Benny Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*, 2nd ed. (New York: Cambridge University Press, 2004); Ilan Pappé, *The Ethnic Cleansing of Palestine* (Oxford: Oneworld, 2006), 131. For analysis of other myths, see Flapan, *Birth of Israel*; Norman G. Finkelstein, *Image and*

Reality of the Israel-Palestine Conflict (London: Verso, 1995); John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2007), chap. 3; Benny Morris, Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881–1999 (New York: Knopf, 1999); Tom Segev, One Palestine, Complete: Jews and Arabs under the British Mandate, trans. Haim Watzman (New York: Holt, 2001); Avi Shlaim, The Iron Wall: Israel and the Arab World (New York: Norton, 2000); Zeev Sternhell, The Founding Myths of Israel: Nationalism, Socialism, and the Making of the Jewish State, trans. David Maisel (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998).

9. Van Evera, “Hypotheses on Nationalism and War,” 29.

Chapter 7

1. Alexander B. Downes, Targeting Civilians in War (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2008), 3.
2. Robert A. Pape, Bombing to Win: Air Power and Coercion in War (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1996), chap. 4.
3. Quoted in Tim Weiner, “Robert S. McNamara, Architect of Futile War, Dies at 93,” New York Times, July 6, 2009.

4. UNICEF, "Iraq Surveys Show 'Humanitarian Emergency,'" Information Newline, August 12, 1999, <http://www.unicef.org/newline/99-pr29.htm>; Biswajit Sen, Iraq Watching Briefs: Overview Report, UNICEF, July 2003, http://www.unicef.org/evaldatabase/files/Iraq_2003_Watching_Briefs.pdf. Some argue that 500,000 deaths is too high a number. See, for examples, David Cortright, "A Hard Look at Iraq Sanctions," Nation, December 3, 2001 ; Matt Welch, "The Politics of Dead Children," Reason, March 2002, http://reason.com/archives03/01_2002/the-politics-of-dead-children. Whatever the exact number, David Rieff is almost certainly right when he writes, "American officials may quarrel with the numbers, but there is little doubt that at least several hundred thousand children who could reasonably have been expected to live died before their fifth birthdays" ("Were Sanctions Right?" New York Times Magazine, July 27, 2003).
5. Benjamin A. Valentino, Final Solutions: Mass Killings and Genocide in the Twentieth Century (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2004), 117–91, 75–73 . In his discussion of Hitler's murderous role in the Holocaust, Valentino notes: "If even a fraction of those who perished in the massive famines under Stalin and Mao are included, each of those tyrants is responsible for a

greater absolute toll than Hitler, perhaps several times higher” (ibid., 177–78).

6. P. M. H. Bell, *John Bull and the Bear: British Public Opinion, Foreign Policy, and the Soviet Union, 1941–1945* (London: Arnold, 1990); Martin H. Folly, *Churchill, Whitehall, and the Soviet Union, 1940–45* (New York: St. Martin’s, 2000); John Lewis Gaddis, *The United States and the Origins of the Cold War, 1941–1947* (New York: Columbia University Press, 1972), chap. 2; Ralph B. Levering, *American Opinion and the Russian Alliance, 1939–1945* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1976), chaps. 3–5; Ido Oren, “The Subjectivity of the ‘Democratic’ Peace: Changing U.S. Perceptions of Imperial Germany,” *International Security* 20, no. 2 (Fall 1995): 181–82; Ronald Smelser and Edward J. Davies II, *The Myth of the Eastern Front: The NaziSoviet War in American Popular Culture* (New York: Cambridge University Press, 2008), chap. 1.
7. The Soviet Union murdered about 22,000 Poles in April–May 1940. Roughly 4,400 were buried in the Katyn Forest. The remaining victims were killed and buried in other locations. George Sanford, *Katyn and the Soviet Massacre of 1940: Truth, Justice and Memory* (New York: Routledge, 2005), 1. Among the best sourc-

es on Katyn and how Churchill and Roosevelt reacted are Bell, John Bull, chap. 4; Allen Paul, *Katy : The Untold Story of Stalin's Polish Massacre* (New York: Scribner's, 1991), chap. 22; Sanford, *Katyn and the Soviet Massacre*, chaps. 6–7; Victor Zaslavsky, *Class Cleansing: The Katyn Massacre*, trans. Kizer Walker (New York: Telos, 2008), chap. 5.

8. Quoted in Paul, *Katy* , 303.
9. Bell, John Bull, 119. On the Roosevelt administration's efforts to cover up Soviet responsibility for what happened in the Katyn forest, see Paul, *Katy* , 306–15; Sanford, *Katyn and the Soviet Massacre*, 159–66.
10. The quotes in this paragraph are from Alan Bullock, *Hitler, a Study in Tyranny*, rev. ed. (New York: Harper & Row, 1964), 546–47. See also Joachim C. Fest, *Hitler*, trans. Richard and Clara Winston (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1974), 600–598; Bradley Lightbody, *The Second World War: Ambitions to Nemesis* (New York: Routledge, 2004), 39.
11. Max Hastings, *Bomber Campaign: Churchill's Epic Campaign* (New York: Simon and Schuster, 1989), 171 . See also Stephen A. Garrett, *Ethics and Airpower in World War II: The British Bombing of German Cities*

(New York: St. Martin's, 1993), 37–30.

12. David Bamber, “Bin Laden: Yes, I Did It,” *Daily Telegraph*, November 2001, 11 ; Peter L. Bergen, *The Osama bin Laden I Know: An Oral History of Al-Qaeda's Leader* (New York: Free Press, 2006), 321–22; Bruce Lawrence, ed., *Messages to the World: The Statements of Osama bin Laden*, trans. James Howarth (London: Verso, 2005), 41–140 .
13. Michael Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 3rd ed. (New York: Basic Books, 2000), 19.

Chapter 8

1. For a good discussion of the costs of lying for a society, see Evelin Sullivan, *The Concise Book of Lying* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2001), 147–55.
2. Francis Fukuyama, *Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity* (New York: Free Press, 1995); Luigi Guiso, Paola Sapienza, Luigi Zingales, “The Role of Social Capital in Financial Development” (working paper 7563, National Bureau of Economic Research, February 2000); Marc J. Hetherington, *Why Trust Matters: Declining Political Trust and the Demise of American Liberalism* (Princeton, NJ: Princeton Uni-

- versity Press, 2005); Stephen Knack and Philip Keefer, "Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation," *Quarterly Journal of Economics* 112, no. 4 (November 1997): 1251–88; Rafael La Porta et al., "Trust in Large Organizations," *American Economic Review* 87, no. 2 (May 1997): 333–38; Robert D. Putnam, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1993); Charles Tilly, *Trust and Rule* (New York: Cambridge University Press, 2005).
3. "Transcript of Special Counsel Fitzgerald's Press Conference," *Washington Post*, October 28, 2005. The best book about the Libby case is Michael Isikoff and David Corn, *Hubris: The Inside Story of Spin, Scandal, and the Selling of the Iraq War* (New York: Crown, 2006).
 4. Ken Armstrong and Steve Mills, "Death Row Justice Derailed," *Chicago Tribune*, November 14, 1999; Ken Armstrong and Steve Mills, "Inept Defenses Cloud Verdict," *Chicago Tribune*, November 15, 1999; Ken Armstrong and Steve Mills, "The Jailhouse Informant," *Chicago Tribune*, November 16, 1999; Ken Armstrong and Steve Mills, "A Tortured Path to Death Row," *Chicago Tribune*, November 17, 1999; Ken Armstrong and Steve Mills, "Convicted by a Hair," *Chicago Tribune*,

- November 1999, 18 ; Martha Irvine, “Illinois Governor Orders Death Penalty Moratorium,” Associated Press, January 2000, 31 ; Barry James, “Clearing of Illinois Death Row Is Greeted with Global Cheers,” New York Times, January 14, 2003; Paul M. Krawzak, “Ryan Explains Moratorium Call,” Copley News Service, January 31, 2000 ; Robert E. Pierre and Kari Lydersen, “Illinois Death Row Emptied,” Washington Post, January 12, 2003.
5. Dwight D. Eisenhower, *Waging Peace, 1956–1961: The White House Years* (Garden City, NY: Doubleday, 1965), chap. 23; Peter Lyon, *Eisenhower: Portrait of the Hero* (Boston: Little, Brown, 1974), 859–66.
 6. See Andrew T. Guzmán, *How International Law Works: A Rational Choice Theory* (New York: Oxford University Press, 2008), especially chap. 3.
 7. Ann E. Sartori argues that “states often are tempted to bluff, or dissemble, but a state that is caught bluffing acquires a reputation for doing so, and opponents are less likely to believe its future communications.” Thus, states usually do not bluff or lie, because of the damage it might do to their reputation, and thus their prospects for future cooperation. “The prospect of acquiring a reputation for lying—and lessening the credibility of

the state's future diplomacy—keeps statesmen and diplomats honest except when fibs are the most tempting.” *Deterrence by Diplomacy* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005), 5. I agree that reputation matters a lot to states in the realm of low politics and that this discourages lying, but, contrary to Sartori, I do not think reputation is important when dealing with matters relating to high politics. See Daryl G. Press, *Calculating Credibility: How Leaders Assess Military Threats* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005).

8. As John M. Schuessler makes clear, however, Roosevelt's deceptions in the run-up to the war with Japan did impede his conduct of the war in a variety of ways. “The Deception Dividend,” *International Security* 34, no. 4 (Spring 2010): 162–63. See also Thomas J. Christensen, *Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization, and Sino-American Conflict, 1947–1958* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1996).
9. George Orwell, *Orwell and Politics: Animal Farm in the Context of Essays, Reviews and Letters Selected from the Complete Works of George Orwell*, ed. Peter Davison (London: Penguin, 2001), 357. Orwell also wrote, “The nationalist not only does not disapprove of atrocities committed by his own side, but has a re-

markable capacity for not even hearing about them” (ibid., 363).

10. Richard E. Neustadt, *Presidential Power: The Politics of Leadership* (New York: New American Library, 1964), 134.
11. P. M. Kennedy, “The Decline of Nationalistic History in the West, 1970–1900,” *Journal of Contemporary History* 8, no. 1 (January 1973): 100–77; Stephen Van Evera, “Primed for Peace: Europe After the Cold War,” *International Security* 15, no. 3 (Winter 1990/1991): 25–23; Stephen Van Evera, “Hypotheses on Nationalism and War,” *International Security* 18, no. 4 (Spring 1994). See also Holger H. Herwig, “Clio Deceived: Patriotic Self-Censorship in Germany after the Great War,” *International Security* 12, no. 2 (Fall 1987): 5–44.
12. Dale C. Copeland, *The Origins of Major War* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2000), chaps. 4–3; John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: Norton, 2001), 181–90.
13. John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2007), 92–97.
14. Works that emphasize both the nationalist and realist

sides of Bismarck's foreign policy between 1862 and 1870 are: Lothar Gall, *Bismarck: The White Revolutionary*, trans. J. A. Underwood (Boston: Allen & Unwin, 1986); Bruce Waller, *Bismarck*, 2nd ed. (Oxford: Blackwell, 1997), chaps. 2–4; Otto Pflanze, *Bismarck and the Development of Germany: The Period of Unification, 1815–1871* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1973).

Chapter 9

1. Minxin Pei, *China's Trapped Transition: The Limits of Developmental Autocracy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006).

